

УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СИНЮК АЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 336.71:330.131.7(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ БАНКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА
ПРОФІЛЬ РИЗИКУ**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

07 «Управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.О. Синюк

Науковий керівник: Заруцька Олена Павлівна, доктор економічних наук

Дніпро – 2022

АНОТАЦІЯ

Синюк А.О. Формування бізнес-моделей банків та їх вплив на профіль ризику. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2022.

Дисертаційна робота спрямована на розвиток теоретичних засад і науково-методичних підходів щодо визначення бізнес-моделей українських банків та пов'язаних із ними профілів ризику.

На основі проведеного аналізу доведено, що існує нерозривний взаємозв'язок між бізнес-моделлю банку та його схильністю до реалізації тих чи інших видів ризиків та профілем ризику. Сформований профіль ризику є невід'ємною характеристикою бізнес-моделі банку та визначає ступінь її вразливості до впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Бізнес-модель банку напряму впливає на профіль його ризику, а профіль ризику банку, що формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників, створює умови для подальшого розвитку його бізнес-моделі.

Сформульовано наступне визначення: бізнес-модель банку – це система характеристик для обраної банком діяльності, яка відображає особливості послуг, продуктів та операцій для реалізації потреб цільових клієнтів, джерела отримання прибутку, параметри стратегічних цілей та шляхів їх досягнення, а також особливості профілю ризику. Опис бізнес-моделі може бути формалізованим за допомогою розгалуженої системи показників. Банки із близькими бізнес-моделями можливо поєднувати у групи для дослідження відмінності їх поведінки, адаптації до умов розвитку, реакції на зовнішні шоки, моделі управління ризиками.

Метод кластерного аналізу дозволяє обробити та упорядкувати зібрані дані таким чином, щоб отримати порівняно однорідні групи (кластери), що

об'єднують банки із близькими бізнес-моделями. Аналіз отриманих кластерів дає можливість зробити висновок щодо характеристик бізнес-моделей банків, проаналізувати їх зміни протягом певного періоду. Групування банків із близькими характеристиками має бути покладено в основу визначення та аналізу їх бізнес-моделей та профілів ризику.

Визначена необхідність доповнення та розширення існуючої методики оцінювання бізнес-моделей банків, що запропонована НБУ в рамках реалізації SREP-аналізу, підходами СФГБ-методу із застосуванням нейронних мереж, а саме самоорганізаційних карт Кохонена (СОК), що дозволить отримати вичерпну інформацію щодо бізнес-моделей кожного банку, його профілю ризику, а також оцінити фінансову стабільність всього банківського сектору, у відповідності до поточних умов внутрішнього та зовнішнього середовища, а також економічного циклу.

Доведено, що система структурних індикаторів (СІ) для виокремлення бізнес-моделей має бути достатньо широкою та різноманітною, щоб виявити особливості бізнес-моделей банків, але достатньо збалансованою, несуперечливою, без високої кореляції між цими показниками. Запропоновано набір з 33 СІ, який базується на загальнодоступних даних звітності банків, характеризує питому вагу найбільш суттєвих та динамічних статей балансу та дає вичерпну інформацію щодо його структурно-функціональних характеристик, які безпосередньо впливають на бізнес-модель: якості та складу активів, зобов'язань, доходів та витрат, достатності капіталу для покриття ризиків від основної діяльності, процентної й тарифної політики, політики формування резервів, прибутковості діяльності та ризиків.

Дослідження співвідношення між різними структурно-функціональними групами із відповідними бізнес-моделями на карті Кохонена надає можливість провести оцінку структури всієї банківської системи, визначити обсяги проблемних груп, а також особливості набору ризиків, які притаманні кожній бізнес-моделі. Важливою перевагою запропонованої методики визначення

бізнес-моделей банків є наявність чіткої формалізації процедури розподілу банків.

Запропонована структурно-логічна схема визначення та аналізу бізнес-моделей українських банків за методом СФГБ, яка включає такі етапи: відбір показників та аналізованого періоду; застосування СФГБ-методу та побудова СОК; аналіз структурно-функціональних груп банків; визначення бізнес-моделей банків та їх профілів ризику; дослідження траєкторій та міграції банків; дослідження особливостей бізнес-моделей банків сусідніх груп; формулювання висновків щодо зміни бізнес-моделей та профілів ризику банків.

Проведений аналіз із використанням методики СФГБ та запропонованих СІ дозволив розподілити банківську систему країни на групи банків та дослідити зміни такого розподілу у динаміці. Кожній такій групі притаманна відповідна бізнес-модель, яка ґрунтується на основних сутнісних характеристиках та профілі ризику банків. Виділено наступні бізнес-моделі: Корпоративна н.в.; Універсальна; Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.; МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.; МБК і.в. із корпоративним фінансуванням; Роздрібна; Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в.; Роздрібна н.в.; МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.; МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК; Інвестиційна із роздрібним фінансуванням; Проблемні банки. Встановлено, що основні сутнісні характеристики бізнес-моделей українських банків протягом трьох аналізованих років суттєвим чином не змінилися.

Проведений аналіз дозволив виявити бізнес-моделі із значним профілем ризику, до яких належать: Корпоративна із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті, Роздрібна, МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті та МБК в національній валюті та роздрібна в іноземній валюті із залежністю від МБК. Найменш ризиковими виявилися бізнес-моделі Корпоративна н.в. та Універсальна.

Дослідження міграції банків між групами за останні роки свідчить про зростання частки активів у інвестиційній моделі із корпоративним

фінансуванням у іноземній валюті. За рахунок великих державних банків ця модель збільшує питому вагу та несе відповідні кредитні та валютні ризики. Значну частку в активах складає також інвестиційна модель із роздрібним фінансуванням. Для цих моделей притаманний кредитний ризик, пов'язаний із великою концентрацією активів.

Проведене дослідження засвідчило, що банки в умовах невизначеності з одного боку намагаються диверсифікувати свої ризики за рахунок переходу до груп із універсальною бізнес-моделлю, а з іншого про тенденцію до вкладення коштів в найбільш стійкі, проте, менше дохідні ОВДП, на фоні значного скорочення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб. Крім цього, спостерігається значна концентрація коштів найбільших державних банків в ОВДП в національній та іноземній валюті, що підтверджується відокремленням нової групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті.

Використання методу моделювання зміни бізнес-моделі на основі проведення стрес-тестування за СІ сприяє запобіганню втраті фінансової стійкості банку. Такий інструмент також може застосовуватися банками під час розроблення стратегічних планів. При проведенні моделювання важливо спостерігати за чинниками, які призводять до міграції та зміни групи із відповідною бізнес-моделлю банку, особливо, за наближенням до груп проблемних банків або концентрація їх у групах із бізнес-моделями, які мають підвищені ризики.

Моделювання зміни бізнес-моделі може використовуватися менеджментом банку як інструмент стратегічного управління та дослідження поведінки банків із однаковими бізнес-моделями. Також цей інструмент є корисним для стрес-тестування банківської системи на макрорівні, дослідження основних тенденцій її розвитку та своєчасне реагування на можливе погіршення фінансового стану.

Ключові слова: банк, банківська система, SREP-аналіз, банківський нагляд, фінансова стабільність, кластерний аналіз, метод СФГБ, карта

Кохонена, бізнес-модель, невизначеність, ризик, профіль ризику, ризик-менеджмент, стрес-тестування.

SUMMARY

Syniuk A.O. Formation of business models of banks and their impact on the risk profile. – Qualifying scientific work as manuscript.

Thesis for degree of Doctor of Philosophy in the speciality 072 – Finance, banking and insurance. – University of Customs and Finance, Dnipro, 2022.

The thesis is aimed at the development of theoretical principles and scientific and methodical approaches to determining the business models of Ukrainian banks and related risk profiles.

Based on the analysis, it is proved that there is an inseparable relationship between the business model of the bank and its predisposition to implement certain types of risks and risk profile. The formed risk profile is an integral feature of the bank's business model and determines the degree of its vulnerability to the impact of negative factors of the internal and external environment. The bank's business model directly affects its risk profile, and the bank's risk profile, which is formed under the influence of objective and subjective factors, creates conditions for further development of its business model.

The following definition is formulated: the bank's business model is a system of characteristics for the bank's chosen activity, which reflects the features of services, products and operations to meet the needs of target customers, sources of profit, parameters of strategic goals and ways to achieve them, and also features of the risk profile. The description of the business model can be formalized using an extensive system of indicators. Banks with similar business models can be combined into groups to study the differences in their behavior, adaptation to development conditions, responses to external shocks, risk management models.

The method of cluster analysis allows to process and organize the collected data in such a way as to obtain relatively homogeneous groups (clusters) that

combine banks with similar business models. The analysis of the received clusters gives the chance to draw a conclusion concerning characteristics of business models of banks and to analyze their changes during a certain period. The grouping of banks with similar characteristics should be the basis for identifying and analyzing their business models and risk profiles.

It is determined that it is necessary to supplement and expand the existing methods for assessing business models of banks, proposed by the NBU in the implementation of SREP-analysis, by using the approaches of SFGB-method and neural networks, namely self-organizing maps of Kohonen (SOM), which will provide comprehensive information on business models of each bank, its risk profile, which will evaluate the financial stability of the entire banking sector, in accordance with the current conditions of the internal and external environment, as well as the economic cycle.

It is proved that the system of structural indicators (SI) for the separation of business models should be broad and diverse enough to identify the features of business models of banks, but sufficiently balanced, consistent, without high correlation between these indicators. A set of 33 SI is proposed, which is based on publicly available reporting data of banks, characterizes the share of the most significant and dynamic balance sheet items and provides comprehensive information on its structural and functional characteristics that directly affect the business model, such as: the quality and composition of assets, liabilities, income and expenses, the adequacy of capital to cover risks from operating activities, interest rate and tariff policies, reserve formation policies, profitability and risks.

The study of the interrelation between different structural and functional groups with the corresponding business models on the Kohonen's map provides an opportunity to assess the structure of the entire banking system, determine the size of problem groups, and features of the set of risks inherent in each business model. An important advantage of the proposed method of determining the business models of banks is the presence of a clear formalization of the procedure for the division of banks.

The structural and logical scheme of definition and analysis of business models of Ukrainian banks by the method of SFGB is offered, which includes the following stages: selection of indicators and the analyzed period; application of SFGB-method and construction of SOM; analysis of structural and functional groups of banks; definition of business models of banks and their risk profiles; study of trajectories and migration of banks; research of features of business models of banks of neighboring groups; formulation of conclusions on changes in business models and risk profiles of banks.

The analysis using the SFGB methods and the proposed SI allowed to divide the banking system of the country into groups of banks and to investigate changes in this distribution in the dynamics. Each such group has an appropriate business model, which is based on the main essential characteristics and risk profiles of banks. The following business models are highlighted: Corporate n.c., Universal, Corporate with retail financing f.c., FinOB and investment depending on FOB n.c., FinOB f.c. with corporate financing, Retail, Investment with corporate financing f.c., Retail n.c., FinOB and corporate depending on FOB f.c., FinOB n.c. and retail f.c. depending on FOB, Investment with retail financing, Problem banks. It is established that the main essential characteristics of the business model of Ukrainian banks during the three analyzed years have not changed significantly.

The analysis revealed business models with a significant risk profile, which include: Corporate with retail financing f.c., Retail, FinOB and corporate depending on FOB f.c., FinOB n.c. and retail f.c. depending on FOB. Business models proved to be the least risky: Corporate n.c. and Universal.

A study of bank migration between groups in recent years shows an increase in the share of assets in the business model Investment with corporate financing f.c. Due to large state-owned banks, this model increases its share and bears corresponding credit and currency risks. A significant share of assets is also the Investment business model with retail financing. These models are characterized by credit risk associated with a high concentration of assets.

The study showed that banks in conditions of uncertainty on the one hand are trying to diversify their risks by moving to groups with a Universal business model, and on the other about the tendency to invest in the most sustainable, but less profitable DGDB, amid a significant reduction in lending to legal and individuals. In addition, there is a significant concentration of funds of the largest state-owned banks in DGDB in national and foreign currency, which is confirmed by the separation of a new group with the business model Investment with corporate financing f.c.

The use of the method of modeling changes in the business model based on stress testing using SI helps to prevent the loss of financial stability of the bank. Such a tool can also be used by banks when developing strategic plans. When conducting modeling, it is important to observe the factors that lead to migration and change of the group with the relevant business model of the bank, especially the approximation to groups of troubled banks or their concentration in groups with business models that have increased risks.

Business model change modeling can be used by bank management as a tool for strategic management and study of the behavior of banks with the same business models. This tool is also useful for stress testing of the banking system at the macro level, research of the main trends of its development and timely response to possible deterioration of the financial situation.

Key words: bank, banking system, SREP-analysis, banking supervision, financial stability, cluster analysis, SFGB-method, Kohonen's map, business model, uncertainty, risk, risk profile, risk management, stress testing.

**Список публікацій здобувачки,
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації**

У періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

1. Zarutska E., Pavlova T. & Sinyuk A. Structural-functional analysis as innovation in public governance (case of banking supervision). *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2018. № 4. P. 349–360. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-30>. *Особистий внесок здобувачки полягає в систематизації теоретичних підходів щодо трактування поняття бізнес-модель банку та науково-методичних підходів щодо її визначення, аналізу та оцінки.*

2. Zarutska O., Pavlova T., Sinyuk A., Khmarskiy V., Pawliszczy D. & Kesu M. The Innovative Approaches to Estimating Business Models of Modern Banks. *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2020. № 2. P. 26–43. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-02>. *Особистий внесок здобувачки полягає в удосконаленні науково-методичних підходів до визначення бізнес-моделей банків на основі застосування СФГБ-методу та положень SREP-аналізу, здійсненні розподілу українських банків за бізнес-моделями із відповідними профілями ризику та проведенні їх аналізу та оцінки.*

У наукових фахових виданнях України:

1. Синюк А.О. Оцінювання фінансової стійкості банків з використанням бізнес-моделей. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2018. № 2 (60). С. 176–187. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-24>.

2. Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2020. № 3 (69). С. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-21>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Заруцька О.П., Синюк А.О. До питання розвитку методик оцінки фінансової стійкості банку. Управлінський та безпековий механізм економічних трансформацій в умовах геополітичних загроз і світової конкуренції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23 листопада 2018 р.). Дніпро. 2018. С. 208–209. *Особистий внесок здобувачки полягає в обґрунтуванні необхідності розробки окремих моделей діагностики фінансового стану та фінансової стійкості для окремих банків або їх однорідних структурно-функціональних груп, які повинні охоплювати їх бізнес-модель та профіль ризику.*

2. Заруцька О.П., Синюк А.О. Теоретичні та методичні підходи до визначення бізнес-моделей українських банків. Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16 лютого 2019 р.). Ужгород. 2019. Ч. 2. С. 64–67. *Особистий внесок здобувачки полягає в дослідженні процедур визначення та оцінки бізнес-моделей на основі SREP-аналізу та обґрунтуванні необхідності її подальшого розвитку та адаптації до сучасного економіко-політичного середовища України.*

3. Синюк А.О. SREP-аналіз як основний інструмент оцінки бізнес-моделей українських банків. Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 19 квітня 2019 р.). Дніпро. 2019. С. 34–36.

4. Синюк А.О. Еволюція теоретичних підходів до визначення поняття бізнес-модель банку. Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14 вересня 2019 р.). Ужгород. 2019. С. 109–112.

5. Заруцька О.П., Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей українських банків. Економіко-правові та управлінські аспекти

розвитку суспільства: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1 листопада 2019 р.). Дніпро. 2019. Ч. 1. С. 235–236. *Особистий внесок здобувачки полягає в систематизації науково-методичних підходів вітчизняних науковців щодо індикаторів бізнес-моделей банків.*

6. Синюк А.О. Визначення бізнес-моделей банків з використанням нейронних мереж. Цифрове суспільство: фінанси, економіка, управління: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6 листопада 2020 р.). Дніпро. 2020. С. 287–289.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
Розділ 1 Аналіз та оцінка бізнес-моделей банків.....	22
1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття бізнес-модель банку	22
1.2. Методичні підходи до визначення структурних індикаторів бізнес-моделей банків	45
1.3. Розвиток SREP-аналізу бізнес-моделей банків за методом структурно-функціональних груп	64
Висновки до розділу 1	82
Список використаних джерел до розділу 1	85
Розділ 2 Формування бізнес-моделей українських банків.....	101
2.1. Методика виокремлення бізнес-моделей банків.....	101
2.2. Розподіл банківської системи за однорідними бізнес-моделями.....	124
2.3. Характеристики бізнес-моделей банків	151
Висновки до розділу 2	174
Список використаних джерел до розділу 2	177
Розділ 3 Управління профілем ризику банків на основі бізнес-моделей.....	179
3.1. Аналіз впливу бізнес-моделей на профіль ризику українських банків	179
3.2. Міграція банків між групами: основні причини та наслідки	200
3.3. Діагностика стабільності банків за методом моделювання зміни бізнес-моделі.....	226
Висновки до розділу 3	247
Список використаних джерел до розділу 3	249
ВИСНОВКИ.....	256
ДОДАТКИ.....	261

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Останніми роками значно посилюється інтерес вітчизняних науковців до виявлення та аналізу бізнес-моделей корпорацій, компаній, банків, дослідження їх особливостей та впливу на ефективність діяльності. У той же час, у банківській системі активно розвиваються диференційовані підходи банківського регулювання та нагляду щодо оцінювання фінансової стійкості банків, кількісних показників ризиків та якості системи управління ними («risk-based approach»). У 2018 році Постановою Правління Національного банку України №47 від 02.05.2018 року було внесено зміни у «Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок», які враховують настанови Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (SREP). Перед банками поставлено задачу розробки адекватної та ефективної системи управління ризиками, визначення профілю ризику, виходячи з його бізнес-моделі.

Дослідження сутнісних характеристик бізнес-моделей банків, їх структурних індикаторів, методів визначення, оцінки та аналізу є предметом наукових праць закордонних та вітчизняних вчених таких як: Алтунбас Й., Манганеллі С., Маркуз-Ібанез Д., Кавелаарс П., Пассеньєр Дж., Томкус М., Келер М., Аяді Р., Де Гроен В.П., Арбак Е., Сассі І., Матлой В., Рей Г., Абрі О., Бонгіні П., Касу Б., Кучіnellі Д., Мергаертс Ф., Веннет Р.В., Ронгпїтья Р., Тарашев Н., Тсатсароніс К., Віллегас А., Фарне М., Волдіс А., Ісаєв Р., Алєскєров Ф.Т., Білоусова В.Ю., Сердюк М.Ю., Солодков В.М., Бондарчук П.К., Кнурова А.А., Попова Е.С., Пантелєєва Н.М., Онищенко Ю.І., Заяць Е.Л., Любїч О.О., Бортніков Г.П., Панасенко Г.О., Заруцька О.П., Васильєва Т.А., Рашкован В., Покідін Д., Павлов Р.А., Панасенко Г.О., Бортніков Г.П., Стадник А.С., Лисяк Л.В., Губа М.О., Новїкова Л.Ф., Азарєнкова Г.М., Литвинюк О.В., Карпов М.О., Гриджук Д.М., Деркаченко А.В., Худолїй Ю.С., Бура В.І., Бронін О.В., Гончаренко Т.П.

Проте, незважаючи на значний науковий доробок із теми дослідження, остаточно не вирішеною залишається низка теоретичних і прикладних питань, що стосуються, зокрема, систематизації основних теоретичних підходів до визначення сутності поняття «бізнес-модель банку» та основних методичних підходів до формування системи показників, необхідних для її відокремлення – структурних індикаторів (CI), на фоні відсутності чіткого тлумачення та формалізованого підходу щодо їх визначення з боку НБУ. Потребує розвитку механізм виокремлення бізнес-моделей банків, аналіз існуючих бізнес-моделей українських банків та пов'язаних із ними профілів ризику, інструментарій діагностики фінансової стійкості банків на основі моделювання зміни структурно-функціональної групи із відповідною бізнес-моделей. Відсутність формалізованого комплексного підходу до визначення бізнес-моделей українських банків обумовило актуальність дослідження, його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Роботу виконано в межах тематичного плану науково-дослідних робіт Університету митної справи та фінансів, зокрема, кафедри Фінансів, банківської справи та страхування за темою «Формування інституціональних основ фінансової стабільності економіки України» (номер державної реєстрації №0119U100009). У межах зазначеної теми особисто автором досліджено основні існуючі підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні та обґрунтовано необхідність їх подальшого розвитку шляхом поєднання методу структурно-функціональних груп банків (СФГБ) та підходів SREP-аналізу НБУ.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо визначення бізнес-моделей банків та пов'язаних із ними профілів ризику.

Для досягнення визначеної мети були сформульовані наступні завдання:

– систематизувати основні теоретичні підходи до визначення сутності поняття «бізнес-модель» та «бізнес-модель банку»;

- розробити методичні підходи до формування основних СІ бізнес-моделей банків з урахуванням підходів методики SREP;
- удосконалити процес виокремлення бізнес-моделей банків на основі застосування методу СФГБ та системи СІ;
- визначити основні бізнес-моделі українських банків та проаналізувати їх основні характеристики;
- оцінити вплив бізнес-моделей на профіль ризику українських банків;
- дослідити міграції банків за групами із відповідними бізнес-моделями, їх основні причини та наслідки для розвитку банківської системи країни;
- розвинути інструментарій діагностики стабільності та стрес-тестування банків на основі управління профілем ризику банків різних бізнес-моделей.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між банками та їх стейкхолдерами в процесі функціонування ринку банківських послуг.

Предметом дослідження є теоретичні засади, науково-методичне забезпечення та практичні рекомендації щодо розвитку бізнес-стратегії банків та управління ризиками.

Методи дослідження. Теоретичну та методичну основу дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів та кредиту, банківської справи, сучасні концепції банківського нагляду на ризик-орієнтованій основі, наукові праці з питань регулювання діяльності та стратегічного менеджменту банків. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові й спеціальні методи дослідження. Зокрема, методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, узагальнення та групування застосовано під час дослідження сутності поняття «бізнес-модель», «бізнес-модель банку», «ризик» та «стрес-тестування»; методи збирання та оброблення інформації, узагальнення, формалізації, метод СФГБ та регресійних нейронних мереж,

групування, порівняння, SREP-аналіз Національного банку України (НБУ) – під час визначення та аналізу бізнес-моделей українських банків та їх профілів ризику; економіко-статистичні методи та абстрагування під час дослідження причин міграції банків за бізнес-моделями; методи економіко-математичного моделювання у процесі розробки методичного підходу до проведення стрес-тестування банків з урахуванням їх бізнес-моделей та профілів ризику; графічний, табличний методи та метод інфографіки як ілюстративний інструментарій. Кластерний аналіз та економіко-математичне моделювання здійснено за допомогою програмного продукту Viscovery SOMine 7.

Інформаційну базу дослідження склали: законодавчі та нормативно-правові акти з питань банківського регулювання та нагляду, статистичні та звітно-аналітичні дані НБУ, публічна фінансова звітність банків України, а також монографічні дослідження та наукові роботи українських та закордонних авторів, опубліковані у періодичних виданнях, матеріали інтернет-ресурсів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

вперше:

– запропоновано методику визначення та аналізу бізнес-моделей українських банків за методом СФГБ, орієнтовану на вимоги положень SREP-аналізу НБУ, що комплексно охоплює характеристики сучасних банків та їх ризиків;

удосконалено:

– науково-методичний підхід до визначення бізнес-моделей банків, як системи характеристик для обраної банком діяльності, яка відображає особливості послуг, продуктів та операцій для реалізації потреб цільових клієнтів, джерела отримання прибутку, параметри стратегічних цілей та шляхів їх досягнення, а також особливості профілю ризику, відмінністю якого є припущення щодо подібності процесів, які відбуваються в банках із однаковими бізнес-моделями, близької реакції на реалізацію ризик-факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, а отже тотожності їх профілів ризику;

– систему показників СІ, необхідних для відокремлення бізнес-моделей банків із застосуванням самоорганізаційних карт Кохонена, адаптовану до конкретного етапу розвитку банківського сектору країни, структури операцій банків, а також ризиків, які супроводжують їх діяльність;

– типологію бізнес-моделей банків, запропонованих НБУ, шляхом розширення та врахування фактичних структурно-функціональних характеристик: Корпоративна із операціями в національній валюті, Універсальна, Корпоративна із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті, МБК та інвестиційна із залежністю від МБК із операціями в національній валюті, МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням, Роздрібна, Інвестиційна із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті, Роздрібна із операціями в національній валюті, МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті, МБК в національній валюті та роздрібна із операціями в іноземній валюті із залежністю від МБК, Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, Проблемні банки;

набули подальшого розвитку:

– науково-методичний підхід до визначення бізнес-моделі за структурно-логічною схемою, яка включає наступні етапи: відбір показників та аналізованого періоду; застосування СФГБ-методу та побудова карт Кохонена; аналіз структурно-функціональних груп банків; визначення бізнес-моделей банків та їх профілів ризику; дослідження траєкторій та міграції банків; дослідження особливостей бізнес-моделей банків сусідніх груп; формулювання висновків щодо зміни структурно-функціональних груп із відповідними бізнес-моделями та профілів ризику банків;

– методи оцінювання структурних змін у банківській системі країни, ризиків у їх діяльності, моделювання сценаріїв подальшого розвитку, на основі формування СФГБ із однаковими бізнес-моделями та профілями ризику, що дозволило виявити окремі тенденції зміни профілю ризику банків, встановити

підвищені ризики зростаючої за обсягами активів групи банків з інвестиційною бізнес-моделлю із підвищеною часткою операцій в іноземній валюті;

– дослідження суттєвих змін профілю ризику банківської системи, виходячи з міграції банків між групами із відповідними бізнес-моделлями, враховуючи частки активів у інвестиційній моделі із корпоративним фінансуванням у іноземній валюті та значну частку в активах банків із інвестиційною моделлю із роздрібним фінансуванням;

– науково-методичний підхід щодо визначення загроз втрати фінансової стійкості банками, який, на відміну від існуючих підходів, запропоновано здійснювати на основі моделювання зміни структурно-функціональної групи із відповідною бізнес-моделлю на основі проведення стрес-тестування за прогнозними значеннями СІ.

Практичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи полягає в можливості використання науково-методичних положень та рекомендацій у фінансовому менеджменті банків, управлінні бізнес-моделлю та профілем ризику, формуванні стратегій розвитку та проведенні стрес-тестування, обговоренні фінансової стійкості із фахівцями банківського нагляду.

Запропонований автором науково-методичний підхід щодо визначення бізнес-моделей банків використовується в АТ «АКБ «КОНКОРД» у процесі стратегічного планування основних показників банківської діяльності (Довідка №315 від 18.03.2022). Запропоновані автором науково-методичні підходи щодо визначення профілів ризику банків, виходячи з їх основних структурно-функціональних характеристик та особливостей бізнес-моделей, а також щодо оцінювання фінансового стану банків за допомогою запропонованих автором структурних індикаторів використовується в АТ «АБ «РАДАБАНК» у процедурах розвитку системи управління ризиками та управління фінансовою стійкістю (Довідка №853-1/28/2022 від 21.03.2022). Запропонований автором науково-методичний підхід щодо розвитку процедур ідентифікації бізнес-моделей українських банків оцінено Асоціацією «Дніпровський Банківський

Союз» як такий, що може бути використаний для підвищення ефективності управління ризиками банківської діяльності (Довідка №06/22 від 21.02.2022). Положення дослідження використовуються в освітньому процесі Університету митної справи та фінансів при викладення дисциплін «Фінансова безпека банку», «Управління банківськими ризиками», «Банківське регулювання та нагляд», «Банківська система», «Аналіз діяльності банку» (Довідка №17-32/59 від 23.03.2022).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, зазначено в списку публікацій.

Апробація матеріалів дисертації. Основні наукові положення та здобуті результати дослідження було презентовано та обговорено на 6 науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Управлінський та безпековий механізм економічних трансформацій в умовах геополітичних загроз і світової конкуренції» (м. Дніпро, 2018 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку» (м. Ужгород, 2019 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів» (м. Дніпро, 2019 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Можливості, проблеми та перспектива забезпечення сталого розвитку економіки» (м. Ужгород, 2019 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові тв. Управлінські аспекти розвитку суспільства: молодіжний погляд» (м. Дніпро, 2019 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Цифрове суспільство: фінанси, економіка, управління» (м. Дніпро, 2020 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано авторкою у 10 наукових працях, із них: 2 – у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 2 –

у наукових фахових виданнях України та 6 праць, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 227 найменувань на 25 сторінках, 15 додатків на 56 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 317 сторінок, основний текст становить 222 сторінки. Дисертація містить 37 таблиць та 27 рисунків.

Розділ 1

Аналіз та оцінка бізнес-моделей банків

1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття бізнес-модель банку

З 2018 року Національний Банк України розпочав аналіз бізнес-моделей українських банків в рамках реалізації концепції SREP (Supervisory review and evaluation process). Слід зазначити, що такий підхід є відносно новим та недостатньо вивченим в рамках регулятивних та наглядових заходів. Проте, зосередження лише на нормативах достатності капіталу, рівні ліквідності та системі управління ризиками в сучасних умовах вже недостатньо. Сучасні умови діяльності банків вимагають виходу за рамки традиційної методології та застосування нових підходів до визначення та оцінки ризику, який реалізується в банківській діяльності, розпочинаючи з розуміння діяльності банку, його принципів відмінностей, а отже, його бізнес-моделі [136].

Не дивлячись на значне розмаїття вітчизняного та зарубіжного доробку, досі не сформовано єдиного підходу до тлумачення поняття «бізнес-модель», методики її визначення, аналізу та оцінки. Частина науковців визначає поняття «бізнес-модель» у більш загальному розумінні, інша розглядає поняття «бізнес-модель банку» зокрема [135]. Розглянемо основні теоретичні підходи щодо визначення поняття «бізнес-модель», які запропоновані вітчизняними та зарубіжними дослідниками, науковцями та експертами.

Зарубіжними науковцями та дослідниками запропоновані наступні підходи, щодо тлумачення поняття бізнес-модель. Так, Тіммерс П. (Timmers P.) [34] надає наступне визначення бізнес-моделі – це архітектура для продуктів, послуг, інформаційних потоків, включаючи опис різноманітних суб'єктів бізнесу, їх ролей та потенційних вигід, опис джерел доходів. На думку автора, сама по собі бізнес-модель не дає розуміння того, як вона буде сприяти реалізації бізнес-місії компанії. Необхідним є знання маркетингової стратегії компанії для того, щоб оцінити її комерційну життєздатність та дати відповіді

на такі запитання: як створюються конкурентні переваги, як позиціонує себе компанія на ринку, який комплекс маркетингових заходів вона використовує, яка стратегія використовується для просування товару на ринку. Системний підхід до ідентифікації архітектури бізнес-моделі може базуватися на деконструкції та реконструкції ланцюга створення вартості, тобто на визначенні його елементів та можливих способів інтеграції інформації в ньому.

Сливоцьки А. (Slywotzky A.) [32, 137, 138, 139] під бізнес-моделлю розуміє процес вибору компанією її цільових споживачів, визначення основних продуктів, послуг та напрямів діяльності, диференціації та конкуренції на ринку, отримання винагороди та утримання цінності для споживачів. Пропозиція підприємством продуктів, послуг або технологій базується на системі взаємопов'язаних елементів, які діють у комплексі, що й є моделлю бізнесу. Отже, структуру бізнес-моделі можна представити у вигляді ґрунтового розуміння бізнесу, напрямів діяльності, вибору клієнтів, «джерел диференціації», структури виробництва, оргструктури, механізмів виходу на ринок.

Дослідники Зотт К. (Zott C.) та Аміт Р. (Amit R.) [3, 4, 40] вважають, що бізнес-модель є своєрідним шаблоном ведення фірмою бізнесу, створення цінності для зацікавлених сторін (фірми, клієнти, партнери) та зв'язку ринків виробництва та продукції. Бізнес-модель орієнтована на створення загальної вартості для всіх залучених сторін. Автори наголошують, що кожна бізнес-модель має відповідний «дизайн». Сутність дизайну бізнес-моделі полягає у цілеспрямованому сплетінні взаємозалежних дій, які виконуються організацією або її контрагентами, партнерами, клієнтами. Бізнес-модель є відображенням таких ключових елементів як зміст, структура та управління операціями. Їх розробка та взаємодія дозволяє створювати цінність за рахунок використання бізнес-можливостей. Дослідники вважають, що конструкція бізнес-моделі заснована на ідеях, які підтримуються теоретичними основами стратегічного управління та дослідження підприємництва. Загальна мета бізнес-моделі полягає в тому, щоб використовувати ділові можливості, створюючи цінність

для зацікавлених сторін, тобто задовольняючи потреби клієнтів одночасно приносити прибуток компанії та її партнерам.

Чесбро Г. (Chesbrough H.) [12, 13, 148, 149] вважає, що будь-яка компанія має бізнес-модель незалежно від того, чи сформульована вона. У своїй основі бізнес-модель виконує дві важливі функції: створення вартості та отримання цінності. При чому ці функції мають бути узгоджені між собою. По-перше, бізнес-модель визначає ряд видів діяльності (від закупки сировини до задоволення потреб кінцевих споживачів), які дозволять розробити новий продукт чи послугу таким чином, щоб створити чисту цінність. По-друге, бізнес-модель фіксує цінність компанії, яка її розробила та використовує. Це важливо, оскільки, компанія, яка не отримує прибуток від якої-небудь частини своєї діяльності, не зможе його отримувати й з плином часу.

На думку дослідниці Магретта Дж. (Magretta J.) [21] бізнес-модель описує як саме працює підприємство та відповідає на такі питання: хто є цільовими споживачами, що вони цінують, як компанія заробляє кошти, яка основна економічна логіка, що пояснює як забезпечити цінність для клієнта при відповідному рівні витрат. Нові бізнес-моделі є варіаціями ланцюга створення вартості, який лежить в основі всіх підприємств. Такий ланцюг складається з двох частин. Перша частина включає в себе всю діяльність, що пов'язана із створенням: проектування, закупівля ресурсів, виробництво й таке інше. Друга частина включає в себе всю діяльність, що пов'язана із продажем: пошук та охоплення клієнтів, укладання угод, поширення продукту чи надання послуги.

На думку науковців Афуа А. (Afuah A.), Туччі К. (Tucci C.) [1], першим фактором, який визначає ефективність компанії, є її бізнес-модель. Вона є інструментом, за допомогою якого фірма будує та використовує свої ресурси, щоб запропонувати своїм клієнтам більшу цінність, ніж конкуренти, а також отримувати від цього дохід. Бізнес-модель надає детальний опис того, як фірма заробляє кошти та як планує робити це у довгостроковій перспективі, як займати стійку та конкурентну позицію на ринку. Бізнес-модель можна визначити як систему, яка складається з компонентів, зв'язків між ними та їх

динамічного розвитку. Дослідники підкреслюють, що бізнес-модель є системою, і те, наскільки добре вона працює, залежить не лише від типу компонентів, але й від взаємовідносин між ними. Крім того, існує зв'язок не лише між компонентами бізнес-моделі, але й між самою бізнес-моделлю та оточуючим її середовищем. Добре розроблена бізнес-модель завжди намагається використати будь-які можливості у своєму оточенні із одночасним намаганням пом'якшити вплив загроз та ризиків.

На думку групи дослідників Шафер С. (Shafer S.), Сміт Г. (Smith H.), Ліндер Дж. (Linder J.) [31], оскільки поняття бізнес пов'язано із створенням цінності та отриманням від неї доходу, а поняття модель означає представлення реальності, то поєднавши їх можна отримати визначення бізнес-моделі. На думку авторів, це відображення основної логіки та стратегічного вибору фірми для створення цінності та налагодження її прибутковості в рамках побудованої мережі та системи зв'язків. Ключовими компонентами цього визначення є стратегічний вибір, створення цінності, мережа її поширення, отримання іншої цінності для підприємства.

На думку групи науковців Тікканен Г. (Tikkanen H.), Ламберг Дж. (Lamberg J.), Парвінен П. (Parvinen P.), Каллункі Дж. (Kallunki J.) [33], бізнес-модель є когнітивною системою, за допомогою якої менеджери визначають свої дії. Бізнес-модель може бути концептуалізована як сума матеріальних, об'єктивно існуючих структур та процесів, а також нематеріальних структур когнітивного значення на рівні бізнес-організації. Під суттєвими аспектами бізнес-моделі дослідники розуміють матеріальні елементи стратегії компанії, бізнес-мережі, операцій, а також фінансів та обліку. Під когнітивними аспектами бізнес-моделі маються на увазі системні смислові структури чи система переконань компанії, яка є рушійною силою прийняття рішень. Еволюція бізнес-моделі також визначається відносинами між управлінськими діями та їх результатами, які проявляються в реалізованих економічних змінах та бізнес-результатах.

Група науковців Морріс М. (Morris M.), Шіндехутт М. (Schindehutte M.), Аллен Дж. (Allen J.) [23] зазначають, що на найбільш елементарному рівні бізнес-модель можна визначити з точки зору економічної моделі фірми. Найважливішим питанням є логіка отримання прибутку. Відповідно ключовими змінними є джерела доходу, методологія ціноутворення, структура витрат, маржа та очікуваний обсяг діяльності. Проте, на думку зазначених авторів, найбільш важливим є стратегічний елемент, а проведений аналіз найбільш концептуалізованих бізнес-моделей показує, що елементи, які роблять ці моделі унікальними, виходять за рамки архітектури фірми чи того, як вона заробляє гроші. Модель є не лише сукупністю частин, але й того, на що буде сфокусовано бізнес. Дослідники пропонують наступне інтегроване визначення: «бізнес-модель є стислим описом взаємопов'язаних змінних рішень в областях венчурної стратегії, архітектури та економіки для створення стійких конкурентних переваг на визначених ринках».

Расмуссен Б. (Rasmussen B.) [29] у своїх роботах зазначає, що бізнес-модель призначена для того, щоб дати відповіді на ряд важливих для будь-якого бізнесу питань: хто є цільовими клієнтами, що для них є цінністю, як вона може бути доставлена клієнтам за прийнятною ціною та як бізнес розгортає свої активи. Модель бізнесу складається як з розповіді про те, як саме працює бізнес, так й набору кількісних показників, які демонструють його прибутковість.

Джонсонс М., Крістенсен К., Кагерман Х. [63] розуміють під бізнес-моделлю сукупність чотирьох взаємопов'язаних елементів, таких як споживча цінність продукту чи послуги, формула прибутку, ключові ресурси та процеси. Найважливішим елементом на думку авторів є саме споживча цінність. Компанії треба зрозуміти, що саме необхідно її клієнтам, яку користь несе створений нею продукт та як за допомогою нього задовільнити потреби споживачів з вигодою для компанії.

Дебелак Д. [60] розглядає класичні та інноваційні бізнес-моделі. До класичних автор відносить найбільш використовувані моделі бізнесу, що

копіюються компаніями із схожими напрямками розвитку та технічною базою. Інноваційні бізнес-моделі передбачають застосування раніше не використовуваних механізмів моделювання бізнесу, які мають унікальну технологічну та філософську концепцію. Дослідник виділяє такі ключові компоненти оцінки ефективності бізнес-моделі: стійка база благонадійних клієнтів, рівень складності мережі доставки продуктів до кінцевих споживачів, гарантії стабільного довгострокового розвитку.

Касадесус-Мазанелл Р. (Casadesus-Masanell R.), Рікарт Дж. (Ricart J.) [10] розглядають бізнес-модель з точки зору логіки діяльності компанії, того як вона веде свою діяльність та створює цінність для зацікавлених сторін. На їхню думку, бізнес-модель складається з двох взаємопов'язаних частин: конкретні рішення керівництва щодо того, як організація має працювати (укладені договори, розміщення об'єктів, задіяні активи, ступінь вертикальної інтеграції, ініціативи в галузі продажів та маркетингу), та наслідки цих рішень. Автори не розглядають бізнес-модель з точки зору апріорних категорій, тому їх визначення бізнес-моделі не залежить від показників якості та ефективності. На їхню думку, бізнес-модель є відображенням реалізованої стратегії та виступає проміжною ланкою для забезпечення трансформації стратегії у тактику.

Група дослідників Остервальдер О. (Osterwalder A.), Піньєр І. (Pigneur Y.), Туччі К. (Tucci C.) [26, 27, 28, 112], надаючи визначення бізнес-моделі, спочатку розподіляють поняття на дві складові: модель – спрощений опис та представлення складного об'єкту чи процесу, бізнес – діяльність із забезпечення товарами, послугами, яка пов'язана із фінансовими, комерційними та виробничими аспектами. Отже, на їхню думку, бізнес-модель являє собою «концептуальний інструмент», компоненти якого дозволяють відобразити логіку бізнесу конкретної компанії через систему їх взаємних зв'язків. Бізнес-модель надає опис цінності, що пропонується організацією одному або декільком сегментам клієнтам, архітектури компанії, мережі її партнерів, що є необхідними складовими для того, щоб створити, поширити та надати цю цінність споживачам, а також капіталу. Всі ці елементи є

необхідними для того, щоб отримати стійкі та стабільні дохідні потоки. На думку зазначених авторів, бізнес-модель є суттєвою рисою, яка відрізняє компанії, унікальні параметри, що виражені у взаємозв'язку між найбільш критичними факторами успіху компанії. Бізнес-модель складає основу конкурентних переваг та більш важлива, ніж план грошових потоків, стратегія та навіть місія. Бізнес-модель слугує для опису основних принципів створення, розвитку та успішної роботи компанії.

Дослідники наводять дев'ять блоків, що відображають логіку діяльності компанії та спрямовані на отримання прибутку, за допомогою яких можна надати опис будь-якій моделі бізнесу. Ці блоки належать до чотирьох основних сфер бізнесу: взаємодія із споживачами, пропозиція цінності, інфраструктура, фінансова ефективність організації. Стовпами, на яких ґрунтуються блоки бізнес-моделі є: продукт, інтерфейс клієнта, інфраструктура та менеджмент, фінансові аспекти. Наведені блоки повинні знаходитися у взаємозв'язку та доповнювати один одного, завдяки цьому можна отримати можливість зрозуміти фундаментальні основи бізнесу компанії. Схематичне представлення дев'яти основоположних компонентів бізнес-моделі отримало назву «Business Model Canvas», або «канва бізнес-моделі».

Хвілсом Л. (Hvilsom L.) [17], проаналізувавши різні підходи до тлумачення поняття бізнес-модель, доходить висновку, що вона охоплює межі галузі та компанії та відображає основну логіку діяльності компанії, яка включає в себе базовий ланцюг створення цінності. При цьому, бізнес-модель та стратегія є принципово різними поняттями, хоча, бізнес-модель може бути засобом розгортання стратегії компанії. Автор доходить висновку, що підхід до визначення бізнес-моделі має бути не статичним, а динамічним.

Дослідники Яблонські А. (Jabłoński A.) та Яблонські М. (Jabłoński M.) [18] проаналізувавши різні підходи до визначення поняття бізнес-модель погоджуються із підходом, який було запропоновано Зотт К. (Zott K.) та Аміт Р. (Amit R.). Бізнес-модель являє собою набір конкретних дій, які виконуються для задоволення потреб ринку. Крім того, дослідники звертають увагу на те, що

бізнес-модель розвивається протягом життєвого циклу компанії. Вона є стійкою, якщо спроможна еволюціонувати протягом всього життєвого циклу, передбачаючи поступове збільшення вартості компанії, із дотриманням принципів корпоративної соціальної відповідальності та управління на основі цінності. Розробка бізнес-моделі вимагає вміння реагувати на будь-які сигнали, які прогнозують зміни внутрішнього та зовнішнього середовища компанії. А сама бізнес-модель реагує на корпоративну стратегію. Яблонські А. (Jabło'nski A.) та Яблонські М. (Jabło'nski M.) [18] доходять висновку, що бізнес-модель має бути унікальною формою поєднання орієнтованих на створення цінності ресурсів.

Російські науковці пропонують наступні визначення поняття модель бізнесу. Так, Ойхман Є.Г. та Попов Е.В. [105] вважають, що бізнес-модель визначає зовнішнє середовище для підприємства, напрями та характер їх взаємодії, демонструє працівникам що саме має бути зроблено, в який термін та яким чином. Науковці зауважують, що для компанії мають бути розроблені декілька узгоджених між собою бізнес-моделей, які дозволять забезпечити ефективне ведення бізнесу та за різними напрямками та аспектами оцінити господарську діяльність підприємства.

Швайцер Л. [152] розглядає бізнес-модель з позиції взаємозв'язку трьох основних елементів: структура ланцюга створення цінності (визначає місце компанії в галузі та спосіб створення доданої цінності), джерела конкурентних переваг та ринкової влади компанії (їх зв'язок із інноваційною діяльністю та наявністю взаємодоповнюючих активів або можливість доступу до них), модель отримання доходу (схема генерування доходів компанії, в тому числі й визначення клієнтів та способів взаємодії з ними). Автор також зазначає, що бізнес-моделі можуть різнитися в залежності від особливостей ведення бізнесу або способів сегментування галузі, у зв'язку із чим необхідно приймати до уваги різноманітні комбінації товарів та ринків.

На думку Котельнікова В.Ю. [85, 86] бізнес-модель є сукупністю відповідних правил та способів ведення організацією бізнесу, які становлять

базис її стратегії, а також набір критеріїв для визначення основних показників бізнесу. Автор визначає бізнес-модель як метод стійкого ведення бізнесу, який перетворює вхідні потоки (ресурси, здібності, інновації) у вихідні (економічний результат). Саме бізнес-модель є тим інструментом, який перетворює інновації в економічну цінність для бізнесу.

Кугушева Т.В. [90] визначає бізнес-модель як внутрішню архітектуру організації, яка включає в себе корпоративну місію та стратегії розвитку, стратегічні цілі та завдання, бізнес-процеси, організаційну структуру, систему документообігу, інформаційні технології, що є необхідною для досягнення корпоративних цілей, а також перетворення сировини, інформації (вхід) у товари, роботи, послуги, інформацію (вихід).

Стрекалова Н.Д. [143] у своїй роботі зазначає, що бізнес-модель є концептуальним інструментом, який необхідний для дослідження бізнес-системи та відображає логіку бізнесу. Бізнес-модель надає характеристику основним елементам бізнесу, системі їх відносин та зв'язків із зовнішнім оточенням, що дозволяє сформулювати спрощене цілісне уявлення щодо бізнесу та відобразити його найбільш суттєві риси: яка саме цінність створюється для споживача та яким чином, кому та як постачається, яким чином використовуються ресурси та можливості з метою створення стійких конкурентних переваг, отримання доходу та прибутку. Стрекалова Н.Д. [143] наводить системний опис поняття бізнес-модель у вигляді матриці системних характеристик бізнесу, який базується на створенні цінності. Дослідниця виокремлює шість різних підходів до визначення поняття бізнес-моделі: економічний, операційний, стратегічний, інтегральний, структурний, системний. Останні три підходи були розроблені авторкою самостійно. Крім того, пропонується й поділ бізнес-моделей за часовою ознакою на статичні (на певний момент часу) та динамічні (динаміка бізнес-процесів у внутрішньому та зовнішньому середовищі).

Дослідниця Маркова В.Д. [96] розглядає бізнес-модель як спосіб організації бізнесу в певній галузі, який відображає економічну логіку

діяльності компанії. Авторка звертає увагу на взаємозв'язок таких базових понять як «галузева бізнес-система», «бізнес-модель», «стратегія компанії у галузі». На її думку, бізнес-система галузі є базисом формування бізнес-моделі, а галузева стратегія конкретизує її.

Сооляте А.Ю. [140] вважає, що бізнес-модель є способом, за допомогою якого підприємство створює цінність для клієнтів та отримує від цього прибуток. На його думку, ефективна бізнес-модель повинна давати відповіді на три основні запитання: у який спосіб компанією створюється цінність для зовнішніх споживачів, у який спосіб заробляє кошти, у який спосіб забезпечується стратегічний контроль у ланцюгу створення вартості.

Руст А.М. та Суязов В.Н. [131] розглядають бізнес-модель як характеристику набору «принципів, способів, процесів, ресурсів створення та доведення цінності підприємства» до цільової аудиторії.

Науковці Гаврилова Т., Алсуф'єв А. та Янсон А.С. [15] у своїй роботі зазначають, що кожна компанія використовує власну бізнес-модель, яка виникла або спонтанно, або в результаті цілеспрямованих зусиль, а зростання популярності концепції бізнес-моделі напряму пов'язано із розвитком інновацій. Бізнес-моделі розглядаються як нові аналітичні одиниці, які використовуються для опису того, як компанія здійснює управління своїм бізнесом та як створює цінність, а не тільки як зберігає та примножує її.

Дослідники пропонують для розробки бізнес-моделі використовувати інноваційний підхід побудови ментальної карти (mind map), яка була розроблена на основі «канви бізнес-моделі» Остервальдера О. та об'єднує її дев'ять елементів в чотири великі групи (мета-концепції): товари, оточуюче середовище, фінанси та клієнти. Алгоритм створення карти включає в себе чотири послідовні етапи: визначення цілей бізнес-моделі, створення глосарію та визначення мета-концепцій, створення ієрархії понять, перегляд за необхідністю.

Дослідники Виходець Ю.С. та Ровінська Н.Ю. [55] розглядають бізнес-модель з позиції інструменту, який дозволяє описати поведінку організації в

рамках відносин із зацікавленими особами та системи відповідних ролей, які виконуються в рамках таких відносин. А отже, зміни, що відбуваються у зацікавлених осіб, відносин із ними або ролей, що виконуються, тягнуть за собою відповідні зміни й самої бізнес-моделі.

На думку Луніна В.Є. [94] бізнес-модель компанії є відображенням основних характеристик ключових партнерів, наявних у розпорядженні ресурсів, аспектів клієнтоорієнтованості, а також передбачає аналіз витрат та джерел доходів компанії.

Російські дослідниці Горева Є.С та Хайруліна М.В. [16] звертають увагу на те, що менеджери почали широко використовувати бізнес-моделювання, оцінюючи лаконічний та місткий погляд на компанію як на бізнес-модель. Таким чином, бізнес-модель стала інструментом для вивчення бізнесу. Дослідниці виділяють декілька основних задач, для реалізації яких використовується бізнес-модель: розуміння бізнес-логіки діяльності; розробка форм адаптації до зовнішніх змін; стратегічне планування та бізнес-моделювання, проведення стратегічних експериментів; розробка нових концептуальних рішень в продуктовому ряді та формі організації бізнесу; підготовка професійних менеджерів в стилі високо успішних адаптивних компаній.

Білоруський дослідник Волонте В. [53] у своїй роботі визначає бізнес-модель як формалізацію певного аспекту або сфери діяльності організації. Візуалізована комплексна бізнес-модель, на думку автора, розкриває нові можливості для аналізу й подальшого вдосконалення діяльності як всієї організації, так й її окремих бізнес-процесів. Бізнес-моделювання можна визначити як розробку «креслень» організації, а бізнес-модель допомагає зробити компанію більш прозорою, готовою до регулярного аналізу, управлінню та подальшого покращення.

Вітчизняні науковці та дослідники також приділяють увагу визначенню та дослідженню поняття бізнес-модель. Так Ревуцька Н.В. [124, 125] надає тлумачення бізнес-моделі як сукупності елементів, які відображають

принципову відмінну від конкурентів логіку функціонування організації на основі використання знань, навичок та досвіду для максимально ефективного розподілу стратегічних ресурсів в системі бізнес-процесів задля створення продуктів чи послуг, які відповідають вимогам споживачів.

Тарасюк М.В. [143] вважає, що бізнес-модель є формалізованим описом логіки господарської діяльності підприємства та її основних властивостей для визначення відповідності між основними рисами господарювання й сформованими структурними підрозділами та основними цілями й завданнями, що були визначені на підприємстві.

Чеглатонєв В.І. [147] вважає, що бізнес-модель акумулює в собі склад та всі причино-наслідкові зв'язки між ресурсами та здібностями компанії, а також видами її діяльності та цінностями, які вона пропонує на ринку.

Кривов'язюк І.В. та Рошкевич В.Ф. [89] вважають, що бізнес-модель описує існуючий стан підприємства та його реакцію на зміни у бізнес-середовищі ґрунтуючись на відповідній системі індикаторів та бізнес-процесів, що дозволяє зрозуміти наповнення цих процесів та напрями подальшого розвитку підприємства.

Розман А.М. [126] вважає, що бізнес-модель є спрощеним відображенням того, як саме ведеться обрана господарсько-економічна діяльність з виробництва продукції (продаж товарів, надання послуг, виконання робіт), що виступає ціною для споживача, а також є джерелом отримання прибутку.

Алакозова П.Е. [41, 42] виділяє наступні підходи до тлумачення поняття бізнес-моделі: інформаційний (технологічний), ціннісний, ресурсний, структурний (функціональний), процесний, стратегічний, економічний, операційний, інтегруючий. На думку авторки, поняття бізнес-моделі необхідно розглядати з позиції інтегруючого підходу.

Сачинська Л.В. [132] виділяє дві категорії тлумачення поняття бізнес-модель: «цінність для клієнта» (орієнтований на зовнішнє середовище діяльності організації) та «процеси та ролі» (орієнтований на внутрішні процеси компанії). На думку авторки, бізнес-модель виступає загальною

концепцією того, як інновації будуть створювати економічну цінність (продукти та послуги) для компанії, її акціонерів, контрагентів та клієнтів. Бізнес-модель описує спосіб диференціації компанії від її конкурентів та причини того, чому перевага надається саме цьому підприємству, а не іншим. Створення інфраструктури просування продуктів та послуг на ринку для забезпечення зручності споживачів та прибутку для підприємства також є частиною бізнес-моделі. Отже, бізнес-модель виступає методом ведення бізнесу для забезпечення конкурентних переваг та стійкості, а також швидкого зростання компанії.

На думку Марченко В.В. [97], одним з головних компонентів у системі стратегічного управління є розробка бізнес-моделі, яка надає опис процесу створення цінності підприємством, каналів її доставки клієнтам, набуття економічної, соціально та інших форм вартості. Науковець вважає, що стратегія підприємства реалізується у формі бізнес-моделі, яка визначає можливості досягнення поставлених цілей, напрями функціонування бізнесу, а також конкретний комплекс дій для створення споживчої цінності.

Ненно І.М. [101, 102, 103] розглядає бізнес-модель як «механізм створення та зберігання доданої вартості» компанії.

На думку Кравченко М.О. [87, 88] бізнес-модель є схемою відображення ключових елементів та процесів проекту чи установи, дозволяє об'єднати їх в єдину систему, націлену на одержання доходів. За допомогою бізнес-моделі можливо отримати цілісний опис, визначити взаємозв'язок та проаналізувати систему бізнес-процесів. Побудова моделі-бізнесу є засобом для відображення основної ідеї проектів, а також механізмів продукування прибутку.

На думку дослідників Касич А.О. та Рафальської І.В. [82], бізнес-модель являє собою узагальнення сукупності основних частин внутрішнього середовища підприємства, демонструє їх взаємодію один з одним, а також рівень адаптованості до настанов зовнішнього середовища, результатом чого є створення цінності для споживача, яка відбивається у товарах, роботах, послугах та економічній цінності на ринку. Під час моніторингу бізнес-моделі

з'являється можливість визначити та охарактеризувати вже існуючі бізнес-процеси, а також розкрити нові, налагодити їх ефективний взаємозв'язок та роботу, що дозволить забезпечити постійний розвиток підприємства. Дослідники вважають, що бізнес-модель має бути ефективною, гнучкою та орієнтованою на інновації. Задля забезпечення ефективності бізнес-моделі підприємство має забезпечувати постійний внутрішній розвиток, узгоджену роботу та оптимізацію структури основних елементів. Гнучкість бізнес-моделі полягає у можливості швидкого реагування та перебудування основних бізнес-процесів підприємства в залежності від швидко змінюваних умов економічного середовища.

Отже, проведений аналіз показує, що зарубіжні дослідники приділяють більшу увагу визначенню поняття бізнес-модель, крім того, їх праці є більш ґрунтовними та, як правило, охоплюють не лише теоретичні але й методологічні підходи щодо тлумачення, аналізу та оцінки бізнес-моделей.

Проведений аналіз основних підходів до визначення поняття бізнес-модель дозволив узагальнити основні її складові у таблиці А.1 додатку А.

Аналіз наукового доробку свідчить про те, що мінливість та турбулентність умов зовнішнього середовища, посилення конкурентної боротьби, зростання запитів ринку, висувають вимоги до коригування стратегічних позицій підприємства. За таких умов саме бізнес-модель виступає прогресивним інструментом розвитку компанії, яка має бути адаптованою до таких змін. Бізнес-модель є описом взаємопов'язаних компонентів стратегії, економіки та структури підприємства та є необхідною для того, щоб сформувані цілісне уявлення про суттєві характеристики компанії [47, 58, 76, 81, 83, 84, 99, 104, 116, 117, 122, 145, 150, 151, 153].

Крім цього, сучасні умови ведення діяльності нерозривно пов'язані із впровадженням інновацій, які виступають одним із головних чинників успішного конкурування компаній на ринку. Проте, переважна більшість дослідників робить акцент на тому, що за поточних умов першочергова увага прикута не до питання конкуренції у площині технологічних розробок, а саме

до конкуренції моделей ведення бізнесу. Саме від конкурентоспроможності та гнучкості обраної компанії бізнес-моделі залежить успіх реалізації інноваційних проектів [54, 88, 121, 146, 98].

В умовах цифрових трансформацій у діяльності підприємств саме бізнес-модель є тим інструментом, який стимулює зміни у компанії та здатний провести адаптацію бізнесу до поточних умов зовнішнього середовища. За таких умов відбуваються зміни не лише основних бізнес-процесів але й способів створення вартості, завдяки чому з'являються кардинально нові бізнес-моделі [49, 78, 92, 93].

На основі дослідження підходів до визначення бізнес-моделі компанії, встановлено, що під бізнес-моделлю більшість дослідників розуміють обрані компанією напрями та способи ведення діяльності для створення цінності на ринку та отримання відповідного результату. До основних компонентів, як правило, відносять: ресурси, види діяльності, цінності, які вона створює, їх пропозиція, сегмент ринку, споживачі, канали доставки та маркетингові заходи, стратегія, конкурентні переваги, організаційна структура, джерела доходу та структура витрат.

Таким чином, під бізнес-моделлю компанії варто розуміти її сутнісні характеристики, які на основі конкретної конфігурації основних особливих компонентів ведення бізнесу суттєвим чином відрізняють її від інших компаній на ринку. У будь-якій сфері та галузі можна вибрати компанії із суттєвими відмінностями у бізнес-моделях або із близькими їх характеристиками. Обрання однакових компонентів бізнес-моделі та варіантів їх поєднання різними компаніями дозволяє об'єднувати компанії у групи за цією ознакою та робити припущення щодо однаковості бізнес-моделей компаній в сформованій групі, досліджувати вплив бізнес-моделі на результат діяльності.

Що ж стосується визначення саме поняття «бізнес-моделі банку», то це питання наразі є недостатньо вивченим та потребує додаткової уваги та розвитку.

Зарубіжні науковці приділяють значну увагу визначенню, аналізу та оцінці бізнес-моделей банків та пропонують наступні тлумачення терміну.

Дослідники Алтунбас Й. (Altunbas Y.), Манганеллі С. (Manganelli S.) та Маркуз-Ібанез Д. (Marques-Ibanez D.) [2] у своїй роботі визначили взаємозв'язок між бізнес-моделлю банку та ризиками, що притаманні його діяльності. Дослідники пропонують розподіляти бізнес-моделі за такими категоріями: структура капіталу, структура активів, структура фінансування, структура доходів. Крім цих чотирьох категорій застосовуються також й додаткові керуючі змінні – макроекономічні показники, рівень конкуренції та інші зовнішні та внутрішні фактори впливу.

Кавелаарс П. (Cavelaars P.) та Пассеньєр Дж. (Passenier J.) [11] розуміють під бізнес-моделлю спрощене представлення дій, які виконує банківська установа, з метою отримання доходів. Бізнес-модель, має надати відповіді на такі питання: які продукти та послуги пропонує банк і для яких груп клієнтів, як банк буде звертатися до своїх потенційних клієнтів та розповсюджувати продукти та послуги, що є рушійною силою для доходності банку та чи є вона стійкою. Оскільки існує множина потенційних відповідей на ці питання, можна отримати й широке різноманіття бізнес-моделей на практиці. Крім того, на думку дослідників, крупні банки можуть навіть поєднувати різні бізнес-моделі у своїй діяльності. На думку авторів, модель бізнесу може дати відповідь, чому деякі банки є більш успішними, ніж інші.

Томкус М. (Tomkus M.) [35] концептуалізуючи бізнес-модель банку, розпочинає з розгляду поняття модель та бізнес. На думку автора модель є інструментом для побудови складної системи у відповідній мережі, яку потім можливо відобразити таким чином, що зробити зрозумілою для спостерігача. Бізнес, який структурно являє собою складну систему без помітної зрозумілості, є гарним прикладом для того щоб застосувати для нього переваги моделі. Бізнес-модель є важливим інструментом, який відображає сутність бізнес-практики, яка веде до прибутку. Лише чітко визначена бізнес-модель надає інформацію, яка необхідна для виявлення, порівняння та посилення

певних особливостей діяльності. На думку дослідника, бізнес-модель банку може бути визначена шляхом розуміння визначальних змінних: як він веде бізнес, яка в нього стратегія фінансування, сфера діяльності, характер ризиків.

Фахівець центрального банку Німеччини Келер М. (Kohler M.) [19, 20] у своїх дослідженнях зазначає, що проведення аналізу бізнес-моделей є важливим не лише для інвесторів та аналітиків, але й для керівництва банку. На думку зазначеного автора, в цілому бізнес-модель надає опис того, як банки генерують прибуток, яких клієнтів обслуговують та які канали розподілу використовують. А отже, аналіз бізнес-моделей передбачає не лише розгляд традиційних показників банківського ризику та прибутковості, але й отримання наглядовими органами більш глибокого розуміння їх стійкості, що дозволить передбачати майбутні наслідки їх реалізації.

Група авторів під керівництвом Аяді Р. (Ayadi R.), Де Гроен В.П. (De Groen W.P.) та Арбак Е. (Arbak E.) [5, 6, 7, 8, 9] провели масштабне дослідження бізнес-моделей європейських банків, напрямів їх аналізу та регулювання. В рамках бізнес-моделі банку взаємодіють два важливих аспекти: структура власності банку, а також фінансові наслідки та ризики його діяльності. Бізнес-модель, на думку дослідників, є засобом, за допомогою якого банки хочуть досягти своїх цілей. Дії банку, у свою чергу, призводять до певних змінюваних з часом результатів: фінансові показники діяльності, профіль ризику, внесок у фінансову стабільність або нестабільність, а також економіку. Визначення бізнес-моделі передбачає, в першу чергу, розуміння основних банківських операцій (роздрібна торгівля або змішана) та стратегії фінансування (роздрібна або змішана). Контроль здійснюється за фінансовою та ризиковою експозицією.

Бельгійські економісти Мергаертс Ф. (Mergaerts F.) та Веннет Р. (Vennet R.) [22] вважають, що є певний простір можливих стратегій у банківській сфері, а отже й можливих бізнес-моделей, які охоплюють ряд стратегічних змінних. Ці змінні відображають довгостроковий вибір управління банком по відношенню до активів, фінансування, капіталізації та

диверсифікації діяльності. Беручи до уваги, що стратегія обов'язково є довгостроковим поняттям, дослідники вважають, що бізнес-моделі є стабільними, підкреслюючи, що емпіричні відмінності банків є більш важливими, ніж зміни з плином часу для визначення впливу обраної бізнес-моделі на результати діяльності.

Група дослідників Ронгпїтїя Р. (Roengpitya R.), Тарашев Н. (Tarashev N.), Тсатсаронїс К. (Tsatsaronis K.), Віллегас А. (Villegas A.) [30] наголошує на тому, що всі банки різняться між собою. Як й будь-яка компанія, банк шукає свої конкурентні переваги, використовуючи їх для доступу до спеціалізованих ресурсів, доступних ринкових можливостей та управлінських навиків. Результатом цих зусиль є бізнес-модель, які підкреслює певні види діяльності банку, які відрізняють його від інших, що, у кінцевому підсумку знаходить своє відображення у структурі його балансу. Відповідність між доступними можливостями та бізнес-моделлю банку є основою для його стійкої прибутковості. В кінцевому підсумку бізнес-модель чинить вплив на вартість банку, а отже являє собою природній інтерес для зацікавлених сторін.

Фарне М. (Farnè M.) та Волдіс А. (Vouldis A) [14] визначають бізнес-модель банку у відношенні діяльності, яку він проводить. При цьому, показники, які надають більш детальну характеристику та визначають напрями його діяльності, а саме: ступінь ефективності, цінова політика, прибутковість, доходи, витрати та належать до бізнес-стратегії, не є частиною детермінантів бізнес-моделі.

Серед російських дослідників, які досліджували поняття бізнес-модель банку можна виділити наступних. На думку Ісаєва Р. [77, 79] під комплексною бізнес-моделлю банку варто розуміти систему моделей, документів, довідників, що пов'язані між собою та надають опис більшості напрямів діяльності банку та його управлінських систем. Дослідник вважає, що беручи до уваги розвиток сучасних інформаційних технологій, бізнес-модель банку необхідно розробляти, впроваджувати та використовувати в електронному вигляді. Тобто, бізнес-модель представляється у вигляді комплексної «інформаційно-

управлінської системи», за допомогою якої кожний її суб'єкт має можливість отримати інформацію щодо діяльності банку, здійснювати постановку цілей, контролювати показники, змінювати бізнес-логіку процесів, організаційну структуру та повноваження співробітників, видавати розпорядження, з урахуванням обмеженості прав доступу. Бізнес-модель банку доповнюється деревом стратегічних цілей, бізнес-процесів та функцій працівників, які є найбільш актуальними на певному етапі розвитку комерційного банку.

Ісаєв Р. [77, 79] наводить чотири основні способи розроблення бізнес-моделі: текстовий, табличний, графічний (блок-схеми, технологічні карти, дерево ієрархій) та за допомогою спеціального програмного комплексу (поєднання графіків, таблиць та тексту). Останній, на думку автора, є найбільш оптимальним.

Група російський науковців Алескеров Ф.Т., Білоусова В.Ю., Бондарчук П.К., Попова Е.С. [43, 44, 45, 46] розглядають бізнес-модель як частину політики управління активами, зобов'язаннями, дохідністю банківських операцій й послуг та може бути визначена за допомогою системи рейтингової оцінки CAMELS.

Розглянемо основний вітчизняний доробок щодо тлумачення поняття бізнес-модель банку. Так, Пантелєєва Н.М. [114] у своїй роботі розглядає класичну та інноваційну бізнес-моделі банку. На думку дослідниці, класична модель бізнесу є відображенням способу, яким банк веде свій бізнес, а також його логіки. Бізнес-модель дає розуміння того, яку позицію займає банківська установа в інституціональній структурі банківської системи щодо створення додаткової цінності, моделей прибутковості, розвитку та соціально-економічного значення. Інноваційна бізнес-модель демонструє спосіб, за допомогою якого поєднуються фактори бізнесу у «ланцюг створення та пропозиції цінності» споживачу у рамках нового продукту чи послуги, а також подальше перетворення такої цінності у прибуток, який в цілому дозволяє збільшити економічну вартість банку. Унікальність технології інноваційної

бізнес-моделі полягає у тому, що вона дозволяє підвищити дохідність банківського бізнесу при цьому забезпечивши збереження його стабільності.

У своїх роботах Онищенко Ю.І. [24, 25, 107, 108, 109, 110, 111] наголошує на тому, що визначення бізнес-моделей банківської діяльності сприяє кращому розумінню фінансових та економічних показників, ризиковості поведінки, управлінської структури на системному рівні. Бізнес-модель також слугує для моніторингу поведінки банків та їх внеску у системний ризик, що може бути корисним для його регулювання. В умовах конкурентної боротьби банки намагаються обрати бізнес-модель таким чином, щоб забезпечити свої зростання та розвиток сильних сторін організації. Отже, на думку авторки, бізнес-моделі банків не є статичними та постійно розвиваються під впливом розвитку фінансового ринку.

Дослідники Любіч О.О., Бортніков Г.П., Панасенко Г.О. [50, 95, 113] аналізуючи бізнес-моделі українських державних банків зазначали, що обрання оптимальної бізнес-моделі, яка б відповідала окресленим цілям та дозволяла організації отримати конкурентні переваги, є частиною стратегії банківської установи. Визначення бізнес-моделі здійснюється на основі аналізу стратегії, що затверджена в банку, спектру товарів та послуг, що ним пропонуються, структури активів та зобов'язань, класифікації показників доходності та прибутковості. На думку науковців, обрання банком спеціалізованої моделі бізнесу робить його чутливим до різного роду криз у різних секторах економіки, в цей же час, обрання універсальної моделі бізнесу та певна диференціація діяльності дозволяє уникнути цього оскільки з'являється можливість компенсувати можливі збитки за рахунок отримання доходів від альтернативних напрямів бізнесу. Від правильності проведеного аналізу бізнес-моделі банку залежить можливість оцінки його життєздатності та стійкості ще на ранньому етапі виникнення проблем, а також виявлення його основних слабких місць.

На думку Рашкована В. та Покідіна Д. [123] бізнес-модель є тим, чим підприємства однієї галузі відрізняються від підприємств інших галузей.

Визначення бізнес-моделі дозволяє виокремити ключові характеристики компанії: цільових споживачів, територіальну приналежність, збутові канали, контрагентів та ін. Зазначені якісні характеристики знаходять своє відображення у кількісних показниках діяльності банку.

Литвинюк О.В. та Карпов М.О. [91] визначають бізнес-модель банку як складну управлінську систему, яка акумулює у собі сучасні способи та правила ведення бізнесу, в складі яких можна відокремити організаційну структуру, сукупність операцій та послуг, способи та умови їх надання, канали доставки та обслуговування, основна стратегічна мета діяльності (прибутковість діяльності та збільшення ринкової вартості капіталу), що є базисом стратегії компанії, а також основні індикатори ефективності.

Стадник А.С. [141, 142] підтримує підхід Пантелєєвої Н.М. та доходить висновку, що бізнес-модель банку, у загальному розумінні, є відображенням економічної логіки діяльності банку. Вона відображає його позицію в інституціональній структурі банківської системи щодо «моделі формування прибутку, управління ризиками, власного розвитку та соціального значення». Бізнес-модель дає розуміння змісту банківської діяльності, а також сформованої системи взаємозв'язків та взаємовідносин в рамках цієї діяльності. Бізнес-модель включає в себе безпосередньо модель бізнес-діяльності, модель управління банківським бізнесом та модель забезпечення банківського бізнесу. На думку зазначеного автора, для деталізації бізнес-моделі доцільно застосовувати «канву бізнес-моделі», яку було запропоновано Остервальдером О. Стадник А.С. [141, 142] погоджується, що бізнес-модель банку дозволяє сформувати профіль його ризику, який відображає схильність до ризиків різного виду.

Гриджук Д.М. [57] зазначає, що бізнес-модель банку надає визначення основних понять та об'єктів, які є змістом бізнесу банку, а також взаємовідносин між ними. Вона виступає у вигляді класифікації основних видів діяльності банку та встановлених взаємозв'язків між різними елементами системи. Первинною ознакою класифікації є визначення основних напрямів

діяльності банку, які й становлять головні компоненти бізнес-моделі. В подальшому кожний елемент бізнес-моделі також можна класифікувати, тобто розподілити на об'єкти ієрархічно, а після визначення всіх можливих об'єктів між ними встановлюються взаємозв'язки. Модель бізнесу значним чином впливає на процес підвищення ефективності діяльності, фінансового потенціалу, організаційної структури та кадрового потенціалу, управлінського, технічного та технологічного інструментарію банку, його іміджу та ділової репутації, традицій, а також рівня оптимальності управлінських рішень, які приймаються на всіх ланках менеджменту банківської установи.

Деркаченко А.В. та Худолій Ю.С. [62] визначають бізнес-модель як сукупність основних понять та об'єктів, які складають базис бізнесу банку, а також їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Вона може бути представлена у вигляді певної класифікаційної системи основних видів діяльності банку і забезпечує процес налагодження зв'язків між її елементами. Саме основні напрями діяльності банку, на основі яких формуються основні компоненти бізнес-моделі, є первинною класифікаційною ознакою бізнес-моделі.

Основні компоненти бізнес-моделі банку, які виділяються дослідниками, наведені у таблиці А.2 додатку А.

Отже, дослідження показує, що до основних складових бізнес-моделі банку науковці відносять: стратегія банку, організаційна структура, операції та послуги, канали доставки та способи обслуговування, клієнти, управління активами, витратами та доходами.

Слід зазначити, що новий етап розвитку банківської системи обумовлений реформаційними процесами, які відбуваються в банківському секторі країни, які покликані забезпечити стабільність та ефективність діяльності банків в Україні. Проте, цей процес значно ускладнюється через наявність нестабільної внутрішньої та зовнішньої економіко-політичної ситуації. В таких умовах українські банки намагаються формувати свої бізнес-моделі таким чином, щоб підтримувати фінансову стабільність та рентабельність діяльності. Саме проведення комплексного аналізу бізнес-

моделей банків в сучасних умовах є актуальним для визначення рівня життєздатності банку та стійкості його стратегічного розвитку [48, 56, 59, 100, 106, 115, 127, 128, 129, 130].

Слід звернути увагу, що Регулятором не наводиться визначення поняття «бізнес-модель банку», а оцінка та аналіз бізнес-моделі банку проводиться через аналіз її життєздатності, тобто спроможності генерувати прийнятний рівень доходу протягом наступних 12 місяців, та стійкості стратегії банку, яка розглядається як спроможність генерувати прийнятний рівень доходів протягом наступних щонайменше трьох років [80].

Проведений аналіз поняття бізнес-модель банку свідчить, що лише незначна частина науковців визнає наявність взаємозв'язку між бізнес-моделлю банку та ризиками його діяльності. Проте, на нашу думку, існує нерозривний взаємозв'язок саме між бізнес-моделлю банку та його схильністю до реалізації тих чи інших видів ризиків та профілем ризику.

Поняття профілю ризику банку визначається Національним банком України як «результат оцінки рівня ризиків банку на певну дату до врахування заходів для мінімізації ризиків, а також з урахуванням таких заходів, у розрізі кожного з видів ризику та в агрегованому вигляді» та наводиться у Постанові Правління НБУ №64 від 11.06.2018 (редакція від 09.12.2021) «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» [119].

На нашу думку, сформований профіль ризику є невід'ємною характеристикою бізнес-моделі банку та визначає ступінь її вразливості до впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. А отже, бізнес-модель банку напряду впливає на профіль його ризику. Очевидним є і зворотній зв'язок: профіль ризику банку, що формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників, створює умови для подальшого розвитку його бізнес-моделі.

Таким чином, на основі проведеного аналізу, вважаємо можливим сформулювати наступне узагальнене визначення поняття бізнес-модель банку –

це система характеристик для обраної банком діяльності, яка відображає особливості послуг, продуктів та операцій для реалізації потреб цільових клієнтів, джерела отримання прибутку, параметри стратегічних цілей та шляхів їх досягнення, а також особливості профілю ризику. Опис бізнес-моделі може бути формалізованим за допомогою розгалуженої системи показників. Банки із близькими бізнес-моделями можливо поєднувати у групи для дослідження відмінності їх поведінки, адаптації до умов розвитку, реакції на зовнішні шоки, моделі управління ризиками.

1.2. Методичні підходи до визначення структурних індикаторів бізнес-моделей банків

Останніми роками значно посилюється інтерес вітчизняних науковців до виявлення та аналізу бізнес-моделей банків, що значною мірою пояснюється посиленням вимог регулюючих органів, запровадженням заходів реалізації банківського нагляду шляхом оцінки ризиків банків та якості системи управління ними («risk-based approach»), а також реалізації органами банківського нагляду методології SREP [74, 134].

Вітчизняні та зарубіжні науковці зробили значний внесок у розвиток методики визначення та аналізу бізнес-моделей банків. Розглянемо їхні підходи докладніше.

Дослідники Рашкован В. та Покідін Д. [123] здійснили аналіз банківської системи України для того, щоб ідентифікувати основні бізнес-моделі існуючих банків. Під час визначення бізнес-моделі, як зазначили вказані автори, їхньою метою було об'єктивно кількісно відобразити структуру балансу банків України, оскільки, на їхню думку, саме поєднання балансу банку із набором певних допоміжних показників дозволяє визначити ключові бізнес-рішення, які є основою бізнес-моделі.

У своїй роботі дослідники визначили бізнес-моделі за допомогою методів кластеризації, а також провели оцінку з точки зору схильності до ризику тих

бізнес-моделей, які були отримані. Основним інструментом, що використовувався, була самоорганізаційна карта Кохонена (SOM). У якості основних змінних, на основі яких визначалася бізнес-модель Рашкован В. та Покідін Д. використали наступні показники (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Показники для визначення бізнес-моделі банку
за Рашкованом В. та Покідіним Д.**

№	Показник	Характеристика
1	Активи/Філії (у грн.)	Коефіцієнт показує співвідношення між вартістю активів та кількістю філій, яку має банк, та відображає інтенсивність використання банком мережі філій для ведення діяльності.
2	Середній термін погашення кредитів (у роках)	Коефіцієнт відображає співвідношення між залишками кредитів на певну дату та терміном їх погашення. При цьому, автори методики зазначають деяку обмеженість зазначеного показника, оскільки він використовує інформацію лише про залишки за кредитами та не надає інформацію за період про терміни погашення тих кредитів, які були видані нещодавно.
3	Середній розмір кредитів (у тис. грн.)	Коефіцієнт відображає співвідношення між загальним обсягом кредитного портфелю та кількістю укладених кредитних договорів.
4	Частка власного капіталу та субординованого боргу	Коефіцієнти відображають яку частку займає власний капітал банку та субординований борг, а отже визначає частку запозичених коштів.
5	Частка роздрібних кредитів	Коефіцієнт відображає співвідношення між кредитами, що надані фізичним особам (роздрібні кредити) та обсягом активів, які приносять дохід.
6	Частка роздрібних депозитів	Частка роздрібних депозитів – це частка роздрібно фінансування в загальних зобов'язаннях без субординованого боргу. Вона вказує, якою мірою банк покладається на фізичних осіб у фінансуванні своїх операцій. Як видно з описової статистики, незважаючи на те, що обсяги кредитування фізичних осіб у середньому дуже низькі, українські банки більше покладаються на них у фінансуванні своєї діяльності. Коефіцієнт відображає співвідношення між депозитами, що залучені від фізичних осіб (роздрібно фінансування) та загальним обсягом зобов'язань без врахування субординованого боргу.
7	Частка кредитів	Коефіцієнт відображає співвідношення між обсягом кредитів, без врахування міжбанківських, та загальним обсягом активів, а отже свідчить про схильність до типових банківських продуктів.

Складено авторкою на основі [123].

За допомогою проведеного кластерного аналізу Рашкован В. та Покідін Д. визначили шість основних бізнес-моделей українських банків:

домогосподарства-корпорації, роздрібні, універсальні, корпоративні, інвестиційні, заморожені/невизначені банки. Характеристика отриманих кластерів наведена у табл. Б.1 додатку Б.

Науковці Онищенко Ю.І. та Заяць Е.Л. [109, 110] провели дослідження 84 українських банків, які функціонували у банківській системі України станом на 01.01.2018. У якості основних інструментів для визначення бізнес-моделей було обрано кластерний аналіз на основі ієрархічного алгоритму.

У якості основних змінних, на основі яких визначалися бізнес-моделі, використали наступні шість показників: надані міжбанківські кредити (у % від активів); кредити, що надані юридичним особам (у % від активів); кредити, що надані фізичним особам (у % від активів); інвестиційний портфель (у % від активів); депозити, залучені від юридичних осіб (у % від активів); депозити, залучені від фізичних осіб (у % від активів).

На основі проведеного аналізу було сформовано п'ять кластерів – бізнес-моделей: традиційна, корпоративна, роздрібна, універсальна, інвестиційна. Характеристика отриманих кластерів наведена у табл. Б.2 додатку Б.

Науковці Деркаченко А.В. та Худолій Ю.С. [62] також провели кластеризацію банківської системи з метою визначення рівня фінансової стійкості українських банків, визначення їх бізнес-моделей та прийняття рішень щодо мінімізації ризиків, які супроводжують їх діяльність. Аналіз охоплює 93 банки та проводився станом на 01.01.2017. Авторами запропонована система з 12 показників (табл. 1.2).

На основі проведеного аналізу Деркаченко А.В. та Худолій Ю.С. визначили п'ять бізнес-моделей українських банків згідно з їх рівнем фінансової стійкості (табл. Б.3 додатку Б).

Таблиця 1.2

**Показники для визначення бізнес-моделі банку
за Деркаченко А.В. та Худолій Ю.С.**

№	Показник	Характеристика
1	Активи/Філії	Інтенсивність використання банком філіальної мережі під час провадження діяльності.

Продовження таблиці 1.2

№	Показник	Характеристика
2	Частка власного капіталу і субординованого боргу	Частка запозичених банком коштів.
3	Частка роздрібних кредитів	Частка кредитів фізичним особам у активах, які приносять дохід.
4	Частка роздрібних депозитів	Частка депозитів, які залучені від фізичних осіб у загальних зобов'язаннях (без врахування субординованого боргу).
5	Частка кредитів	Частка роздрібних та корпоративних кредитів у активах.
6	Кредити-до-депозитів банку	Співвідношення між наданими кредитами та залученими депозитами. На думку авторів методики, оптимальне значення цього показника має становити не менше 70%.
7	Адекватність (достатність) капіталу банку	Характеризує спроможність банку в повному обсязі та у встановлений строк розрахуватися за всіма видами своїх зобов'язань.
8	Ліквідність банку	Характеризує спроможність банку забезпечити виконання своїх поточних зобов'язань протягом одного операційного дня за допомогою мінімального обсягу активів із найвищою ліквідністю.
9	Процентна маржа банку	Співвідношення між обсягом чистого процентного доходу банку та середньою сумою активів, на які нараховується процентий дохід.
10	Резервування кредитів банку	Співвідношення між резервами за кредитними операціями та загальним обсягом наданих кредитів, тобто визначає рівень якості кредитного портфелю.
11	Рентабельність активів банку (ROA)	Свідчить про ефективність використання банківських ресурсів.
12	Рентабельність капіталу банку (ROE)	Визначає обсяг чистого прибутку, який приносить кожна гривня капіталу банку.

Складено авторкою на основі [62].

Дослідники Любіч О.О., Бортніков Г.П., Панасенко Г.О. [50, 95, 113] провели дослідження бізнес-моделей державних банків в Україні. Державні банки науковці розподілили за кластерами на основі аналізу розвитку їх філіальної мережі та профілю бізнесу. Аналіз розвитку мережі філіалів здійснювався на основі таких показників: кількість філіалів (на дату), обсяг комісійних доходів на один філіал, обсяг коштів фізичних осіб на один філіал, приріст кількості філіалів (за період), частка в банківській системі. Аналіз бізнес-моделі державних банків дослідники провели ґрунтуючись на даних їх звітності за сегментами бізнесу, за виключенням сегменту “загальне управління” (обсяг операцій банку на міжнародних ринках капіталу, обсяг

операцій з НБУ, витрати на утримання головного офісу). Науковці застосували наступну систему показників, які визначають бізнес-модель банку (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Показники для визначення бізнес-моделі банку
за Любіч О.О., Бортніковим Г.П., Панасенко Г.О.**

№	Показник	Характеристика
1	Структура активів і зобов'язань за сегментами бізнесу	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: абсолютна сума (у млн. грн.) активів та зобов'язань державних банків в розрізі корпоративного, роздрібного та казначейського бізнесу, а також їхня частка (у %) в загальному підсумку; частка доходу на активи (у %) корпоративного, роздрібного та казначейського бізнесу.
2	Структура доходів і витрат за сегментами бізнесу	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: абсолютна сума (у млн. грн.) доходів (в т.ч., процентних та комісійних), витрат (в т.ч., процентних та операційних), фінансового результату (різниця між доходами та витратами) в розрізі корпоративного, роздрібного та казначейського бізнесу, а також їхня частка (у %) в загальному підсумку.
3	Показники ефективності діяльності: динаміка персоналу та активів	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: кількість персоналу (в особах) та його зміна з початку року, активи (у тис. грн.) та їх зміна з початку року, активи на одного працівника (у тис. грн.) та їх зміна з початку року.
4	Відношення операційних витрат до операційного доходу (показник ефективності)	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: операційні витрати (у тис. грн.), операційний дохід (у тис. грн.), відношення операційних витрат до операційних доходів (у %).
5	Розподіл за показниками ефективності витрат і рентабельності активів	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: ефективності витрат (у %), рентабельності активів (у %).
6	Масштаби бізнесу	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: активи на одного працівника (у млн. грн.), операційний дохід на одного працівника (у млн. грн.), операційні витрати на активи (у %).
7	Структура доходів	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: частка процентних доходів у загальних доходах (у %), частка комісійного доходу в загальному доході (у %), частка доходів або втрат від курсової різниці (у %), частка доходів банку від переоцінки інвестицій (у %), частка доходів банку від чистої зміни резервів (у %).

Продовження таблиці 1.3

№	Показник	Характеристика
8	Частка в доходах вибірки 30 банків за ключовими статтями (у %)	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: процентні та комісійні доходи, надходження від: продажу цінних паперів, операцій із іноземною валютою, переоцінки іноземної валюти, переоцінки інструментів, розформування резервів та середнє значення зазначених показників по вибірці.
9	Стратегічні цільові сегменти клієнтури	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: продукти з кредитним та/або ринковим ризиками, інші банківські продукти.
10	Ставки залучення ресурсів	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: розмір ставок залучення ресурсів від населення в держбанках банках та розмір ринкових ставок.
11	Умови емісії єврооблігацій	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: найменування кредитору, сума (у млн дол. США), процентна ставка (у %) до реструктуризації та після реструктуризації, строки погашення (у роках) до реструктуризації після реструктуризації.
12	Кредитні рейтинги (довгостроковий рейтинг дефолту емітента в іноземній валюті)	Для визначення показника дослідники проаналізували такі характеристики державних банків: найменування рейтингового агентства та рейтинг.

Складено авторкою на основі [50, 95, 113].

На підставі проведеного аналізу група науковців дійшла висновку щодо схожості бізнес-моделей державних банків та визначила її як універсальну із зосередженням на корпоративному бізнесі (агропромисловий комплекс, енергетика, енергозбереження, екологія). У зв'язку із цим, на думку зазначених авторів методики, бізнес-модель державних банків має бути відображенням значної їх спеціалізації на реалізації національних програм.

Дослідники Литвинюк О.В. та Карпов М.О. [91] наводять класифікацію бізнес-моделей банків, яка ґрунтується на кількісній оцінці за показниками прибутковості та ризику. На їхню думку бізнес-модель банку складається з моделей в межах різниці систем управління та акумулює їх. Так, в межах системи стратегічного управління науковці виокремлюють: модель стратегій, модель бізнес-напрямів, модель стратегічних цілей, модель цільових показників, модель проектів, карта стратегічних показників діяльності. В межах

системи управління персоналом та організаційною структурою: модель (дерево) бізнес-процесів, модель (мережа) бізнес-процесів, модель середовища бізнес-процесів, модель бізнес-процесів (технологічна карта). В межах системи управління бізнес-процесами: модель оргструктури, модель територіальної структури, модель бізнес-ролей, модель-матриця розподілу відповідальності, модель компетенцій та повноважень. В межах системи управління якістю: модель (дерево) стандартів та вимог, модель показників якості управління, модель інформаційних систем й баз даних, модель матеріальних ресурсів, модель операційних ресурсів. Базою дослідження стали дванадцять системних українських банків, які мають різну форму власності та частку капіталу. Для визначення бізнес-моделей дослідники запропонували наступні показники (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

**Показники для визначення бізнес-моделі банку
за Литвинюк О.В. та Карпов М.О.**

№	Показник	Характеристика
1	Результативний показник бізнес-моделі	Для визначення показника дослідники визначили чисту процентну маржу банку (у %).
2	Кількісні показники бізнес-моделей, що характеризують ризик фінансової діяльності	Для визначення показника дослідники визначили частку власного капіталу на покриття ризиків (у %), кредитну активність банків (у %), стабільність ресурсної бази (у %), розподіл кредитного портфеля (у %), нормативи ліквідності (у %), віддачу власного капіталу (у %), достатність капіталу (у %).

Складено авторкою на основі [91].

На основі проведеного аналізу Литвинюк О.В. та Карпов М.О. [91] дійшли висновку про існування трьох бізнес-моделей українських системних банків: універсальної, роздрібної та корпоративної. Характеристика отриманих бізнес-моделей наведена у таблиці Б.4 додатку Б.

Бура В.І. [52] у своїй роботі запропонувала п'ять основних етапів для визначення життєздатності бізнес-моделей системно важливих банків (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Аналіз бізнес-моделей системно важливих банків за Бурою В.І.

Етап	Характеристика
1	На першому етапі визначаються основні, або профільні, бізнес-напрями у діяльності банків. Вони охоплюють корпоративний, роздрібний та інвестиційний бізнес. В межах корпоративного бізнесу виокремлюється малий та середній, в межах роздрібною – операції з фізичними особами та фізичними особами-підприємцями, в межах інвестиційного - операції з цінними паперами, операцій з інвестиційною нерухомістю та операції з іноземною валютою.
2	Другий етап передбачає проведення аналізу та оцінки основних показників діяльності банку: ризиковість, концентрація, рентабельність, ефективність, а також їх порівняння із результатами інших банків. Тобто, на другому етапі аналізується поточна модель-бізнесу банку.
3	На третьому етапі аналізується стратегія розвитку банку, а саме її реалістичність та ризикованість.
4	На четвертому етапі визначаються основні фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, зміна яких може мати негативні наслідки та загрожувати життєздатності бізнес-моделі банку та його діяльності на ринку.
5	П'ятий етап передбачає формулювання висновків на підставі проведеного аналізу, щодо життєздатності та стратегічної стійкості, а також потенційних ризиків та загроз, бізнес-моделей системно важливих банків.

Складено авторкою на основі [52].

На думку Бурої В.І. [52], проведення такого аналізу дозволить системно важливим банкам підвищити рівень рентабельності та ефективності своєї діяльності, визначити та зменшити вплив негативних та ризикових факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Бронін О.В. [51] провів аналіз бізнес-моделей, які спричинили банкрутство банків. Аналіз було проведено з використанням інструментів кластеризації. Результати освіження дозволили визначити 7 основних бізнес-моделей, які призвели банки до банкрутства. На перші чотири бізнес-моделі припадає 77,7% від загального обсягу спостережень. Отримані дослідником бізнес-моделі та їх основні характеристики наведені у таблиці Б.5 додатку Б.

Пантелєєва Н.М. [114] у своєму дослідження здійснила аналіз найбільших іноземних та російських фінансових корпорацій, фінансових груп та банків. На думку дослідниці, можна виділити наступні бізнес-моделі європейських банків: роздрібна, інвестиційна, універсальна. Основними показниками, на підставі яких були зроблені висновки, стали: депозити, торгові активи, деривативи.

Для аналізу бізнес-моделей російських банків Пантелєєва Н.М. [114] використала наступну систему показників: структура банківських операцій, рівень фінансового посередництва, рівень достатності капіталу та ліквідності, показник якості кредитного портфелю. Результати дослідження дали змогу сформулювати висновок щодо універсальності бізнес-моделей російських банків.

Стадник А.С. [141, 142] у своїх роботах провів ґрунтовне дослідження профілів ризику українських банків виходячи з обраної ними бізнес-моделі. У якості основних змінних для проведення кластеризації бізнес-моделей автором методики було обрано наступні показники:

1. Частка кредитів в активах та адекватність капіталу, які характеризують рівень кредитного ризику.
2. Частка ліквідних активів у активах та частка цінних паперів у активах, які характеризують рівень ризику ліквідності.
3. Частка активів в іноземній валюті та частка зобов'язань в іноземній валюті, які характеризують рівень валютного ризику.
4. Частка процентних доходів у доходах та частка процентних витрат у витратах, які характеризують рівень процентного ризику.

На основі проведеного аналізу, Стадник А.С. визначив 5 основних ризик-профілів та бізнес-моделей українських банків (табл. Б.6 додатку Б).

Стадник А.С. [141, 142] зазначає, що визначення рівня ризику, який впливає на життєздатність банку, дозволить визначити та оцінити бізнес-модель банку та стратегію його діяльності. Для того, щоб оцінити стійкість бізнес-моделі автор методики пропонує використовувати зворотне стрес-тестування, основна ідея якого полягає у визначенні таких факторів та ризиків, які можуть стати причиною втрати життєздатності бізнес-моделі банку.

Група російських науковців Алєскєров Ф.Т., Білоусова В.Ю., Сердюк М.Ю., Солодков В.М. [43] у своїй роботі провели аналіз провідних російських кредитних організацій. В якості основних інструментів дослідники застосували кореляційний аналіз та метод динамічного аналізу, який ґрунтується на групування комерційних банків за кластерами. Аналіз охопив

100 найбільших російських банків та період з 1 кварталу 1999 р. до 2 кварталу 2007 р. В якості основних показників для визначення патернів дослідники використали наступні (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Показники для визначення бізнес-моделі банку за Алескеровим Ф.Т., Білоусовою В.Ю., Сердюком М.Ю., Солодковим В.М.

№	Показник	Характеристика
1	Достатність капіталу (CAP)	Визначається як співвідношення власного капіталу та валюти балансу.
2	Ліквідність (LIQ)	Визначається як співвідношення ліквідних активів та працюючих активів.
3	Прибутковість (PR)	Визначається як співвідношення прибутку та працюючих активів.
4	Якість портфелю цінних паперів (GOS)	Визначається як співвідношення вкладень в державні цінні папери та працюючих активів. Наявність державних цінних паперів у портфелі комерційного банку може розглядатися як інструмент підтримання високої ліквідності. Частка вкладень у державні цінні папери є свідченням як консервативної стратегії банку, так й наявності більш надійних активів.
5	Коефіцієнт рефінансування (MBK)	Визначається як співвідношення отриманих міжбанківських кредитів та загального обсягу зобов'язань. Збільшення коефіцієнту свідчить про зниження прибутковості банку, через високу вартість міжбанківських кредитів. Перевищення значення коефіцієнту більше 20% свідчить про зниження диверсифікації банківських операцій та рівня його ліквідності, що збільшує й рівень ризику.
6	Коефіцієнт, який характеризує структуру активів банку (CRED)	Визначається як співвідношення кредитів, які надані комерційним організаціям, та працюючих активів. Цей показник дає змогу визначити частку кредитів нефінансовому сектору (за виключенням домогосподарств) у загальному обсязі активів, які приносять процентний дохід, свідчить про активність банку на певному сегменті ринку кредитних продуктів та дає розуміння того, в якій мірі кредитування може розглядатися як джерело оновлення оборотного капіталу та основних фондів реального сектору економіки.

Складено авторкою на основі [43].

За результатами аналізу групою зазначених вище дослідників було отримано 80 різних кластерів, до яких увійшли 100 банків протягом 34 звітних періодів.

У іншому дослідженні групи науковців Бондарчук П.К., Кнурова А.А., Солодкова В.М. під керівництвом Алескерова Ф.Т. [46] було проведено аналіз 687 російських комерційних банків протягом 16 кварталів (з січня 2006 р. по

грудень 2009 р.). На підставі аналізу кількісних показників діяльності банків та з використанням методу динамічної кластеризації банків було визначено бізнес-моделі банків у докризовий період та під час самої кризи. У якості основних показників для визначення бізнес-моделей використовувалася модифікована методика CAMEL, до складу якої було включено додатковий показник, у наслідок чого було отримано методику CAMELFS, де F – це співвідношення між коштами нерезидентів та загальними зобов'язаннями банку, а S – портфель цінних паперів. Проведений аналіз дозволив науковцям отримати 30 різних бізнес-моделей діяльності банків, при цьому перші 10 за чисельністю банків бізнес-моделей охопили 93,66% всієї вибірки. Автори методи виділили 4 домінуючі патерни (табл. Б.7 додатку Б).

Аяді Р. (Ayadi R.), Арбак Е. (E. Arbak), Де Гроен В.П. (De Groen W.P.) [5, 6] у своїх роботах проаналізували показники 74 банків за період з 2006 року по 2010 рік. Інформаційну базу дослідження склали річні звіти обраних банків, їх фінансова інформація з мережі Інтернет, результати стрес-тестів Європейського банківського органу. У якості основного інструменту автори методики використовували кластерний аналіз.

Під час вибору показників для кластеризації, автори методи виходили з того, що бізнес-моделі формуються шляхом вибору вхідних даних та результатів діяльності менеджерів банку. Показники ефективності та стабільності вважаються результатами цих рішень, що визначаються в поєднанні з іншими ринковими, макроекономічними та регуляторними умовами, і тому не є частиною кластеризації. Дослідники пропонують наступні показники для визначення бізнес-моделей (табл. 1.7).

За результатами проведеного аналізу Аяді Р. (Ayadi R.), Арбак Е. (E. Arbak), Де Гроен В.П. (De Groen W.P.) [5, 6] отримали чотири бізнес-моделі (табл. Б.10 додатку Б).

Таблиця 1.7

**Показники для визначення бізнес-моделі банку
за R. Ayadi, E. Arbak, W.P. De Groen**

№	Показник	Характеристика
1	Банківські зобов'язання (у % від активів)	Показник визначає частку зобов'язань інших банків, включаючи депозити та випущену заборгованість. Банки, які мають більші вимоги до міжбанківського фінансування, часто через надмірну залежність від короткострокового фінансування, стикалися з серйозними проблемами на ранніх етапах кризи.
2	Банківські позики (у % від активів)	Інструмент показує частку загальної суми активів, наданих як позики іншим банкам. При цьому, показник буде більшим для банків, які мають більш активні позики на оптових ринках. Так само, як оптові експозиції щодо фінансування, оптові кредитні експозиції можуть означати ризики, пов'язані із взаємопов'язаністю. Автори методики наголошують на тому, що не всі банки активно працюють на оптових ринках як позичальники та кредитори, що є причиною вибору інструменту.
3	Боргові зобов'язання (у % від активів)	Показник розраховується за відрахуванням депозитів клієнтів, банківських зобов'язань, загальної суми власного капіталу та від'ємної справедливої вартості всіх похідних операцій із загальних зобов'язань. Цей інструмент сильно (і негативно) корелює з фінансуванням вкладів клієнтів. Незважаючи на те, що зобов'язання банку складаються з короткострокової міжбанківської заборгованості, більш широкий показник боргових зобов'язань дає загальну інформацію про вплив банку на ринкове фінансування.
4	Загальна сума деривативів (як % від активів)	Цей інструмент відображає всі позитивні та негативні (справедливу вартість) експозиції, включаючи відсотки, валюту, власний капітал, позабіржові, хеджувальні та торгові деривативи, що представляють собою більш мінливі частини балансів інвестиційно-орієнтованих банків.
5	Матеріальна загальна вартість власного капіталу (у % від матеріальних активів)	Матеріальний загальний капітал зосереджується на найбільш поглинаючій частині капіталу банку, яка, як очікується, залишатиметься високою у банках, які не мають ризику. Розрахунок виводить нематеріальні активи та гудвіл із загального капіталу, який включає загальні акції, нерозподілений прибуток та резерви власного капіталу. Коефіцієнт є важливою ланкою для визначення коефіцієнту левериджу.
6	Депозити клієнтів (у % від активів)	Банки, які більше покладаються на депозити клієнтів, як правило, мають більш стабільне джерело фінансування, коли існує система страхування вкладів. І навпаки, ті, хто більше покладається на (короткострокове) оптове фінансування, можуть зіткнутися з дефіцитом ліквідності.
7	Кредити клієнтів (у % від активів)	Кредити клієнтів можуть забезпечити значні прибутки, коли економічні умови є сприятливими, а процентні ставки низькі.
8	Торгові активи (у % від активів)	Збільшення цін на активи, як правило, покращує очікуваний прибуток від діяльності з торгівлі цінними паперами.

Складено авторкою на основі [5, 6].

Крім цього, Аяді Р. (Ayadi R.) та Де Гроен В.П. (De Groen W.P.) [8] провели аналіз бізнес-моделей банківської системи країн Європейського Союзу, що знайшло своє відображення у роботі «Banking Business Models Monitor 2014. Europe». Дослідження охопило 147 банків, які охоплюють понад 80% активів банківського сектору ЄС, протягом періоду з 2006 по 2013 рр.

Проведене дослідження забезпечує цілісний підхід до аналізу бізнес-моделей банків та моніторингу їх поведінки протягом досліджуваного періоду. На думку науковців, бізнес-моделі банків значною мірою можна виділити за характером та обсягом їх діяльності, стратегії фінансування. Так, більшість банків, які орієнтовані на роздрібну торгівлю, в тому числі комерційні, ощадні та кооперативні, надають традиційні банківські послуги для широкої громадськості. Банки, які орієнтовані на інвестиції, зосереджуються більше на торговій діяльності, покладаючись на різноманітні джерела фінансування та підтримуючи власну роздрібну мережу. Інші банки надають послуги своїм інституційним клієнтам, включаючи великі та середні корпорації, компанії-забудовники, міжнародні торгово-фінансові компанії, мережеві установи та інші фінансові установи. За результатами проведеного аналізу та розрахунків Аяді Р. (Ayadi R.) та Де Гроен В.П. (De Groen W.P.) [8] отримали чотири бізнес-моделі, опис яких наведено у таблиці Б.9 додатку Б.

У наступному дослідженні бізнес-моделей європейських банків «Banking Business Models Monitor 2015. EUROPE», група науковців під керівництвом Аяді Р. (Ayadi R.) [9] проаналізували показники 2542 банків за період з 2005 р. по 2014 р. Дослідження хопило сім основних, на думку науковців, вимірів існування банків: взаємодія у структурах власності, рівень інтернаціоналізації, міграція, фінансові результати, внесок у реальний сектор економіки, рівень ризиків та реагування на заходи регулювання. статочний набір показників, які на думку авторів, характеризують бізнес-модель банку, багато в чому схожий із набором «Banking Business Models Monitor 2014. EUROPE», проте з деякими додатковими параметрами. Для формування кластерів автори методики використали п'ять інструментів, на відміну від попереднього дослідження, де

було заучено шість інструментів. Отже, п'ять інструментів для виділення кластерів включають в себе: кредити банкам (у % від активів), кредити клієнтам (у % від активів), торгові активи (у % від активів), боргові зобов'язання (у % від активів), похідні експозиції (у % від активів). За результатами проведеного аналізу та розрахунків Аяді Р. (Ayadi R.) та ін. [9] отримали п'ять бізнес-моделі, опис яких наведено у таблиці Б.10 додатку Б.

У іншій роботі науковців Бонгіні П. (Bongini P.), Касу Б. (Casu B.), Кучіnellі Д. (Cucinelli D.) під керівництвом Аяді Р. (Ayadi R.) [7] було визначено наступні бізнес-моделі банків (табл. Б.11 додатку Б). Автори методики роблять припущення про те, що банки свідомо обирають свою бізнес-модель, а тому змінні, які обираються для визначення та аналізу бізнес-моделей є такими, що можуть ними контролюватися та керуватися. Отже, прийняття однієї бізнес-моделі на відміну від іншої є стратегічним вибором, який може залежати як від внутрішніх, так і від зовнішніх факторів.

Келер М. (Köhler M.) [19, 20] у своїх роботах коротко описує бізнес-моделі банків виходячи з двох основних аспектів. Перший аспект полягає у тому, що банки відрізняються один від одного банківськими продуктами, що пропонуються на ринку, та клієнтами, для яких ці продукти пропонуються. Загалом, на думку дослідника, клієнтів банку можна класифікувати на роздрібних (наприклад, домогосподарства, малі та середні підприємства) та оптових (наприклад, великі фірми та інституційні інвестори, такі як страхові компанії та пенсійні фонди). Оскільки роздрібні та оптові клієнти мають різні потреби у фінансуванні, пропонована їм продукція значно відрізняється. Другий аспект, згідно з яким відрізняються бізнес-моделі банків, це асортимент пропонованих продуктів. Банки, які обмежуються невеликим спектром діяльності, належать до «спеціалізованих банків», така спеціалізація дає цим банкам порівняльну перевагу з точки зору витрат або вмінь. Це контрастує з «диверсифікованими банками», які надають широкий спектр різних продуктів та послуг, щоб скористатися економією від масштабу та результатами поєднання різних видів діяльності.

Виходячи з цих двох вимірів, Келер М. (Köhler M.) вважає, що банки можуть бути класифіковані на чотири різні групи (табл. Б.12 додатку Б). Проте, Келер М. (Köhler M.) [19, 20] зазначає, що такий розподіл банків, звичайно, дає лише спрощене уявлення про бізнес-моделі, що існують у банківському секторі, та їх основні характеристики. На практиці бізнес-моделі набагато складніші і відрізняються за кількома іншими аспектами.

Для опису бізнес-моделей відповідно до їх розміру, дослідник використовує наступні показники (табл.1.8).

Таблиця 1.8

Показники для визначення бізнес-моделі банку за Matthias Köhler

№	Показник	Характеристика
1	Кількість банків	Згідно з методикою автора, показник характеризується такими змінними: частка на ринку (у % від загального обсягу активів банківської системи та у % від загальної кількості банків), середній розмір (у млрд. євро).
2	Активи (у % від загального обсягу активів)	Згідно з методикою автора, показник характеризується такими змінними: грошові кошти та залишки грошових коштів у центральних банках, активи, доступні для продажу, фінансові активи, що утримуються для торгівлі, загальний обсяг кредитів та позик, інвестиції, що утримуються до погашення.
3	Зобов'язання (у % від загального обсягу активів)	Згідно з методикою автора, показник характеризується такими змінними: загальна сума вкладів кредитних установ, загальна сума вкладів, крім кредитних установ та сукупний капітал.
4	Структура доходу та чиста процентна маржа	Згідно з методикою автора, показник характеризується такими змінними: чистий процентний дохід (у % від загального операційного доходу), чистий непроцентний дохід (% від загального операційного доходу), чиста процентна маржа.
5	Показники якості позик	Згідно з методикою автора, показник характеризується такими змінними: валовий загальний обсяг сумнівних та неефективних позик (у % від загальної суми боргових інструментів та загальної суми кредитів та позик), загальний резерв збитків (у % від загальної суми сумнівних та непогашених позик).

Складено авторкою на основі [19, 20].

За результатами аналізу, дослідник доходить висновку, що бізнес-моделі значно відрізняються від розміру банку. У той час як великі банки активніше займаються нетрадиційними видами діяльності, такими як торговий та інвестиційний банкінг, і фінансують свою діяльність на оптових ринках, малі та середні банки концентруються на кредитних продуктах та використовують

депозити як основне джерело фінансування. Їх роздрібну орієнтацію демонструє також частка чистого процентного доходу в загальному операційному доході, яка є значно вищою. Великі банки мають велику непроцентну частку доходу, що характерно для інвестиційно орієнтованих банків. Непроцентний дохід включає доходи від торгівлі та сек'юритизації, інвестиційні банківські та консультаційні збори, брокерські комісії, венчурний капітал, а також прибуток від деривативів, які не хеджують. Великі банки мають більш орієнтовану на інвестиції бізнес-модель, тоді як невеликі банки активніші у роздрібному банкінгу.

Дослідники Ронгпїтїя Р. (Roengpitya R.), Тарашев Н. (Tarashev N.) та Тсатсаронїс К. (Tsatsaronis K.) [30] також запропонували методику для визначення бізнес-моделей у банківському секторі. Їхня методологія має багато спільних рис із методикою, яку використали у своєму дослідженні Аядї Р. (Ayadi R.), Де Гроен В.П. (De Groen W.P.), проте відрізняється як набором досліджуваних об'єктів, так й набором змінних. Так, на відміну від їх аналізу, який зосереджується виключно на європейських банках, Ронгпїтїя Р. (Roengpitya R.), Тарашев Н. (Tarashev N.) та Тсатсаронїс К. (Tsatsaronis K.) [30] використовували щорічні дані для 222 окремих банків із 34 країн світу, що охоплюють період між 2005 та 2013 роками. Одиницею аналізу є банк у певному році або ж пара банків у певному році. Загалом було отримано 1299 спостережень для банку на рік. Орієнтуючись на пари банків на рік, підхід дозволив установам переходити між бізнес-моделями в будь-який момент періоду аналізу.

Вхідними даними для класифікації стали характеристики балансу банку, які дослідники трактують як відображення стратегічного вибору в управлінні. Ідея полягає в тому, що банки з подібними стратегіями бізнес-моделей зробили подібний вибір щодо складу своїх активів та пасивів. Науковці використали вісім коефіцієнтів, виражених у розмірі балансу та рівномірно розподілених між активами та пасивами (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

**Показники для визначення бізнес-моделі банку
за R. Roengpitya, N. Tarashev та K. Tsatsaronis**

№	Показник	Характеристика
1	Загальний обсяг наданих позик клієнтам	Визначається у відсотках від загальної суми активів.
2	Обсяг цінних паперів	Визначається як сума торгових активів та зобов'язань за вирахуванням похідних інструментів.
3	Розмір торгової книги (портфелю)	Вимірюється як сума торгових цінних паперів та їх справедливої вартості у портфелі доходів.
4	Обсяг міжбанківського кредитування	Оцінюється як сума позик та авансів для банків, зворотних РЕПО та грошового забезпечення.
5	Загальний обсяг залучених депозитів клієнтів	Визначається у відсотках від загальної суми зобов'язань.
6	Обсяг оптового боргу	Вимірюється як сума інших депозитів, короткострокових запозичень та довгострокового фінансування.
7	Обсяг стабільного фінансування	Вимірюється як сума загальних депозитів клієнтів та довгострокового фінансування.
8	Обсяг міжбанківських запозичень	Оцінюються як сума депозитів в банках, РЕПО та грошового забезпечення.

Складено авторкою на основі [30].

У процесі кластеризації було визначено три різні бізнес-моделі та вибрано три коефіцієнти у якості ключових змінних: питома вага позик, частка депозитного боргу та частка міжбанківських зобов'язань у загальних активах, за винятком похідних експозицій (табл. Б.13 додатку Б).

Томкус М. (Tomkus M.) [35] для визначення бізнес-моделей провів аналіз 63 найбільших банків та банківських груп за даними звітності за період з 2007 по 2012 роки. У якості основних показників для проведення аналізу автором було використано шість основних змінних (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

Показники для визначення бізнес-моделі банку за Modestas Tomkus

№	Показник	Характеристика
1	Частка депозитів клієнтів у активах (CDA)	Змінна визначає джерела фінансування банку та визначається як співвідношення депозитів клієнтів та загальної суми зобов'язань. Більша частка депозитів клієнтів у загальних активах банку сигналізує про більш традиційну, стабільну та відносно контрольовану стратегію його фінансування. Банки з високим значенням показника класифікуються як роздрібно-орієнтовані.

Продовження таблиці 1.10

№	Показник	Характеристика
2	Частка доходів від зборів та комісій у операційному доході (IFO)	Комісії та збори є доходами банку від операцій, що не пов'язані із кредитуванням, та розглядаються у загальному обсязі операційних доходів. Вище значення показника дозволяє стверджувати, що досліджуваний банк отримує більшу частку своїх доходів завдяки зборам та комісіям. Проте, у екстремальних умовах середні значення змінної можуть бути пропорційно завищені через скорочення операційного доходу, викликаного невідповідними операційними витратами. Наприклад, банки, які здійснюють з управління активами, та банки, які пов'язані з інвестиційною діяльністю, як правило, мають більш високі значення показника.
3	Частка міжбанківських зобов'язань у загальній сумі активів (BLA)	До міжбанківських зобов'язань належать депозити в банках за вирахуванням угод про викуп, що включені до цих депозитів. Більш високе значення показника часто виступає свідченням того, що банк більшою мірою залежить від короткострокового фінансування, отриманого від інших банків. Крім цього, банки, як правило, збільшують обсяги позик на оптових ринках, якщо відчувають дефіцит фінансування.
4	Частка чистого процентного доходу у операційному доході (NIO)	Більш високе значення цього показника дозволяє припустити, що досліджуваний банк отримує значну частку своїх доходів, спираючись на відсотковий дохід. Така структура доходу вважається більш традиційною та відносно стабільною. У екстремальних ситуаціях середні значення змінної можуть бути пропорційно завищені через скорочення операційного доходу, викликаного невідповідними операційними витратами. Банки, що надають пріоритет таким доходам, зазвичай потрапляють до класифікації роздрібних банків.
5	Частка матеріального загального капіталу у матеріальних активах (TEA)	Матеріальний загальний капітал визначається як загальний капітал за мінусом гудвілу та нематеріальних активів. Цей показник ідентифікує банк, який схильний до поглинання збитків, сигналізуючи тим самим про рівень його сприйняття до несподіваного ризику втрати. Більш високе значення показника часто свідчить про те, що банк більше протистоїть ризикам, тим самим краще готуючись до можливих втрат. Однак підтримка високого рівня матеріального загального капіталу часто суперечить принципам рентабельності та є відображенням рішень акціонерів. Банки з більш високим рівнем цієї змінної, як правило, вважаються безпечнішими.
6	Частка торгових активів у загальній сумі активів (TAA)	Торгові активи визначаються шляхом віднімання від загальних активів ліквідних активів, загальної суми позик та нематеріальних активів. Показник дає уявлення про активи банку, які спрямовані на інвестиційну діяльність. Більш високе значення змінної часто вказує на те, що банк орієнтований на інвестиційні операції, проте у цей же час збільшує схильність до ринкових ризиків та ризиків ліквідності, яким піддається банк. Банки, які підтримують високий рівень цього показника, зазвичай класифікуються як інвестиційні банки.

Складено авторкою на основі [35].

На основі проведеного дослідження Томкус М. (Tomkus M.) [35] отримав три бізнес-моделі банків (табл. Б.14 додатку Б).

Проведений аналіз різних методик дозволив дійти висновку про те, що як правило, у якості основних індикаторів для визначення бізнес-моделей банків науковці обирають в першу чергу показники фінансової звітності банків, яка доступна на їх офіційних сайтах. Аналізується структура активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат. Слід звернути увагу на те, що індикатори зарубіжних вчених розширені й іншими ринковими показниками, що є результатом більшого розвитку фінансових ринків, ніж в Україні. Для більш якісного визначення параметрів, які безпосередньо застосовуються для формування груп банків, дослідники як правило на суб'єктивному рівні присвоюють всім параметрам коефіцієнт значущості (покриття) та проводиться аналіз їх кореляції, що дозволяють отримати кінцеву вибірку показників.

Проведений аналіз засвідчує, що єдиного універсального набору змінних для визначення бізнес-моделей банків ще не сформовано, але основним методом для визначення бізнес-моделей й вітчизняні, й іноземні дослідники обрали методи кластеризації. Проте, варто зазначити, що чітких критеріїв щодо оптимального досліджуваного інтервалу часу, кількості однорідних груп також не сформовано та обирається дослідниками на підставі суб'єктивного судження [38, 73, 75].

Спостерігаються деякі відмінності між підходами вітчизняних та іноземних науковців, що пов'язані із рівнем розвитку фінансового ринку різних країн. Структурні індикатори для опису бізнес-моделей банків, запропоновані різними авторами суттєво відрізняються і відображають масштаби діяльності банків, їх спеціалізацію, ефективність роботи тощо.

Показники, що використовуються українськими органами банківського нагляду базуються на методології SREP-аналізу, поетапний перехід до якого було запроваджено НБУ ще у 2017 р., а остаточне застосування єдиної процедури було запроваджено з 01.10.2020. Методологія SREP-аналізу поєднує у собі елементи рейтингової оцінки згідно із системою CAMELSO та

ґрунтується на проведенні оцінювання рівня ризиків, беручи до уваги поточний стан банку, стратегію його розвитку, бізнес-модель, а також прогноз поведінки банку у майбутньому [61, 80].

Проте, питання щодо критеріїв відбору показників для визначення та аналізу бізнес-моделей банків залишається відкритим. На нашу думку, така система показників має бути достатньо широкою та різноманітною, щоб виявити особливості бізнес-моделей банків, але достатньо збалансованою, несуперечливою, без високої кореляції між цими показниками. Крім цього, сукупність показників має бути адаптована до конкретного етапу розвитку банківського сектору країни, структури операцій банків, а також ризиків, які супроводжують їх діяльність. Від обґрунтованого вибору структурних індикаторів визначення бізнес-моделей залежить коректність її побудови [39, 133].

Що ж стосується методу аналізу, то варто погодитися, що саме кластерний аналіз дозволяє обробити та упорядкувати зібрані дані таким чином, щоб отримати порівняно однорідні групи (кластери), що об'єднують банки із близькими бізнес-моделями. Аналіз отриманих кластерів дає можливість зробити висновок щодо характеристик бізнес-моделей банків, проаналізувати їх зміни протягом певного періоду. Групування банків із близькими характеристиками має бути покладено в основу визначення та аналізу їх бізнес-моделей та профілів ризику.

1.3. Розвиток SREP-аналізу бізнес-моделей банків за методом структурно-функціональних груп

Кожен банк представляє собою досить складну економічну систему, функціонування та розвиток якої відбувається згідно із вимогами конкурентного середовища, а також під впливом значної кількості різних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Крім цього, кожен банк має й власну структурну специфіку, згідно з якою формується відповідний профіль-

ризик. Будь-які зміни, які відбуваються в процесі функціонування банку, неодмінно знаходять своє відображення у його фінансових показниках та впливають на інші структурно-функціональні характеристики.

Основною метою, яка стоїть перед органами, що здійснюють банківський нагляд, є забезпечення стабільності банківської системи країни, а також захист інтересів вкладників та кредиторів банків. Для того, щоб виконати це завдання, необхідним є запровадження та розвиток адекватних методологічних підходів до оцінювання фінансової стійкості банків, ефективності контролю ключових процесів та обов'язкових нормативів із боку системи менеджменту та ризик-менеджменту, а також раннє реагування та втручання у разі виявлення підвищеного рівня ризиків [64].

Національним банком України у березні 2017 року було запропоновано нову концепцію Проекту Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. В рамках цього положення передбачається розробка декларації схильності до ризиків (RAS – Risk Appetite Statement), як основного документу банку щодо управління ризиками, визначення загального розміру ризик-апетиту, або схильності до ризику, на основі якого визначається величина всіх видів ризиків сукупно та кожного ризику окремо, що встановлені в межах допустимого рівня, відносно яких банком було прийнято рішення про доцільність їх прийняття для досягнення поставлених стратегічних цілей розвитку, а також встановлення лімітів ризиків та визначення профілю ризику банку виходячи з його бізнес-моделі [61, 80].

Відповідно до нової редакції Положення [119], банки мають самостійно створити таку систему управління ризиками, яка була б співставна із розмірами банку, масштабами діяльності, обраною ним бізнес-моделлю, визначеними видами діяльності, рівня складності банківських операцій. Система ризик-менеджменту має складатися з послідовних етапів, а саме виявлення ризику, його оцінка, безперервний моніторинг, підготовка звітів, вжиття контрольних заходів та заходів щодо пом'якшення їх впливу на фінансовий стан та фінансову стійкість банку. Основною метою реалізації кожного етапу є

визначення банком такого розміру капіталу, який є необхідним для того, щоб покрити всі суттєві ризики банку, які супроводжують процес його діяльності.

Радою банку затверджується стратегія управління ризиками, а також декларація схильності до ризиків, які мають узгоджуватися із бізнес-моделлю банку, а також тим обсягом ризиків, які банк має можливість утримувати для досягнення поставлених цілей розвитку бізнесу. НБУ в свою чергу за допомогою реалізації заходів банківського нагляду у вигляді інспекційних перевірок, а також безвізного нагляду, здійснює оцінку рівня ефективності, комплексності та адекватності системи ризик-менеджменту, які створена у відповідному банку. Бізнес-модель банку має обов'язково узгоджуватися із сукупним рівнем ризик-апетиту, видами ризиків, які приймає банк, а також із внутрішньобанківськими документи щодо управління ризиками. Кожний банк у залежності від характеру його діяльності та бізнес-моделі має можливість встановити окремі показники лімітів для бізнес-ліній, портфелів, типів інструментів або їх окремих видів, а також для учасників банківської групи [119].

Згідно із Положенням про здійснення Національним банком України безвізного банківського нагляду, затвердженого Постановою Правління НБУ №135 від 06.12.2018 (редакція від 14.10.2021) [118], безвізний банківський нагляд здійснюється НБУ в тому числі й з тією метою, щоб провести оцінку рівня ризиків в діяльності банку та якості системи управління ними. Така оцінка передбачає проведення аналізу бізнес-моделі банку, ступеня ефективності організації системи корпоративного управління та внутрішнього контролю, рівня достатності капіталу та ліквідності для покриття ризиків, що ґрунтується на професійному судженні, яке формується за результатами безвізного нагляду.

У 2018 році Постановою Правління Національного банку України № 47 від 02.05.2018 року були внесені зміни у «Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок» [120], які враховують настанови

Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (SREP).

Оцінка банку на основі методики SREP включає в себе 4 елементи [61, 80]:

1. Аналіз та оцінка бізнес-моделі. Такий аналіз передбачає проведення оцінки життєздатності бізнес-моделі (спроможності до генерації прийняттого рівня доходів протягом наступних 12 місяців.) та визначення стійкості його стратегії розвитку (спроможності до генерації прийняттого рівня доходів упродовж якнайменш наступних 3-х років).

2. Оцінка корпоративного управління та системи внутрішнього контролю. Передбачає проведення оцінки ефективності корпоративної культури, культури прийняття ризику, організаційної структури та функціонування органів управління системи управління ризиками, системи внутрішнього контролю та загальної системи корпоративного управління.

3. Оцінка ризиків капіталу (кредитного, ринкового, процентного, операційного). Передбачає визначення достатності капіталу (його розміру та структури) для покриття основних видів ризиків у діяльності банку, протягом наступних 12 місяців.

4. Оцінка ризиків ліквідності та фінансування. Передбачає проведення оцінки можливих ризиків ліквідності та фінансування, а також системи управління ними.

Попередньо НБУ поводить розподілення банків за різними категоріями, в залежності від розміру банку, структури та складності його операцій на ринку. Так, до першої категорії належать системно важливі банки та інші банки, які мають можливість чинити вплив на банківську систему з урахуванням свого розміру, структури, внутрішньої організації, а також характеру та складності операцій. Друга категорія об'єднує великі банки, які не увійшли до першої категорії, та проводять значний обсяг операцій як на внутрішньому, так і на міжнародному, ринку, а також надають широкий діапазон кредитних та фінансових послуг як роздрібним, так і корпоративним клієнтам. До третьої

категорії потрапили банки середнього та малого розміру, що не включаються до першої та другої категорії, та надають відносно обмежений діапазон банківських послуг роздрібним та корпоративним клієнтам. Четверта категорія включає в себе інші малі банки, які не віднесені до попередніх категорій, провадять діяльність у межах країни, займають несуттєву частку в банківській системі країни за окремими напрямками діяльності, а також мають обмежений діапазон банківських послуг [61, 80].

В залежності від проведеної категоризації, НБУ визначається частота та інтенсивність моніторингу, частота проведення оцінки SREP, розподіл ресурсів підрозділів банківського нагляду [61, 80].

В рамках SREP-аналізу НБУ пропонує наступну класифікацію бізнес-моделей банків [61, 80]:

1. Універсальна бізнес-модель. Характеризується суттєвою часткою операцій з юридичними, фізичними особами, міжбанківських операцій та операціями з іншими учасниками фінансового ринку у структурі активів та зобов'язань.

2. Роздрібна бізнес-модель. Характеризується суттєвою часткою операцій з фізичними особами у структурі активів та зобов'язань.

3. Корпоративна бізнес-модель. Характеризується суттєвою часткою кредитних операцій з юридичними особами у структурі активів та залучених коштів від юридичних осіб у структурі зобов'язань.

4. Корпоративна модель бізнесу з роздрібним фінансуванням. Характеризується суттєвою часткою кредитних операцій з юридичними особами у структурі активів та залучених коштів від фізичних осіб у структурі зобов'язань.

5. Бізнес-модель обмеженого кредитного посередництва. Характеризується незначною часткою кредитів, наданих юридичним та фізичним особам, яка становить не більше 30%, лєвова частка кредитів надана обмеженому колу осіб, або ж активні операції профінансовано власними коштами банку.

Таким чином, серед основних критеріїв класифікації банків за бізнес-моделями, можемо виділити наступні [133]:

- обсяги кредитів, що надані суб'єктам господарювання;
- обсяги кредити, що надані фізичним особам;
- обсяги коштів, розміщених в інших банках;
- обсяги коштів, залучених від суб'єктів господарювання;
- обсяги коштів, залучених від фізичних осіб;
- обсяги коштів, залучених від інших банків і міжнародних фінансових організацій.

У якості основних інструментів для проведення оцінки бізнес-моделі банку НБУ використовується система маркерів та балів, що дозволяють оцінити прогностні показники та правдоподібність прийнятих припущень щодо майбутнього бізнес-середовища банку [133].

Схематично визначення бізнес-моделі банку НБУ можна визначити як наступну послідовність дій [61, 80]:

1. Заповнення банком шаблону та надання його НБУ.
2. Перевірка НБУ повноти та достовірності даних, в тому числі й на основі даних статистичної звітності, та, за необхідності, уточнення даних.
3. Моделювання прогностичних показників банку та оцінка правдоподібності припущень, в тому числі й з урахуванням макроекономічних показників. Можливе уточнення початково закладених припущень.
4. Здійснення корегування нереалістичних припущень за їх наявності.
5. Проведення аналізу показників, експертна та бальна оцінка.
6. Формулювання висновків щодо життєздатності та стійкості бізнес-моделі (оцінка від 1 до 4), надання коментарів, проведення порівнянь, надання рекомендацій.

Проведення оцінки бізнес-моделі банку відбувається у вигляді отримання узагальнюючої бальної оцінки (від 1 до 4) з використанням набору якісних та кількісних показників, з урахуванням можливих додаткових факторів впливу [61, 80].

Система показників, які використовуються НБУ для оцінки бізнес-моделей банків наведені у таблиці В.1 додатку В [61, 80].

Після визначення бальної оцінки бізнес-моделі за якісними та кількісними показниками, а також використання «Матриці визначення оцінки життєздатності та стійкості бізнес моделі», урахування додаткових факторів впливу, отримується загальна фінальна оцінка. Оцінка бізнес-моделей банків здійснюється за всіма банками системи щорічно за допомогою VS model та може відбуватися із поглибленим аналізом або ж за спрощеною оцінкою [61, 80].

Проте, нормативні документи НБУ передбачають застосування до всіх банків однакових вимог. Сфера ризик-менеджменту, у якій перетинаються інтереси банків та наглядових органів, вимагає дослідження динаміки розвитку банківської системи, оцінювання ризик-профілю кожного банку та розроблення «диференційованих підходів для різних структурно-функціональних груп банків» [64, 65].

Вперше необхідність застосування диференційованих підходів аналізу до різних структурно-функціональних груп банків з використанням нейронних мереж, зокрема самоорганізаційних карт Кохонена, було докладно розглянуто у роботах Заруцької О.П. [36, 37, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72] та отримало назву СФГБ-методу. Це зумовлено тим, що групи банків мають відмінні структурно-функціональні характеристики, на основі яких формуються відповідні профілі ризику, та які різноманітним чином впливають на загальний рівень фінансового стану всієї банківської системи. Розглянемо докладно основні положення СФГБ-методу Заруцької О.П. на основі аналізу наукового доробку дослідниці.

Система управління ризиками має базуватися на ефективних та прозорих системах контролю фінансової стійкості та мати у своїй основі ґрунтовні наукові дослідження, дієві методи аналізу та контролю з використанням статистичних та економіко-математичних моделей, ефективну систему

оцінювання та моніторингу ризиків, а також адекватних та результативних систем управління ними.

Сутність застосування диференційованого підходу у банківському нагляді, основою якого є ризики, полягає у проведенні розподілу системи на однорідні частини для того, щоб виявити взаємозв'язки між ними, а також визначити місце, яке займає кожна частина у загальному цілому, етапах його розвитку, проведенні оцінки потенційних загроз та розроблення системи заходів мінімізації ризиків та управління ними. Використання СФГБ-методу для оцінки фінансової стійкості банків дозволяє забезпечити здійснення переходу від системи «універсальних обмежень та контрольних показників до індивідуальних індикаторів фінансового стану», які адаптуються до ризик-профілю кожної окремої групи банків. Процес оцінки ризиків, які виникають у процесі банківської діяльності, має охоплювати спочатку аналіз основних системних тенденцій, а потім переходити у дослідження щодо окремих груп банків.

Обґрунтоване поєднання банків у однорідні за своїми структурно-функціональними характеристиками групи вимагає застосування сучасних методів кластерного аналізу, оскільки саме вони дозволяють одночасно охоплювати різні аспекти та показники діяльності банків. Саме кластерний аналіз, ґрунтуючись на статистичній та трендовій обробці великих масивів інформації, є найпоширенішим з методів рейтингування банків, який має доповнюватися й експертною оцінкою результатів.

Для того, щоб виявити однорідні структурно-функціональні групи банків, виходячи зі структури їх активів, пасивів, доходів та витрат, запропоновано використання нейронних мереж, зокрема самоорганізуючих карт Кохонена (СОК), які є сучасним методом для оброблення великих масивів інформації та дозволяють одночасно враховувати різні показники діяльності банків.

Такий підхід дозволяє класифікувати однорідні структурно-функціональні групи банків, провести дослідження їхнього місця на карті Кохонена, в тому числі й у порівнянні із іншими групами банків. А отже,

забезпечується перехід «від статичних показників і загальних обмежень до групування подібних об'єктів та індивідуального підходу», що дозволяє врахувати певний етап у розвитку банківської системи та ризиків, які йому притаманні.

Методика СФГБ має у своїй основі дослідження та інтерпретацію динаміки та напряму зміни положення банку на карті Кохонена, а також виявлення причин цих змін та порівняння із тенденціями інших банків у певний період розвитку банківської системи та залежно від різних економічних циклів.

У процесі вивчення позиції банку на ринку, аналізу його структурних показників, а також заходів, які вживаються для підтримання фінансової стійкості та досягнення основних стратегічних показників, формується відповідний «патерн банку» у загальній банківській системі. А отже, показники діяльності певного банку одержують нову якісну оцінку виходячи з того місця, яке він займає у системі показників всіх банків, що постійно змінюються.

Застосування СФГБ-методу дозволяє провести класифікацію банків, проаналізувати структуру банківської системи, дослідити сегментні характеристики, особливості бізнес-моделей банків та пов'язаних із ними ризик-профілів. Чітка та математично обґрунтована методика виділення спеціалізованих груп банків створює передумови для формалізації підходів розподілу та аналізу фінансового ринку у будь-який період часу.

Крім цього, варто зазначити, що аналіз має проводитися комплексно, враховуючи не тільки різноманітні аспекти діяльності банків, але й загальний стан банківської системи та економіки країни в цілому. Оскільки, наприклад, за умови подорожчання ресурсів, які залучаються банком, значно зростатиме також й рівень його витрат, й рівень ліквідності, оскільки подорожчання ресурсної бази викличе зростання ставок за розміщеними ресурсами, зокрема кредитними операціями, а також може вплинути на їхню якість. Такі зміни призводять до переміщення банку на карті Кохонена, зміни сусідніх сегментів, а отже, кластер отримує інші структурно-функціональні характеристики у системі.

У банківській системі України наявна значна кількість банків, які різняться за масштабами своєї діяльності, структурно-функціональними характеристиками та ризик-профілем. Не дивлячись на те, що переважна частина банків здійснює повний спектр банківських операцій, ринок все ж залишається сегментованим. Спеціалізація кожного з них виявляється у його структурно-функціональних характеристиках, оцінку яких можна провести виходячи зі структури активів, зобов'язань, складу доходів та витрат, які відображені у балансі банку. Реакція банків на вплив негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища є однотипною.

Банки, які займають найбільшу частку у загальних активах системи, працюють із великим колом клієнтів та надають повний спектр продуктів та послуг, що відбивається у структурних характеристиках їх балансів. Малі банки, як правило, сконцентровані на роботі із окремими сегментами ринку, виходячи із стратегічних цілей своїх акціонерів, клієнтської бази та іншими умовами діяльності.

Велика кількість банків у національній банківській системі орієнтована насамперед на бізнес, який пов'язаний із їхніми акціонерами. Так звані «кептивні банки» знаходяться у межах вимог обов'язкових економічних нормативів НБУ, а структурні характеристики їх балансів мають тенденцію до швидкої зміни під впливом однієї великої операції, яка впливає на звітні фінансові показники. Крім цього, рівень вартості ресурсів, дохідності активів, чистої процентної маржі та спреда у таких банків часто значно відрізняються від ринкових. До того ж, як правило, переважна більшість невеликих банків має можливість доєднатися до участі в урядових програмах розвитку інвестиційної діяльності.

Виходячи з цього, профілі ризику таких банків будуть суттєво відрізнятися один від одного. Оскільки малі банки, з одного боку, працюючи із обмеженим колом клієнтів, є менш чутливими до великих системних шоків, а з іншого – одразу реагують на зміну акціонерів або погіршення їх фінансового

стану. Такі суттєві відмінності вимагають й специфічних наглядових та регуляторних інструментів.

Крім цього, банки, які сконцентровані на споживчому кредитуванні, також вимагають окремого підходу. Значна або несподівана зміна рівня процентних ставок та тарифів в таких банках знаходить своє відлуння у суспільстві та впливає на рівень ризику всієї банківської системи. Крім цього, навіть за наявності незмінної процентної та тарифної політики, профіль ризику роздрібних банків буде значно відрізнятися та потребувати додаткових джерел їх мінімізації та покриття.

Також слід виділити і специфічні риси функціонування банків з іноземним капіталом, які схильні до залежності від ресурсів, які залучаються від материнської компанії. Велика частина банків з іноземним фінансуванням пропонує на ринку нижчі процентні ставки, оскільки ціна залучення ними ресурсів є меншою, що має опосередкований вплив й на рівень якості кредитного портфеля. Отже, інструментарій банківського регулювання та нагляду для таких банків також має бути адекватним, враховуючі їх специфічні риси.

Додатково слід звернути увагу й на механізм впливу щодо нестійких банків, оскільки методичний апарат повинен надавати можливість обґрунтованого та точного моделювання наслідків заходів, які вживаються, та оцінювання рівня їх ефективності.

В таких умовах саме використання СФГБ-методу дозволяє провести розподіл банківської системи на однорідні групи, які мають близькі структурно-функціональні характеристики та профілі ризику.

Слід зазначити, що в сучасних умовах, проведення розподілу банків та виділення їх однорідних груп є найбільш вживаним підходом. Проте, критерії розподілу часто різняться. Це може бути розмір чистих активів, ринкова спеціалізація або належність до певного регіону. А отже, виникає проблема вибору класифікаційних ознак для розподілу. Зрозуміло, що банки, ринкова

спеціалізація яких відрізняються, проте розмір активів співпадає, не можуть бути віднесені до однієї групи.

Для вирішення цієї проблеми запропоновано використання саме такого підходу, яких враховує принципи та методи типології, а саме СФГБ-метод. Використання нейронних мереж дозволяє змоделювати розподіл банківської системи та просто візуалізувати його, оскільки групи банків із спільними характеристиками об'єднуються на площині карти Кохонена. Цей метод дозволяє отримати інформацію щодо реального стану банківського сектору та дослідити тенденції змін кожного окремого об'єкту карти за допомогою порівняння його показників та позиції на карті із показниками банків цього ж кластеру, сусідніх та протилежних кластерів.

У монографії 2013 року [64] Заруцькою О.П. запропоновано використання 20 основних структурних показників, які на думку авторки монографії дозволяють охопити найбільш значні та сутнісні складові балансу банку. До них належать наступні:

1. Показники, що характеризують ефективність діяльності банку: ROA (рентабельність активів); ROE (рентабельність капіталу).
2. Показники, що характеризують масштаб банку: адекватність капіталу (відношення балансового капіталу до активів).
3. Показники, що характеризують якість активів: співвідношення резервів та активів.
4. Показники, що характеризують структуру активів: співвідношення кредитів та активів; співвідношення споживчих кредитів та загального обсягу кредитів; співвідношення міжбанківських кредитів та активів; співвідношення високоліквідних активів та активів; співвідношення цінних паперів та активів.
5. Показники, що характеризують ресурсну базу: відношення процентних зобов'язань до загального обсягу зобов'язань; відношення вкладів до зобов'язань; відношення міжбанківських кредитів до зобов'язань.
6. Показники, що характеризують формування фінансового результату: вартість зобов'язань; дохідність активів; процентний спред;

процентна маржа; відношення адміністративних витрат до активів; відношення чистого комісійного доходу до активів; відношення результату торгових операцій до активів; співвідношення між відрахуваннями до резервів та активами.

У останніх дослідженнях Заруцької О.П. [37] обсяг показників було доповнено та розширено, беручи до уваги сутнісні зміни, які відбулися в банківській системі країни та постійно змінювані умови внутрішнього та зовнішнього середовища банків. Для побудови карт Кохонена дослідницею запропоновано 31 показник, які наведені у таблиці В.2 додатку В [37].

Обрані показники дозволяють сформувати структурно-функціональні групи банків, оскільки надають характеристику основним особливостям структури активів та зобов'язань, доходів та витрат, а отже й певної спеціалізації операцій банку та прибуткових джерел. Дослідження структури доходів дозволяє визначити, які сфери є пріоритетними для розвитку банківських операцій та послуг, а структура витрат дозволяє отримати інформацію щодо особливостей його ресурсної бази, маркетингової політики, якості (через обсяг відрахувань до резервів) та традиційності (через непроцентні витрати) операцій. Отже, за допомогою обраних коефіцієнтів є можливість виявити функціональні особливості кожного банку та визначити, яке місце він займає у банківській системі країни.

Побудова моделі банківської системи на основі СФГБ-методу здійснюється за допомогою комп'ютерної програми із вбудованими інструментами СОК, а її якість значним чином залежить від обраної системи показників аналізу. Узагальнені дані розрахунку 31 показника, що наведені у таблиці В.2 додатку В, після їх обробки за процедурами самоорганізуючих карт Кохонена, подаються узагальнено у вигляді географічної карти, на якій близькі за структурно-функціональними характеристиками банки об'єднані у відповідні окремі кластери. При цьому, від значення географічної відстані кластерів на карті залежить й ступінь їх відмінності. Крім цього, кількість кластерів може

бути довільною, а їх збільшення призводить до подрібнення тих з них, які всередині себе мають найбільш суттєві відмінності.

Необхідно звернути увагу на те, що переважна більшість методів аналізу передбачає здійснення статистичного групування лише за одною базовою змінною, проте, використання СФГБ-методу дозволяє одночасно врахувати всю сукупність показників, які прийняті до аналізу. Саме ця ознака і є найвагомішою перевагою такого методу аналізу.

Побудова карти Кохонена передбачає використання різних варіантів обрання показників. Метод розрахунків з використанням нейронних мереж є досить чутливим до набору відібраних коефіцієнтів аналізу, а заміна або виключення навіть одного з них може вплинути на кількість та місце розташування кластерів на карті Кохонена. Також, слід звернути увагу на те, що різні коефіцієнти, які включені до аналізу, можуть мати різну вагу впливу на кінцевий результат. Проте, збільшення їх обсягу дозволяє певним чином урівноважити вплив кожного з них. У цей же час, значний ступінь кореляції між набором параметрів також може вплинути на результати розподілу.

Кожен з кластерів об'єднаний значенням одного чи декількох фінансових показників, що обумовлює формування саме такої групи банків. Правильно та коректно відібрані для аналізу показники дозволяють класифікувати та отримати формалізовану оцінку рівня надійності банку, рейтингу фінансової стійкості, якому він відповідає, а також виявити критичні показники для підвищення рівня ефективності наглядових процедур.

Інтерпретація суттєвих характеристик структурно-функціональних груп банків та зміни їх траєкторії на карті орієнтовані на оцінку фінансової стійкості кожного з банків. Важливим є проведення аналізу зв'язків об'єктів різноманітних груп банків, які утворилися під час кластеризації, визначення характеристик ризик-профілю банків, порівняння сутнісних рис всієї системи та її окремих складових.

Після того, як структурні сутнісні показники відібрані для аналізу та карта Кохонена побудована, можливо отримати досить просту та чітку

візуалізацію розподілу банківської системи. Карта Кохонена, що побудована для кожного звітного кварталу, на основі визначення місця розташування кожного з кластерів, їх розмірів, кількості банків із спільними структурно-функціональними характеристиками, що входять до їх складу, дозволяє отримати відображення всієї банківської системи. Збереження загальних закономірностей розподілу банків за кластерами протягом тривалого періоду буде свідчити про ступінь стійкості груп банків, які відокремлюються за суттєвими структурними властивостями.

Під час проведення дослідження позиції банку на ринку, аналізу структурних показників у стані рівноваги, ступеня ефективності та результативності заходів, які вживаються для підтримання фінансової стійкості, а також досягнення цілей стратегічного розвитку, створюються умови для формування відповідного своєрідного «фінансового портрету банку», тобто образ або патерн банку у вітчизняній банківській системі. Таким чином, фінансові показники кожного окремого банку можуть отримати нове якісне оцінювання, враховуючи місце, яке він займає у загальній системі показників усіх банків національної банківської системи.

Проведення аналізу та співставлення усіх кластерів, що формуються на карті Кохонена, дозволяє проводити оцінку структури всієї банківської системи, визначати проблемні зони та їх масштаби, а також досліджувати спектр ризиків як кожного окремого банку, так й всієї групи. Виявлення та визначення загальних властивостей та характеристик карти протягом певного часового проміжку, створює передумови для складання узагальненої моделі фактичного стану банківської системи, визначення сутнісних особливостей процесу адаптації банків у кожному сегменті до негативного впливу кризових факторів, а отже у комплексі провести дослідження профілів ризику, які характерні для національної банківської системи на відповідному етапі її розвитку, а також спостереження траєкторій розвитку кожного окремого банку та їх сегментів.

Спеціалізовані групи банків стійко виокремлюються одна від одної виходячи із відмінностей між їх економічною природою, сутнісними характеристиками та спектром виконуваних функцій. Виходячи з цього, логічним є застосування окремих підходів для оцінки їх фінансового стану та фінансової стійкості, з урахуванням можливих тенденцій розвитку.

Таким чином, методика СФГБ дозволяє на підставі застосування системного підходу до аналізу фінансового стану системи, поєднати макроекономічні заходи аналізу та індивідуальний підхід до оцінювання характеристик кожного окремого банку з використанням методів класифікації на підставі структурних показників, визначення профілю-ризиків, а також аналізу географічного положення банків на карті Кохонена.

Використання СФГБ-методу, який має математичне підґрунтя, дозволяє розподілити банки за спеціалізованими групами й таким чином формалізувати підходи до сегментації банківської системи протягом заданого періоду часу. Для кожного банку може бути проведений аналіз стратегії його управління, визначено ризик-профіль, а також конкретні етапи можливої втрати рівноважного стану.

Основний зміст СФГБ-методу полягає у тому, що на основі використання інформації щодо певної траєкторії банків на карті Кохонена, а також визначення належності цієї траєкторії відповідній структурно-функціональній групі, здійснюється моделювання та розробка системи управління активами та зобов'язаннями банку, визначення процентної та тарифної політики, а також основного сегменту на ринку. Основною метою проведення такого моделювання є здійснення коригуючих заходів стратегії розвитку банку задля збалансування його активів та пасивів, доходів та витрат.

Важливим є розуміння того, що кожний банк має власний рівень збалансованості своїх показників, який формується протягом певного періоду часу з урахуванням впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Таким чином, певне співвідношення між статтями балансу одного банку, може суттєвим чином відрізнятися від структурних показників іншого. А отже,

обрання конкретної стратегії управління активами та зобов'язаннями банку вимагає індивідуального підходу, а також не допускати простого копіювання успішних стратегій розвитку банків-конкурентів.

Процес прийняття рішень щодо запровадження принципово нових заходів менеджменту, які мають змогу здійснити суттєвий вплив на структурні показники діяльності банку, має здійснюватися із використанням засобів найбільш точного прогнозування наслідків для загального фінансового стану банку від їх запровадження. У зв'язку із цим, найбільш доцільним та прийнятним є використання СФГБ-методу для прогнозування фінансового стану після реалізації відповідних управлінських заходів.

Таким чином, особливість СФГБ-методу полягає у тому, що створюються передумови для того, щоб відійти від універсальних обмежень та контрольних показників, які використовуються по відношенню до всіх банків, до конкретних індивідуальних індикаторів фінансового стану окремого банку або групи банків, із врахуванням їх профілів-ризиків. Проведення аналізу якісної та кількісної зміни показників структурно-функціональних груп, може надати суттєву інформацію щодо зміни профілю-ризиків банку та всієї системи.

Кожна структурно-функціональна група має у своєму складі відповідну сукупність кластерів та зберігає своє місцезонашування на карті Кохонена із плином часу. У разі, якщо географічне положення змінюється, тісні зв'язки між кластерами структурно-функціональної групи, які займають сусіднє положення, зберігаються. Кластери, які географічного розташовані близько на карті Кохонена, мають й близькі значення показників фінансового стану банків, а також спектр ризиків, які супроводжують їх діяльність. Крім цього, для банків, які входять до складу однієї структурно-функціональної групи, характерні й відповідні однакові траєкторії розвитку, що свідчить про подібність моделей реагування на зміну умов внутрішнього за зовнішнього середовища.

Використання СФГБ-методу створює передумови для отримання оцінки структури всієї банківської системи, інформації щодо наявності та обсягу

проблемних зон у діяльності банків, а також особливостей ризиків, які притаманні однорідним структурно-функціональним групам банків.

Таким чином, методика СФГБ надає можливість побудови структурно-функціональної моделі фінансового стану банківської системи за будь-який період часу, а також провести оцінку кожної отриманої структурно-функціональної групи та окремих її елементів, на основі чого мають встановлюватися та застосовуватися превентивні обмеження та ліміти задля підтримання достатнього рівня фінансової стійкості.

На нашу думку, процес стійкого виокремлення спеціалізованих структурно-функціональних груп банків, що є свідченням наявності відмінностей у їх економічній природі та функціях, є підтвердженням наявності різних бізнес-моделей. Таким чином, певна група банків, які об'єдналися у групу, характеризується відповідними спільними рисами, а тому може виступати у якості базового елемента для проведення оцінки та аналізу не лише фінансового стану банків, але й їх бізнес-моделей та пов'язаних із ними ризик-профілів.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про необхідність доповнення та розширення існуючої методики оцінки бізнес-моделей банків, що запропонована НБУ в рамках реалізації SREP-аналізу, підходами СФГБ-методу із застосуванням нейронних мереж, а саме СОК, що дозволить отримати вичерпну інформацію щодо бізнес-моделей кожного банку, його профілю ризику, а також оцінити фінансову стійкість всього банківського сектору, у відповідності до поточних умов внутрішнього та зовнішнього середовища, а також економічного циклу.

Висновки до розділу 1

1. На основі дослідження підходів до визначення бізнес-моделі компанії, встановлено, що під бізнес-моделлю більшість дослідників розуміють обрані компанією напрями та способи ведення діяльності для створення цінності на ринку та отримання відповідного результату. До основних компонентів, як правило, відносять: ресурси, види діяльності, цінності, які вона створює, їх пропозиція, сегмент ринку, споживачі, канали доставки та маркетингові заходи, стратегія, конкурентні переваги, організаційна структура, джерела доходу та структура витрат.

2. Визначено, що під бізнес-моделлю компанії варто розуміти її сутнісні характеристики, які на основі конкретної конфігурації основних особливих компонентів ведення бізнесу суттєвим чином відрізняють її від інших компаній на ринку. У будь-якій сфері та галузі можна вибрати компанії із суттєвими відмінностями у бізнес-моделях або із близькими їх характеристиками. Обрання однакових компонентів бізнес-моделі та варіантів їх поєднання різними компаніями дозволяє об'єднувати компанії у групи за цією ознакою та робити припущення щодо однаковості бізнес-моделей компаній в сформованій групі, досліджувати вплив бізнес-моделі на результат діяльності.

3. Проведений аналіз поняття бізнес-модель банку свідчить, що лише незначна частина науковців визнає наявність взаємозв'язку між бізнес-моделлю банку та ризиками його діяльності. Проте, на нашу думку, існує нерозривний взаємозв'язок саме між бізнес-моделлю банку та його схильністю до реалізації тих чи інших видів ризиків та профілем ризику. Сформований профіль ризику є невід'ємною характеристикою бізнес-моделі банку та визначає ступінь її вразливості до впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. А отже, бізнес-модель банку напряму впливає на профіль його ризику. Очевидним є і зворотній зв'язок: профіль ризику банку, що формується

під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників, створює умови для подальшого розвитку його бізнес-моделі.

4. На основі проведеного аналізу, сформульовано наступне визначення: бізнес-модель банку – це система характеристик для обраної банком діяльності, яка відображає особливості послуг, продуктів та операцій для реалізації потреб цільових клієнтів, джерела отримання прибутку, параметри стратегічних цілей та шляхів їх досягнення, а також особливості профілю ризику. Опис бізнес-моделі може бути формалізованим за допомогою розгалуженої системи показників. Банки із близькими бізнес-моделями можливо поєднувати у групи для дослідження відмінності їх поведінки, адаптації до умов розвитку, реакції на зовнішні шоки, моделі управління ризиками.

5. Структурні індикатори для опису бізнес-моделей банків, запропоновані різними авторами суттєво відрізняються і відображають масштаби діяльності банків, їх спеціалізацію, ефективність роботи тощо. Система показників має бути достатньо широкою та різноманітною, щоб виявити особливості бізнес-моделей банків, але достатньо збалансованою, несуперечливою, без високої кореляції між цими показниками. Крім цього, сукупність показників має бути адаптована до конкретного етапу розвитку банківського сектору країни, структури операцій банків, а також ризиків, які супроводжують їх діяльність. Від обґрунтованого вибору структурних індикаторів визначення бізнес-моделей залежить коректність її побудови.

6. Метод кластерного аналізу дозволяє обробити та упорядкувати зібрані дані таким чином, щоб отримати порівняно однорідні групи (кластери), що об'єднують банки із близькими бізнес-моделями. Аналіз отриманих кластерів дає можливість зробити висновок щодо характеристик бізнес-моделей банків, проаналізувати їх зміни протягом певного періоду. Групування банків із близькими характеристиками має бути покладено в основу визначення та аналізу їх бізнес-моделей та профілів ризику.

7. Визначена необхідність доповнення та розширення існуючої методики оцінки бізнес-моделей банків, що запропонована НБУ в рамках реалізації SREP-аналізу, підходами СФГБ-методу із застосуванням нейронних мереж, а саме самоорганізаційних карт Кохонена, що дозволить отримати вичерпну інформацію щодо бізнес-моделей кожного банку, його профілю ризику, а також оцінити фінансову стійкість всього банківського сектору, у відповідності до поточних умов внутрішнього та зовнішнього середовища, а також економічного циклу.

Основні положення першого розділу дисертаційної роботи опубліковано автором у роботах [38, 39, 73, 74, 75, 133, 134, 135, 136].

Список використаних джерел до розділу 1

1. Afuah A., Tucci C. Internet business models and strategies: text and cases. Boston: McGraw-Hill, 2003. 480 p.
2. Altunbas Y., Manganelli S., Marques-Ibanez D. Bank risk during the financial crisis: do business models matter? *ECB Working Paper Series*. 2011. № 1394. 51 p. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1394.pdf>.
3. Amit R., Zott C. Value creation in e-business. *Strategic Management Journal*. 2001. № 22. P. 479–724.
4. Amit, R., Zott C. The fit between product market strategy and business model: Implications for firm performance. *Strategic Management Journal*. 2008. № 29. P. 1–26.
5. Ayadi R., Arbak E., De Groen W. Pieter. Business Models in European Banking: A Pre-and Post-Crisis Screening. *SSRN Electronic Journal*. 2011. 112 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1945779>
6. Ayadi R., Arbak E., De Groen W. Pieter. Regulation of European Banks and Business Models: Towards a New Paradigm? *Centre for European Policy Studies, Forthcoming*. 2012. 127 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=2098974>.
7. Ayadi R., Bongini P., Casu B., Cucinelli D. Banks' Business Model Migrations in Europe: Determinants and Effects. *British Journal of Management*. 2021. № 32. P. 1007–1026. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12437>
8. Ayadi R., De Groen W. Pieter Banking Business Models Monitor 2014: Europe. *CEPS Paperbacks*. 2014. 68 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=2510323>.
9. Ayadi R., De Groen W. Pieter, Sassi Ib. and oth. Banking Business Models Monitor 2015 Europe. International Research Centre on Cooperative Finance, 2015. 123 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2784334>
10. Casadesus-Masanell R., Ricart J. R. From strategy to business models and to tactics. *Long Range Planning*. 2010. № 43. P. 195–215. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2010.01.004>

11. Cavelaars P., Passenier J. Follow the Money: Follow the money: what does the literature on banking tell prudential supervisors on bank business models? *Journal of Financial Regulation and Compliance*. 2012. № 20 (4). P. 402–416. DOI: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2002652>
12. Chesbrough H. Business model innovation: it's not just about technology anymore. *Strategy & Leadership*. 2007. № 35 (6). P. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.1108/10878570710833714>
13. Chesbrough H., Rosenbloom R.S. The role of business model in capturing value from innovation: evidence from Xerox Corporation's technology spin-off companies. *Industrial and Corporate Change*. 2002. №11 (3). P. 529–555.
14. Farnè M. ta Vouldis A. Business models of the banks in the euro area. ECB Working Paper Series. 2017. № 2027. 45 p. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2070.en.pdf>.
15. Gavrilova T., Alsufyev A., Yanson, A.S. Modern Notation of Business Models: Visual Trend. *Foresight Russia*. 2014. № 8 (2). P. 56–70.
16. Gorevaya E., Khayrullina M. Evolution of Business Models: Past and Present Trends. *Procedia Economics and Finance*. 2015. № 27. P. 344–350.
17. Hvilsom L. Business model components & their interrelations. Copenhagen Business School, 2012. 76 p.
18. Jabłoński A., Jabłoński M. Research on Business Models in their Life Cycle. *Sustainability*. № 8. 2016. P. 1–35 p. DOI: <https://doi.org/10.3390/su8050430>
19. Köhler M. Business models in banking – how did they evolve and how do they need to be changed in the post-crisis period. *The Journal of Financial Perspectives*. 2014. № 2 (1). 21 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=3078654>.
20. Köhler M. Which banks are more risky? The impact of business models on bank stability. *Journal of Financial Stability*. 2015. № 16. P. 195–212. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2014.02.005>
21. Magretta J. Why Business Models Matter. *Harvard Business Review*. 2002. № 80 (5). P. 3–8.

22. Mergaerts F., Vennet R.V. Business models and bank performance: a long-term perspective. *Journal of Financial Stability*. 2016. № 22. P. 57–75. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2015.12.002>
23. Morris M., Schindehutte M., Allen J. The entrepreneur's business model: toward a unified perspective. *Journal of Business Research*. 2005. № 58 (6). P. 726–735. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2003.11.001>
24. Onyshchenko Y. Banking business models in Ukrainian banking system. *Baltic Journal of Economic Studies*. Riga: Baltija Publishing. 2015. № 1 (2). P. 115–121.
25. Onyshchenko Y. Banking business models in Ukrainian banking system. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2015. Vol. 1. № 2. P. 115–121. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2015-1-2-115-121>
26. Osterwalder A. The Business Model Ontology – a proposition in a design science approach. 2004. 169 p. URL: http://www.hec.unil.ch/aosterwa/PhD/Osterwalder_PhD_BM_Ontology.pdf.
27. Osterwalder A., Pigneur Y., Tucci C. Clarifying Business Models: Origins, Present, and Future of the Concept. *Communications of the Association for Information Systems*. 2005. № 16. P. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.17705/1CAIS.01601>
28. Osterwalder A., Yves P. Business Model Generation. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2010. 282 p.
29. Rasmussen B. Business Models and the Theory of the Firm. *Pharmaceutical Industry Project Working Paper*. 2007. № 32. P. 1–11.
30. Roengpitya R., Tarashev N.A., Tsatsaronis K., Villegas A. Bank business models: popularity and performance. *BIS Working Papers*. 2017. № 682. 45 p. URL: <https://www.bis.org/publ/work682.pdf>.
31. Shafer S.M., Smith H.J., Linder J.C. The power of business models. *Business Horizons*. 2005. № 48 (3). P. 199–207. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2004.10.014>

32. Slywotzky A. Value migration. Boston (MA): Harvard Business Review Press, 1996. 336 p.
33. Tikkanen H., Lamberg J.A., Parvinen P., Kallunki J.P. Managerial cognition, action and the business model of the firm. *Management Decision*. 2005. № 43 (6). P. 789–809.
34. Timmers P. Business models for electronic markets. *Electronic Markets*. 1998. № 8 (2). P. 3–8.
35. Tomkus M. Identifying Business Models of Banks: Analysis of Biggest Banks from Europe and United States of America. Aarhus University: Business and Social Sciences, 2014. 66 p.
36. Zarutska E. Structural-functional analysis of the Ukraine banking system. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2018. № 2 (1). P. 79–96. DOI: [https://doi.org/10.21272/fmir.2\(1\).79-96.2018](https://doi.org/10.21272/fmir.2(1).79-96.2018)
37. Zarutska E., Pavlov R., Pavlova T., Pawliszczy D., Kuchmacz. B. Main characteristics of business models and risk profile of Ukrainian banks. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. № 2 (33). P. 15–22. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.206376>
38. Zarutska E., Pavlova T., Sinyuk A. Structural-functional analysis as innovation in public governance (case of banking supervision). *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2018. № 4. P. 349–360. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-30>.
39. Zarutska O., Pavlova T., Sinyuk A., Khmarskiy V., Pawliszczy D. & Keszy M. The Innovative Approaches to Estimating Business Models of Modern Banks. *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2020. № 2. P. 26–43. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-02>
40. Zott C., Amit R. Business model design: an activity system perspective. *Long Range Planning*. 2010. № 43 (2/3). P. 216–226.
41. Алакозова П. Е. Бізнес-модель підприємства: генезис та сучасна ідентифікація поняття. *Стратегія економічного розвитку України*. 2015. № 37. С. 54–63.

42. Алакозова П.Е. Бізнес-модель підприємства: еволюція та групування підходів до трактування. *Стратегія економічного розвитку України*. 2016. № 38. С. 39–50.
43. Алескеров Ф.Т., Белоусова В.Ю., Сердюк М.Ю., Солодков В.М. Стереотипы поведения российских банков. *Банковское дело*. 2008. № 7. С. 44–50.
44. Алексеров Ф.Т., Белоусова В.Ю., Бондарчук П.К., Попова Е.С. Бизнес-модели российских банков: типология, структура, приверженность выбору. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2012. № 34. С. 37–49.
45. Алескеров Ф.Т., Білоусова В.Ю., Бондарчук П.К., Попова Е.С. Анализ паттернов в статике и динамике, обзор литературы и уточнение понятия. *Бизнес-информатика*. 2013. № 3 (25). С. 3–18.
46. Алескеров Ф.Т., Бондарчук П.К., Кнурова А.А., Солодков В.М. Анализ устойчивости бизнес-моделей российских банков. URL: <http://www.econorus.org/onim/upload/kk2w.doc>.
47. Баглей Р.Р. Розвиток бізнес-моделей: підходи, процеси, регламентація. *Інноваційні економіка*. 2018. №9. С. 210–216.
48. Благун І.І. Необанки як нова бізнес-модель фінансового посередництва. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 45. С. 134–139. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.45-25>
49. Бортнік А.М. Цифрова трансформація бізнес-моделі підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2020. № 47. С. 16–30. DOI: <https://doi.org/10.33111/sedu.2020.47.016.031>
50. Бортніков Г.П. Порівняльний аналіз бізнес-моделі державних банків в Україні. *Фінанси України*. 2019. № 1. С. 80–101.
51. Бронін О.В. Українські банки в удвох кризи: бізнес-моделі, що призвели до банкрутства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 32–37. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2018.22.32>

52. Бура В.І. Регулювання та нагляд за системно важливими банками. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 29. С. 91–94.
53. Волонтей В. История бизнес-моделирования. *Business Studio*. URL: https://www.businessstudio.ru/articles/article/istoriya_biznes_modelirovaniya.
54. Волощук Ю.О., Волощук В.Р. Формування інноваційної бізнес-моделі підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 46. С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct46-4>
55. Выходец Ю.С., Ровинская Н.Ю. Применение термина «бизнес-модель» для анализа и описания деятельности предприятия. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2013. № 1 (21). С. 65–76.
56. Гончаренко Т. Аналіз моделей бізнес-стратегій банків: міжнародний та вітчизняний досвід. *Економічний аналіз*. 2020. № 30 (1). С. 42–49. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.01.042>
57. Гриджук Д.М. Управлінська структура сучасної бізнес-моделі банку. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 44–48. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2018.9.44>
58. Грінченко Р.В. Управління бізнес-процесами як основа формування бізнес-моделей адаптації діяльності підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка»*. 2018. № 9 (37). С. 40–44. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2018-9\(37\)-40-44](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2018-9(37)-40-44)
59. Данік Н.В., Деркач М.А. Характеристика підходів до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 2. С. 274–283.
60. Дебелак Д. Бизнес-модели: принципы создания процветающей организации. М.: Издательский дом «Гребенников», 2009. 256 с.
61. Дегтярьова Н. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду за методологією SREP. URL: <https://old.bank.gov.ua/>.

62. Деркаченко А.В., Худолій Ю.С. Аналіз бізнес-моделей банків України. *Облік і фінанси*. 2018. № 2. С. 76–83.
63. Джонсон М., Кристенсен К., Кагерманн Х. Обновление бизнес-модели. *Harvard Business Review*. 2009. № 3. С. 63–72
- 64 Заруцька О.П. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. 379 с.
65. Заруцька О.П. Науково-методологічні засади банківського нагляду з використанням структурно-функціонального аналізу: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08. Суми, 2013. 417 с.
66. Заруцька О. Структурно-функціональний аналіз фінансового стану банків України. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 10 (224). С. 56–62.
67. Заруцька О.П. Структурно-функціональний аналіз фінансової стійкості банківської системи з використанням карт Кохонена. *Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці*. 2014. № 4. С.67–92.
68. Заруцька О.П. Дослідження виведення українських банків з ринку з використанням структурно-функціонального аналізу. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 2 (31). С.73–79.
69. Заруцька О.П. Метод структурно-функціонального аналізу банківської системи як інструмент відновлення її фінансової стійкості. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2 (44). С.95–99.
70. Заруцька О.П. Щодо окремих наслідків виведення з ринку вітчизняних банків. *Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ*. 2017. № 2 (6). С. 47–52.
71. Заруцька О.П. Впровадження методики структурно-функціональних груп у систему управління складними економічними системами. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 1 (59). С.152–164.
72. Заруцька О.П., Згонік С.В., Косюга В.В. Структурно-функціональні характеристики банківської системи України та шляхи підвищення її

ефективності. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2 (58). С.77–96.

73. Заруцька О.П., Синюк А.О. До питання розвитку методик оцінки фінансової стійкості банку. Управлінський та безпековий механізм економічних трансформацій в умовах геополітичних загроз і світової конкуренції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23 листопада 2018 р.). Дніпро. 2018. С. 208–209.

74. Заруцька О.П., Синюк А.О. Теоретичні та методичні підходи до визначення бізнес-моделей українських банків. Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16 лютого 2019 р.). Ужгород. 2019. Ч. 2. С. 64–67.

75. Заруцька О.П., Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей українських банків. Економіко-правові та управлінські аспекти розвитку суспільства: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1 листопада 2019 р.). Дніпро. 2019. Ч. 1. С. 235–236.

76. Зозульов О.В., Менькова К.І. Поняття маркетингового стрес-тестування бізнес-моделі підприємства, як фактора сталого розвитку організації. *Економіка та підприємництво*. 2019. № 43. С. 64–79.

77. Исаев Р.А. Комплексная бизнес-модель коммерческого банка. *Финансовая аналитика: проблемы и решения*. 2010. № 15 (39). С. 47–71.

78. Іванченко Н.О., Кудрицька Ж.В., Рекачинська К.В. Бізнес-моделі в умовах цифрових трансформацій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 3 (70). Том 31. С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-65>

79. Исаев Р. Комплексная бизнес-модель банка: новые решения и практика. URL: <https://www.businessstudio.ru>.

80. Касаткіна Т. Впровадження нового наглядного процесу SREP. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80321367>.

81. Касатонова І.А. Сучасний підхід трактування сутності поняття «бізнес-модель підприємства». *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2017. № 3. Ч. 1. С. 70–73.

82. Касич А.О., Рафальська І.В. Бізнес-моделі сучасних підприємств: поняття, види, зарубіжний досвід. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 37. С. 86–92.

83. Ковальська Л.Л., Речун О.Ю. Бізнес-модель стратегічного розвитку підприємства: сутнісна характеристика та методика оцінки. *Економічний форум*. 2018. № 4. С. 169–176.

84. Козуб В.О., Чернишова Л.О., Пліш І.М. Особливості еволюційного розвитку бізнес-моделей міжнародних компаній. *Проблеми економіки*. 2019. № 1 (39). С. 12–19.

85. Котельников В.Ю. Бізнес-модель. 6+1 компонент. URL: http://www.cecsi.ru/coach/business_model.html.

86. Котельников В.Ю. Новые бизнес-модели для новой эпохи быстрых перемен, движимых инновациями. М.: Эксмо, 2007. 96 с.

87. Кравченко М.О., Лаврова А. О. Аналіз підходів до бізнес-моделювання стартап проектів. *Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених*. 2017. № 11. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22553>.

88. Кравченко М.О., Прудкий В.В. Бізнес-модель як основа впровадження інновацій на підприємстві. *Економіка та держава*. 2019. № 12. С. 138–142. DOI: https://doi.org/10.32702/2306_6806.2019.12.138

89. Кривов'язюк І.В., Рошкевич В.Ф. Бізнес-моделювання як основа функціонування та майбутнього розвитку підприємства. *Економіка та держава: науково-практичний журнал*. Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. 2013. № 11. С. 23–28.

90. Кугушева Т.В. Регламентация бизнес-процессов как основа построения процессно-ориентированной бизнес-модели организации. URL: <http://management61.ru/index.php?do=static&page=kugushevastat3>.

91. Литвинюк О.В., Карпов М.О. Методичні підходи до оцінки бізнес-моделей системних банків України на засадах багатовимірного кластерного аналізу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 677–683.
92. Лісова Р.М. Вплив діджиталізації на бізнес-моделі: етапи та цифрової трансформації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 24. Частина 2. С. 114–118.
93. Лісова Р.М. Генеза поглядів на еволюцію концепції бізнес-моделі та її структуру. *Економічний простір*. 2020. № 159. С. 83–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/159-17>
94. Лунин В.Е., Кубина Н.Е. Формирование ценностного предложения клиентам компании на основе бизнес-модели Canvas. *Молодой ученый*. 2015. № 21.1. С. 45–49.
95. Любіч О.О., Бортніков Г.П., Панасенко Г.О. Аналіз бізнес-моделі державних банків в Україні. *Фінанси України*. 2016. № 10. С. 7–38.
96. Маркова В.Д. Бизнес-модель: сущность и инновационная составляющая. *Проблемы современной экономики*. 2010. № 2. С. 38–42.
97. Марченко В.В. Сутність та місце бізнес-моделі в стратегічному управлінні машинобудівними підприємствами України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. № 9. С. 109–112.
98. Місюня Р.М., Майгурова Д.С., Зубкова А.Б. Індустрія 4.0: конкуренція між бізнес-моделями – нова сутність конкурентоспроможності. *Бізнесінформ*. 2018. № 9. С. 201–211.
99. Мовчаненко І.В. Бізнес-модель: сутність та інноваційна складова. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2018.20.39>
100. Музичка О.М. Особливості та пріоритети розвитку кооперативної бізнес-моделі банку. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2013. № 18 (3/2). С. 143–146.

101. Ненно І.М. Систематизація наукових підходів до класифікації бізнес-моделей підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. № 2 (61). С. 89–100.
102. Ненно І.М. Щодо форм візуалізації бізнес-моделей. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3 (39). С. 137–141.
103. Ненно І.М. Багатомірна інновація як базис формування бізнес-моделей підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 11. С. 111–117.
104. Ніколаєва А.М. Стратегічне бізнес-моделювання підприємства в контексті забезпечення його конкурентних переваг. *Економічні науки. Серія: Економіка та менеджмент*. 2012. № 9 (2). С. 345–354.
105. Ойхман Е.Г., Попов Э.В. Реинжиниринг бизнеса: Реинжиниринг организаций и информационные технологии. М.: Финансы и статистика. 1997. 336 с.
106. Омеленчук В.А. Сутність та класифікація бізнес моделей банку. *Молодий вчений*. 2021. № 1 (89). С. 179–184. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-1-89-37>
107. Онищенко Ю.І. Передумови формування цифрової бізнес-моделі банків в Україні. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. № 2 (21). С. 192–200. DOI: <https://doi.org/10.33108/sepd2019.02.192>
108. Онищенко Ю.І. Бізнес-модель банку: сутність та взаємозв'язок зі стратегічною розвитку. *Економічний простір*. 2020. № 160. С. 113–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/160-21>
109. Онищенко Ю.І., Заяць Е.Л. Теоретичні підходи до визначення дефініції «бізнес-модель банку». *International Scientific Conference Digital and Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies. Conference Proceedings*. Kielce, Poland, January 25, 2019. P. 101–104.
110. Онищенко Ю.І., Заяць Е.Л. Визначення видів бізнес-моделей банків в банківській системі України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2020. № 4 (27). С. 125–132. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.27-20>

111. Онищенко Ю.І., Іванов М.В. Портфельні інвестиції як основа формування інвестиційної бізнес-моделі банків в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 43. С. 376–381. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure43-68>

112. Остервальдер А., Пьен И. Построение бизнес-моделей: настольная книга стратега и новатора. М.: Альпина Паблицер, 2012. 288 с.

113. Панасенко Г.О., Бортніков Г.П. Модель бізнесу українських банків в залученні коштів клієнтів. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2016. № 21. С. 228–254.

114. Пантелєєва Н.М. Інноваційні бізнес-моделі банків як відповідь на виклики та наслідки фінансової кризи. *Фінансовий простір*. 2013. № 3. С. 70–76.

115. Петрашко Л.П., Цвірина М.С. Посткризова реструктуризація бізнес-моделей міжнародних банківських груп. *Інноваційна економіка*. 2014. № 53. С. 277–280.

116. Пилипенко О.С. Забезпечення розвитку інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств на основі використання нових бізнес-моделей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. № 12. Ч. 2. С. 87–89.

117. Піменов С.А., Піменова О.В. Економічний зміст та сутність поняття «бізнес-модель». *Агросвіт*. 2020. № 17-18. С. 92–102. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.17-18.92>

118. Про затвердження Положення про здійснення Національним банком України безвізного банківського нагляду: Постанова Правління НБУ від 06.12.2018 №135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0135500-18#Text>.

119. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанові Правління НБУ від 11.06.2018 №64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.

120. Про затвердження Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок: Постанова Правління НБУ від 02.05.2018 №47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01#Text>.

121. Проскурніна Н.В. Трансформація бізнес-моделей підприємств роздрібною торгівлі в умовах цифровізації. *Бізнесінформ*. 2020. № 10. С. 384–391. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-384-391>

122. Прохорова В.В. Бізнес-моделі як інструмент коригування стратегічних позицій підприємств на конкурентних ринках. *Проблеми економіки*. 2020. № 2 (44). С. 274–280. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-274-280>

123. Рашкован В., Покідін Д. Кластерний аналіз бізнес-моделей українських банків: застосування нейронних мереж Кохонена. *Вісник Національного банку України*. 2016. № 238. С. 13–40.

124. Ревуцька, Н.В. Формування бізнес-моделі підприємства (за матеріалами підприємств харчової промисловості України): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. Київ, 2005. 22 с.

125. Ревуцька Н.В. До проблеми формування та функціонування бізнес-моделей відкритих інновацій. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. № 27. Том. 3. С. 57–61.

126. Розман А.М. Бізнес-модель підприємства роздрібною торгівлі. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 3. С. 15–34.

127. Рудевська В.І. Теоретико-змістовна характеристика бізнес-моделі банку: сутність, структура та принципи. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2020. № 3 (59). С. 140–147. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.59-24>

128. Рудевська В.І. Сутність понять «бізнес-моделі» і «стратегії банку» та їх місце в бізнес-архітектурі банківського сектору. *Інтелект XXI*. 2020. № 3. С. 93–98. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-3.18>

129. Рудевська В.І. Підходи до пруденційного регулювання банківського сектору з урахуванням кластерного розподілу банків за бізнес-моделями. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 1 (37). С. 75–85.

130. Рудевська В.І., Швець Н.Р., Стороженко О.О. Теоретичні підходи до класифікації та систематизації банків за бізнес-моделями. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 2 (37). С. 24–36.

131. Руст А.М., Суязов В.Н. Бизнес-модель инновационного развития предприятия. *Вестник Саратовского государственного технического университета*. 2010. № 1. Том 4. С. 252–257.

132. Сачинська Л.В. Особливості формування бізнес-моделі підприємства. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2015. № 12 (2). С. 171–179.

133. Синюк А.О. Оцінювання фінансової стійкості банків з використанням бізнес-моделей. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2018. № 2 (60). С. 176–187. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-24>.

134. Синюк А.О. SREP-аналіз як основний інструмент оцінки бізнес-моделей українських банків. Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 19 квітня 2019 р.). Дніпро. 2019. С. 34–36.

135. Синюк А.О. Еволюція теоретичних підходів до визначення поняття бізнес-модель банку. Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14 вересня 2019 р.). Ужгород. 2019. С. 109–112.

136. Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2020. № 3 (69). С. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-21>.

137. Сливотски А., Моррисон Д. Маркетинг со скоростью мысли. М.: Эксмо, 2003. 448 с.
138. Сливозки А. Искусство получение прибыли. М.: Эксмо, 2006. 256 с.
139. Сливозкий А. Міграція капіталу: Як у замислах на кілька років випередити своїх конкурентів. К.: Пульсари, 2001. 296 с.
140. Сооляттэ А.Ю. Бизнес-модель – ключ к развитию бизнеса на основе инноваций. *Менеджмент инноваций*. 2010. № 1 (09). С. 6–15.
141. Стадник А.С. Развитие концепції мікропруденційного банківського регулювання в Україні на основі запровадження аналізу бізнес-моделей банків. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2. С. 107–115.
142. Стадник А.С. Механізм державного антикризового регулювання банківської системи: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2019. 287 с.
143. Стрекалова Н.Д. Концепция бизнес-модели: методология системного анализа. *Известия Рос. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена*. 2009. № 92. С. 95–105.
144. Тарасюк М.В. Бізнес-моделювання економічних систем суб'єктів мережевого торговельного підприємництва. *Наукові праці НДФІ*. 2009. № 3. С. 88–94.
145. Фостолович В.А. Кластери, як ефективна модель сучасного бізнесу. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7036>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.13>
146. Христенков О.В., Горбенко Ю.С., Озерчук Т.В. Інноваційні бізнес-моделі в системі управління конкурентоспроможністю підприємства. *Держава та регіони*. 2018. № 5 (104). С. 82–90.
147. Чеглатонєв В. І. Формування бізнес-моделі оператора стільникового зв'язку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Одеса, 2010. 20 с.
148. Чесбро Г. Открытые инновации. Создание прибыльных технологий. М.: Поколение, 2007. 336 с.
149. Чесбро Г. Открытые бизнес-модели. IP-менеджмент. М.: Поколение, 2008. 352 р.

150. Чухрай А.І. Методичні підходи до адаптування бізнес-моделі підприємства до умов зовнішнього середовища. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. 2014. № 1 (58). Том 16. Ч. 2. С. 243–249.

151. Шандова Н.В., Ожго М.В. Маркетингові інструменти дослідження бізнес-моделі компанії. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. № 6 (49). С. 141–144.

152. Швайцер Л. Концепция и эволюция моделей бизнеса. *Эковест. Исследовательский центр ИПМ*. 2007. № 6 (2). С. 146–168.

153. Янковий О.Г., Грінченко Р.В. Використання бізнес-моделей як елементів бізнес-інжинірингу підприємств. *Бізнесінформ*. 2018. №8. С. 70–75.

Розділ 2

Формування бізнес-моделей українських банків

2.1. Методика виокремлення бізнес-моделей банків

Проведений у першому розділі аналіз основних існуючих підходів іноземних та вітчизняних науковців до визначення та оцінки бізнес-моделей банків, в тому числі й методики, яка застосовується НБУ, дозволив дійти висновку щодо необхідності їх подальшого розвитку та удосконалення. Подальший розвиток інструментарію пов'язаний із доповненням та розширенням існуючої методики оцінки бізнес-моделей банків, що запропонована НБУ в рамках реалізації SREP-аналізу, підходами СФГБ-методу із застосуванням нейронних мереж, а саме самоорганізаційних карт Кохонена, який докладно було розглянуто у останньому пункті першого розділу.

На нашу думку, методика визначення та аналізу бізнес-моделей банків має проводитися з використанням СФГБ-методу. Аналіз за методом СФГБ, базуючись на відібраних параметрах, дозволяє розподілити банківську систему країни на однорідні групи та поєднати банки, які мають схожі структурно-функціональні характеристики, визначити їх бізнес-моделі та профіль ризику [1, 5].

Треба звернути увагу на те, що банківська система України завжди була достатньо сегментованою, не дивлячись на те, що переважна більшість банків надає своїм клієнтам повний перелік банківських послуг та виконує повний спектр банківських операцій. Зрозуміло, що кожний банк відрізняється один від одного основними статтями свого балансу, лінійкою продуктів, цільовими сегментами клієнтів. Наприклад, банки із іноземним капіталом, як правило, мають нижчі процентні ставки на свої ресурси, що відповідним чином впливає на структуру та якість їх кредитного та депозитного портфелю. Відмінні структурно-функціональні характеристики матимуть й малі банки, на діяльність яких значним чином впливають акціонери банку, оскільки такі банки

прямо або опосередковано пов'язані із їхнім бізнесом. Суттєві особливості матимуть й банкі, які спеціалізуються на роботі із роздрібними клієнтами. Показники ризику для них будуть значно вищими, а якість портфелю нижчою. Державні банки також матимуть свої особливості через роботу із спеціальними державними програмами для різних сегментів ринку або галузей економіки [4].

Крім цього, найбільші банкі, як правило, працюють із широким колом клієнтів та здійснюють постійний розвиток та удосконалення свого переліку продуктів та послуг. Невеликі ж банкі найчастіше охоплюють окремі сегменти ринку. Крім цього, великий обсяг українських банків традиційно орієнтований на те, щоб обслуговувати окремі бізнес-сегменти. Насамперед це банкі, які є учасниками формальних або неформальних груп та знаходяться під значним впливом своїх акціонерів. Це, як правило, невеликі банківські установи, які мають незначний обсяг банківських продуктів та послуг для сторонніх клієнтів. Оскільки такі банкі мають специфічні структурно-функціональні характеристики, зміна їхньої бізнес-моделі суттєвим чином залежить впадобань акціонерів, а реакція на ринкові ризики є особливою. Це пояснюється тим, що такі банкі, з одного боку, працюють із обмеженим сегментом клієнтів, а тому мають нижчий ступінь чутливості до системних потрясінь, однак, з іншого боку, вони одразу ж гостро реагують на погіршення фінансового стану своїх акціонерів [4].

Спеціалізація банків у системі виявляється у їх розподілі за групами, виходячи із сутнісних структурно-функціональних характеристик, тобто розподілі в залежності від структури активів, зобов'язань, банківських доходів та витрат. Беручи до уваги відмінність між різними групами банків та їх впливом на стан всієї банківської системи, для кожної такої групи логічним є застосування відмінних управлінських підходів, які б узгоджувалися із їхньою бізнес-моделлю.

Поєднання підходів SREP-аналізу НБУ та методу СФГБ створює передумови для виділення груп банків із різними бізнес-моделями та профілем

ризикау, а також дозволяє відслідковувати динаміку їхньої зміни в залежності від впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Для того, щоб провести розподіл банків за структурно-функціональними групами та визначити їх бізнес-моделі, можуть бути відібрані різноманітні критерії. Це й розмір активів та зобов'язань, розмір власного капіталу, сегмент ринку, регіон та багато інших. Таким чином, виникає проблема адекватного обрання ознак для проведення класифікації. Банки, які мають однаковий розмір активів, проте працюють із різними ринковими сегментами не можуть бути об'єднані в одну групу.

Кожний банк характеризується набором внутрішніх та зовнішніх характеристик, які охоплюють обрані ним напрями діяльності та пов'язані із ними ризики, ключових споживачів, канали зв'язку із ними, внутрішню систему управління, рівень організаційно-технічного розвитку. Визначення та аналіз бізнес-моделі банку вимагає проведення оцінки певної системи показників, які відображають основні сутнісні характеристики банку, є вичерпними, ґрунтовними та незначно корелюють між собою. Від обраних параметрів аналізу залежить адекватність отриманих результатів.

Визначення бізнес-моделей банків шляхом розподілу банківської системи країни на основі СФГБ-методу, дозволяє отримати її просту та логічну візуалізацію через розташування банків, які мають спільні структурно-функціональні характеристики, на площині карти. Таким чином, з'являється можливість визначити реальні тенденції розвитку та стан як усієї банківської системи, так й кожного окремого її елемента, шляхом порівняння кожного об'єкта із загальною сукупністю та виявлення узагальнюючих рис. Отже, загальна сукупність розподіляється на однорідні групи, всередині яких наявні відповідні взаємозв'язки та які займають певне визначене місце у системі та впливають на її розвиток.

Не дивлячись на те, що бізнес-модель банку залежить не лише від кількісних показників його діяльності, але й від якісних, в основі запропонованої нами методики лежать саме дані фінансової звітності банків, на

підставі яких й розраховуються відповідні структурні індикатори (СІ). Система СІ була сформована нами таким чином, щоб охоплювати основні показники діяльності банків з урахуванням недоліків вже існуючих підходів та надати вичерпну інформацію щодо структури та якості активів банку, структури його зобов'язань, достатності капіталу, ліквідності, валютної позиції та ефективності діяльності. Проведення аналізу основних статей активів та пасивів банку, джерел отримання доходу та витрат, відрахувань до резервів дозволяє зрозуміти його структурно-функціональні особливості, відмінності діяльності від інших банків, бізнес-модель та пов'язаний із нею ризик-профіль [6].

Проте, слід зауважити, що розробка універсального набору коефіцієнтів для визначення бізнес-моделей банків не є можливою, оскільки вони мають бути актуальними у кожний момент часу та змінюватися в залежності від економічного циклу.

Розрахунок запропонованих коефіцієнтів-індикаторів базується на загальнодоступних даних звітності банків (згруповані балансові залишки), яка публікується Національним Банком України, та економічних нормативів [9]. Проте слід зауважити, що значний обсяг показників діяльності банків все ж залишається за межами аналізу.

В основі запропонованої нами методики визначення бізнес-моделі банку з використанням СФГБ-методу лежить застосування 33 СІ, які характеризують питому вагу найбільш суттєвих та динамічних статей балансу та дає вичерпну інформацію щодо його структурно-функціональних характеристик, які безпосередньо впливають на бізнес-модель: якості та складу активів, зобов'язань, доходів та витрат, достатності капіталу для покриття ризиків від основної діяльності, процентної й тарифної політики, політики формування резервів, прибутковості діяльності та ризиків. Проведення порівняльного аналізу показників певного банку із показниками інших банків системи, дозволяє отримати чітке уявлення про специфіку його діяльності.

До складу СІ включені наступні показники [2, 7, 8]:

1. Частка чистих активів банку в національній валюті у чистих активах системи (ЧАН.в./ЧАС).
2. Частка чистих активів банку в іноземній валюті у чистих активах системи (ЧАі.в./ЧАС).
3. Частка ліквідних активів банку в національній валюті у чистих активах банку (ЛАН.в./ЧА).
4. Частка ліквідних активів банку в іноземній валюті у чистих активах банку (ЛАі.в./ЧА).
5. Частка коштів в інших банках в національній валюті у чистих активах банку (КрБн.в./ЧА).
6. Частка коштів в інших банках в іноземній валюті у чистих активах банку (КрБі.в./ЧА).
7. Частка кредитів юридичних осіб в національній валюті у чистих активах банку (КрЮОн.в./ЧА).
8. Частка кредитів юридичних осіб в іноземній валюті у чистих активах банку (КрЮОі.в./ЧА).
9. Частка кредитів фізичних осіб в національній валюті у чистих активах банку (КрФОн.в./ЧА).
10. Частка кредитів фізичних осіб в іноземній валюті у чистих активах банку (КрФОі.в./ЧА).
11. Частка ОВДП в національній валюті у чистих активах банку (ОВДПн.в./ЧА).
12. Частка ОВДП в іноземній валюті у чистих активах банку (ОВДПі.в./ЧА).
13. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7).
14. Норматив великих кредитних ризиків (Н8).
15. Частка відрахувань до резервів за активними операціями банку у загальних активах банку (якість активів) (Рез.АО/Заг.А).

16. Частка коштів, залучених від юридичних осіб в національній валюті, у загальних зобов'язаннях банку (КоЮОн.в./Заг.З).
17. Частка коштів, залучених від юридичних осіб в іноземній валюті, у загальних зобов'язаннях банку (КоЮОі.в./Заг.З).
18. Частка коштів, залучених від фізичних осіб в національній валюті, у загальних зобов'язаннях банку (КоФОн.в./Заг.З).
19. Частка коштів, залучених від фізичних осіб в іноземній валюті, у загальних зобов'язаннях банку (КоФОі.в./Заг.З).
20. Частка залучених коштів від інших банків в національній валюті у загальних зобов'язаннях банку (КоБн.в./Заг.З).
21. Частка залучених коштів від інших банків в іноземній валюті, у загальних зобов'язаннях банку (КоБі.в./Заг.З).
22. Покриття кредитів, наданих клієнтам в національній валюті, залученими коштами клієнтів в національній валюті (КрКн.в./КоКн.в.).
23. Покриття кредитів, наданих клієнтам в іноземній валюті, залученими коштами клієнтів в іноземній валюті (КрКі.в./КоКі.в.).
24. Регулятивний капітал банку, зважений на чисті активи банку (РК/ЧА).
25. Частка витрат банку на маркетинг у чистих активах банку (ВМ/ЧА).
26. Частка операційних витрат банку у чистих активах банку (ОВ/ЧА).
27. Частка операційних доходів банку у чистих активах банку (ОД/ЧА).
28. Частка непроцентних доходів банку у чистих активах банку (НД/ЧА).
29. Чиста процентна маржа (ЧПМ).
30. Вартість залучених коштів банком (ВЗзалуч.К).
31. Дохідність розміщених коштів банком (ДРозміщ.К).
32. Частка відрахувань до резервів у чистих активах банку (ВРез./ЧА).
33. Рентабельність активів банку (РА).

Бізнес-модель банку визначається шляхом аналізу структурно-функціональних характеристик банку, які складаються з кількісних показників структури активів та зобов'язань та показників ефективності діяльності, сегменту ринку, де формується прибуток, а також профілю ризику. Таким чином, запропонований підхід дозволяє поєднати основні положення методу СФГБ та методики SREP-аналізу НБУ, а запропоновані 33 базові СІ є кількісними характеристиками, які застосовуються в рамках СФГБ-методу для побудови СОК.

Слід відмітити, що для розрахунку дохідності розміщення та вартості залучення коштів використовується метод співвідношення між доходами й витратами та відповідними видами активів (надані кредити клієнтам) й зобов'язань (залучені депозити клієнтів), що дозволяє визначити фактичний рівень показника, а не прийняті банками процентні ставки у певний період. Також, для розрахунку показників фінансового результату діяльності, квартальні показники приводяться до річних, окрім даних на 1 січня, оскільки вони відображають річний результат.

Проведення структурного аналізу доходів дозволяє визначити питому вагу кожної статті джерел надходження коштів та виявити такі, що є найбільш суттєвими, а також, завдяки цьому, отримати узагальнене уявлення про основні види банківських послуг, які є найбільш дохідними, визначити ймовірність їх збереження, можливості розвитку та збереження у майбутньому.

Проведення структурного аналізу витрат також має у своїй основі оцінювання кожного напрямку видатків банку та динаміки їхньої зміни. Як правило, зростання активів банку супроводжується й зростанням видаткової частини його балансу. До того ж, розвиток окремих видів банківських послуг може бути джерелом додаткових витрат. Наприклад, нарощення депозитного портфелю призведе до зростання процентних витрат, а роздрібного бізнесу – до зростання адміністративних витрат на роботу процесингового центру, емітування карток та інше.

Показник співвідношення регулятивного капіталу банку до чистих активів дозволяє визначити ступінь захищеності банку від ризиків його діяльності, тобто надає інформацію щодо того, який їх обсяг покривається власними коштами банку.

Відношення між обсягом резервів за активними операціями та загальними активами банку надає інформацію щодо якості активів, проте, слід брати до уваги, що цей показник може бути дещо викривленим у випадку, якщо банк має незначні обсяги загальних активів. У такому випадку високе значення показника не завжди буде свідченням їх низької якості. Крім того, беручи до уваги відсутність інформації щодо класифікації активів банку, цей показник надає найбільш наближену до реальності інформацію щодо обсягу кредитного ризику, який приймає на себе банк.

Аналіз фінансових результатів діяльності банку також є однією зі складових комплексної оцінки бізнес-моделі банку. Рівень прибутковості банку значним чином залежить від оптимальності структури його активів та пасивів, специфіки діяльності, розвитку певних видів продуктів та послуг, обсягу ризик-апетиту.

Слід зазначити, що отримані за допомогою методу СФГБ СІ діяльності банків доцільно порівнювати як із показниками банками із однаковими бізнес-моделями, так й з різними, щоб отримати повне уявлення щодо специфіки їхньої діяльності. Спостереження за динамікою даних структурного аналізу активів та зобов'язань, доходів та витрат, якості активів, достатності капіталу, ефективності діяльності дозволяє отримати вичерпну інформацію щодо бізнес-моделі банку, її зміни з плином часу та сформованого профілю ризику.

Використання СФГБ-методу показало, що набір показників для аналізу суттєвим чином впливає на отримані результати та розподіл банків за групами із різними або наближеними бізнес-моделями. Виключення певного показника може суттєво змінити вигляд карти Кохонена, проте збільшення обсягу коефіцієнтів дозволяє певним чином ліквідувати проблему різної ваги їхнього

впливу на кінцевий результат. Також треба звертати увагу на ступінь кореляції коефіцієнтів між собою [4].

Обрані для аналізу СІ є рівноправними між собою та формують 33-мірний простір, де кожний банк займає конкретну точку у системі координат. Банки із близькими структурно-функціональними характеристиками та бізнес-моделями знаходяться поруч на даній системі координат та поєднуються у певні групи. Запропоновані показники дозволяють розподілити всю банківську систему на структурно-функціональні групи, провести оцінку та аналіз кожної з них, визначити бізнес-модель та основний склад ризиків, які супроводжують діяльність. Крім цього, доцільно проводити аналіз зв'язків між різними бізнес-моделями, які були отримані в процесі реалізації методу СФГБ, проводити порівняння траєкторії їхніх змін з плином часу, а також властивостей всієї сукупності об'єктів із властивостями окремих її складових.

Після того, як обрані відповідні СІ, за допомогою програмного комплексу будується карта Кохонена. У роботі для побудови карт Кохонена було використано середовище програмного комплексу Viscovery SOMine 7. Така карта дозволяє просто, чітко та логічно представити всю банківську систему та її основні характеристики. Карта Кохонена може бути побудована для будь-якого звітного періоду: місяць, квартал, рік. Таким чином, створюється відповідне відображення системи на певну дату із певною кількістю груп, їх взаємним розташуванням, розміром, кількістю банків, які входять до їхнього складу, їх суттєвими характеристиками. Отриманий таким чином розподіл банківської системи за структурно-функціональними групами із відповідними бізнес-моделями є відносно стійким та зберігає свої суттєві особливості протягом всього обраного періоду аналізу, що свідчить про відносну сталість розподілу банків за групами із відповідними бізнес-моделями виходячи з їх суттєвих структурних особливостей.

Використання обраних СІ та методу СФГБ, дозволяє побудувати методику визначення бізнес-моделей, які існують в банківській системі, визначити особливості бізнес-моделі кожного банку, а також його профіль

ризик. Отже, запропонований нами методологічний апарат визначення бізнес-моделей українських банків побудований на використанні СФГБ-методу, нейронних мереж, зокрема СОК, та застосуванні положень SREP-аналізу НБУ.

Розглянемо дотично процес побудови СОК. В основі зазначеного інструменту аналізу знаходиться побудова «регресійних нейронних мереж без зворотніх зв'язків», в яких використовується «алгоритм навчання без вчителя». СОК дозволяють у зручній формі обробити та візуалізувати великий масив даних, які охоплюють суттєві характеристики об'єктів дослідження, а саме значення СІ, які розраховані для кожного банку на відповідні звітні дати обраного періоду дослідження. У процесі самоорганізації, карти Кохонена відтворюють «топологічне представлення» обраних елементів аналізу на площині карти, тобто переносять множину багатовимірних даних на двовимірну площину карти. Така система може знаходити взаємозв'язки між початковими та результуючими даними або організувати їх таким чином, щоб можна було виявити нові, досі невідомі, зв'язки та структури [4].

Метод нейронних мереж із побудовою самоорганізаційних карт було запропоновано у 1980-х роках фінським професором Тейво Кохоненом [3], а сам принцип самоорганізації було запозичено з основ діяльності головного мозку людини. У процесі створення самоорганізаційної карти встановлюються зв'язки між вхідними та вихідними «шарами нейронів», що дозволяє відображати багатовимірні дані на двовимірній карті, яка складається з «нейронних ґрат».

Метод нейронних мереж СОК дозволяє встановити зв'язки між елементами без втручання ззовні, тобто «без вчителя». Цей метод не вимагає висування попередніх гіпотез щодо можливості кластеризації, а отже є певною мірою вільним від суб'єктивних експертних оцінок. СОК забезпечують «відображення простору великої розмірності на площину і зберігає топологію в елементах карти». Збереження топології виявляються в тому, що СОК проводить розподіл схожих елементів вхідних даних за нейронами, тобто такі дані у вигляді точок на карті відображаються близько один до одного. Завдяки

цьому, СОК виступає як інструментом для здійснення кластеризації, так й інструментом зручної візуалізації значних масивів даних [4].

У процесі формування СОК необхідна наявність двох шарів нейронів, а саме вхідного, який містить нейрони для кожного елементу вхідної сукупності, та вихідного, або «нейронних ґрат», які пов'язані із кожним елементом вхідної сукупності. Кількість нейронів вихідного шару може бути визначена користувачем, виходячи з початкового обсягу сукупності або ж розміру карти, яку необхідно отримати. Побудова СОК представляється як процес установлення відповідностей між елементами входу та виходу під час «навчання нейронних мереж». Коли масив даних поданий на нейрони вхідного шару, нейрони вихідного шару «змагаються за право бути переможцем» щоб встановити зв'язок із вхідними даними. Перемогу отримує такий нейрон вихідного шару, який має ваги зв'язків найближчі до вхідних елементів за евклідовою відстанню. Такі ваги зв'язків «нейрона-переможця» постійно перераховуються та коригуються в залежності від обраного «темпу навчання». Під час здійснення топологічного відображення даних СОК, регулюється не лише вага «нейрона-переможця», але й ваги найближчих сусідніх вихідних нейронів. Тобто, певна група вихідних нейронів переміщується ближче до відповідних вхідних елементів. У процесі «навчання» поступово розмір цієї групи навколо «нейрона-переможця» зменшується. Оскільки на початкових етапах відбувається корегування ваги зв'язків значної кількості нейронів навколо «нейрона-переможця», згодом все менша кількість нейронів «реагує на вхідні сигнали». Наприкінці процесу «навчання» відбувається корегування лише ваги «нейрона-переможця». Також, протягом «навчання» відбувається зменшення й «темпу навчання» [4].

У результаті запуску у програмному комплексі СОК, встановлюються вагові зв'язки між елементами вхідних та вихідних даних у вигляді відповідних вихідних «образів» для відповідного масиву вхідних даних, які й формують окремий кластер. Початковий масив даних перетворюється на двовимірну карту

даних. Таким чином, за допомогою індексу вихідного «нейрона-переможця» вхідні дані розподіляються на певну множину кластерів [4].

Таким чином, побудова адекватної моделі багато в чому залежить саме від обраних на початковому етапі сукупності показників для аналізу, які б надавали найбільш вичерпну характеристику об'єкта дослідження.

На нашу думку, використання СФГБ-методу для об'єднання у групи великих масивів інформації надає можливість отримати просту та логічну схему розподілу об'єктів із близькими характеристиками на площині, тобто відобразити банки із відповідними бізнес-моделями на карті Кохонена. Крім цього, такий метод є джерелом отримання додаткової інформації щодо реального фінансового стану кожного об'єкта на карті, а також основних тенденції його розвитку та зміни, завдяки порівнянню даних із сусідніми групами та аналізу можливої зміни їх положення на карті з плином часу. Зазначимо, що традиційні методи статистичного аналізу передбачають проведення групування навколо певного основного показника. Використання СФГБ-методу та СОК, дозволяє одночасно враховувати всю сукупність характеристик, які відібрані для проведення аналізу.

Розраховані СІ на основі квартальних показників роботи банків проходять спеціальну обробку в програмному комплексі та відображаються у вигляді географічної карти, на якій банки, що мають близькі характеристики, об'єднуються у окремі групи, яким відповідають певні бізнес-моделі. Об'єднання банків у групу, виходячи зі значень їх основних структурних-індикаторів, які відображають глибинні структурно-функціональні характеристики банків, дозволяє описати їх бізнес-модель та пов'язаний із нею профіль ризику, беручи до уваги географічне розташування груп на карті Кохонена. Кожна група при цьому характеризується набором середніх значень СІ, які були обрані для побудови карти Кохонена. Крім цього, проведення аналізу зміни положення кожного банку як в цілому на карті, так і в межах однієї групи, дозволяє отримати інформацію щодо певних змін його бізнес-моделі та ризик-профілю.

У результаті проведеного групування банків, виходячи із їх суттєвих структурно-функціональних характеристик, у програмному комплексі формується карта Кохонена. На початковому етапі карта складається з 3 кластерів, подальша сегментація обирається аналітиком довільно, ґрунтуючись на його суб'єктивному судженні. Чим більша кількість кластерів задана для сегментування, тим поступово дрібнішими стають ті кластери, які всередині себе мали характерні відмінності. Слід звернути увагу, що на початковому етапі внутрішні відмінності банків всередині групи будуть найбільш суттєвими.

Місця розташування банку або декількох банків позначаються на карті Кохонена точкою. Географічна відстань між кожною точкою на карті надає характеристику щодо ступеня близькості СІ для відповідних банків. Траєкторія руху банку на карті протягом заданого періоду представляє собою ламану лінію, яка поєднує кожену точку, в якій перебував банк, у певний період часу.

Як правило, найбільша концентрація банків спостерігається всередині карти Кохонена, а їх характеристики мають середні значення. Кожний кластер у програмі нумерується. Кластер з номером 1 завжди об'єднує у себе найбільшу кількість банків. Кластери з номером 2 та 3 є наступними з розмірами та як правило також знаходять у центральній частині карти із невеликим відхиленням.

Банки, які потрапляють до центральних груп, як правило є невеликими за розмірами, а тому сума їх активів займає значно меншу частку в загальних активах системи у порівнянні з їх кількістю у банківській системі. Банки центральних груп загалом мають середні характеристики та значно не виділяються структурою своїх активів, зобов'язань, доходів та витрат, а тому можуть мати універсальну бізнес-модель. Спостереження за зміною місця на карті банків центральних груп може надати інформацію щодо загальних змін у банківській системі у певний період часу.

Граничне положення на карті займають такі банки, які мають суттєві відмінні риси у порівнянні із іншими банками, тобто значення їх СІ значно відрізняються від значень інших банків. Якщо банки мають абсолютно

протилежні значення своїх СІ, належать до різних структурно-функціональних груп із різними бізнес-моделей, то на карті вони будуть у діагонально протилежних частинах карти.

Хоча центральну групу на карті як правило формують банки, які мають середні характеристики та не мають суттєвих структурних відмінностей, це не завжди свідчить про їх фінансову стійкість та стабільність, а також високу якість активів та значний фінансовий результат. Важливим є спостереження за динамікою зміни положення кожного банку на карті Кохонена протягом певного аналізованого періоду, а також фіксація терміну його перебування у центральних групах протягом значного періоду часу.

Якщо банки в межах групи мають незначну відстань один від одного та знаходяться у сусідніх групах, то це може бути свідченням близьких значень їх СІ, структурно-функціональних характеристик, бізнес-моделей та профілю ризику. Банки із протилежними бізнес-моделями матимуть найбільшу відстань один від одного на карті Кохонена.

Банки, які належать до проблемних, мають негативний фінансовий результат та значні резерви за активними операціями, займають відокремлене положення у кутовій частині карти Кохонена. Оскільки такі банки суттєвим чином відрізняються від інших груп, їх формування розпочинається ще на початкових етапах побудови карти Кохонена. У будь-якому випадку, якщо загальна кількість груп банків більше, ніж три, то одна з них обов'язково буде об'єднувати проблемні банки. При проведенні подальшої сегментації, група проблемних банків зменшується, а банки із її складу переходять до інших груп, які мають різний ступінь проблемності.

На карті Кохонена у кожній групі об'єднуються банки, які мають схожі структурно-функціональні характеристики, незалежно від дат звітності, на основі якої були розраховані СІ. Група на карті охоплює всі аналогічні структурно-функціональні характеристики банків, які формують вхідну базу даних протягом всього періоду дослідження. У зв'язку із цим, на певну дату побудови карти Кохонена, група проблемних банків може не містити у собі

жодного банку, а всі представники цієї групи будуть спостерігатися на попередні дати дослідження.

Отже, кількість та структуру груп проблемних банків можна розглядати як своєрідний індикатор якості всієї банківської системи. Виходячи з цього, збільшення кількості банків, які об'єднуються у проблемну групу буде слугувати підтвердженням погіршення стану всієї системи. Слід також звернути увагу на те, що значення СІ проблемних банків завжди суттєво відрізняється від показників у інших групах.

Слід підкреслити, що об'єднання банків у групи за структурно-функціональними характеристиками, яким відповідають різні бізнес-моделі, а також формування траєкторії їх зміни протягом заданого періоду часу, здійснюється у програмному комплексі без участі користувача, лише на підставі завантаженого масиву даних. Місце кожного банку на карті визначається на основі всієї сукупності вхідного масиву СІ, які відібрані для аналізу. Жодний з цих показників не є послідовно розподіленим від меншого значення до більшого за відповідними напрямом на карті, а закономірність розподілу виявляється у сформованих певних групах.

Коли карта Кохонена вже повністю сформована, наступним етапом є проведення аналізу карти, яка була отримана, та визначення суттєвих характеристик, які вплинули на саме таке об'єднання банків у групи, дослідження їх бізнес-моделей та притаманних ризиків діяльності. Важливим також є дослідження зміни положення кожного банку як в межах самої групи, так і його міграції.

Кожна група банків, яка об'єднана у кластер, має відповідну бізнес-модель функціонування, яка відображає сутнісні характеристики кожного банку, в тому числі й у порівнянні з іншими банками системи. Для кожної бізнес-моделі може бути визначений перелік ризиків, які притаманні діяльності таких банків, а також визначені перспективи майбутнього розвитку та переходу до групи проблемних банків.

Процес виокремлення та аналізу бізнес-моделей, а також профілю ризику для кожної з них, має у свої основі висування гіпотези щодо подібності та близькості процесів у банків, які мають схожу структуру активів, зобов'язань, доходів та витрат, у межах однієї структурно-функціональної групи. На підставі такого припущення, кожний банк із схожими сутнісними структурно-функціональними характеристиками має можливість враховувати в процесі прийняття управлінських рішень досвід інших банків у групі, або навіть банків сусідніх груп на карті Кохонена.

Для кожної групи на карті Кохонена визначається відповідна бізнес-модель, яка відображає сутнісні структурно-функціональні особливості банку, які відрізняють його від інших банків на ринку. Географічне положення групи із відповідною бізнес-моделлю на карті Кохонена надає інформацію щодо його якісної характеристики. Групи, що розташовані у різних частинах карти, об'єднані специфічними властивостями своїх банків та можуть мати суттєві якісні відмінності. Наприклад, серед банків із роздрібною бізнес-моделлю можуть існувати кластери банків із неякісними активами, проблемні або ж навпаки фінансово стійкі. Окремі банки корпоративної бізнес-моделі можуть мати значну питому вагу процентний доходів, а інші – комісійних або торгових.

Дослідження співвідношення між різними структурно-функціональними групами із відповідними бізнес-моделями на карті Кохонена надає можливість провести оцінку структури всієї банківської системи, визначити обсяги проблемних груп, а також особливості набору ризиків, які притаманні кожній бізнес-моделі. Ризик-профіль кожного банку значним чином залежить від обраної ним бізнес-моделі, а отже й від показників групи. У процесі визначення загальних властивостей груп на карті, дослідження тенденцій змін їхнього обсягу, структури та значень СІ, створюються умови для складання певної узагальненої моделі розподілу банківської системи за різними бізнес-моделями, визначення особливостей пристосування кожної бізнес-моделі до зміни внутрішніх та зовнішніх умов функціонування банків, а також можливих кризових тенденцій. Таким чином, з'являється можливість для комплексного

дослідження банківської системи та ризик-профілю бізнес-моделі кожного банку, які відповідають певному етапу розвитку економіки країни, а також спостерігати за зміною траєкторії розвитку бізнес-моделі кожного банку з плином часу.

Отже, до однієї з суттєвих ознак бізнес-моделі може бути віднесено наявність певної спеціалізованої групи, якій належить відповідний сегмент на карті, а також відповідні якісні характеристики окремих груп, які можуть відрізнятися в рамках однієї бізнес-моделі. Таким чином, бізнес-модель кожного банку визначається не лише на підставі його належності до певної групи, але й в залежності від його розташування в ній. Головним чином це стосується таких банків, які займають граничні точки на межах між різними групами та можуть набувати деяких ознак сусідніх груп. Крім цього, спостереження за траєкторією руху кожного окремого банку може надати інформацію щодо перетинанням ним меж сусідніх груп та зміни бізнес-моделі в процесі свого функціонування в залежності від певних умови внутрішнього та зовнішнього середовища.

Особливість визначення бізнес-моделей банків використовуючи методикку СФГБ, полягає у тому, що здійснюється групування близьких об'єктів бази дослідження виходячи зі значень одночасно усіх СІ та відображення їх на карті у вигляді певних областей на карті Кохонена, тобто структурно-функціональних груп для яких визначаються відповідні бізнес-моделі. Отже, траєкторія розвитку конкретного банку на карті, а особливо його останнє положення на дату аналізу, надає характеристику його відповідної спеціалізації у банківській системі, а отже й бізнес-моделі та притаманного профілю ризику.

Загальний вигляд траєкторії банку на карті можна представити у вигляді «вектору послідовних номерів кластерів» [4], у яких банк перебував на кожному конкретну дату аналізу. Проте, для отримання вичерпної інформації щодо бізнес-моделі банку важливо проводити й візуальний огляд карти, оскільки банк маже займати граничне положення між кластерами, а отже й мати неоднозначні характеристики. Огляд траєкторії зміни положення банку на карті

є особливо важливим для великих центральних кластерів, оскільки банк може суттєво змінити своє положення, але при цьому знаходитися в межах одного й того ж самого кластеру. Стійкі сутнісні характеристики кластеру властиві лише таким банкам, які мають стабільну траєкторію розвитку та тривалий час зосереджені у центральній частині кластеру, а не на його граничних точках.

Об'єднання банків, які мають спільні характеристики та одночасно тривалий час перебувають у межах одного кластеру, дозволяє отримати інформацію не лише, щодо їх бізнес-моделей, але й щодо фінансового стану таких банків та їх схильності до різного виду ризиків. Спільні сутнісні характеристики, які об'єднують банки, чинять вплив на формування ними схожої поведінкової реакції у відповідь на вплив чинників зовнішнього середовища, що знаходить своє відображення у одночасних напрямках руху на карті.

Кожна зміна положення банку на карті Кохонена є свідченням відповідних змін його фінансових показників. Така закономірність спостерігається для будь-якого банку, хоча зміна показників й не завжди може бути очевидно вираженою та пояснюваною. На карті Кохонена місце кожного банку позначається конкретною точкою, а тому, відстань для переходу у нову групу буде залежати від поточного положення на карті, а також віддаленості від границь групи.

Необхідно зазначити, що отримані за допомогою СФГБ-методу на основі методики карт Кохонена результати повністю узгоджуються із традиційними методами аналізу. Так банк обов'язково змінить своє положення на карті та перейде до групи із іншою бізнес-моделлю, якщо, наприклад, керівництво банку вирішить суттєво змінити політику щодо залучення та розміщення банківських ресурсів, змінить орієнтацію на інший сегмент ринку, або ж суттєво підвищить або знизить відсоткові ставки.

Таким чином, визначення на основі дослідження зміни траєкторії банків сукупності їх близьких характеристик, дозволяє об'єднувати банки у групи, які мають схожий тип реакції на зміни факторів зовнішнього середовища. Аналіз

таких узагальнених груп надає пояснення щодо причин здійснення того, чи іншого переходу, а отже й здійснювати дослідження рівня фінансової стійкості тієї чи іншої бізнес-моделі.

Під час дослідження бізнес-моделі банку важливим також є спостереження за зміною бізнес-моделей сусідніх груп, а також виявлення причин та наслідків таких змін. Відмінною особливістю методики СФГБ є те, що у процесі аналізу одночасно охоплюються всі показники, які обрані для проведення кластеризації, а також можливе проявлення певних прихованих властивостей об'єктів аналізу. Спостереження та аналіз бізнес-моделей сусідніх банків надає можливість зробити висновки щодо структурних та якісних особливостей бізнес-моделі, які не були очевидними без використання СФГБ-методу. Так, наприклад, якщо певний банк змінив своє положення на карті Кохонена та перейшов до групи, в якій об'єднуються проблемні банки, є свідченням наявності підвищених ризиків у його діяльності та необхідності зміни системи управлінських заходів. Крім цього, якщо певний банк йде за траєкторією розвитку, за якою попередньо йшов неплатоспроможний банк, необхідним є розроблення адекватних заходів реагування для покращення його фінансового стану, які б вплинули на його структурно-функціональні характеристики. Отже, проведення аналізу структурно-функціональних груп та бізнес-моделей банків має здійснюватися з використанням історичних даних їх змін та застосованих управлінських заходів впливу.

Використання СФГБ-методу та СОК дозволяє провести динамічне моделювання бізнес-моделей банків, оскільки карта Кохонена може виступати своєрідним макетом банківської системи, що дозволить визначити та оцінити вплив різноманітних факторів внутрішнього середовища на її функціонування та розвиток. Застосування у відношення до певного банку відповідних заходів впливу, які б сприяли зміні його структурно-функціональних характеристик, неодмінно змінить його положення на карті Кохонена та сприятиме переміщення у нову групу із іншою бізнес-моделлю. Моделювання погіршення коефіцієнтів-індикаторів певних банків дозволить оцінити швидкість їх

переходу до проблемних груп, а отже завчасно розробити необхідні регуляторні заходи. Крім цього, таке моделювання надає змогу визначити граничні значення СІ, за яких банк все ще залишається в межах однієї групи.

Застосування СФГБ-методу та СОК для групування банків у групи та визначення їх бізнес-моделей надає можливість не лише проводити аналіз їхньої зміни та розвитку, але й корегувати набір показників контролю та регулювання діяльності банків, беручи до уваги особливості кожної бізнес-моделі, її профіль ризику, певний етап розвитку банківської системи та економіки країни в цілому. Таким чином, моделювання бізнес-моделей банків під впливом зміни показників внутрішнього та зовнішнього середовища діяльності банків, дозволяє запобігти втраті банками фінансової стійкості та переходу до груп проблемних банків.

Запропонований нами підхід для визначення бізнес-моделей банків на основі поєднання положень СФГБ-методу та постулатів SREP-аналізу дозволяє не лише враховувати деякі показники основних статей звітності банків, але й охопити їх сутнісні структурно-функціональні характеристики, специфіку діяльності та спеціалізацію у банківській системі.

Визначення бізнес-моделей банків на підставі аналізу структурно-функціональних груп дозволяє провести загальну діагностику фінансового стану банківської системи та визначити області найбільшої концентрації ризиків, які потребують підвищеної уваги та можливого втручання задля поліпшення ситуації.

Важливою перевагою запропонованої нами методики визначення бізнес-моделей банків є наявність чіткої формалізації процедури розподілу банків. Загальна сукупність вітчизняних банків за допомогою СФГБ-методу розподіляється на групи із близькими сутнісними структурно-функціональними характеристиками, тобто формується системи груп, для кожної з яких на підставі аналізу внутрішніх структурних особливостей визначається бізнес-модель. Банки із однаковою бізнес-моделлю схильні до однакового набору визначених ризиків. Подальше спостереження за зміною положення банків із

відповідною бізнес-моделлю на карті Кохонена та проведення порівняння її показників у динаміці дозволяє пояснити причини структурних змін у банківській системі країни, оцінити ступінь ризиків та змодельовати її подальший розвиток.

Об'єктивність запропонованого нами підходу, а також адекватність обраних СІ підтверджується отриманими результатами розподілу банків за структурно-функціональними групами із відповідними бізнес-моделями, що докладно буде описано у наступних пунктах розділу.

Таким чином, алгоритм визначення та аналізу бізнес-моделей українських банків за методом СФГБ можна представити у вигляді наступної структурно-логічної схеми (рис. 2.1).

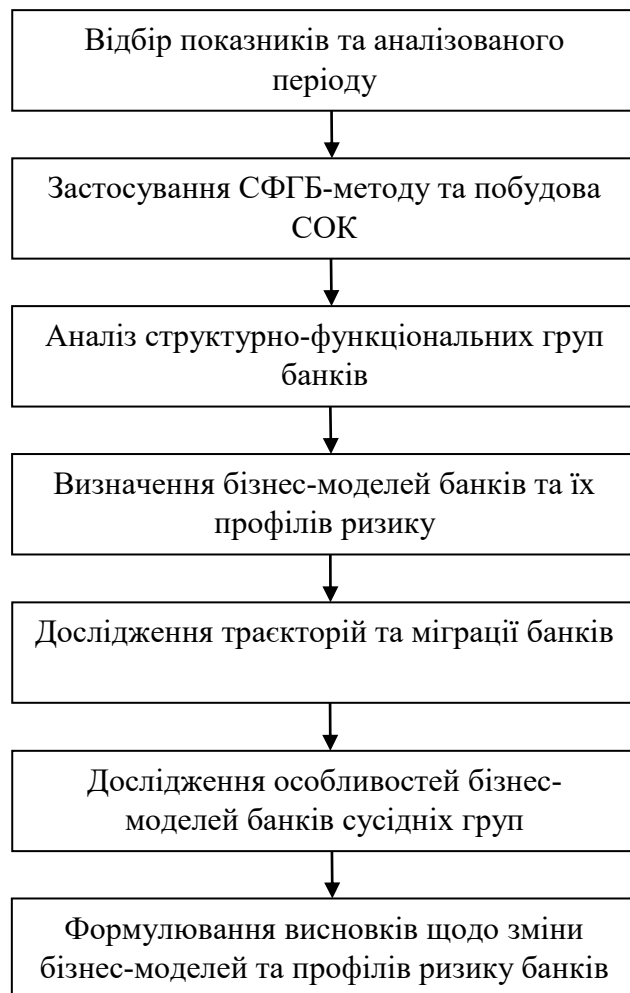

Рис. 2.1. Структурно-логічна схема визначення та аналізу бізнес-моделей українських банків за методом СФГБ.

Підсумуємо кожний етап.

1. Відбір показників та аналізованого періоду. Для аналізу доцільно обрати інформацію, яка відображена у згрупованих балансових залишках банків опублікованих на офіційному сайті НБУ за кожний квартал. Розраховані на їх підставі СІ повинні мати незначний ступінь кореляції один з одним та надавати вичерпну інформацію щодо основних сутнісних структурно-функціональних характеристик банків. Обрання періоду дослідження має враховувати загальну стабільність банківської системи та наявність кризових періодів.

2. Застосування СФГБ-методу та побудова СОК. Для побудови карти Кохонена використовується масив даних, який складається з розрахованих для кожного банку значень СІ послідовно на відповідні дати квартальної звітності. Формування карти відбувається у програмному комплексі без участі користувача. У роботі для побудови карт було використано середовище програмного комплексу Viscovery SOMine 7. Подальша сегментація карти здійснюється користувачем виходячи з основних задач аналізу.

3. Аналіз структурно-функціональних груп банків. Для кожної групи визначаються середні значення кожного СІ. Екстремальні значення СІ відображають наявність або відсутність у групи відповідної властивості. На підставі порівняння середніх значень СІ у кожній групі, а також дослідження положення групи на карті робиться висновок щодо її основних структурно-функціональних властивостей. Доцільно проводити послідовний аналіз декількох карт Кохонена за обраний період дослідження. Це пов'язано із тим, що деякі СІ можуть мати граничні значення та на різних картах оцінюватися інакше. Така ситуація призводить до того, що деякі банки можуть постійно переходити між сусідніми групами, оскільки кожна карта здійснює формування своїх власних центрів кластерів з урахуванням всієї сукупності значень показників.

4. Визначення бізнес-моделей банків та їх профілів ризику. Процес визначення бізнес-моделей, а також профілю ризику для кожної з них,

базується на припущенні подібності та близькості процесів банків у межах однієї структурно-функціональної групи. Завдяки цьому кожний банк із схожими сутнісними структурно-функціональними характеристиками має можливість враховувати в процесі прийняття управлінських рішень досвід інших банків у групі, або навіть банків сусідніх груп на карті Кохонена. Бізнес-модель кожної групи має відображати сутнісні структурно-функціональні особливості банку, які відрізняють його від інших банків на ринку.

5. Дослідження траєкторій та міграції банків. Даний етап передбачає побудову у програмному комплексі на карті останнього звітнього періоду траєкторії зміни банком свого положення у групі та його міграція до інших. Визначаються основні причини зміни банком свого положення на карті, а отже й бізнес-моделі. У випадку міграції банку до групи проблемних банків робиться припущення щодо погіршення його фінансового стану та необхідності застосування додаткових управлінських заходів. Визначення основних причин зміни банком групи із відповідною бізнес-моделлю ґрунтується на аналізі зміни значень СІ за відповідний період.

6. Дослідження особливостей бізнес-моделей банків сусідніх груп. Аналіз оточення варто проводити на певну дату перебування банку у відповідній групі на карті, оскільки у програмному комплексі відображаються усі банки, які займали сусідні позиції протягом всього періоду дослідження. Доцільно виключити випадки короткострокового сусідства, які були обумовлені суттєвими змінами в умовах розвитку банківської системи країни. Отже, до переліку сусідніх банків мають потрапляти лише такі, що займали цю позицію декілька разів.

7. Формулювання висновків щодо зміни бізнес-моделей та профілів ризику банків. На підставі попередніх етапів відбувається формулювання висновків щодо наявних бізнес-моделей та профілів ризику банків у національній банківській системі, а також обґрунтування причин їхніх змін.

2.2. Розподіл банківської системи за однорідними бізнес-моделями

Застосування СФГБ-методу для обробки масиву обраних СІ українських банків поквартально за період з 01.01.2018 по 01.01.2021 дало змогу виокремити й описати на 01.01.2021 12 структурно-функціональних груп та їх бізнес-моделей. Положення на карті банків, які належать до різних структурно-функціональних груп із різними бізнес-моделями та профілями ризику на карті Кохонена станом на 01.01.2021 наведено на рис. Г.1 додатку Г.

За допомогою СФГБ-методу на 01.01.2021 було отримано 12 різних за розмірами та неоднаковою кількістю банків структурно-функціональних груп із різними бізнес-моделями та профілями ризику. Структурно-функціональні групи, які мають схожі показники коефіцієнтів-індикаторів але різняться за певними характеристиками, розташовані на карті близько один до одного. Числа на карті відповідають НКВ банку у статистичних згрупованих балансових залишках банків, які публікуються на офіційному сайті НБУ, станом на 01.01.2021. Середні значення СІ банків у структурно-функціональних групах на 01.01.2021, наведені у Додатку Д. Кольором у Додатку Д позначені перші два максимальні (max та max-) та мінімальні (min та min+) значення показників. Проведений аналіз показників дозволив виділити визначальні характеристики для кожної структурно-функціональної групи, які наведені у Додатку Е. Детально проаналізуємо кожну структурно-функціональну групу, зазначену у таблиці Додатку Б, в залежності від середніх значень СІ, характерних для них, а також їх місця на карті Кохонена.

Перелік банків, які формують структурно-функціональну групу 1 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.1.

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 1. До цієї групи потрапили малі банки із середніми характеристиками. Серед активних операцій переважає кредитування юридичних осіб в національній валюті. Кошти також переважно залучаються в національній валюті від юридичних осіб. Банки цього кластеру мають значний

запас регулятивного капіталу для покриття ризиків. Чиста процентна маржа приймає високе значення, що свідчить про перевищення отриманих процентних доходів від кредитування над процентними витратами на залучення коштів.

Таблиця 2.1

**Опис структурно-функціональної групи 1 на 01.01.2021
(центрально-східна частина карти Кохонена)**

Група	Банки	Бізнес-модель
1	АТ «Райффайзен Банк Аваль» АТ «БАНК АЛЬЯНС» АТ «КБ «ГЛОБУС» АТ «Полтава-банк» АТ «АБ «РАДАБАНК» АТ «КРИСТАЛБАНК» АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК» АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК» АТ «АЛЬТБАНК» АТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАТ» АТ «МетаБанк» АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ» АТ «ЮНЕКС БАНК» Полікомбанк АТ «СПБ» АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ» АТ «БАНК «ПОРТАЛ» АТ «АЛЬПАРИ БАНК»	КрЮОН.в. - КоЮОН.в. (Корпоративна н.в.)

Таким чином, визначальними характеристиками групи 1 є кредитування юридичних осіб в національній валюті за рахунок залучених коштів юридичних осіб в національній валюті. Бізнес-модель такої групи може бути визначена як корпоративна в національній валюті (н.в.).

Перелік банків, які формують групу 2 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.2.

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 2. Група об'єднує невеликі банки із середніми характеристиками. Екстремальні значення визначальних відмінних характеристик не виявлені, що свідчить про відносно низький рівень

спеціалізації таких банків та відсутність окремого напрямку діяльності, на якому зосереджена робота.

Таблиця 2.2

Опис групи 2 на 01.01.2021
(центрально-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
2	АТ «АЛЬФА-БАНК» АТ «УКРСИББАНК» АТ «ОТП БАНК» АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» АТ «КРЕДОБАНК» АТ «ПРАВЕКС БАНК» АТ «ПРЕУС БАНК МКБ» АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» АТ «ПУМБ» АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО» ПАТ «МТБ БАНК» АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ» АТ «МОТОР-БАНК» АТ «ОКСІ БАНК»	Універсальна

Таким чином, до групи 2, на нашу думку, належать універсальні банки із середніми характеристиками. Відповідно й бізнес-модель таких банків може бути визначена як універсальна. Слід зазначити, що банки вказаної бізнес-моделі намагаються мінімізувати ризики за рахунок диференціації видів діяльності, банківських послуг та продуктів.

Перелік банків, які формують групу 3 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.3.

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 3. Це малі банки, активні операції яких представлені переважно кредитуванням юридичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб в іноземній валюті. Чиста процентна маржа має низьке значення, що свідчить про залучення дорогих ресурсів.

Таблиця 2.3

Опис групи 3 на 01.01.2021 (північна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
3	АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК» Акціонерний банк «Південний» АТ «ТАСКОМБАНК» ПАТ «БАНК ВОСТОК» АТ «МЕГАБАНК» АТ АКБ «Львів» АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ» АТ «БАНК «ГРАНТ» АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	КрЮОі.в. - КоФОі.в. (Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.)

Отже, відмінними особливостями цього кластеру є кредитування юридичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучених коштів фізичних осіб в іноземній валюті, а модель бізнесу може бути визначена як корпоративна із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті (і.в.).

Перелік банків, які формують групу 4 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Опис кластеру 4 на 01.01.2021 (південна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
4	ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР» АТ «БТА БАНК» ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» АТ «БАНК СІЧ» АТ «КІБ» АТ «РВС БАНК» АТ «БАНК АВАНГАРД» АТ «БАНК 3/4» ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ» АТ «Український банк реконструкції та розвитку»	КрБн.в./ОВДПн.в. - КоБн.в. (МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.)

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних у групу 4. Група об'єднує найменші банки із незначним запасом ліквідності в національній валюті. Активні операції представлені коштами, що розміщені в інших банках в національній валюті, а

також у ОВДП в національній валюті. Норматив Н7 найменший та Н8 незначний, резерви за активними операціями також незначні, що свідчить про достатньо високий рівень якості активів. Джерелом фінансування активних операцій виступають кошти, залучені від інших банків в національній валюті. При цьому, обсяг коштів, що залучаються від інших банків в іноземній валюті, є найменшим. Обсяг регулятивного капіталу найбільший. Дохідність розміщених та вартість залучення коштів є найбільшими. Відрахування до резервів найменші.

Отже, основними відмінностями банків цієї групи є розміщення коштів в інших банках в національній валюті, а також у ОВДП в національній валюті за рахунок залучення коштів інших банків в національній валюті. Така модель може бути визначена як МБК та інвестиційна із міжбанківським фінансуванням з операціями в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 5 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Опис групи 5 на 01.01.2021 (західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
5	АТ «СІТІБАНК» АТ «ІНГ Банк Україна» АТ «Дойче Банк ДБУ» АТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК» АТ «МІБ» АТ «АЙБОКС БАНК» АТ «АП БАНК» АТ «АСВІО БАНК» АТ «СКАЙ БАНК»	ЛАі.в./КрБі.в. - КоЮОн.в./КоЮОі.в. (МБК і.в. із корпоративним фінансуванням)

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 5. До групи потрапили малі банки із значним запасом ліквідності в іноземній валюті. Активні операції таких банків представлені коштами, що розміщуються в інших банках в іноземній валюті. Норматив Н7 є незначним, а резерви за активними операціями найменші, що свідчить про найвищу якість активів. Джерелом фінансування активів є кошти,

що залучені від юридичних осіб в національній та іноземній валюті, при цьому обсяг коштів, що залучається від фізичних осіб в іноземній валюті, є найменшим. Вартість залучення коштів найнижча серед інших груп, а рентабельність активів значна.

Отже, характерними особливостями банків групи 5 є наявність запасу ліквідності в іноземній валюті та розміщення коштів в інших банках в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб в національній та іноземній валюті. Бізнес-модель таких банків може бути визначена як МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням.

Перелік банків, які формують групу 6 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Опис групи 6 на 01.01.2021 (східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
6	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» АТ «АКБ «КОНКОРД»	КрФОн.в./КрФОі.в. (Роздрібна)

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 6. Групу формують малі банки, в активних операціях яких переважає кредитування фізичних осіб в національній та іноземній валюті. При цьому, такі банки мають найбільший обсяг операційних та непроцентних доходів, а також операційних витрат та витрат на маркетинг. Рентабельність активів при цьому незначна. Таким чином, відмінною особливістю таких банків є кредитування фізичних осіб в національній валюті та іноземній валюті, в той час як пасивні операції є універсальними. Бізнес-модель цих банків може бути визначена як роздрібна.

Перелік банків, які формують групу 7 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.7.

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 7. У групу об'єдналися великі державні банки, на які припадає значний обсяг активів всієї банківської системи в національній

валюти та найбільший обсяг в іноземній валюті. Серед активних операцій мають найбільший серед усіх банків показник обсягу ОВДП в іноземній валюті. Зобов'язання переважно представлені коштами, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами, що надані клієнтам в національній та іноземній валюті та залученими коштами від клієнтів в національній та іноземній валюті відповідно низький, що свідчить про переважне залучення коштів. Обсяг регулятивного капіталу при цьому незначний. Операційні доходи є найменшими, операційні витрати та непроцентні доходи незначні. Показник чистої процентної маржі найменший, що свідчить про значні витрати на залучення коштів. Відрахування до резервів незначні.

Таблиця 2.7

Опис групи 7 на 01.01.2021
(південно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
7	АТ «Ощадбанк» АТ «Укрексімбанк» АБ «УКРГАЗБАНК»	Чаі.в./ОВДПі.в. - КоЮОі.в. (Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в.)

Отже, це група банків, що надають перевагу активним операціям в іноземній валюті, зокрема розміщенню коштів в ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб в іноземній валюті. Бізнес-модель цих банків визначається як інвестиційна із корпоративним фінансуванням з операціями в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 8 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.8.

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 8. До групи входять малі роздрібні банки, активні операцій яких представлені кредитуванням фізичних осіб в національній валюті. В зобов'язаннях переважають кошти, що залученні також

від фізичних осіб в національній валюті. Банки цієї групи мають значні операційні доходи так само, як й операційні витрати та витрати на маркетинг. Чиста процентна маржа найбільша, а відрахування до резервів значні, що пов'язано із високоризиковим роздрібним кредитним портфелем.

Таблиця 2.8

Опис групи 8 на 01.01.2021

(крайня південно-східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
8	АТ «Ідея Банк» АТ «БАНК ФОРВАРД» АТ «А - БАНК»	КрФОн.в. - КоФОн.в. (Роздрібна н.в.)

Таким чином, це група банків, які здійснюють кредитування фізичних осіб в національній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб в національній валюті. Бізнес-модель таких банків визначається як роздрібна з операціями в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 9 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.9

Таблиця 2.9

Опис групи 9 на 01.01.2021

(крайня північно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
9	АТ «СБЕРБАНК» ПАТ «Промінвестбанк»	ЛАі.в./КрБі.в./КрЮОі.в. - КоБі.в. (МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.)

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 9. Це невеликі банки із значним запасом ліквідності в іноземній валюті. Активні операції представлені значним обсягом коштів, що розміщені в інших банках в іноземній валюті, та кредитами юридичним особам в іноземній валюті. Основним джерелом фінансування активних операцій є кошти, отримані від інших банків в іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами клієнтам, що надані в національній

валюти, та залученими коштами клієнтів в національній валюті є високим, а показник співвідношення між кредитами, що надані клієнтам в іноземній валюті, та залученими коштами в іноземній валюті є найбільшим, що свідчить про досить значні обсяги кредитування. Операційні та непроцентні доходи незначні так само, як й витрати на маркетинг. Дохідність розміщення коштів незначна, в той час як вартість залучення коштів є значною.

Отже, це банки, відмінними рисами яких є наявність запасу ліквідності в іноземній валюті, які віддають перевагу розміщенню коштів в інших банках в іноземній валюті та кредитуванню юридичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів від інших банків в іноземній валюті. Бізнес-модель таких банків може бути визначена як МБК та корпоративна в іноземній валюті із міжбанківським фінансуванням в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 10 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

**Опис групи 10 на 01.01.2021
(північно-західна частина карти Кохонена)**

Група	Банки	Бізнес-модель
10	На 01.01.2021 відсутні.	КрБн.в./КрФОі.в. - КоБн.в./КоБі.в. (МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю вад МБК)

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо групи 10. На 01.01.2021 до групи не потрапило жодного банку, що пов'язано із тим, що під час розрахунку враховується вся сукупність даних аналізу, а саме поквартальні показники за період 01.01.2018 по 01.01.2021. Це кластер невеликих банків, серед активних операцій яких переважають кошти, що розміщені в інших банках в національній валюті, а також кредитування фізичних осіб в іноземній валюті. Пасивні операції представлені залученням коштів інших банків в національній та іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами, що надані клієнтам в іноземній валюті, та

коштами, що залучені від клієнтів в іноземній валюті значний, що свідчить про достатньо високі обсяги кредитування. Дохідність розміщених коштів незначна.

Таким чином, характерними особливостями цих банків є розміщення коштів в інших банках в національній валюті та кредитування фізичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів інших банків в національній та іноземній валюті. Такі банки належать до бізнес-моделі МБК в національній валюті та роздрібною в іноземній валюті із залежністю від міжбанківського фінансування.

Перелік банків, які формують групу 11 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

**Опис групи 11 на 01.01.2021
(крайня південно-західна частина карти Кохонена)**

Група	Банки	Бізнес-модель
11	АТ КБ «ПриватБанк»	ЧАН.в./Чаі.в./ЛАН.в./ОВДПн.в./ ОВДПі.в. - КоФОН.в./КоФОі.в. (Інвестиційна із роздрібним фінансуванням)

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 11. На 01.01.2021 до групи потрапив лише найбільший держаний банк АТ КБ «ПриватБанк». У групу об'єднуються найбільші банки із найбільшою часткою активів в національній валюті у чистих активах системи, значною в іноземній валюті, а також найбільшим обсягом ліквідних активів в національній валюті. Активні операції представлені найбільшим обсягом розміщення коштів в ОВДП в національній валюті та у значному обсязі в ОВДП в іноземній валюті. Нормативи Н7 та Н8 є найменшими, що свідчить про низький рівень концентрації кредитних ризиків. Зобов'язання складаються переважно із коштів, що залучені від фізичних осіб в національній та іноземній валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в національній та іноземній валюті та залученими коштами в

національній та іноземній валюті відповідно має найменше значення, що свідчить про значення перевагу залучених ресурсів. Непроцентні доходи є значними так само, як й дохідність розміщення та вартість залучення ресурсів. Рентабельність активів найбільша.

Отже, відмінними рисами кластеру є значна частка активних операцій в національній та іноземній валюті, зокрема найбільші обсяги розміщених коштів ОВДП в національній та іноземній валюті, а також значний запас ліквідності в національній валюті. Джерелом фінансування активних операцій є кошти фізичних осіб в національній та іноземній валюті. Бізнес-модель такої групи може бути визначена як інвестиційна із роздрібним фінансуванням.

Перелік банків, які формують останню групу 12 на 01.01.2021, та їх бізнес-модель наведені у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

**Опис групи 12 на 01.01.2021
(крайня північно-східна частина карти Кохонена)**

Група	Банки	Бізнес-модель
12	На 01.01.2021 відсутні.	Проблемні банки

Виходячи з даних Додатків Д, Е, можемо зробити наступні висновки щодо групи 12. На 01.01.2021 до групи 12 так само, як й до кластеру 10, не потрапило жодного банку. Це група проблемних банків із надлишковим обсягом ліквідних коштів в національній валюті. Активи зосереджені в кредитах юридичним особам в національній валюті, при цьому резерви за активними операціями значні, що свідчить про низьку якість активів. Обсяги коштів в інших банках та кредити фізичним особам та ОВДП найменші з усіх банків системи. Основні статті зобов'язань також найменші, порівняно з іншими банками системи. Регулятивний капітал найменший, відрахування до резервів найбільші, а рентабельність діяльності найнижча. У банків проблемної групи відсутня сформована бізнес-модель. Таким банкам притаманні всі види ризиків діяльності.

Аналогічним чином проведемо розподіл банківської системи за групами станом на 01.01.2020 та 01.01.2019 та порівняємо отримані результати, а також розглянемо особливості кожної групи та зміни банками структурно-функціональної групи та свого положенням на карті Кохонена.

Положення банків на карті Кохонена станом на 01.01.2020 наведено на рисунку Г.2 додатку Г. Середні значення СІ банків у структурно-функціональних групах на 01.01.2020, наведені у Додатку Ж, визначальні характеристики для кожної структурно-функціональної групи наведені у Додатку И. Розподіл банків за групами із відповідними бізнес-моделями на 01.01.2020 наведений у Додатку К.

Перелік банків, які формують групу 1 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.1 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.1 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 1. У групу об'єдналися малі банки, активні операції яких представлені кредитуванням юридичних осіб в національній валюті, а зобов'язання – коштами, які залучені від юридичних осіб в національній валюті. Обсяг регулятивного капіталу цих банків значний, що дозволяє покривати основні ризики. Отже, до визначальних особливостей групи належить кредитування юридичних осіб в національній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб також в національній валюті. Модель бізнесу може бути визначена як корпоративна в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 2 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.2 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.2 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 2. Групу формують невеликі банки із незначним запасом ліквідності в національній валюті. Активні операції представлені кредитуванням юридичних осіб в іноземній валюті, а пасивні залученням коштів фізичних осіб також в іноземній валюті. Таким чином, банки групи 2 відрізняються кредитуванням юридичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб також в іноземній валюті. Така діяльність може бути визначена як

корпоративна бізнес-модель із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 3 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.3 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.3 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 3. До групи потрапили середні за розміром банки із середніми характеристиками, які надають перевагу залученню коштів юридичних осіб в іноземній валюті для фінансування активних операцій. При цьому, вартість залучення коштів є незначною. Отже, це група універсальних банків із середніми характеристиками, фінансування активних операцій яких здійснюється за рахунок коштів, що залучаються від юридичних осіб в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 4 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.4 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.4 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 4. У групу об'єдналися найменші банки, активні операції яких представлені розміщенням коштів в інших банках в національній валюті та в ОВДП також в національній валюті. Нормативи Н7 та Н8 є незначними, так само як й резерви за активними операціями, що свідчить про достатньо високу якість активів. Джерелом фінансування активних операцій є кошти, що залучені від інших банків в національній валюті. Показник регулятивного капіталу є найбільшим по всій системі. Вартість залучення та дохідність розміщення коштів є найбільшими, а відрахування до резервів незначні. Таким чином, це кластер, відмінними рисами якого є розміщення коштів в інших банках в національній валюті та в ОВДП також в національній валюті за рахунок залучення коштів від інших банків в національній валюті. Така бізнес-модель може бути охарактеризована як МБК та інвестиційна із міжбанківським фінансуванням з операціями в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 5 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.5 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці

К.5 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 5. Це група невеликих банків із найбільшим запасом ліквідності в іноземній валюті. Активні операції представлені розміщенням коштів в інших банках та ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб в національній та іноземній валюті. Резерви за активними операціями найменші, що свідчить про найвищу якість активів. Вартість залучення коштів є незначною, а рентабельність активів висока. Отже, можемо виділити наступні суттєві відмінності групи: розміщення коштів в інших банках та ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів від юридичних осіб в національній та іноземній валюті. Така бізнес-модель також може бути визначена як МБК та інвестиційна в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням.

Перелік банків, які формують групу 6 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.6 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.6 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 6. Це малі банки із середніми характеристиками, активні операції яких сконцентровані на кредитуванні фізичних осіб в національній та іноземній валюті. Обсяг операційних та непроцентних доходів є найбільшим так само, як й операційних витрат та витрат на маркетинг, рентабельність активів є незначною. Отже, це банки із роздрібною моделлю бізнесу, які мають універсальний набір пасивних операцій.

Перелік банків, які формують групу 7 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.7 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.7 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 7. Це група великих державних банків із значним обсягом чистих активів в національній валюті та найбільшим обсягом в іноземній валюті. Активні операції представлені розміщенням коштів в ОВДП в іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами, наданими в національній валюті, та коштами, залученими в національній валюті, незначний, що свідчить про перевагу залучення коштів. Показник регулятивний капіталу найменший.

Операційні доходи найменші, а непроцентні доходи незначні. Показник чистої процентної маржі найменший так само, як й відрахування до резервів. Отже, група відрізняється наданням переваги активним операціям в іноземній валюті, зокрема розміщенням коштів в ОВДП в іноземній валюті. Така бізнес-модель може бути охарактеризована як інвестиційна із операціями в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 8 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.8 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.8 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 8. До групи потрапили малі банки, активні операції яких представлені кредитуванням фізичних осіб в національній валюті. При цьому, нормативи Н7 та Н8 є незначними. Основним джерелом фінансування активних операцій є кошти, що залучені також від фізичних осіб в національній валюті. Операційні доходи та витрати є незначними так само, як й витрати на маркетинг. Показник чистої процентної маржі найбільший по всій системі, а відрахування до резервів незначні. Таким чином, характерними особливостями групи є кредитування фізичних осіб в національній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб також в національній валюті. Модель бізнесу визначається як роздрібна в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 9 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.9 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.9 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, які формують групу 9. Це група невеликих банки із значним обсягом коштів, що розміщені в інших банках в національній валюті та кредитів фізичним особам в іноземній валюті. При цьому, резерви за активними операціями значні. Зобов'язання представлені коштам, що залучені від інших банків в національній та іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами в національній та іноземній валюті та коштами клієнтів в національній та іноземній валюті відповідно високий, що свідчить про перевагу кредитування. Вартість залучення коштів значна, в той час як показник чистої процентної маржі незначний. Основними відмінностями групи є розміщення коштів в інших банках в національній

валюти та кредитування фізичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів інших банків в національній та іноземній валюті. Така модель бізнесу може бути визначена як МБК в національній та роздрібна в іноземній валюті із міжбанківським фінансуванням.

Перелік банків, які формують групу 10 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.10 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.10 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, які формують групу 10. Це група невеликих банків із значним запасом ліквідності в іноземній валюті. Активні операції представлені розміщенням коштів в інших банках в іноземній валюті та кредитуванням юридичних осіб в іноземній валюті. Пасивні операції представлені залученням коштів інших банків в іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами в іноземній валюті та залученими коштами в іноземній валюті найвищий по всій системі, що свідчить про суттєву перевагу кредитування. Операційні витрати та витрати на маркетинг є незначними так само, як й дохідність розміщення коштів. Отже, відмінними рисами цієї групи є розміщення коштів в інших банках в іноземній валюті та кредитування юридичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів інших банків в іноземній валюті. Така модель бізнесу може бути віднесена до МБК та корпоративної із міжбанківським фінансуванням з операціями в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 11 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.11 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.11 додакту К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, які потрапили до групи 11. Так само, як й в розрахунку на 01.01.2021 до групи потрапив найбільший державний банк. Загалом, це група найбільших банки із найбільшим обсягом чистих активів в національній та значним обсягом в іноземній валюті, а також із найбільшим обсягом ліквідних активів в національній валюті. Активні операції представлені розміщенням коштів в ОВДП в національній валюті. Нормативи Н7 та Н8 є найменшими. Зобов'язання складаються з коштів, що залучені від фізичних осіб в

національній та іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами в національній валюті та залученими коштами в національній валюті найменший, а в іноземній валюті незначний, що свідчить про перевагу залучення коштів. Непроцентні доходи є незначними. Дохідність розміщення коштів значна, а рентабельність активів найбільша. Таким чином, суттєвими відмінностями групи є розміщення коштів в ОВДП в національній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб в національній та іноземній валюті. Така бізнес-модель є інвестиційною із операціями в національній валюті із роздрібним фінансуванням.

Перелік банків, які формують групу 12 на 01.01.2020, та їх бізнес-модель наведені у таблиці К.12 додатку К. Виходячи з даних Додатків Ж, И та таблиці К.12 додатку К, можемо зробити наступні висновки щодо банків, які потрапили в групу 12. Станом на 01.01.2020 як й в розрахунку на 01.01.2021 до групи не потрапило жодного банку. Загалом це група невеликих проблемних банків із значним обсягом ліквідних активів в національній валюті та найменшим в іноземній валюті. Активні операції представлені кредитами юридичним особам в національній валюті. Нормативи Н7 та Н8 є найбільшими по всій системі так само, як й резерви за активними операціями, що свідчить про їх найнижчу якість. Кошти, що залучені від клієнтів, найменші в національній та іноземній валюті. Показник співвідношення між кредитами в національній валюті та залученими коштами в національній валюті, найвищий але найменший в іноземній валюті. Обсяг регулятивного капіталу найменший по всій системі, що свідчить про відсутність буферу для поглинання ризиків. Операційні доходи незначні, а непроцентні доходи найменші, операційні витрати та витрати на маркетинг також найменші, дохідність розміщення та вартість залучення коштів найменші, в цей же час показник чистої процента маржі високий, а відрахування до резервів найбільші, рентабельність активів найменша. Перехід банків до проблемної групи є свідченням нежиттєспроможності обраної ним бізнес-моделі, а також надвеликого сформованого профілю ризику.

Аналогічним чином розглянемо розподіл банківської системи на групи станом на 01.01.2019. Середні значення СІ банків у структурно-функціональних групах на 01.01.2019, наведені у Додатку Л, кольором так само позначені перші два максимальні та мінімальні значення показників. Визначальні характеристики для кожної структурно-функціональної групи наведені у Додатку М.

Перелік банків, які формують групу 1 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.1 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.1 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 1. До групи потрапили невеликі банки, активні операції яких представлені розміщенням коштів в інших банках в національній валюті та кредитуванням юридичних осіб в національній валюті. Зобов'язання складаються із залучених коштів юридичних осіб в національній валюті. Отже, банки цієї групи відрізняються розміщенням коштів в інших банках в національній валюті та кредитуванням юридичних осіб в національній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб в національній валюті. Таким чином, така бізнес-модель може бути визначена як МБК та корпоративна з операціями в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 2 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.2 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.2 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 2. Групу формують великі банки, що займають значну частку в чистих активах системи в національній валюті. Активні операції універсальні та фінансуються за рахунок залучення коштів юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті. Така модель бізнесу може бути визначена як універсальна із корпоративним та роздрібним фінансуванням в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 3 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.3 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.3 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 3. Групу формують малі банки з універсальними активними операціями

високої якості, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів, що залучаються від фізичних осіб в іноземній валюті. Як й попередня, описана модель бізнесу може бути віднесена до універсальних із роздрібним фінансуванням в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують групу 4 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.4 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.4 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 4. Це малі банки, які мають незначний обсяг активних операцій в іноземній валюті, найбільший обсяг коштів, що розміщені в інших банках в національній валюті та значний обсяг ОВДП в національній валюті. Нормативи Н7 та Н8 є найменшими серед інших кластерів. Зобов'язання представлені найбільшим обсягом коштів, що залучені від інших банків в національній валюті. Показник регулятивного капіталу є найбільшим серед інших банків. Дохідність розміщення коштів значна, а вартість залучення найбільша. Відрахування до резервів незначні. Таким чином, відмінними рисами цієї групи є розміщення коштів в інших банках в національній валюті та в ОВДП в національній валюті за рахунок залучення коштів від інших банків в національній валюті. Така бізнес-модель належить до МБК та інвестиційної із залежністю від МБК з операціями в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 5 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.5 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.5 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, які формують групу 5. У групу об'єдналися невеликі банки зі значним обсягом активних операцій в іноземній валюті, найбільшими обсягами кредитування юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті. Зобов'язання представлені коштами, що залучені від інших банків в національній та іноземній валюті. Значення показника співвідношення між наданими кредитами в іноземній валюті та залученими коштами в іноземній валюті значне, що свідчить про переважання кредитних операцій. Отже, відмінними особливостями групи є кредитування юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів

інших банків в національній та іноземній валюті. Такі банки належать до корпоративної та роздрібною бізнес-моделі в іноземній валюті із значною залежністю від міжбанківського фінансування.

Перелік банків, які формують групу 6 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.6 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.6 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 6. Це група малих банків, активні операції яких представлені кредитуванням фізичних осіб в національній та іноземній валюті. Зобов'язання складаються із коштів, що залучені також від фізичних осіб в національній валюті. Значення показника співвідношення між наданими кредитами в національній валюті та залученими коштами в національній валюті високе, що свідчить про значні обсяги кредитування. Показник регулятивного капіталу значний так само, як й обсяги непроцентних доходів, операційних витрати та витрат на маркетинг. Таким чином, суттєвими відмінностями банків цієї групи є кредитування фізичних осіб в національній та іноземній валюті за рахунок залучення коштів від фізичних осіб в національній валюті. Така модель бізнесу може бути визначена як роздрібна.

Перелік банків, які формують групу 7 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.7 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.7 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 7. Як й у попередньому випадку, це група малих банків із найбільшими обсягами кредитування фізичних осіб в національній валюті, відповідно, нормативи Н7 та Н8 є значними. Джерелом фінансування активних операцій є також кошти фізичних осіб в національній валюті. Обсяг операційних доходів є значним так само, як й вартість залучення коштів, а також чисти процентна маржа. Отже, характерними особливостями банків цієї групи є кредитування фізичних осіб в національній валюті за рахунок залучення коштів від фізичних осіб в національній валюті. Так само, як й банки попередньої групи, банки групи 7 відносяться до роздрібною бізнес-моделі з операціями в національній валюті.

Перелік банків, які формують групу 8 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.8 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.8 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 8. До групи потрапили невеликі банки із значним запасом ліквідності в іноземній валюті. Серед активних операцій переважає розміщення коштів в інших банках в іноземній валюті та в ОВДП також в іноземній валюті. Норматив Н7 є незначним, а резерви за активними операціями найменші, отже активи мають найвищу якість. Джерелом фінансування активів є кошти, що залучаються від юридичних осіб в національній та іноземній валюті. Значення показник співвідношення між наданими кредитами в іноземній валюті та залученими коштами в іноземній валюті незначне, що свідчить про переважання залучення коштів. Операційні доходи та витрати незначні, непроцентні доходи найменші, вартість залучення коштів також незначна, а показник рентабельності активів високий. Таким чином, головними відмінностями банків цієї групи є розміщення коштів в інших банках в іноземній валюті та в ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб в національній та іноземній валюті. Таку бізнес-модель можна визначити як МБК та інвестиційну в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням.

Перелік банків, які формують групу 9 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.9 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.9 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 9. До групи потрапили найбільші державні банки, які займають найбільшу частку в чистих активах системи в національній та іноземній валюті, а також мають значних запас ліквідності в національній валюті. Активні операції представлені розміщенням коштів в ОВДП в національній та іноземній валюті. Пасивні операції універсальні. Показник співвідношення між наданими кредитами в національній валюті та залученими коштами в національній валюті незначний. Обсяг регулятивного капіталу незначний. Непроцентні доходи

також незначні, а чиста процентна маржа найменша. Таку бізнес-модель слід віднести до інвестиційної.

Перелік банків, які формують групу 10 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.10 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.10, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 10. Це група малих банків із найбільшим запасом ліквідності в іноземній валюті. Активні операції представлені розміщенням коштів в інших банках в іноземній валюті та кредитуванням юридичних осіб в іноземній валюті. Норматив Н8 при цьому незначний. Зобов'язання представлені коштами, що залучені від інших банків в іноземній валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в іноземній валюті та залученими коштами в іноземній валюті найбільший, що свідчить про значну перевагу кредитування. Операційні доходи та витрати на маркетинг найменші, дохідність розміщення коштів та чиста процентна маржа незначні, відрахування до резервів найменші, а рентабельність активів найвища. Отже, серед особливостей групи слід виділити розміщення коштів в інших банках в іноземній валюті та кредитування юридичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів інших банків в іноземній валюті. Така модель бізнесу є корпоративною в іноземній валюті із залежністю від МБК в іноземній валюті.

Перелік банків, які формують кластер 11 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.11 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.11 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, об'єднаних в групу 11. Це група проблемних банків із найбільшим запасом ліквідності в національній валюті та найбільшим обсягом кредитування юридичних осіб в національній валюті. Нормативи Н7 та Н8 є найбільшими, а резерви за активними операціями значні, що свідчить про низьку якість активів. Показник співвідношення між наданими кредитами в національній валюті та залученими коштами в національній валюті найбільший, що свідчить про переважання кредитування. Показник регулятивного капіталу є найменшим, що свідчить про відсутність буферу для поглинання ризиків. Операційні витрати та

витрати на маркетинг найменші, відрахування до резервів значні, що свідчить про низьку якість кредитного портфелю та непрацюючих активів, а рентабельність активів незначна.

Перелік банків, які формують групу 12 на 01.01.2019, та їх бізнес-модель наведені у таблиці Н.12 додатку Н. Виходячи з даних Додатків Л, М та таблиці Н.12 додатку Н, можемо зробити наступні висновки щодо банків, які формують групу 12. Це група банків, які займають найменший обсяг у чистих активах системи в національній та іноземній валюті та вже перебувають на етапі виходу з ринку. Активні та пасивні операції практично відсутні. Резерви за активними операціями найбільші, що свідчить про найнижчу якість активів. Показник співвідношення між наданими кредитами в національній та іноземній валюті й залученими коштами в національній та іноземній валюті відповідно найменші. Операційні та непроцентні доходи найбільші, операційні витрати та витрати на маркетинг найбільші, дохідність розміщення коштів найбільша, вартість залучення коштів найменша, чиста процентна маржа найбільша, відрахування до резервів найбільші, а рентабельність активів найменша. Отже, це кластер проблемних банків, які вже знаходяться на етапі припинення діяльності та виходу з ринку.

Таким чином, на основі проведеного аналізу із використанням методики СФГБ було отримано різні структурно-функціональні групи банків, які формували банківську систему країни на звітні дати 01.01.2019, 01.01.2020 та 01.01.2021. Кожній такій групі притаманна відповідна бізнес-модель, яка ґрунтується на основних сутнісних характеристиках та профілі ризику банків (табл. 2.13).

Проведений аналіз із використанням методики СФГБ та запропонованих СІ дозволив розподілити банківську систему країни на групи банків та дослідити зміни такого розподілу у динаміці. Кожній групі притаманна відповідна бізнес-модель, яка ґрунтується на основних сутнісних характеристиках та профілі ризику банків. Зазначимо, що основні сутнісні характеристики бізнес-моделей українських банків протягом трьох

аналізованих років суттєвим чином не змінилися, проте з 2020 року виділяється нова бізнес-модель, а саме інвестиційна із операціями в іноземній валюті, до якої належать державні банки. Основною особливістю банків нової бізнес-моделі стало те, що основна частина їх активних операцій представлена розміщенням коштів в ОВДП в іноземній валюті. Варто відмітити, що на 01.01.2021 основним джерелом фінансування таких банків виступали кошти юридичних осіб в іноземній валюті.

Таблиця 2.13

Бізнес-моделі українських банків за період 2019-2021 рр.

№	Бізнес-модель	Кількість банків		
		01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
1	Корпоративна н.в.	22	32	18
2	Універсальна	12	5	15
3	Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.	18	18	10
4	МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.	6	5	10
5	МБК і.в. із корпоративним фінансуванням	4	5	9
6	Роздрібна	5	3	2
7	Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в.	-	2	3
8	Роздрібна н.в.	3	3	3
9	МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.	1	1	2
10	МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК	3	0	0
11	Інвестиційна із роздрібним фінансуванням	3	1	1
12	Проблемні банки	1	0	0

Протягом всього аналізованого періоду, перша найбільша за кількістю банків структурно-функціональна група об'єднувала банки із корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті, що підтверджується основними характеристиками групи: переважання кредитування юридичних осіб в національній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб також в національній валюті.

Банки універсальної бізнес-моделі характеризуються відсутністю екстремальних значень СІ, які характеризують їх суттєві структурні характеристики, проте, більшість таких банків, протягом аналізованого періоду, виявилася залежною від корпоративного фінансування в іноземній валюті.

Банки корпоративної бізнес-моделі із роздрібним фінансуванням в іноземній валюті становлять ще одну велику структурно-функціональну групу, та характеризуються переважанням кредитних операцій, що проводяться з юридичними особами в іноземній валюті, а основним джерелом фінансування виступають кошти, що залучені від фізичних осіб також в національній валюті.

Протягом всього аналізованого періоду, до четвертої структурно-функціональної групи потрапляли банки із бізнес-моделлю, яка визначається як МБК та інвестиційна із залежністю від МБК з операціями в національній валюті. Це пояснюється тим, що основними операціями таких банків було розміщення коштів в інших банках в національній валюті, а також у ОВДП в національній валюті за рахунок залучення коштів інших банків також в національній валюті.

Наступна структурно-функціональна група об'єднала у собі банки із бізнес-моделлю МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням. Основними особливостями банків такої бізнес-моделі є переважання серед активних операцій розміщення коштів в інших банках в національній та іноземній валюті. На 01.01.2019 та 01.01.2020 банки цієї структурно-функціональної групи розміщували кошти також й в ОВДП в іноземній валюті

Роздрібну бізнес-модель протягом всього аналізованого періоду мали банки, основною структурно-функціональною характеристикою яких було кредитування фізичних осіб як в національній, так й в іноземній валюті, що й характеризує їх відмінність від банків роздрібної бізнес моделі із операціями лише в національній валюті.

Наступна структурно-функціональна група об'єднувала банки із бізнес-моделлю МБК та корпоративна із залежністю від МБК з операціями в іноземній валюті, що підтверджується основними характеристиками групи: переважанням

розміщення коштів в інших банках та кредитування юридичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів інших банків також в іноземній валюті.

Роздрібна бізнес-модель із операціями в іноземній валюті та залежністю від МБК характерна для банків, основними структурно-функціональними характеристиками яких є кредитуванням фізичних осіб в іноземній валюті за рахунок залучення коштів інших банків в національній та іноземній валюті. Варто відмітити, що крім роздрібного кредитування, на 01.01.2021 та 01.01.2020 банки цієї групи також розміщували кошти в інших банках в національній валюті, а на 01.01.2019 кредитували юридичних осіб в іноземній.

Банки інвестиційної бізнес-моделі протягом всього аналізованого періоду були також представлені лише державними банками. Основні відмінні риси цієї структурно-функціональної групи полягають у найбільшому обсязі розміщення коштів в ОВДП в національній та іноземній валюті. Варто зазначити, що джерелом фінансування активних операцій банків цієї групи біли кошти, залучені від фізичних осіб як в національній, так й в іноземній валюті.

Нарешті, банки, що належали до проблемних структурно-функціональних груп, не мають чітко виражених бізнес-моделей та характеризуються значним обсягом екстремальних значень СІ, як правило найгірших. Такі банки мають надвеликий профіль ризику та потребують значної уваги.

Отже, в результаті проведеного дослідження можливо представити банківську систему країни на обрані дати у вигляді площини карти із визначеними на ній бізнес-моделями банків (додаток П).

Варто звернути увагу, що за даними рис. П.1 додатку П, на 01.01.2019 поруч із групою проблемних банків, розташовані наступні бізнес-моделі: корпоративна та роздрібна із операціями в іноземній валюті та залежністю від МБК, інвестиційна, роздрібна та роздрібна із операціями в національній валюті. Отже, банки вказаних бізнес-моделей мають дещо підвищений профіль-ризик та у разі погіршення їхнього фінансового стану мають вищу ймовірність перейти до групи проблемних банків. Слід також звернути увагу, що

універсальні банки при цьому займають по відношенню до проблемних діаметрально протилежне положення на карті, що може бути свідченням більш стабільного стану таких банків та можливості його збереження у довгостроковій перспективі.

За даними карти бізнес-моделей українських банків на 01.01.2020 (рис. П.2 додатку П), поруч із групою проблемних банків розташовані банки наступних бізнес-моделей: роздрібна із операціями в національній валюті, інвестиційна із операціями в національній валюті та роздрібним фінансуванням. Необхідно також звернути увагу, що банки корпоративної бізнес-моделі із операціями в національній валюті також мають спільний кордон із групою проблемних банків. Це пояснюється тим, що зазначена структурно-функціональна група є найчисельнішою та займає найбільшу площу на карті Кохонена, а оскільки група формується на підставі середніх значень коефіцієнтів-індикаторів для кожного банку, можливе деяке наближення показників окремих пограничних банків до показників банків проблемної групи. У такому випадку доцільним є спостереження саме за такими пограничними банками. На діаметральній відстані від групи проблемних банків на 01.01.2020 знаходяться банки корпоративної бізнес-моделі із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті.

Виходячи з даних карти на рис. П.3 додатку П, на 01.01.2021 спільний кордон із групою проблемних банків мають лише банки корпоративної бізнес-моделі із операціями в національній валюті. Так само, як й на 01.01.2020, ця група є найбільшою за кількістю банків, які входять до її складу, та займає найбільшу площу на карті. Банки, що займають північне положення у кластері, знаходяться найближче до проблемних та у разі суттєвого погіршення свого фінансового стану під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, мають підвищену ймовірність переходу до групи проблемних. Необхідно звернути увагу, що на відміну від попередніх періодів, банки інвестиційної бізнес-моделі займають діаметральне положення по відношенню до групи проблемних банків.

Отже, проведений аналіз дозволив встановити, що основні сутнісні характеристики бізнес-моделей, які обирали українські банки протягом трьох аналізованих років, значно не змінилися, проте з 2020 з'явилася нова інвестиційна бізнес-модель із підвищеною часткою операцій в іноземній валюті, основною структурно-функціональною особливістю якої є розміщення коштів в ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб також в іноземній валюті. До відповідної групи входять великі державні банки АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК». Цим банкам притаманний ризик концентрації коштів з підвищеним валютним ризиком. Розвиток даної бізнес-моделі потребує підвищеного контролю. Крім цього, банки, які займають центральну частину карти демонструють більшу стійкість щодо впливу різних факторів ризику, а їх перехід до більш віддалених груп може бути ознаменований зміною профілю ризику. Таким чином, завдяки проведеному дослідженню на основі визначення бізнес-моделей банків створюються передумови для отримання комплексної інформації щодо профілю ризику та фінансової стійкості не лише окремого банку, але й всієї банківської системи.

2.3. Характеристики бізнес-моделей банків

Під час аналізу бізнес-моделей банків нами було виявлено загальні закономірності співвідношення між різними показниками структурно-функціональних груп, які проявляються у динаміці, на різних етапах розвитку банківської системи країни. Значення основних СІ, на основі яких формувалися групи банків, змінювалися протягом поквартально аналізованого періоду з 01.01.2018 по 01.01.2021. При цьому, основні закономірності розподілу банків за бізнес-моделями зберігалися. Проведення аналізу таких змін для кожної бізнес-моделі дозволяє зрозуміти, які основні процеси відбуваються в банківській системі країни, а також дослідити можливі зміни профілю ризику певних банків протягом аналізованого періоду.

Розглянемо зміну основних фінансових показників діяльності банків для кожної групи із відповідною бізнес-моделлю на звітні дати 01.01.2019, 01.01.2020 та 01.01.2021. Під час аналізу група проблемних банків, що вийшли з ринку, яка була сформована на 01.01.2019, була виключена з розрахунку, оскільки на 01.01.2019 до групи не увійшло жодного банку, а банк, який знаходився там на 01.10.2018 (АТ «БМ БАНК»), припинив банківську діяльність за власною ініціативою без припинення юридичної особи.

Динаміку середніх значень показника ліквідності активів в національній валюті для бізнес-моделей протягом обраного періоду дослідження можна оцінити за даними графіку на рисунку 2.2.

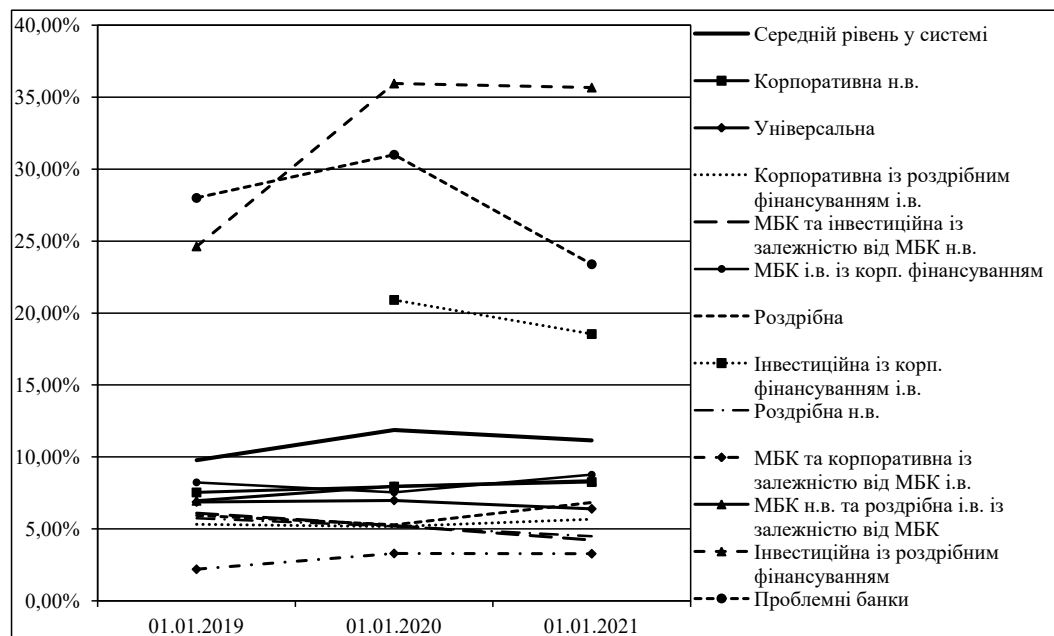

Рис. 2.2. Динаміка показника ліквідності активів в національній валюті для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

Протягом аналізованого періоду найменший середній рівень ліквідності активів в національній валюті системи спостерігався на 01.01.2019, а найбільше значення показника мало місце на 01.01.2020. На 01.01.2019 лише банки, які належать до бізнес-моделей Інвестиційна із роздрібним фінансуванням та Проблемні банки мали значення показника ліквідності активів в національній валюті вище, ніж середній показник у системі на вказану дату. На 01.01.2020 та 01.01.2021 ситуація змінилася та банки бізнес-моделей Інвестиційна із

корпоративним фінансуванням і.в., Інвестиційна із роздрібним фінансуванням та Проблемні банки продемонстрували значення показника ліквідності активів в національній валюті вище, ніж середній рівень у системі. Таким чином, банки лише двох бізнес-моделей, а саме Інвестиційна із роздрібним фінансуванням та Проблемні банки, протягом всього аналізованого періоду мали стабільно вищий за середній рівень показник ліквідності активів в національній валюті.

Банки двох бізнес-моделей, а саме Роздрібна н.в. та МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. протягом всього аналізованого періоду продемонстрували найнижчі значення показника ліквідності активів в національній валюті. Слід також звернути увагу на динаміку цього показника для бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. та Роздрібна н.в., оскільки протягом всього аналізованого періоду вона була негативною, також спостерігається різко негативна динаміка показника на 01.01.2021, порівняно із попередньою звітною датою, для бізнес-моделей Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. та Проблемні банки. В цей же час, для бізнес-моделей Корпоративна н.в., МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК динаміка показника залишається позитивною протягом всього періоду аналізу.

Отже, хоча банки, які розміщують кошти у ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб також в іноземній валюті, а також банки, які розміщують кошти в ОВДП в національній та іноземній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб також в національній та іноземній валюті й демонструють найвищий рівень ліквідності активів в національній валюті у системі, проте його динаміка є негативною. В цей же час, Проблемні банки мають надлишкову ліквідність.

Динаміку середніх значень показника ліквідності активів в іноземній валюті для бізнес-моделей протягом обраного періоду дослідження можна оцінити за даними графіку на рисунку 2.3.

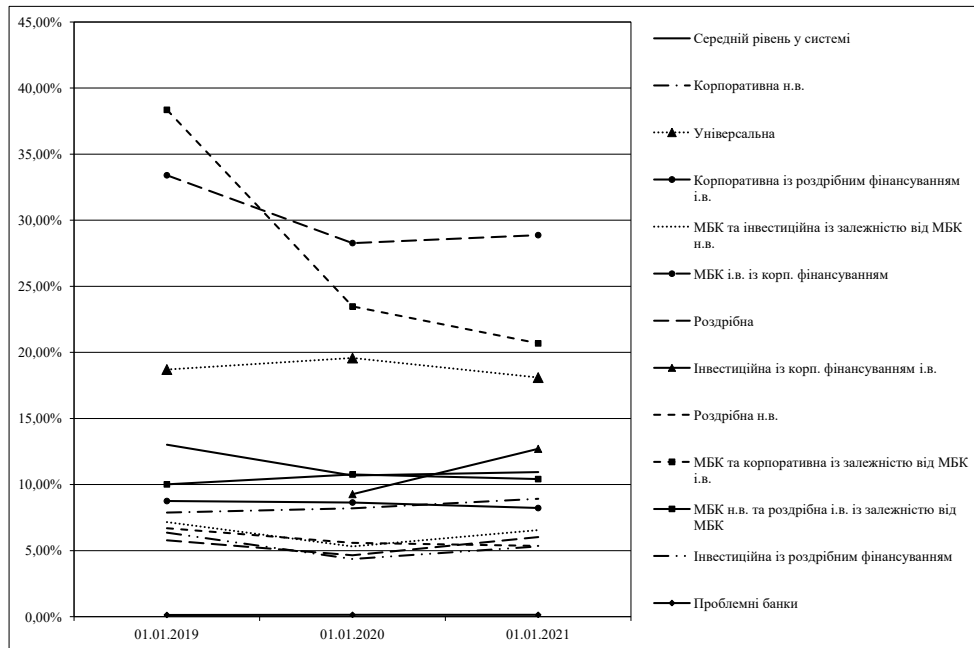

Рис. 2.3. Динаміка показника ліквідності активів в іноземній валюті для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

Протягом аналізованого періоду найменший середній рівень ліквідності активів в національній валюті системи спостерігався на 01.01.2020, а найбільше значення показника мало місце на 01.01.2019. На 01.01.2019 лише банки, які належать до бізнес-моделей Універсальна, МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. мали значення показника ліквідності активів в іноземній валюті вище, ніж середній показник у системі на вказану дату. На 01.01.2020 до вказаних банків додалися також банки бізнес-моделі МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК.

На 01.01.2021 ситуація незначно змінилася та банки бізнес-моделей Універсальна, МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в., МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. продемонстрували значення показника ліквідності активів в іноземній валюті вище, ніж середній рівень у системі.

Таким чином, банки трьох бізнес-моделей, а саме Універсальна, МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в., протягом всього аналізованого періоду мали стабільно вищий за середній

рівень показник ліквідності активів в національній валюті. Банки двох бізнес-моделей, а саме Інвестиційна із роздрібним фінансуванням та Проблемні банки протягом всього аналізованого періоду продемонстрували найнижчі значення показника ліквідності активів в іноземній валюті.

Динаміка показника для бізнес-моделей Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., Роздрібна н.в. та МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. протягом всього періоду аналізу була негативною, в той час, як для бізнес-моделей Корпоративна н.в. та Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. навпаки позитивною.

Отже, хоча банки, які розміщують кошти у МБК в іноземній валюті та отримують фінансування від юридичних осіб в іноземній валюті, а також банки, які розміщують кошти в МБК та кредитах юридичним особам в іноземній валюті за рахунок залучення коштів від інших банків в іноземній валюті демонструють найвищий рівень ліквідності активів в іноземній валюті у системі, проте його динаміка також є дещо негативною. В цей же час, банки, які розміщують кошти в ОВДП в національній та іноземній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб також в національній та іноземній валюті продемонстрували найнижче значення показника, що є свідченням недостатності їх ліквідності в іноземній валюті.

Динаміку середніх значень показника рентабельності активів для бізнес-моделей протягом обраного періоду дослідження можна оцінити за даними графіку на рисунку 2.4. Для кращого сприйняття інформації проблемні банки не були включені під час побудови графіку.

Протягом аналізованого періоду найменший середній рівень рентабельності активів системи спостерігався на 01.01.2020, а найбільше значення показника мало місце на 01.01.2021. На 01.01.2019 лише банки, які належать до Роздрібною бізнес-моделі та бізнес-моделі МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК мали значення показника рентабельності активів нижче, ніж середній показник у системі на вказану дату. На 01.01.2020 та 01.01.2021 ситуація змінилася та лише банки роздрібною бізнес-моделі мали

значення показника рентабельності активів нижче, ніж середній рівень у системі.

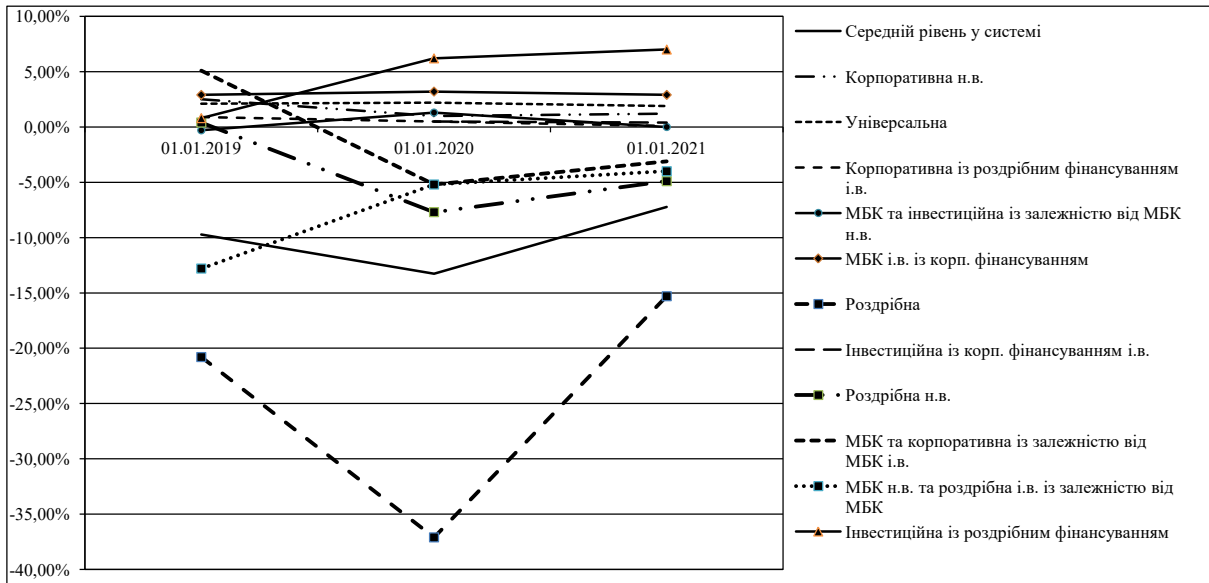

Рис. 2.4. Динаміка показника рентабельності активів для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

Слід звернути увагу, що лише банки Роздрібної бізнес-моделі протягом всього аналізованого періоду з 01.01.2019 по 01.01.2021 мали стабільно від'ємне значення показника рентабельності активів значно нижче за середній показник системи. Проте, загалом, необхідно відмітити позитивну динаміку показника для банків цієї бізнес-моделі. Банкам бізнес-моделей Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. та МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК загалом, притаманна негативна динаміка показника рентабельності активів, що може бути свідченням погіршення фінансового стану банків таких груп. Банки з бізнес-моделлю Інвестиційна із роздрібним фінансуванням навпаки демонструють стабільне зростання показника протягом всього аналізованого періоду.

Отже, банки, серед активних операцій яких переважали МБК (міжбанківські кошти) в іноземній валюті із корпоративних фінансуванням в національній та іноземній валюті, а також банки, які розміщували кошти в ОВДП в національній та іноземній валюті із роздрібним фінансуванням в

національній та іноземній валюті, демонструють вищі показники рентабельності активів, ніж банки інших бізнес-моделей. Роздрібні банки із операціями в національній та іноземній валюті, роздрібні банки із операціями в національній валюті, а також банки із МБК в національній валюті та роздрібними операціями в іноземній валюті із залежністю від МБК в національній та іноземній валюті, демонструють найгірші показники рентабельності активів.

Розглянемо динаміку показника якості активів для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.5).

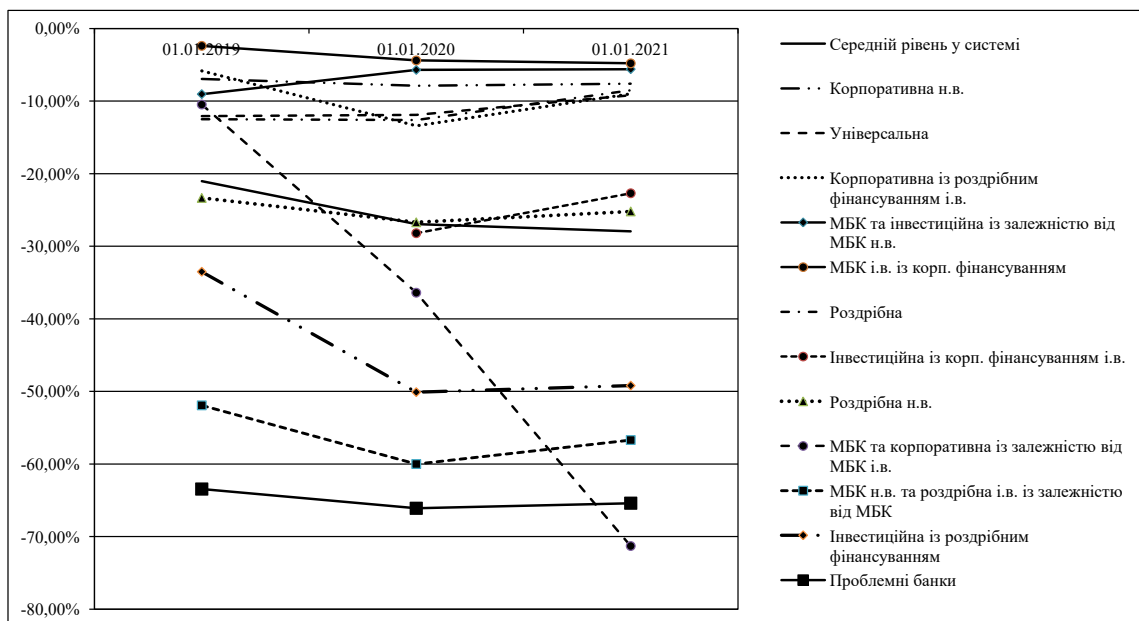

Рис. 2.5. Динаміка показника якості активів для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

Протягом аналізованого періоду найменший середній рівень якості активів системи спостерігався на 01.01.2021, а найбільше значення показника мало місце на 01.01.2019. На 01.01.2019 банки бізнес-моделей Роздрібна н.в., МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, Проблемні банки мали значення показника якості активів нижче середнього. На 01.01.2020 до наступні бізнес-моделі мали значення показника якості активів нижче за середній: Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в., МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в., МБК н.в.

та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, Проблемні банки. На 01.01.2021 ситуація значно не змінилася та банки бізнес-моделей МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в., МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, Проблемні банки мали значення показника якості активів нижче, ніж середній рівень у системі.

Таким чином, банки бізнес-моделей МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, Проблемні банки протягом всього аналізованого періоду мали стабільно нижчий за середні рівень показник якості активів.

Необхідно звернути увагу на значну негативну динаміку показника якості активів для банків бізнес-моделі МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в., яка на графіку представлені у вигляді майже вертикального низхідного вектору, що свідчить про суттєве погіршення якості активів банків зазначеної групи. Аналогічна ситуація характерна й для банків бізнес-моделі МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, хоч й зі значно меншою негативною динамікою.

Для інших бізнес-моделей, за даними графіку, загалом прослідковується суттєве погіршення показника якості активів на 01.01.2020, порівняно із іншими датами аналізу.

Отже, банки із МБК в іноземній валюті в активних операціях та корпоративним фінансуванням у національній та іноземній валюті, крім високого показника рентабельності активів мають також й високий показник якості активів. Високе значення якості активів, у порівняння із іншими банками, демонструють також банки із МБК та ОВДП в національній валюті із залежністю від МБК в національній валюті.

Найгірші ж показники якості активів, так само як й рентабельності активів, спостерігаються у проблемних банків. Значні низькі показники також демонструють банки, в активних операціях яких переважають МБК в національній валюті та роздрібні операції в іноземній валюті із залежністю від

МБК в національній та іноземній валюті, рентабельність активів, яких також низька. Натомість банки із ОВДП в національній та іноземній валюті із роздрібним фінансуванням національній та іноземній валюті мають низькі показники якості активів, а той час, як рентабельність їхньої діяльності є високою.

Розглянемо динаміку показника відрахування до резервів для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.6). Проблемні банки не були включені до графіку.

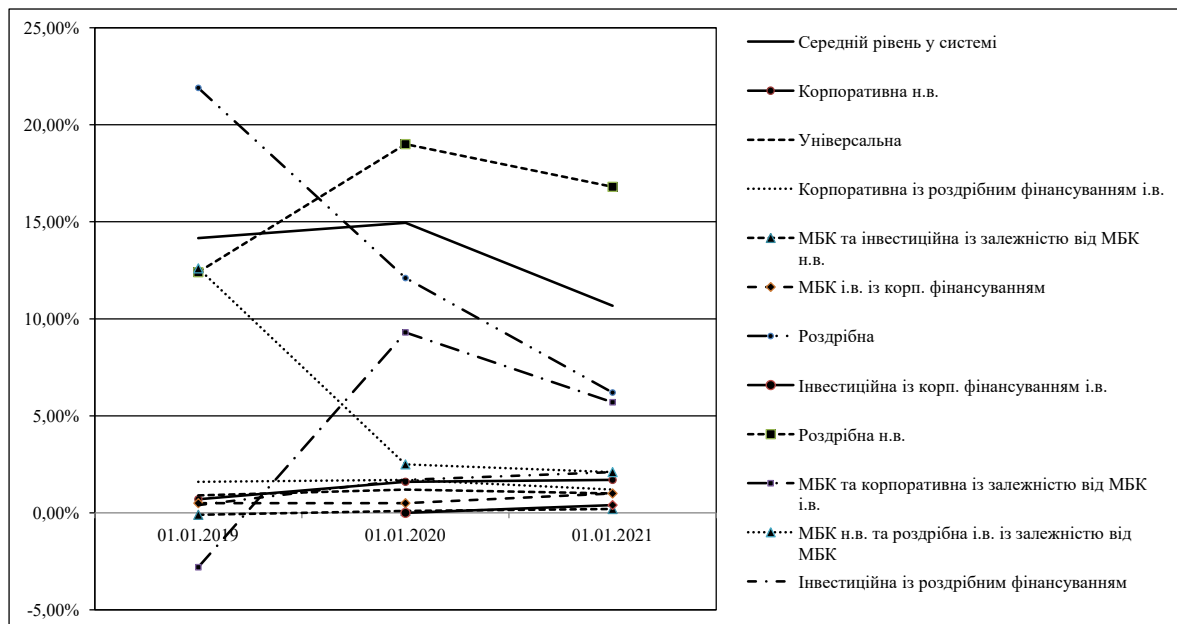

Рис. 2.6. Динаміка показника відрахування до резервів для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

Протягом аналізованого періоду найменший середній рівень відрахування до резервів банківської системи спостерігався на 01.01.2021, а найбільше значення показника мало місце на 01.01.2020. На 01.01.2019 лише банки Роздрібної бізнес-моделі мали значення показника відрахування до резервів вище середнього, що може бути свідченням значного обсягу кредитного ризику. На 01.01.2020 та 01.01.2021 ситуація змінилася та лише банки бізнес-моделі Роздрібна н.в. мали значення показника відрахування до резервів вище, ніж середній рівень у системі.

Слід звернути увагу, що банки дев'яти бізнес-моделей протягом всього аналізованого періоду мали стабільно нижчий за середні рівень показник відрахування до резервів, а саме: Корпоративна н.в., Універсальна, Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в., МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в., МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, Інвестиційна із роздрібним фінансуванням.

Необхідно також звернути увагу на динаміку до суттєвого скорочення показника відрахування до резервів для банків Роздрібної бізнес-моделі, які на графіку представлені у вигляді стрімко низхідного вектору, що може бути свідченням недостатнього обсягу відрахувань до резервів таких банків, не дивлячись на переважання кредитування фізичних осіб в національній та іноземній валюті, що є високо ризиковою активною операцією. Аналогічна ситуація характерна й для банків бізнес-моделі МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, хоча й зі значно меншою від'ємною динамікою.

Для банків бізнес-моделей Корпоративна н.в., МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в., Інвестиційна із роздрібним фінансуванням навпаки притаманна незначна стабільна динаміка до зростання показника відрахування до резервів. Що може бути свідченням поступового нарощення кредитного ризику банками зазначених груп.

Для банків бізнес-моделей Універсальна, Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., Роздрібна н.в., МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. має місце суттєве зростання показника відрахування до резервів на 01.01.2020, порівняно із іншими датами аналізованого періоду.

Отже, окрім проблемних банків, значні обсяги відрахувань до резервів мають також роздрібні банки із операціями в національній та іноземній валюті, а також роздрібні банки із операціями в національній валюті. Що є об'єктивним, оскільки роздрібні операції мають високий рівень кредитного

ризик, за яким мають бути сформовані адекватні резерви. Слід звернути увагу, що роздрібні банки із операціями в національній та іноземній валюті мають також й один з найнижчих показників рентабельності активів. Найменші ж обсяги відрахування до резервів демонструють банки із МБК та ОВДП в національній валюті із залежністю від МБК в національній валюті, а також банки із ОВДП в іноземній валюті та корпоративним фінансуванням в іноземній валюті. Слід звернути увагу, що банки із МБК та ОВДП в національній валюті із залежністю від МБК в національній валюті мають також й найвищі показники якості активів.

Наступною розглянемо динаміку показника чистої процентної маржі для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.7).

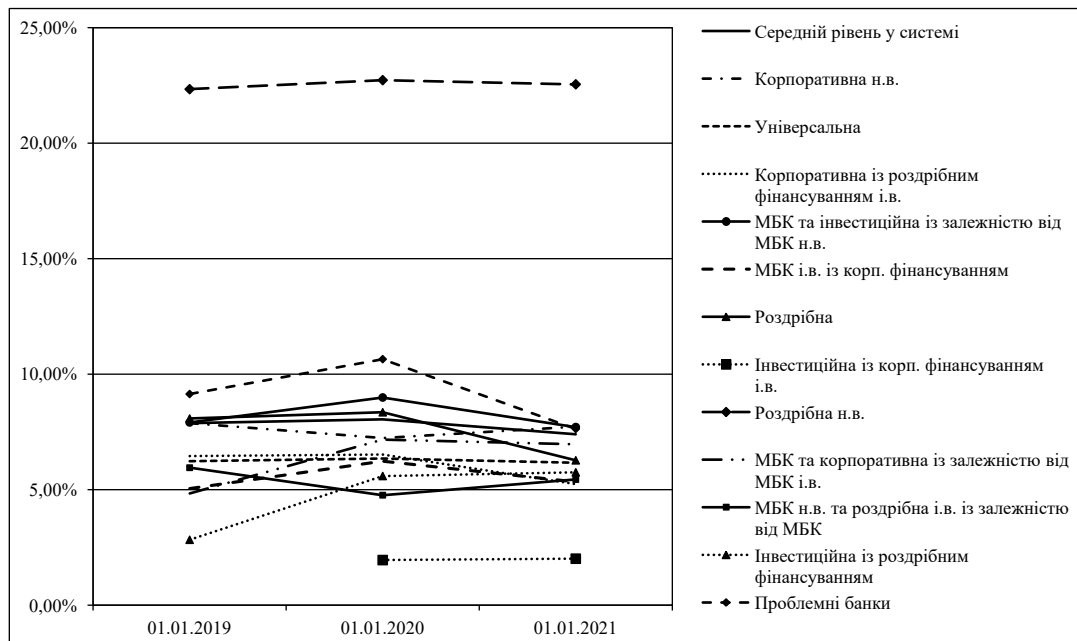

Рис. 2.7. Динаміка показника чистої процентної маржі для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

Протягом аналізованого періоду найбільший середній рівень чистої процентної маржі банківської системи спостерігався на 01.01.2020, а найменше значення показника мало місце на 01.01.2021. На 01.01.2019 банки бізнес-моделей Корпоративна н.в., МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.,

Роздрібна, Роздрібна н.в., Проблемні банки мали значення показника чистої процентної маржі вище середнього рівня у системі.

На 01.01.2020 банки бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., Роздрібна, Роздрібна н.в. та Проблемні банки мали значення показника чистої процентної маржі вище, ніж середній рівень у системі.

На 01.01.2021 банки бізнес-моделей Корпоративна н.в., МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., Роздрібна н.в. та Проблемні банки мали значення показника чистої процентної маржі вище, ніж середній рівень у системі.

Банки бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., Роздрібна н.в. та Проблемні банки протягом всього аналізованого періоду мали стабільно вищий за середній рівень показник чистої процентної маржі.

Необхідно звернути увагу на стабільну позитивну динаміку протягом всього аналізованого періоду показника чистої процентної маржі для банків бізнес-моделі Інвестиційна із роздрібним фінансуванням. Крім цього, значення показника суттєвим чином не змінюється та є відносно стабільним для бізнес-моделей Корпоративна н.в., Універсальна, Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. та Роздрібна н.в.

Для бізнес-моделей Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, Роздрібна, МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. та Проблемні банки спостерігається динаміка до зростання показника чистої процентної маржі на 01.01.2020, крім бізнес-моделі МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, для якої на вказану дату показник чистої процентної маржі навпаки, має негативну динаміку.

Отже, роздрібні банки із операціями в національній валюті демонструють найвищі показники чистої процентної маржі, а той час коли відрахування до резервів таких банків є одними із найбільших, а рентабельність активів невисокою. Крім цього, банки із МБК та ОВДП в національній валюті із залежністю від МБК в національній валюті також демонструють відносно високі

показники чистої процентної маржі, в той час коли відрахування до резервів таких банків є найменшими, а якість активів найвищою. Найнижчий показник чистої процентної маржі характерний для банків із ОВДП в іноземній валюті та корпоративним фінансуванням в іноземній валюті, в той час як відрахування до резервів таких банків є незначними.

Далі розглянемо динаміку показника регулятивного капіталу зваженого на активи для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.8). Проблемні банки не були включені до графіку.

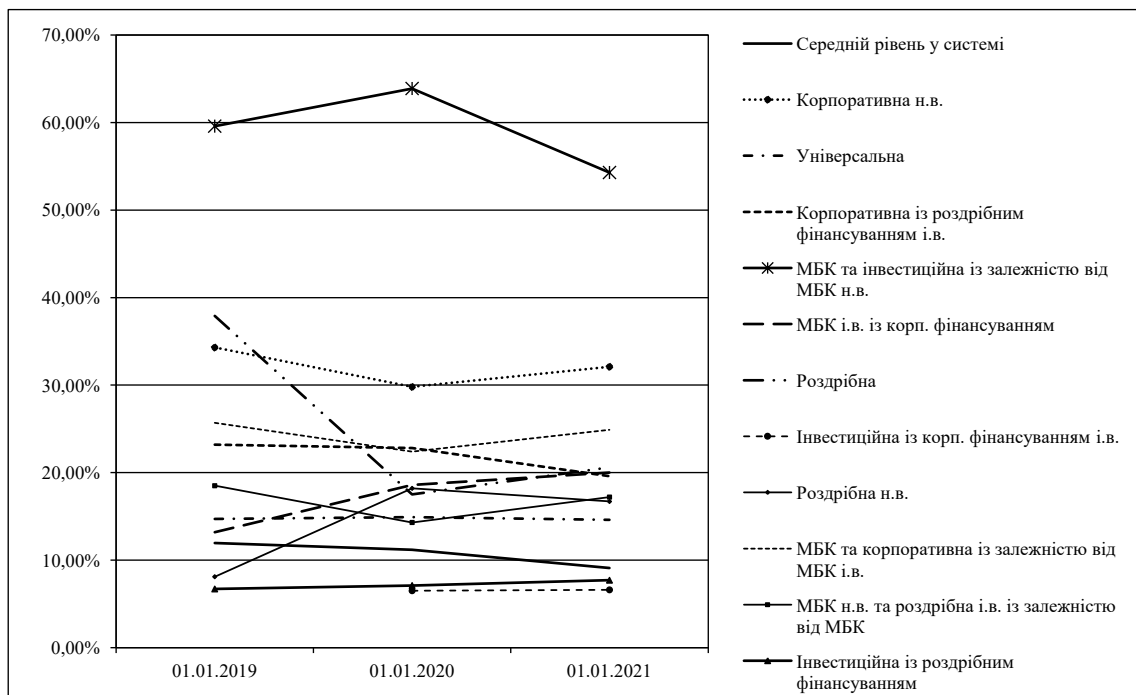

Рис. 2.8. Динаміка показника регулятивного капіталу зваженого на активи для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

Протягом аналізованого періоду найбільший середній рівень регулятивного капіталу зваженого на активи банківської системи спостерігався на 01.01.2021, а найменше значення показника мало місце на 01.01.2019. На 01.01.2019 банки бізнес-моделей Роздрібна н.в., Інвестиційна із роздрібним фінансуванням мали значення показника регулятивного капіталу зваженого на активи нижче середнього рівня у системі.

На 01.01.2020 та 01.01.2021 банки бізнес-моделей Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в., Інвестиційна із роздрібним фінансуванням

мали значення показника регулятивного капіталу зваженого на активи нижче, ніж середній рівень у системі.

Банки лише однієї бізнес-моделі, а саме Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, протягом всього аналізованого періоду мали стабільно нижчий за середній рівень показник регулятивного капіталу зваженого на активи. Проте, необхідно звернути увагу на стабільну позитивну динаміку протягом всього аналізованого періоду показника для банків цієї групи.

Крім цього, значення показника суттєвим чином не змінюється та є відносно стабільним для бізнес-моделей Універсальна та Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. й навпаки є від'ємним протягом всього аналізованого періоду для кластеру Проблемних банків. Для бізнес-моделі Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. динаміка показника регулятивного капіталу є стабільно негативною, а для бізнес-моделі МБК і.в. із корпоративним фінансуванням стабільно позитивною.

Отже, банки із МБК та ОВДП в національній валюті мають найбільші показники регулятивного капіталу зваженого на активи протягом всього аналізованого періоду, які значно перевищують середнє значення у системі, що може бути свідченням незначного обсягу активів таких банків. Високий показник регулятивного капіталу зваженого на активи також характерний для банків із корпоративною бізнес-моделлю.

Дослідимо динаміку показника дохідності розміщених коштів для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.9). Цей показник дозволить проаналізувати реальний рівень процентних ставок банків за активними операціями.

Протягом аналізованого періоду найбільший середній рівень дохідності розміщених коштів банківської системи спостерігався на 01.01.2020, а найменше значення показника мало місце на 01.01.2019. На 01.01.2019 та 01.01.2021 банки трьох бізнес-моделей, а саме МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., Роздрібна н.в., Інвестиційна із роздрібним фінансуванням мали значення

показника дохідності розміщених коштів вище, ніж середній рівень у системі на вказану дату.

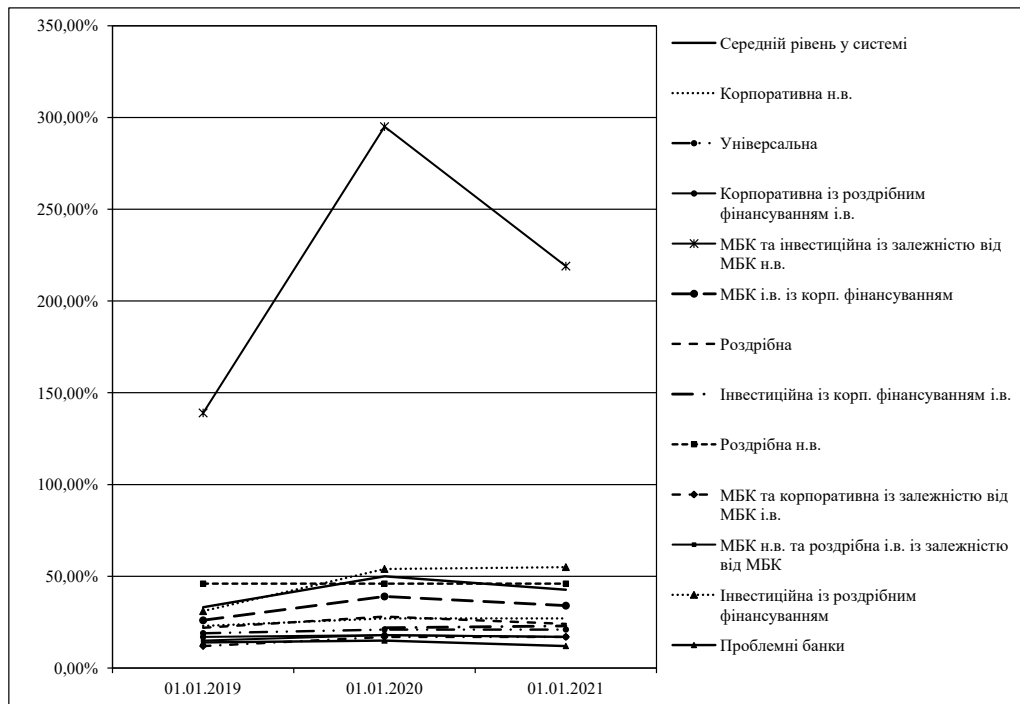

Рис. 2.9. Динаміка показника дохідності розміщених коштів для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021.

На 01.01.2020 лише банки двох бізнес-моделей, а саме МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. та Інвестиційна із роздрібним фінансуванням мали значення дохідності розміщених коштів вище, ніж середній рівень у системі.

Банки бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. та Інвестиційна із роздрібним фінансуванням протягом всього аналізованого періоду мали стабільно вищий за середній рівень показник дохідності розміщених коштів. Проте, необхідно звернути увагу на різко негативну динаміку на 01.01.2021 показника для бізнес-моделі МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. та незначну, проте позитивну динаміку для бізнес-моделі Інвестиційна із роздрібним фінансуванням. Крім цього, значення показника залишається стабільним та відносно високим протягом всього аналізованого періоду для бізнес-моделі Роздрібна н.в. Загалом, у більшості бізнес-моделей спостерігається позитивне або стабільне значення показника

дохідності розміщених коштів, окрім бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, Роздрібна та Проблемні банки.

Отже, банки із МБК та ОВДП в національній валюті із залежністю від МБК в національній валюті мають найбільший показник дохідності розміщених коштів. При цьому, для цієї бізнес-моделі характерне також найбільше значення регулятивного капіталу, достатньо високе значення чистої процентної маржі, незначний обсяг відрахування до резервів та достатньо висока якість активів, рентабельність активів при цьому незначна. Для банків із роздрібною бізнес-моделлю також характерне помітно велике значення показника дохідності розміщених коштів, що є об'єктивним, оскільки рівень процентних ставок роздрібного бізнесу зазвичай є високим. Для цієї бізнес-моделі також характерне найбільше значення показника чистої процентної маржі, значний обсяг відрахувань до резервів, середній рівень якості активів та відносно низькій рівень рентабельності активів. Банки із ОВДП в національній та іноземній валюті із роздрібним фінансуванням в національній та іноземній валюті також демонструється високе значення показника дохідності розміщених коштів. Такі банки мають також відносно низький обсяг регулятивного капіталу зваженого на активи, показник чистої процентної маржі нижче, ніж середній у системі, незначний обсяг відрахувань до резервів, низьку якість активів та найбільший рівень рентабельності активів.

Проаналізуємо динаміку показника вартості залучених коштів для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.10). Цей показник дозволить проаналізувати реальний рівень процентних ставок банків за пасивними операціями.

Протягом аналізованого періоду найбільший середній рівень вартості залучених коштів банківської системи спостерігався на 01.01.2020, а найменше значення показника мало місце на 01.01.2021. На 01.01.2019 лише банки однієї бізнес-моделей, а саме МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. мали значення показника вартості залучених коштів вище, ніж середній рівень у

системі на вказану дату. На 01.01.2020 банки двох бізнес-моделей, а саме МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. та МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК мали значення вартості залучених коштів вище, ніж середній рівень у системі. На 01.01.2021 вже банки трьох бізнес-моделей перевищили середнє системне значення показника вартості залучених коштів, а саме МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. та МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК.

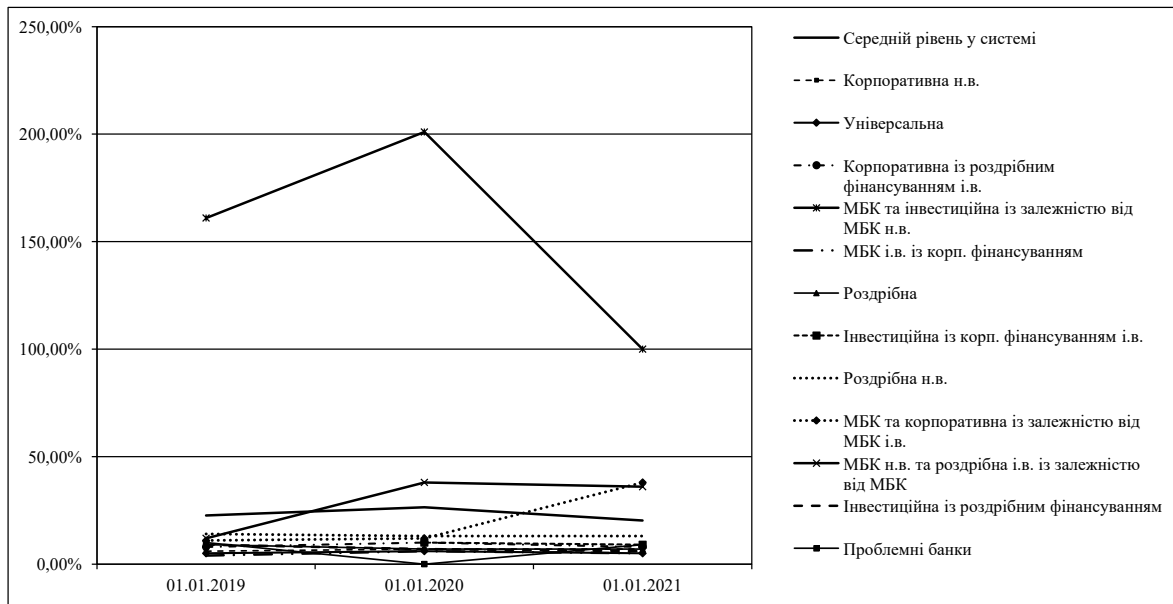

Рис. 2.10. Динаміка показника вартості залучених коштів для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021

Банки лише однієї бізнес-моделі МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. протягом всього аналізованого періоду мали стабільно вищий за середній рівень показник вартості залучених коштів. Проте, необхідно звернути увагу на різко негативну динаміку на 01.01.2021 показника для цієї бізнес-моделі. Значення показника залишається відносно стабільним та значне не змінюється протягом всього аналізованого періоду майже для всіх бізнес-моделей, крім бізнес-моделей МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. та Проблемні банки, для яких характерна позитивна динаміка показника.

Отже, можна зробити висновок, що банки, які належать до бізнес-моделей залежних від міжбанківського фінансування як в національній, так і в

іноземній валюті, демонструють найвищі значення показника вартості залучених коштів.

Наступною розглянемо динаміку операційних доходів банків для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.11). Цей показник дозволить проаналізувати доходи банків різних бізнес-моделей від здійснення основної діяльності.

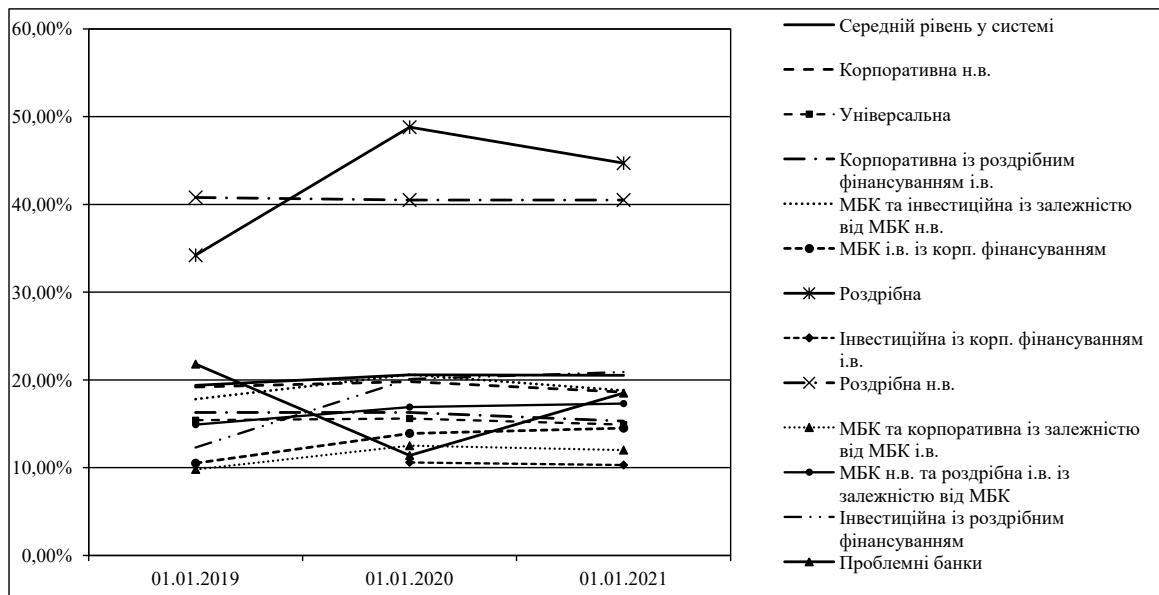

Рис. 2.11. Динаміка показника операційних доходів для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021

Протягом аналізованого періоду найбільший середній рівень операційних доходів банківської системи спостерігався на 01.01.2020, а найменше значення показника мало місце на 01.01.2019. На 01.01.2019 банки бізнес-моделей Роздрібна, Роздрібна н.в. та Проблемні банки мали значення показника операційних доходів вище, ніж середній рівень у системі на вказану дату. На 01.01.2020 банки бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., Роздрібна та Роздрібна н.в. мали значення операційних доходів вище, ніж середній рівень у системі. На 01.01.2021 банки бізнес-моделей Роздрібна, Роздрібна н.в. та Інвестиційна із роздрібним фінансуванням перевищили середнє системне значення показника операційних доходів.

Банки лише двох бізнес-моделей, а саме Роздрібна та Роздрібна н.в. протягом всього аналізованого періоду мали стабільно вищий за середній рівень показник операційних доходів. Слід звернути увагу на відносно стабільну динаміку операційних доходів банків бізнес-моделі Роздрібна н.в. та негативну динаміку показника для банків бізнес-моделі Роздрібна. Стабільна позитивна динаміка показника протягом всього аналізованого періоду показника спостерігається для бізнес-моделей МБК і.в. із корпоративним фінансуванням, МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК та Інвестиційна із роздрібним фінансуванням. Для банків бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. та Роздрібна спостерігається суттєве зменшення операційних доходів на 01.01.2021, порівняно з попередньою звітною датою. Для банків інших бізнес-моделей обсяг операційних доходів суттєвим чином не змінювався, проте найбільше його значення спостерігалось на 01.01.2020.

Отже, можна зробити висновок, що роздрібні банки із операціями як в національній, так і в іноземній валюті, демонструють стабільно найвищі значення показника операційних доходів.

Далі проаналізуємо динаміку непроцентних доходів банків для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.12). Цей показник дозволить оцінити рівень розвитку операцій банків відмінних від кредитування.

Протягом аналізованого періоду найбільший середній рівень непроцентних доходів банківської системи спостерігався на 01.01.2021, а найменше значення показника мало місце на 01.01.2019. На 01.01.2019 банки бізнес-моделей Роздрібна, Роздрібна н.в. та Проблемні банки мали значення показника непроцентних (так само, як й операційних) доходів вище, ніж середній рівень у системі на вказану дату. На 01.01.2020 банки бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., Роздрібна та Інвестиційна із роздрібним фінансуванням мали значення непроцентних доходів вище, ніж середній рівень у системі. На 01.01.2021 банки бізнес-моделей Роздрібна,

Інвестиційна із роздрібним фінансуванням та Проблемні банки перевищили середнє системне значення показника непроцентних доходів.

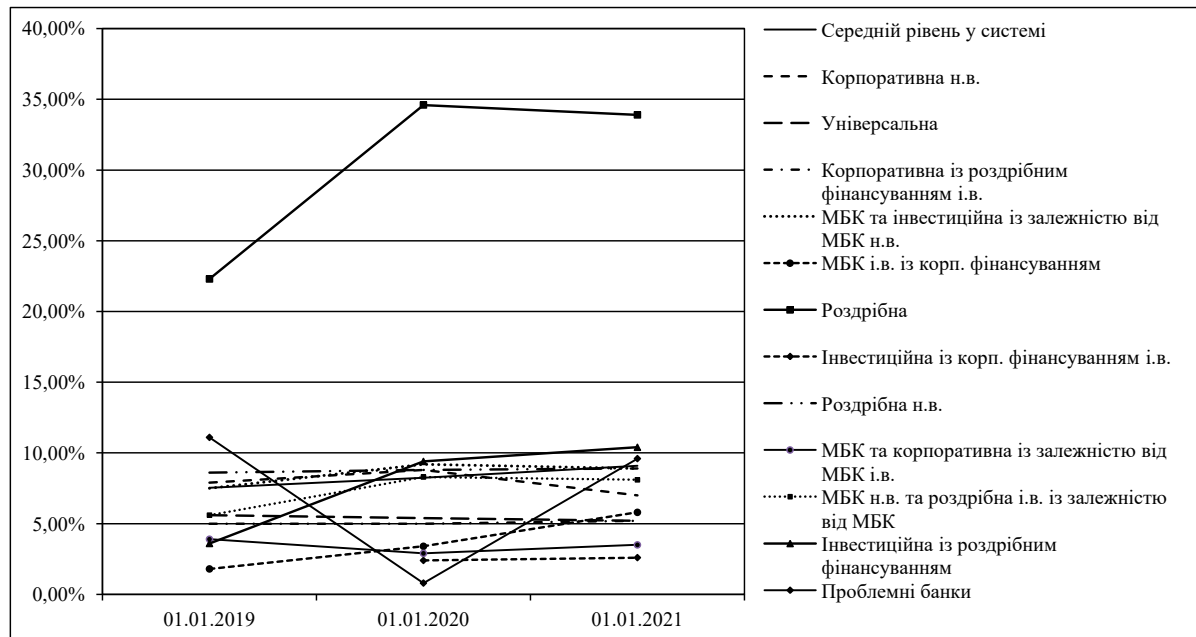

Рис. 2.12. Динаміка показника непроцентних доходів для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021

Банки лише однієї бізнес-моделі, а саме Роздрібна протягом всього аналізованого періоду мали стабільно вищий за середній рівень показник непроцентних доходів. Слід звернути увагу на негативну динаміку непроцентних доходів банків бізнес-моделі Корпоративна н.в. та позитивну динаміку показника для банків бізнес-моделі МБК і.в. із корпоративним фінансуванням. Також, для групи Проблемних банків спостерігається суттєве падіння обсягу непроцентних доходів на 01.01.2020. Для інших бізнес-моделей суттєвої зміни показника не спостерігається.

Таким чином, банки, які надають перевагу роздрібному кредитуванню в національній та іноземній валюті, не дивлячись на спеціалізацію, а також банки із ОВДП в національній та іноземній валюті із роздрібними фінансуванням в національній та іноземній валюті, демонструють найвищі значення показника непроцентних доходів.

Останньої проаналізуємо динаміку витрат на маркетинг та рекламу банків для кожної бізнес-моделі на обрані звітні дати (рис. 2.13). Цей показник

дозволить оцінити рівень розвитку каналу доставки банківських продуктів та послуг до кінцевого споживача.

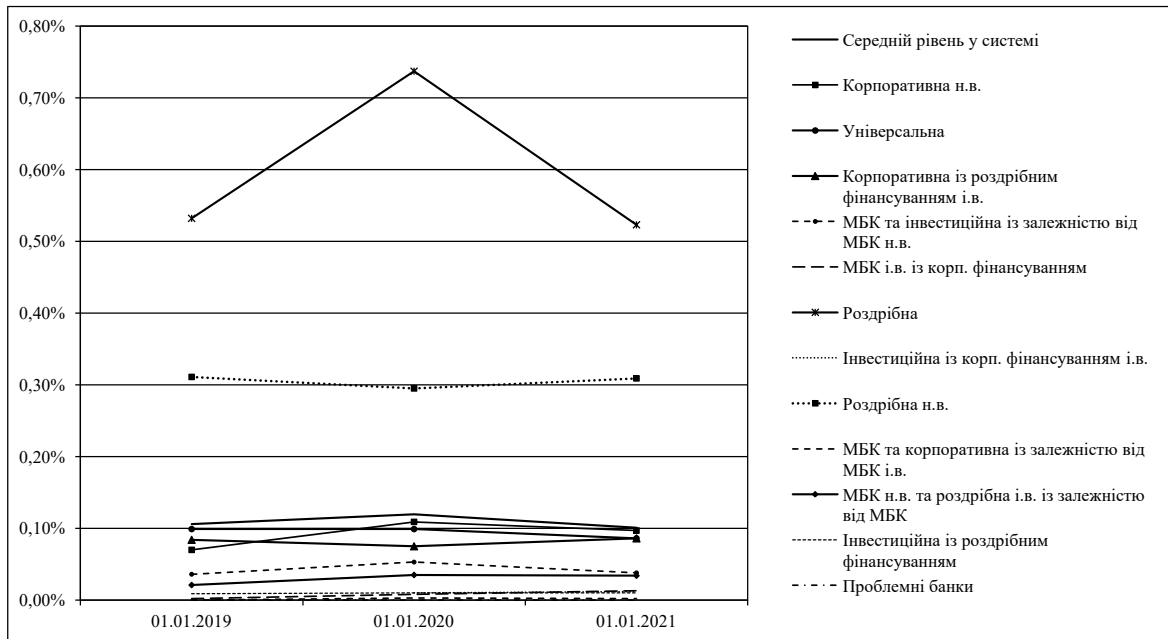

Рис. 2.13. Динаміка показника витрат на маркетинг та рекламу для бізнес-моделей українських банків з 01.01.2019 по 01.01.2021

Протягом аналізованого періоду найбільший середній рівень витрат на маркетинг та рекламу банківської системи спостерігався на 01.01.2020, а найменше значення показника мало місце на 01.01.2021. Протягом аналізованого періоду з 01.01.2019 по 01.01.2021 банки лише двох бізнес-моделей мали значення показника вище, ніж середній рівень у системі, а саме Роздрібна та Роздрібна н.в. При цьому, для банків бізнес-моделі Роздрібна на 01.01.2021 спостерігається суттєве падіння значення показника, в той час як для банків Роздрібна н.в. показник демонструє відносно стабільну динаміку. Найменші ж значення показника спостерігаються для банків бізнес-моделей МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. та Проблемні банки.

Отже, роздрібні банки із операціями як в національній, так і в іноземній валюті, демонструються найбільші обсяги витрат на маркетинг та рекламу, що відповідає специфіці їхнього бізнесу, оскільки робота із роздрібними споживачами вимагає налагодження більш стійких та розгалужених комунікацій та каналів доставки банківських продуктів та послуг.

Таким, чином, проведений аналіз бізнес-моделей українських банків за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 дозволив зробити наступні висновки.

Банки із корпоративною бізнес-моделлю характеризуються в першу чергу значним обсягом регулятивного капіталу для покриття ризиків, у універсальні банки демонструють низькі показники вартості залучення коштів, а банки із корпоративною бізнес-моделлю із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті показали низький рівень ліквідності активів в національній валюті.

Банки із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК із операціями в національній валюті продемонстрували високий рівень якості активів, чистої процентної маржі, регулятивного капіталу, дохідності розміщення та вартості залучення коштів. При цьому рівень відрахування до резервів таких банків незначний.

Банки бізнес-моделі МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням характеризуються значним обсягом ліквідних активів в іноземній валюті, високим показником рентабельності активів та якості. Показники вартості залучення коштів та витрат на маркетинг низькі.

Для банків роздрібної бізнес-моделі притаманний низький рівень рентабельності активів на фоні значного обсягу відрахувань до резервів. Показники операційних доходів. Непроцентних доходів та витрат на маркетинг також високі.

Інвестиційна бізнес-модель із корпоративним фінансуванням в іноземній валюті продемонструвала високий рівень запасу ліквідності в національній валюті. Відрахування до резервів банків цієї бізнес-моделі є незначними, чиста процентна маржа, обсяг регулятивного капіталу, операційні та непроцентні доходи також низькі.

Роздрібна бізнес-модель із операціями в національній валюті характеризується низьким обсягом ліквідних активів в національній валюті, а також низькою рентабельністю активів на фоні значного обсягу відрахувань до

резервів. Чиста процентна маржа, дохідність розміщення коштів, операційні доходи та витрати на маркетинг та рекламу таких банків високі.

Банки із бізнес-моделлю МБК та корпоративна із залежністю від МБК з операціями в іноземній валюті продемонстрували низькій рівень запасу ліквідності активів в національній валюті, проте, високий в іноземній валюті. Банки цієї групи мають низьку дохідність розміщення коштів, незначні операційні та непроцентні доходи та витрати на маркетинг та рекламу.

Банки із бізнес-моделлю МБК в національній валюті та роздрібна із операціями в іноземній валюті та із залежністю від МБК характеризуються низькими рівнями рентабельності та якості активів. Витрати на залучення коштів у таких банків високі.

Інвестиційні банки із роздрібним фінансуванням виявляють високі рівень ліквідності активів в національній валюті але низькій в іноземній. На фоні високої рентабельності активів, їх якість є низькою, так само як й обсяг регулятивного капіталу зваженого на активи. Дохідність розміщення коштів та непроцентні доходи таких банків високі.

Банки проблемної групи продемонстрували наявність надлишкової ліквідності в національній валюті. Відрахування до резервів у банків цієї групи значні, а якість активів та обсяг регулятивного капіталу зваженого на активи низькі. Дохідність розміщення коштів та витрати на маркетинг та рекламу також низькі.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що розвиток інструментарію для визначення бізнес-моделей банків доцільно будувати на доповненні та розширенні існуючої методики оцінки бізнес-моделей банків, що запропонована НБУ в рамках реалізації SREP-аналізу, підходами СФГБ-методу із застосуванням нейронних мереж, а саме СОК.

2. Запропоновано набір з 33 СІ для реалізації СФГБ-методу та визначення бізнес-моделей банків. Такий набір базується на загальнодоступних даних звітності банків, характеризує питому вагу найбільш суттєвих та динамічних статей балансу та дає вичерпну інформацію щодо його структурно-функціональних характеристик, які безпосередньо впливають на бізнес-модель: якості та складу активів, зобов'язань, доходів та витрат, достатності капіталу для покриття ризиків від основної діяльності, процентної й тарифної політики, політики формування резервів, прибутковості діяльності та ризиків.

3. Визначено, що процес виокремлення та аналізу бізнес-моделей, а також профілю ризику для кожної з них, має у свої основі висування гіпотези щодо подібності та близькості процесів у банків, які мають схожу структуру активів, зобов'язань, доходів та витрат, у межах однієї структурно-функціональної групи. Дослідження співвідношення між різними структурно-функціональними групами із відповідними бізнес-моделями на карті Кохонена надає можливість провести оцінку структури всієї банківської системи, визначити обсяги проблемних груп, а також особливості набору ризиків, які притаманні кожній бізнес-моделі.

4. Обґрунтовано, що використання СФГБ-методу та самоорганізаційних карт Кохонена дозволяє провести динамічне моделювання бізнес-моделей банків, оскільки карта Кохонена може виступати своєрідним макетом банківської системи, що дозволить визначити та оцінити вплив різноманітних факторів внутрішнього середовища на її функціонування та розвиток.

5. Підкреслено, що важливою перевагою запропонованої методики визначення бізнес-моделей банків є наявність чіткої формалізації процедури розподілу банків. Загальна сукупність вітчизняних банків за допомогою СФГБ-методу розподіляється на групи із близькими сутнісними структурно-функціональними характеристиками, тобто формується системи груп, для кожної з яких на підставі аналізу внутрішніх структурних особливостей визначається бізнес-модель. Банки із однаковою бізнес-моделлю схильні до однакового набору визначених ризиків. Подальше спостереження за зміною положення банків із відповідною бізнес-моделлю на карті Кохонена та проведення порівняння її показників у динаміці дозволяє пояснити причини структурних змін у банківській системі країни, оцінити ступінь ризиків та змодельовати її подальший розвиток.

6. Запропонована структурно-логічна схема визначення та аналізу бізнес-моделей українських банків за методом СФГБ, яка включає такі етапи: відбір показників та аналізованого періоду; застосування СФГБ-методу та побудова СОК; аналіз структурно-функціональних груп банків; визначення бізнес-моделей банків та їх профілів ризику; дослідження траєкторій та міграції банків; дослідження особливостей бізнес-моделей банків сусідніх груп; формулювання висновків щодо зміни бізнес-моделей та профілів ризику банків.

7. Проведений аналіз із використанням методики СФГБ та запропонованих СІ дозволив розподілити банківську систему країни на групи банків та дослідити зміни такого розподілу у динаміці. Кожній такій групі притаманна відповідна бізнес-модель, яка ґрунтується на основних сутнісних характеристиках та профілі ризику банків. Виділено наступні бізнес-моделі: Корпоративна н.в.; Універсальна; Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.; МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.; МБК і.в. із корпоративним фінансуванням; Роздрібна; Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в.; Роздрібна н.в.; МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.; МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК; Інвестиційна із роздрібним фінансуванням; Проблемні банки. Встановлено, що основні

сутнісні характеристики бізнес-моделей українських банків протягом трьох аналізованих років суттєвим чином не змінилися.

8. Встановлено, що з 2020 року з'явилася нова інвестиційна бізнес-модель із підвищеною часткою операцій в іноземній валюті, основною структурно-функціональною особливістю якої є розміщення коштів в ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб також в іноземній валюті. До відповідної групи входять великі державні банки АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК». Цим банкам притаманний ризик концентрації коштів з підвищеним валютним ризиком. Розвиток даної бізнес-моделі потребує підвищеного контролю.

Основні положення другого розділу дисертаційної роботи опубліковано автором у роботах [1, 2, 5, 6, 7, 8].

Список використаних джерел до розділу 2

1. Zarutskaya E., Pavlova T., Sinyuk A. Structural-functional analysis as innovation in public governance (case of banking supervision). *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2018. № 4. P. 349–360. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-30>
2. Zarutskaya O., Pavlova T., Sinyuk A., Khmarskiy V., Pawliszczy D. & Kesy M. The Innovative Approaches to Estimating Business Models of Modern Banks. *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2020. № 2. P. 26–43. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-02>
3. Дебок Г., Кохонен Т. Анализ финансовых данных с помощью самоорганизующих карт. М.: АЛЬПИНА, 2001. 317 с.
4. Заруцька О.П. Науково-методологічні засади банківського нагляду з використанням структурно-функціонального аналізу: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08. Суми, 2013. 417 с.
5. Заруцька О.П., Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей українських банків. Економіко-правові та управлінські аспекти розвитку суспільства: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1 листопада 2019 р.). Дніпро. 2019. Ч. 1. С. 235–236.
6. Синюк А.О. Оцінювання фінансової стійкості банків з використанням бізнес-моделей. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2018. № 2 (60). С. 176–187. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-24>
7. Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2020. № 3 (69). С. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-21>
8. Синюк А.О. Визначення бізнес-моделей банків з використанням нейронних мереж. Цифрове суспільство: фінанси, економіка, управління:

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6 листопада 2020 р.). Дніпро. 2020. С. 287–289.

9. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

Розділ 3

Управління профілем ризику банків на основі бізнес-моделей

3.1. Аналіз впливу бізнес-моделей на профіль ризику українських банків

Діяльність кожного банку нерозривно пов'язана із впливом ризиків різного виду. Сутність управління ними полягає у зменшенні рівня негативного впливу задля досягнення поставлених цілей та отримання результату від банківської діяльності. Питанням дослідження сутності категорії банківського ризику, їх класифікації, а також побудови ефективної системи управління ними присвячено роботи значної кількості вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Так, Загородній А., Вознюк Г., Смовженко Т. [22], тлумачать поняття ризик у якості усвідомленої можливості небезпеки щодо можливості виникнення втрат очікуваного рівня прибутку, майна, грошових цінностей, які не були заздалегідь передбачені, через випадкові зміни умови економічної діяльності та вплив несприятливих обставин.

У вигляді можливості настання несприятливої події розглядає категорію ризику Брігхем Є. [9].

Ризик як невизначеність, непередбаченість, випадковість у поведінці суб'єктів ринку, які можуть призвести до збитків, тлумачить Мочерний С. [18].

У підручнику Стоянової О. [61] ризик розглядається з точки зору ймовірності щодо виникнення збитків або ж отримання доходів не в повному обсязі у порівнянні з прогнозними даними.

Бедненко В.М., Вовчак О.Д. [2] відносять до категорії ризику лише таку небезпеку отримання негативного результату, яка є усвідомленою суб'єктом.

Таким чином, найбільш поширене тлумачення поняття ризику надається у вигляді ймовірності настання конкретної події несприятливого характеру.

Що ж стосується поняття банківських ризиків, та варто навести визначення, яке запропоновано Єпіфановим А. та іншими [60]. Науковці

пропонують розуміти під банківськими ризиками кількісно оцінену «ймовірність невідповідності обсягових, просторових та часових параметрів фінансових потоків банку очікуваним», що сформувалася у результаті як цілеспрямованих дій, так і бездіяльності зацікавлених суб'єктів, що знаходить своє відображення у фінансовому стані банку та динаміці його розвитку.

Примостка Л.О. [59] розглядає ризик у вигляді ймовірності щодо отримання доходів не в повному обсязі або ж зниження ринкової вартості капіталу банку, що відбуваються у разі несприятливого впливу чинників внутрішнього та зовнішнього характеру.

Бобиль В.В. [6] формулює поняття ризику у вигляді потенційного рівня ймовірності того, що може відбутися відхилення від певним запланованих фінансових показників діяльності підприємства, в тому числі й банку, при чому, такі відхилення можуть бути як у позитивний, так і у негативний бік.

Дослідники Демчук Н.І. та Абахтімова А.А. [16] під банківським ризиком розуміють відповідну ситуативну характеристику банківської діяльності, яка описує рівень невизначеності її результатів, а також відображає ймовірність відхилення такої діяльності від планових показників.

Котик О.В. та Любовська М.М. [28] визначають поняття ризику у вигляді можливості настання певної несприятливої події, що може загрожувати втратою ресурсів, доходу або понесення додаткових витрат.

Дослідниця Кузьмак О.М. [33] розглядає банківський ризик у вигляді невизначеності щодо реалізації певної події, яка пов'язана із внутрішніми та зовнішніми чинниками та результатом якої можуть бути небажані наслідки для функціонування банківської установи у разі невдачі, нульовий результат або позитивний результат у випадку раціонального менеджменту.

Марич М.Г. та Марич А.В. [37] під ризиком розуміють негативні відхилення від поставлених цілей у зв'язку із невизначеністю майбутнього, яка є найгіршою з усіх видів небезпеки.

Дослідниця Островська Н.А. [40, 41, 42] у своїх працях визначає ризик як вартісне вираження ймовірної події, результатом якої може бути отримання збитків, тобто розбіжності між фактичними та плановими показниками.

Досліджуючи підходи науковців до визначення банківського ризику, слід підкреслити, що у більшості випадків розглядається трансформація впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників на результат, капітал або прибуток банку. При цьому залишається поза увагою внутрішня здатність банку протистояти ризикам, пов'язана з його бізнес-моделлю. Від характеристики бізнес-моделі залежить, яким чином банк реагує на ризики і який вплив матимуть конкретні зміни умов [1, 55].

У нормативних документах Національного банку України вводиться поняття профілю ризику банку і розглядається залежність між складністю системи управління ризиками та розміром банку, його бізнес-моделлю, масштабами діяльності, видами та рівнем складності продуктів, послуг та операцій.

Відповідно до Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, що затверджено Постановою Правління НБУ №64 від 11.06.2018 (редакція від 09.12.2021) [47], ризик визначається як «імовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання доходів, або невиконання стороною договірних зобов'язань унаслідок впливу негативних внутрішніх та зовнішніх факторів». Постановою також розглядається поняття «ризик-апетиту» або «схильність до ризику», що трактується як величина кожного виду ризику, а також їх сукупності, які визначаються банком в рамках прийнятого допустимого рівня ризику, для яких було прийнято рішення банком щодо доцільності та необхідності їх утримання для того, щоб досягти поставлені цілі стратегічного характеру, а також бізнес-плану. Окрім цього, НБУ також було введено термін «профіль ризику», який визначається у вигляді результату від оцінювання рівня ризиків банку на відповідну дату до того, як були вжиті необхідні заходи щодо їх мінімізацій, а

також після їх реалізації, як для кожного з видів ризику, так й сукупно за ними всіма.

У Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, що затверджені Постановою Правління НБУ №361 від 02.08.2004 (редакція від 21.06.2012) [49] пропонується розглядати поняття ризику як з точки зору банку, так й з точки зору НБУ. Так, ризиком з точки зору банку є «потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів». При цьому, розрізняється прямі (втрата доходів або капіталу) та непрямі (накладання обмежень на здатність організації досягати своїх бізнес-цілей) види збитків. Такі обмеження не дають банку можливість вести свою поточну діяльність та здійснювати заходи з метою розширення обсягів бізнесу. Під ризиком з точки зору НБУ розглядається «ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку».

Діяльність кожного банку нерозривно пов'язана із управлінням ризиками, що виявляться у вигляді процесу виявлення або ідентифікації ризиків, їх кількісного оцінювання, моніторингу та контролю ризикових позицій банку, з урахуванням взаємозв'язків між різними видами ризиків [7, 10, 25, 26, 32, 62, 63].

У Методичних рекомендаціях [49] здійснено розподіл ризиків за двома основними групами: фінансові ризики, тобто такі, які можна кількісно визначити (наприклад, кредитний, ліквідності), а сутність управління ними полягає в їх оптимізації, а також нефінансові ризики, тобто такі, які кількісно визначити неможливо (наприклад, юридичний, репутації), а сутність управління ними полягає в їх мінімізації.

Окрім груп ризиків, у Методичних рекомендаціях [49] також виділяється 9 їх категорій: кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик, стратегічний ризик.

Слід звернути увагу, що згідно із Положенням про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, що затверджено Постановою Правління НБУ №64 від 11.06.2018 (редакція від 09.12.2021) [47] передбачається, що банком має бути створена комплексна система оцінювання та управління наступними суттєвими видами ризиків: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик, операційний ризик, комплаєнс-ризик, а також інші.

Розглянемо детальніше вимоги Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, що затверджено Постановою Правління НБУ №64 від 11.06.2018 (редакція від 09.12.2021) [47].

Положенням регламентується створення банком такої системи управління ризиками, яка б була співставна із його розміром, бізнес-моделлю, масштабами діяльності, видами та рівнем складності продуктів, послуг та операцій. Система має забезпечувати реалізацію процесу виявлення, оцінювання, моніторингу, звітування, контролю та пом'якшення всіх суттєвих ризиків банку для того, щоб визначити величину капіталу банку, який необхідний для покриття всіх суттєвих ризиків, які супроводжують його в процесі ведення діяльності.

Рівень адекватності, комплексності та ефективності системи управління ризиками, яка створена банком, визначається представниками органів банківського нагляду НБУ під час здійснення інспекційних перевірок, а також безвиїзного нагляду. Оцінка проводиться з урахуванням наступним критеріїв: чи відповідає стратегія управління ризиками, а також декларація схильності до ризиків затверджені радою банку його бізнес-моделі й тим видам ризиків, які банк спроможний прийняти для того, щоб досягти поставлені бізнес-цілі; чи відповідає затверджений радою банку профіль ризику рівню ризик-апетиту банку; чи повно та ефективно впроваджуються внутрішньобанківські документи; чи створена та дотримується висока культура управління ризиками; чи відповідають внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками вимогам банківського законодавства; чи мають головний ризик-

менеджер та головний комплаєнс-менеджер належний статус та кваліфікацію, які необхідні для виконання покладених на них функцій.

Створена банком система управління ризиками має забезпечувати безперервний та постійний аналіз ризиків задля своєчасного прийняття відповідних та адекватних управлінських рішень, які сприяли пом'якшенню ризиків, а також мінімізації збитків, що пов'язані із їх реалізацією. Для кожного з видів ризиків в банку мають бути розроблені відповідні внутрішньобанківські документи (положення, порядки, процедури), які повинні у документальній формі закріпити та регламентувати процес управління ризиками в банку як в цілому, так і в розрізі окремих видів ризиків. Такі документи мають бути достатньо деталізовані та обов'язково узгоджуватися із стратегією, бізнес-планом та декларацією схильності до ризиків банку.

Декларація схильності до ризиків розробляється кожним банком та обов'язково визначає наступні питання:

1. Який сукупний рівень ризик-апетиту та які види ризиків приймає та утримує банк для того, щоб досягнути поставлені бізнес-цілі. При цьому, сукупний рівень ризик-апетиту має обов'язково узгоджуватися із обраною банком бізнес-моделлю.

2. Який рівень ризику є для банку максимально прийнятним, приймаючи до уваги розмір наявних ресурсів та необхідність дотримання вимог НБУ, а також зобов'язань, які має банк перед інвесторами, вкладниками, іншими кредиторами та акціонерами.

3. Якими будуть кількісні та якісні показники ризик-апетиту банку, враховуючи дані щодо достатності капіталу, ліквідності, операційної прибутковості та вартості ризику. Встановлені банком показники ризик-апетиту мають бути такими, щоб забезпечити виконання банком нормативів достатності регулятивного капіталу та ліквідності.

4. Яким буде розмір ризик-апетиту, а також його мінімальна сукупність кількісних та якісних параметрів за кожним з видів ризиків, на основі чого мають бути встановлені відповідні ліміти діяльності банку.

5. Які основні підходи та припущення використовує банк для визначення показників ризик-апетиту.

6. Які основні види ризиків банк має уникати в процесі ведення діяльності.

7. Які внутрішні та зовнішні чинники та обмеження впливають на прийняття банком ризиків.

Кількісні показники для визначення ризик-апетиту встановлюються в залежності від виду ризику. Крім цього, в рамках затвердженого ризик-апетиту банком встановлюються обмеження (ліміти) щодо суттєвих ризиків, які можуть бути кількісно обчислені. Виходячи з характеру діяльності та бізнес-моделі банком можуть встановлюватися окремі розміри лімітів щодо учасників банківської групи, бізнес-ліній, портфелів, типів інструментів або окремих інструментів.

Положенням також регламентуються кількісні показники ризик-апетиту, політика, порядок та процедури управління, ліміти, інструменти, методи, сценарії оцінки, порядок звітування щодо кожного виду ризиків.

Таким чином, можна виділити значну кількість ризиків, які супроводжують банк під час ведення ним його основної діяльності, та відповідно у залежності від обраної бізнес-моделі формують його профіль ризику.

Зрозуміло, що основною метою управління будь-яким ризиком банку є мінімізація його негативних наслідків. Проте, в залежності від обраної бізнес-моделі наявність певного ризику у діяльності банку є об'єктивною та необхідною для досягнення поставлених цілей та реалізації довгострокової стратегії розвитку.

Науковці пропонують виокремлювати наступні етапи управління ризиками: ідентифікація ризику та визначення його специфіки; розробка прогнозу щодо можливості та особливості його реалізації, зміни у часі, а також взаємозв'язку із іншими видами ризиків; проведення фіксації чинників, які визначають ризик; проведення оцінки наслідків реалізації ризику; обрання та

обґрунтування методів та інструментів управління ризиком; контролю ризику, який полягає у його моніторингу, обліку, звітуванні та розподілі відповідальності [11, 12, 13, 14, 17, 19, 20, 24].

В процесі управління банківськими ризиками важлива роль належить системі обов'язкових економічних нормативів НБУ. Нормативи виступають джерелом для регулювання діяльності банків державою та використовуються у якості основного інструменту НБУ, який дозволяє забезпечити стабільність банківської системи, а також завчасне виявлення та попередження розвитку можливих кризових явищ базуючись на аналізі окремого банку.

Згідно із Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженою Постановою НБУ №368 від 28.08.2001 (редакція від 20.12.2021) [46], НБУ у відповідності із Законом України «Про Національний банк України» [48] та Законом України «Про банки і банківську діяльність» [45] установлені наступні обов'язкові економічні нормативи:

1. Нормативи капіталу:

- мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1) – встановлений на рівні 200,0 млн. грн.;
- достатність (адекватність) регулятивного капіталу (Н2) – нормативне значення не менше 10%;
- достатність основного капіталу (Н3) – нормативне значення не менше 7%.

2. Нормативи ліквідності:

- короткострокова ліквідність (Н6) – граничне значення встановлено на рівні не меншому 60%;
- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB) – нормативне значення показника встановлено на рівні 100%;
- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – з 01.10.2021 показник має становити 90%, але вже з 01.04.2022 має досягти нормативного значення 100%.

3. Нормативи кредитного ризику:

- максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – нормативне значення встановлено НБУ на рівні 25%;
- великих кредитних ризиків (Н8) – нормативне значення не повинно перевищувати восьмикратний розмір регулятивного капіталу банку;
- максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) – нормативне значення обмежено показником на рівні до 25%.

4. Нормативи інвестування:

- інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) – граничне значення нормативу встановлено на рівні 15%;
- загальної суми інвестування (Н12) – граничне значення нормативу обмежено на рівні 60%.

Для того, щоб запобігти втраті фінансової стійкості банків під час фінансових та економічних коливань, а також підвищити рівень їхньої стабільності та сприяти створенню банками належного запасу капіталу, який сприяє підвищенню можливостей банків щодо протистояння ризику, НБУ встановлені вимоги для формування буферів капіталу. Всього встановлено 4 буфери капіталу:

1. Буфер консервації. Встановлюється в обсязі 2,5% від загального обсягу ризику.
2. Контрциклічний буфер. Встановлюється в обсязі 0-2,5% від загального обсягу ризику банку та формується у випадку виявлення НБУ ознак надмірного зростання обсягу кредитування або інших факторів, які є свідченням підвищення рівня системних ризиків.
3. Буфер системної важливості. Встановлюється в обсязі 1-2% від загального обсягу ризику, лише для банків, які набули статус системно важливого, залежить від їх категорії.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: кредитний ризик виявляється на помірному рівні, аналогічно ризику ліквідності, валютному та процентному, при цьому ризик капіталу та інвестиційний ризик низькі.

На рис. 3.3 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для Корпоративної бізнес-моделі із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.3).

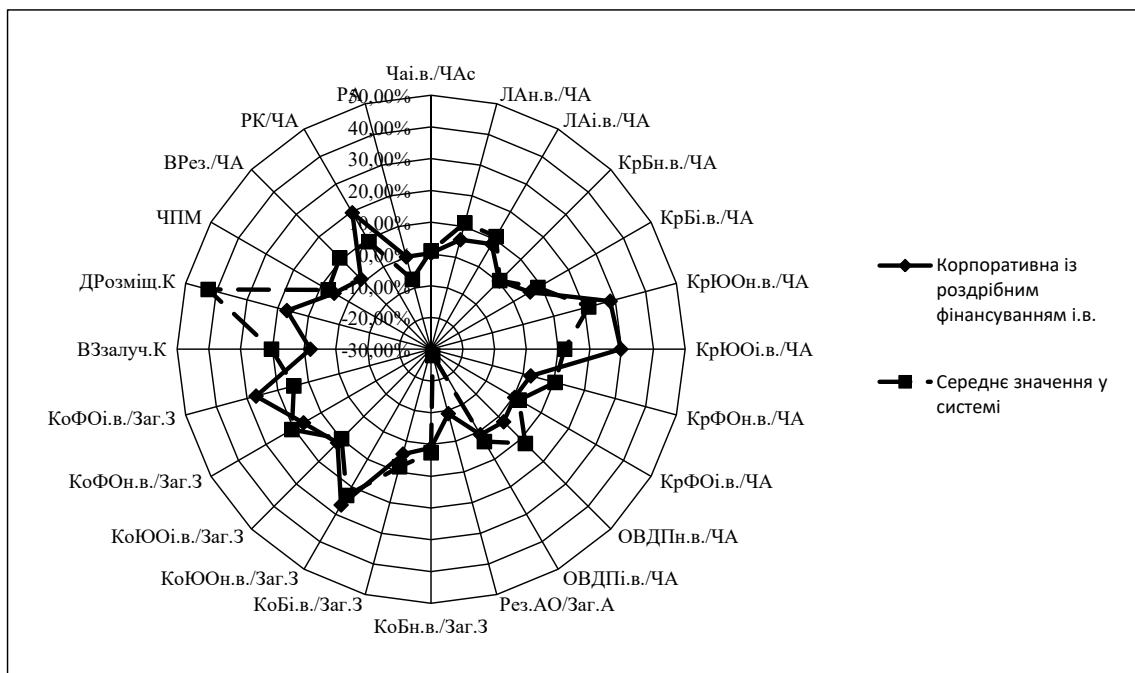

Рис. 3.3. Середні значення СІ бізнес-моделі Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: кредитний ризик виявляється на високому рівні, так само як ризик ліквідності, валютний та процентний, проте ризик капіталу та інвестиційний ризик низькі.

На рис. 3.4 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для бізнес-моделі МБК та інвестиційна із залежністю від МБК із операціями в національній валюті та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.4).

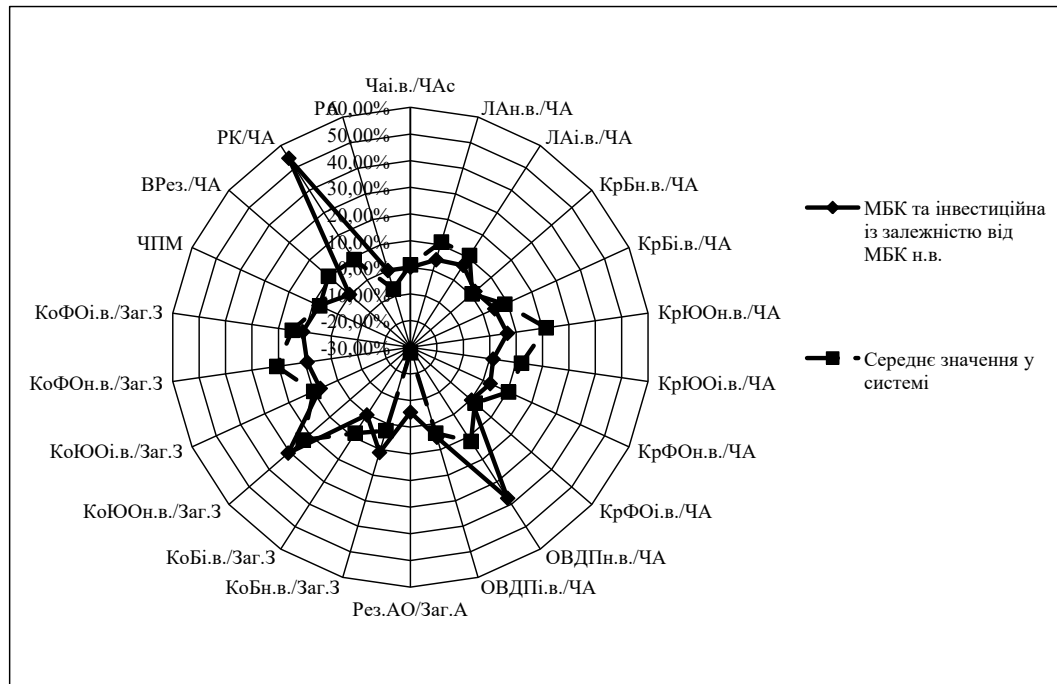

Рис. 3.4. Середні значення СІ бізнес-моделі МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: кредитний ризик виявляється на низькому рівні, так само як процентний, валютний та ризик капіталу, проте значна концентрація коштів в ОВДП свідчить про високий рівень інвестиційного ризику та ризику ліквідності.

На рис. 3.5 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для бізнес-моделі МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.5).

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: валютний ризик виявляється на високому рівні, що пов'язано із значним перевищенням обсягу коштів, що розміщені в інших банках в іноземній валюті, над середнім системним рівнем, кредитний ризик, ліквідності, процентний, інвестиційний та ризик капіталу мають помірний рівень.

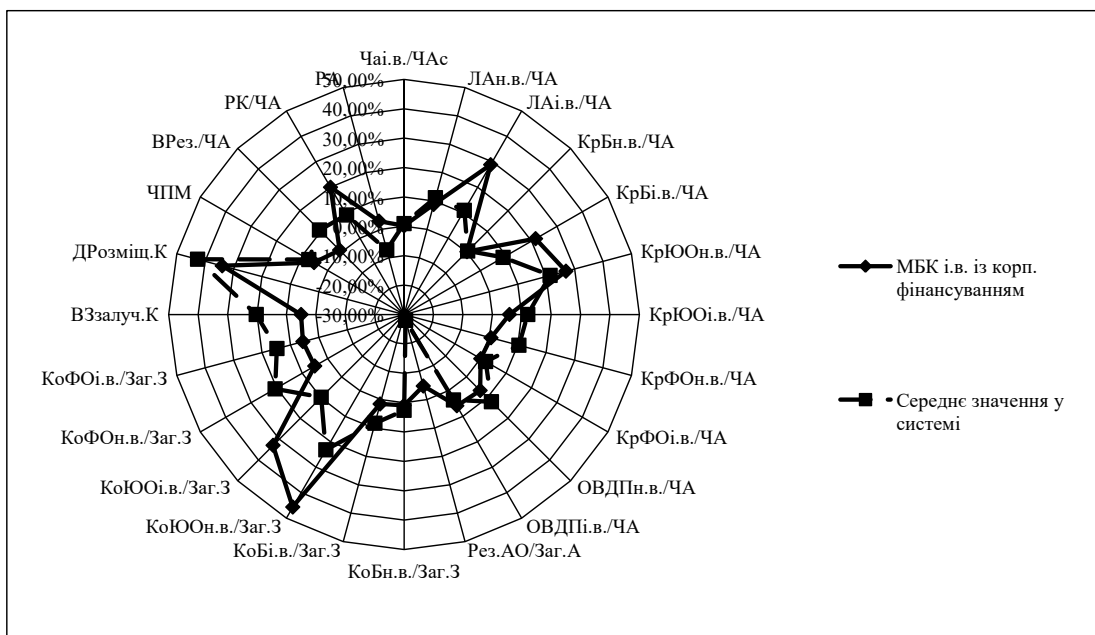

Рис. 3.5. Середні значення СІ бізнес-моделі МБК і.в. із корпоративним фінансуванням.

На рис. 3.6 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для Роздрібної бізнес-моделі та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.6).

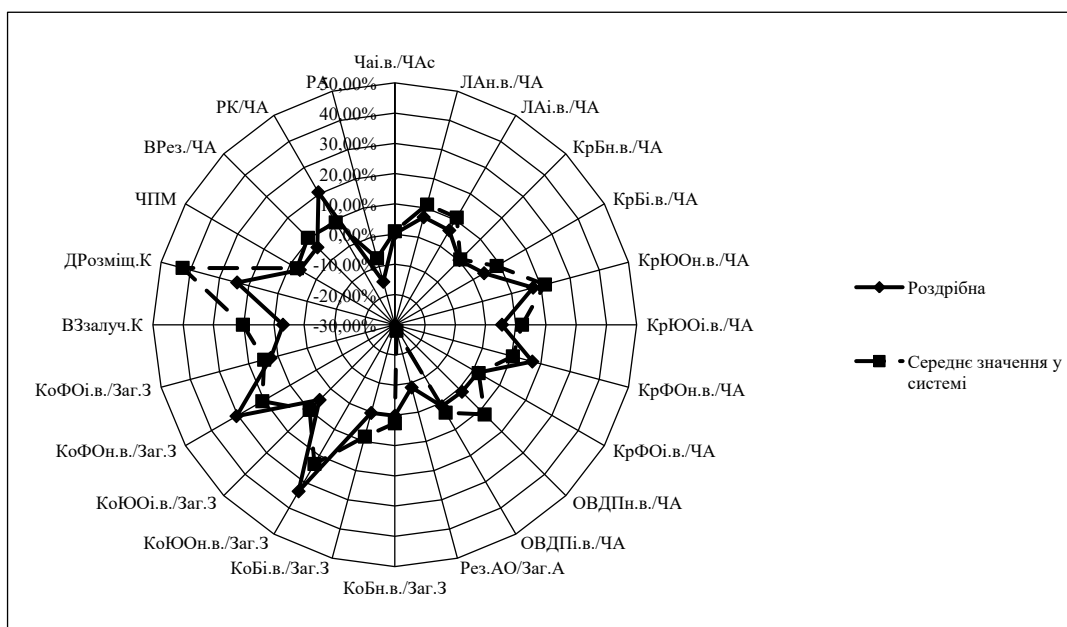

Рис. 3.6. Середні значення СІ Роздрібної бізнес-моделі.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: кредитний ризик має високий рівень, що обумовлено суттєвими обсягами кредитування фізичних осіб, в тому числі й в іноземній валюті, що підтверджує високий валютний ризик, показники ліквідності знаходяться на нижчому рівні, ніж середні значення у системі, що свідчить про високий ризик ліквідності, співвідношення дохідності та вартості залучення коштів, які нижчі за середні, підтверджують високий процентний ризик, показник рентабельності активів менше системного, що є свідченням високого ризику капіталу, низьким залишається лише інвестиційний ризик.

На рис. 3.7 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для Інвестиційної бізнес-моделі із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.7).

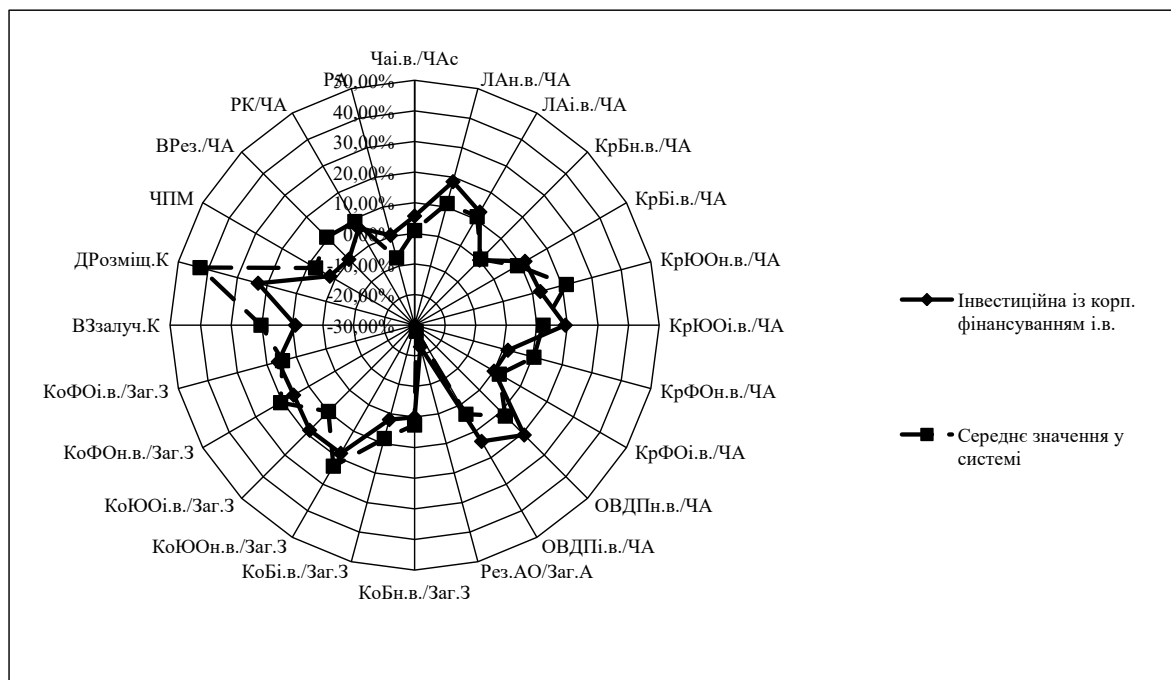

Рис. 3.7. Середні значення СІ бізнес-моделі Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: кредитний ризик через низьку

якість активів свідчить має високий рівень, валютний ризик високий через перевищення кредитного та депозитного портфелю юридичних осіб в іноземній валюті над середніми у системі, враховуючи концентрацію активів в ОВДП в іноземній валюті, інвестиційний ризик буде високим, обсяги регулятивного капіталу банків цієї бізнес-моделі знаходиться на середньому рівні в той час як рентабельність активів вища за середній показник, що свідчить про помірний ризик капіталу, процентний ризик та ризик ліквідності також виявляються на помірному рівні.

На рис. 3.8 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для Роздрібною бізнес-моделі із операціями в національній валюті та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.8).

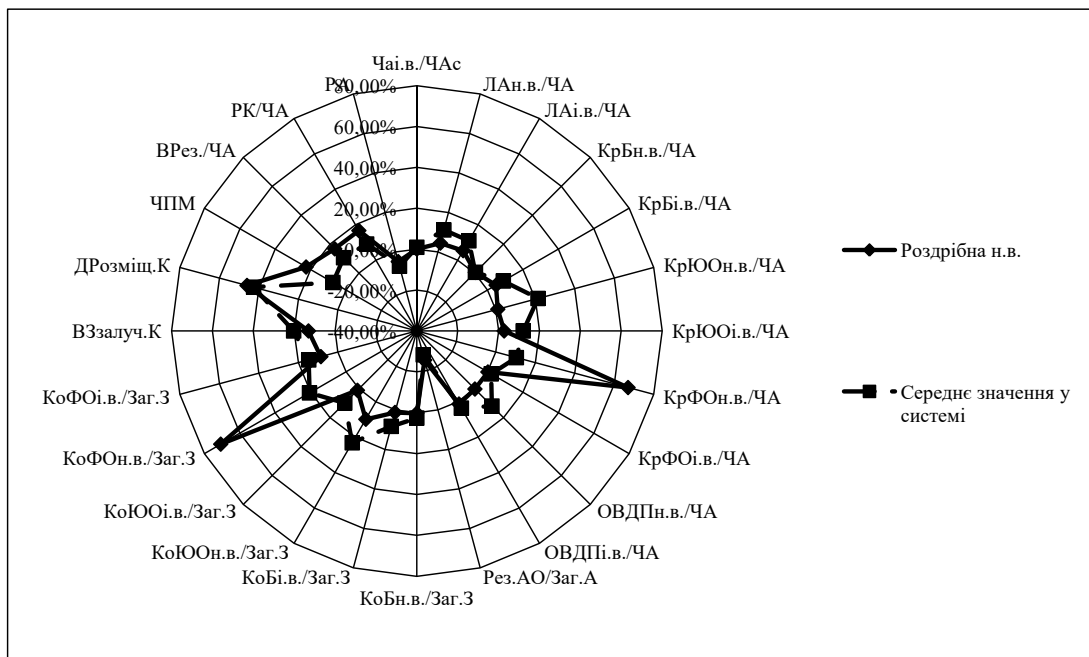

Рис. 3.8. Середні значення СІ бізнес-моделі Роздрібна н.в.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: враховуючи значний обсяг кредитного портфелю фізичних осіб в національній валюті, низьку якість активів та суттєві відрахування до резервів, кредитний ризик має високий рівень, так само як і ризик капіталу через низьку рентабельність активів та незначний обсяг регулятивного капіталу, ризик ліквідності знаходиться на

високому рівні, оскільки обсяги ліквідних активів значно менші за середній системні показники, процентний ризик при цьому помірний, а валютний та інвестиційний низькі.

На рис. 3.9 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для бізнес-моделі МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.9).

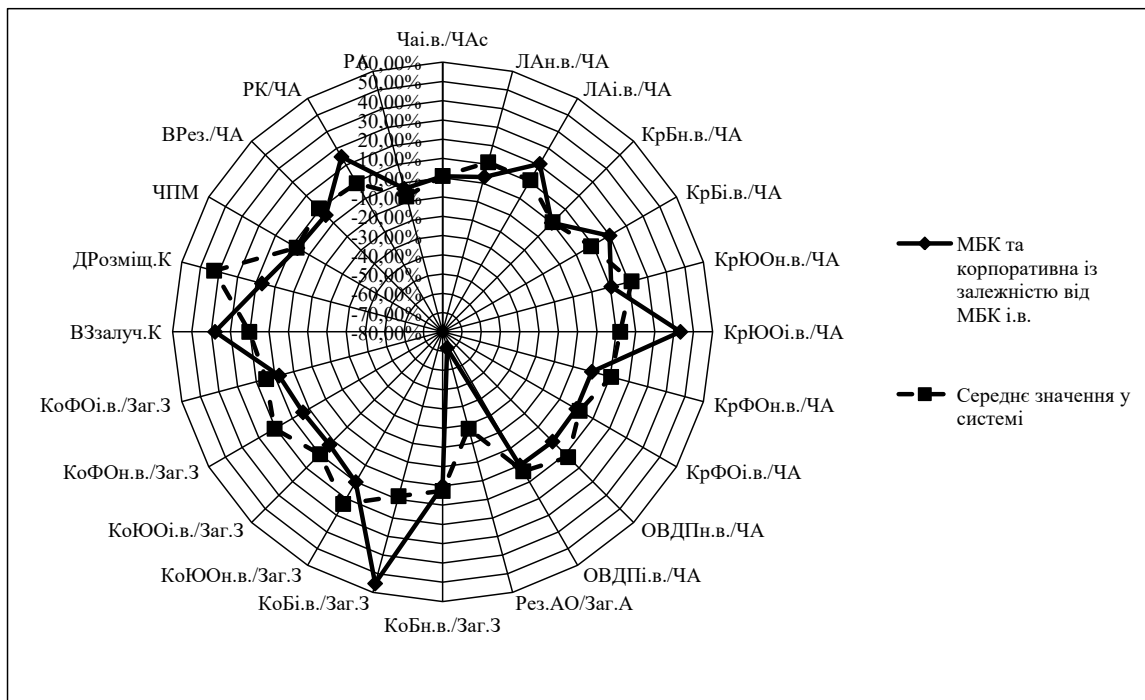

Рис. 3.9. Середні значення СІ бізнес-моделі МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: кредитний ризик високий на фоні значного кредитного портфелю юридичних осіб в іноземній валюті та низької якості активів, валютний ризик високий через надання переваги проведенню операцій в іноземній валюті, через суттєве залучення коштів на міжбанківському ринку ризик ліквідності високий, так само як і процентний, при цьому ризик капіталу виявляється на помірному рівні.

На рис. 3.10 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для бізнес-моделі МБК із операціями в національній валюті та

роздрібна із операціями в іноземній валюті із залежністю від МБК та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.10).

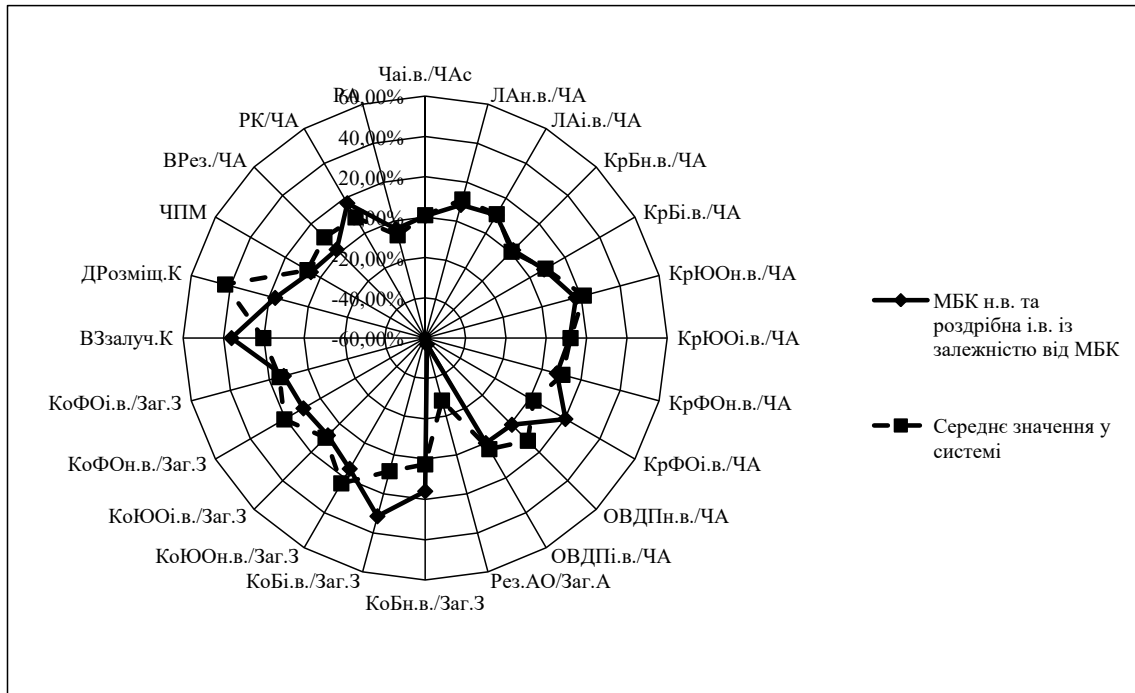

Рис. 3.10. Середні значення СІ бізнес-моделі МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: значні обсяги кредитного портфелю фізичних осіб в іноземній валюті на фоні низької якості активів свідчать про високий кредитний ризик, а надання переваги проведенню операцій в іноземній валюті, також і про високий валютний ризик, вартість залучення коштів перевищує показник їх розміщення, що вказує на високий процентний ризик та ризик капіталу, що також підтверджується незначною рентабельністю активів групи, значні обсяги залучення коштів на міжбанківському ринку в іноземній валюті, які перевищують середні показники у системі, вказують також і на високий ризик ліквідності, помірним залучається лише інвестиційний ризик.

На рис. 3.11 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для Інвестиційної бізнес-моделі із роздрібним фінансуванням та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.11).

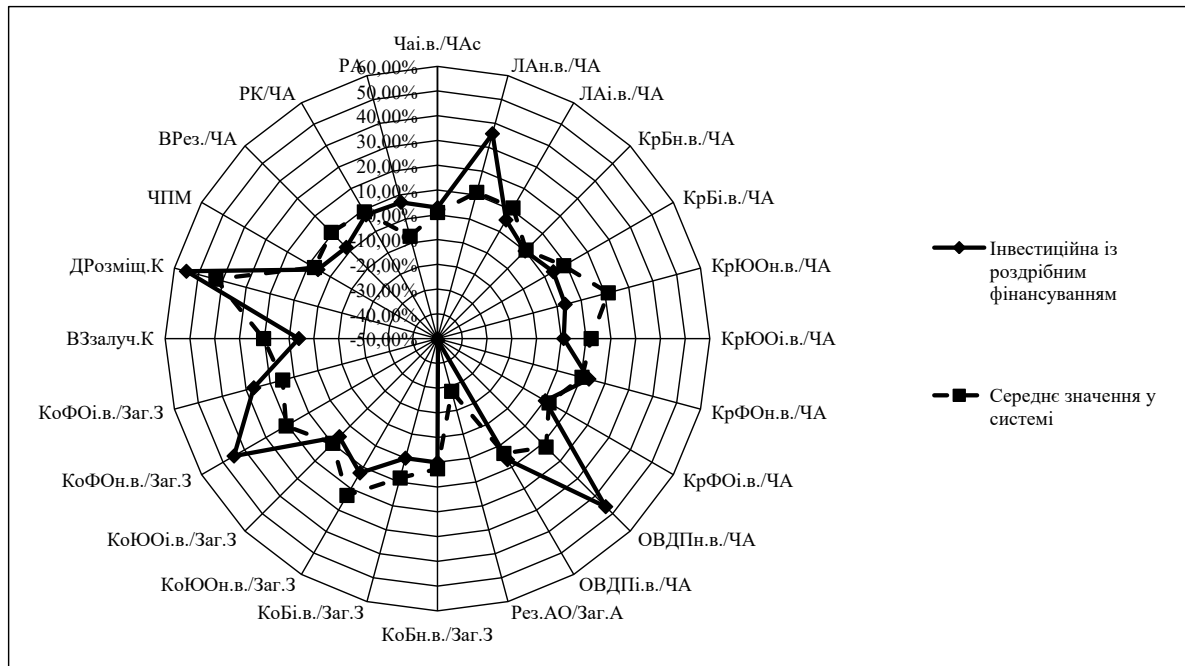

Рис. 3.11. Середні значення СІ бізнес-моделі Інвестиційна із роздільним фінансуванням.

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: кредитний ризик залишається високим на фоні низької якості активів, концентрація активів в ОВДП при цьому вказує на високий інвестиційний ризик, валютний ризик та ризик ліквідності помірні, а ризик капіталу та процентний низькі.

На рис. 3.12 наведена діаграма із середніми значеннями суттєвих показників для банків проблемної групи та середні значення показників в цілому по системі (рис. 3.12).

Виходячи з наведених на діаграмі даних, можна сформуванати наступний профіль ризику для вказаної бізнес-моделі: значне перевищення кредитного портфелю юридичних осіб над середніми системними показниками на фоні значних відрахувань до резервів та низької якості активів, є свідченням високого кредитного ризику, низька рентабельність активів та обсяги регулятивного капіталу вказують на високий ризик капіталу, ризик ліквідності, інвестиційний та валютний ризик при цьому помірний, в той час як процентний

високий, що підтверджується незбалансованістю між вартістю залучення та дохідністю розміщення коштів.

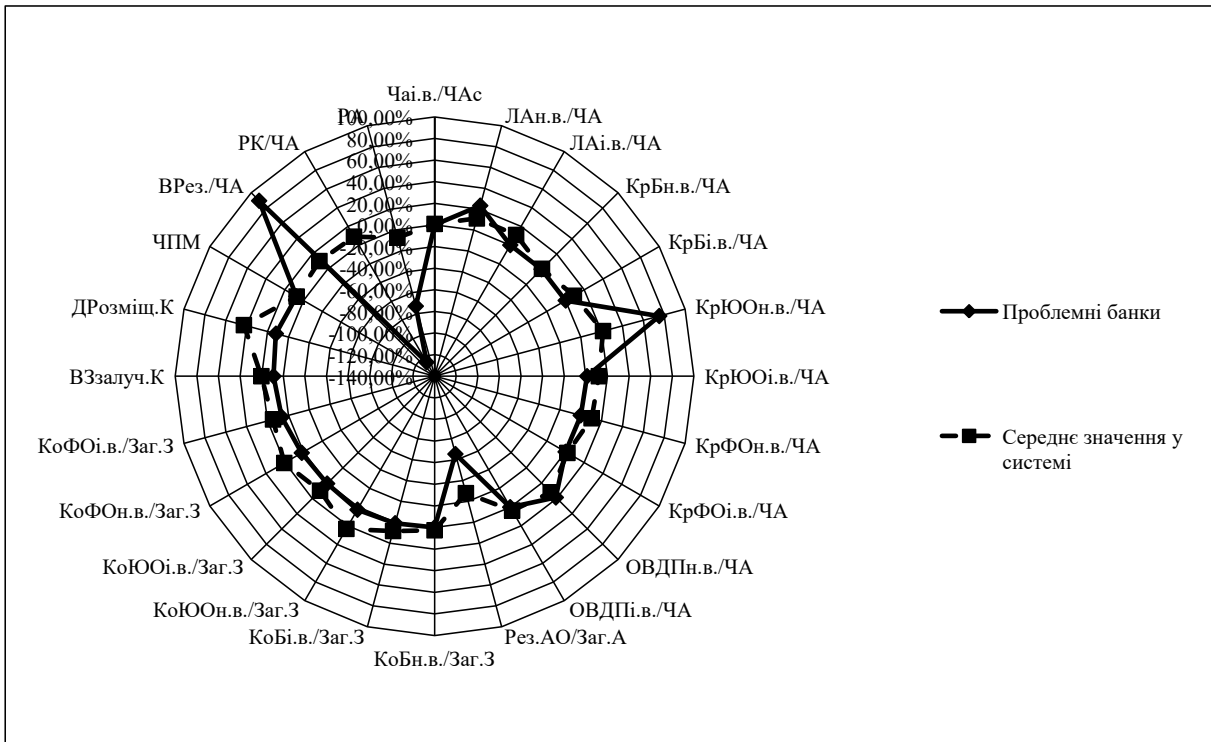

Рис. 3.12. Середні значення С1 проблемних банків

Узагальнемо отримані результати в вигляді таблиці із профілем ризику для кожної бізнес-моделі (табл. 3.1).

Отримані результати слугують підтвердженням наявності суттєвого взаємозв'язку та взаємозалежності між бізнес-моделлю банку та його ризик-профілем. Крім цього, розподіл банків за бізнес-моделями із відповідним профілем ризику дозволяє отримати важливу інформацію щодо сукупного ризик-профілю банківської системи країни, а також здійснювати інтерпретацію нормативів та обмежень, виходячи з основних сутнісних характеристик банку [23, 54].

Проведений аналіз дозволив виявити бізнес-моделі із значним профілем ризику, до яких належать: Корпоративна із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті, Роздрібна, МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті та МБК в національній валюті та роздрібна в іноземній валюті із залежністю від МБК. Найменш ризиковими

виявилися бізнес-моделі Корпоративна н.в. та Універсальна, які розташовані у центральній частині карти Кохонена.

Таблиця 3.1

Бізнес-моделі банків та їх профілі ризику

Бізнес-модель	Профіль ризику					
	<i>кредитний</i>	<i>ліквідності</i>	<i>валютний</i>	<i>процентний</i>	<i>капіталу</i>	<i>інвестиційний</i>
Корпоративна н.в.	високий	помірний	низький	помірний	низький	низький
Універсальна	помірний	помірний	помірний	помірний	низький	низький
Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.	високий	високий	високий	високий	низький	низький
МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.	низький	високий	низький	низький	низький	високий
МБК і.в. із корп. фінансуванням	помірний	помірний	високий	помірний	помірний	помірний
Роздрібна	високий	високий	високий	високий	високий	низький
Інвестиційна із корп. фінансуванням і.в.	високий	помірний	високий	помірний	помірний	високий
Роздрібна н.в.	високий	високий	низький	помірний	високий	низький
МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.	високий	високий	високий	високий	помірний	низький
МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК	високий	високий	високий	високий	високий	помірний
Інвестиційна із роздрібним фінансуванням	високий	помірний	помірний	низький	низький	високий
Проблемні банки	високий	помірний	помірний	високий	високий	помірний

Таким чином, системи управління ризиками банків мають враховувати особливості їх бізнес-моделей, адаптуватися до якісних та кількісних характеристик окремих ризиків та сукупного профілю ризику. Розвиток бізнес-моделі банку має враховувати особливості загального рівня вразливості до ризиків та межі заходів для мінімізації ризику. Вірним є і зворотнє твердження. Формування та управління профілем ризику має спиратися на характеристики бізнес-моделі банку, особливості компонентів ведення бізнесу, які відрізняють її від інших банків.

3.2. Міграція банків між групами: основні причини та наслідки

Важливим етапом аналізу банків є дослідження їхньої міграція між групами із різними бізнес-моделями. Проте, необхідно зауважити, що такі міграції не є свідченням зміни бізнес-моделі банку, а пов'язані в першу чергу із можливими суттєвими змінами у фінансовій звітності на дату аналізу, що впливає на структурно-функціональні характеристики банків та їх профіль ризику, а також на розподіл банків на СФГБ-карті. Крім цього, такі зміни можуть бути пов'язані як зі зміною структури активів, зобов'язань, доходів та витрат самого банку, так й інших банків у структурно-функціональній групі. Проте, узагальнення інформації щодо міграції банків за групами на СФГБ-карті надає можливість зробити висновки щодо загальних змін, які відбуваються у банківській системі країни, а також виокремити відповідні тенденції таких змін.

Розглянемо основні міграції українських банків між структурно-функціональними групами із різними бізнес-моделями за період з 01.01.2019 по 01.01.2021, виходячи з поквартальних даних їх коефіцієнтів-індикаторів за період з 01.01.2018 по 01.01.2021.

У таблиці 3.2 наведені банки, які належали до корпоративної бізнес-моделі із операціями в національній валюті (Корпоративна н.в.) за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Банки бізнес-моделі Корпоративна н.в.
за період з 01.01.2019 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	22	32	18
Сума активів, млрд. грн.	117,71	175,31	144,72
Банки	ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «ІНГ Банк Україна», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «КБ «ГЛОБУС», АБ «КЛПРИНГОВИЙ ДІМ», АТ «Полтава-банк», АТ «БАНК АЛЬЯНС», ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК», АТ «АБ «РАДАБАНК», АТ «КРИСТАЛБАНК», ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК, АТ «КІБ», АТ «ЮНЕКС БАНК», АТ «АЙБОКС БАНК», АТ «РВС БАНК», АТ «АСВІО БАНК», АТ «МетаБанк», АТ «АЛЬТБАНК», АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ», АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ», АТ «БАНК «ПОРТАЛ»	ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», АТ «БТА БАНК», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «МТБ БАНК», АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», АТ «КБ «ГЛОБУС», АТ «БАНК АЛЬЯНС», ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК», АБ «КЛПРИНГОВИЙ ДІМ», АТ «Полтава-банк», АТ «БАНК СІЧ», АТ «АБ «РАДАБАНК», АТ «АКБ «КОНКОРД», АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК», АТ «Місто Банк», АТ «КРИСТАЛБАНК», АТ «КІБ», АТ «АЛЬТБАНК», АТ «АЙБОКС БАНК», АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «АСВІО БАНК», АТ «ЮНЕКС БАНК», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АТ «МетаБанк», АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ», Полікомбанк, АТ «СКАЙ БАНК», АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ»	АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «БАНК АЛЬЯНС», АТ «КБ «ГЛОБУС», АТ «Полтава-банк», АТ «АБ «РАДАБАНК», АТ «КРИСТАЛБАНК», АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК», АТ «АЛЬТБАНК», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АТ «МетаБанк», АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ», АТ «ЮНЕКС БАНК», Полікомбанк, АТ «СПБ», АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ», АТ «БАНК «ПОРТАЛ», АТ «АЛЬПАРІ БАНК»

Виходячи з даних, що наведені у таблиці, можна зробити висновок, що група банків із корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній

валюти протягом всього аналізованого періоду залишалася найчисленнішою за кількістю, проте не найбільшою за обсягом активів. Необхідно відмітити суттєве зменшення кількості банків бізнес-моделі Корпоративна н.в. на 01.01.2021, порівняно із попередніми аналізованими датами.

На 01.01.2020, порівняно з 01.01.2019, кількість банків у групі із корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті зросла з 22 до 32, а обсяг активів, який займає група у банківській системі країни зріс на 57,6 млрд. грн. На 01.01.2020, порівняно із попередньою аналізованою датою, до групи із бізнес-моделлю Корпоративна н.в. приєдналися наступні банки: АТ «КРЕДОБАНК», АТ «БТА БАНК», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «МТБ БАНК», АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», АТ «БАНК СІЧ», АТ «АКБ КОНКОРД», АТ «Місто Банк», АТ «СКАЙ БАНК». При чому, наступні банки за вказаний період не потрапили до цієї групи: АТ «ІНГ Банк Україна», АТ «РВС БАНК» та АТ «БАНК ПОРТАЛ».

На 01.01.2021, порівняно з 01.01.2020, ситуація дещо змінилася і 14 банків змінили свої групи на інші, а саме: ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», АТ «БТА БАНК», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «МТБ БАНК», АКБ «Індустріалбанк», ПуАТ «КБ «Акордбанк», АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ», АТ «БАНК СІЧ», АТ «АКБ «КОНКОРД», АТ «Місто Банк», АТ «КІБ», АТ «АЙБОКС БАНК», АТ «АСВІО БАНК», АТ «СКАЙ БАНК». При цьому, наступні банки на 01.01.2021 увійшли до цієї групи: АТ «ЄПБ», АТ «АЛЬПАРІ БАНК», АТ «БАНК «ПОРТАЛ».

ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР» на 01.01.2021, порівняно із розрахунком на 01.01.2020 та 01.01.2019, перейшов до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., що пов'язано в першу чергу із зростанням показника співвідношення ОВДП в національній валюті та чистих активів на 30,36% та показника співвідношення МБК в національній валюті до загальних зобов'язань на 3,49%.

АТ «КРЕДОБАНК» на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, повернувся до групи із Універсальною бізнес-моделлю, до якої належав також і на 01.01.2019. Основні причини зміни групи пов'язані із зменшення частки у чистих активах корпоративних кредитів в національній на 1,46% та зменшенням частки у загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб на національній валюті на 2,45%.

АТ «ПРАВЕКС БАНК» на 01.01.2021, порівняно із розрахунком на 01.01.2020 та 01.01.2019, також перейшов до групи із Універсальною бізнес-моделлю. Причини зміни групи чітко не виражені, проте вірогідно пов'язані із зростанням частки в чистих активах корпоративних кредитів в іноземній валюті на 4,84% та роздрібних кредитів в національній валюті на 4,17% на фоні зростання частки в загальних зобов'язаннях коштів, які залучаються від юридичних осіб в іноземній валюті на 3,22%.

АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК» протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделлями: на 01.01.2019 МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в., на 01.01.2020 Корпоративна н.в., на 01.01.2021 Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Міграція на 01.01.2021 обумовлена в першу чергу зменшення частки в загальних зобов'язаннях коштів, які залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 13,22% та зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті на 6,24%.

АТ «БТА БАНК» на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, повернувся до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., до якої належав також і на 01.01.2019. Причини міграції полягають у суттєвому зменшенні частки в чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 10,41% та зростанні частки в чистих активах ОВДП в національній валюті на 4,6%.

АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО» на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, повернувся до групи із Універсальною бізнес-моделлю, до якої належав також і на 01.01.2019. Причини зміни групи пов'язані із зменшенням частки у чистих

активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 2,61%, зростанням частки в чистих активах ОВДП в національній та іноземній валюті на 24% та 4,36% відповідно, зменшенні частки у загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб, на 4,13%, а також з іншими структурними змінами активів, пасивів, доходів та зобов'язань.

ПАТ «МТБ БАНК» на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, також повернувся до групи із Універсальною бізнес-моделлю, до якої належав також і на 01.01.2019. Основні причини міграції пов'язані із зменшенням частки у чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 2,40%, зростанням частки в чистих активах ОВДП в національній валюті на 11,34%, а також з іншими структурними змінами активів, пасивів, доходів та зобов'язань.

АКБ «Індустріалбанк» протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделлями: на 01.01.2019 Універсальна, на 01.01.2020 Корпоративна н.в., на 01.01.2021 Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Міграція на 01.01.2021 обумовлена зменшенням частки в чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 8,79%, зростанням частки в чистих активах кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 3,75% та зменшенням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 7%.

ПуАТ «КБ «Акордбанк» на 01.01.2021, порівняно із розрахунком на 01.01.2020 та 01.01.2019, перейшов до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. Причини зміни групи полягають у зменшенні частки у чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 3,54%, суттєвому зростанні частки у чистих активах ОВДП в національній валюті на 52,47% та суттєвому зменшенні частки у загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 14,37%.

АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ» на 01.01.2021, порівняно із розрахунком на 01.01.2020 та 01.01.2019, перейшов до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Така міграція може бути пояснена зростанням

частки у чистих активах кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 7,20%, суттєвим зменшенням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 22,57% та зростанні частки коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті, на 3,92%.

АТ «БАНК СІЧ» протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделями: на 01.01.2019 Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., на 01.01.2020 Корпоративна н.в., на 01.01.2021 МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. Міграція на 01.01.2021 обумовлена зменшенням частки в чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 14,76%, суттєвим зростанням частки в чистих активах ОВДП в національній валюті на 48,73%, зменшенні частки у загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 8,96% та зростанні частки МБК в національній валюті на 4,35%.

АТ «АКБ «КОНКОРД» також протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделями: на 01.01.2019 Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., на 01.01.2020 Корпоративна н.в., на 01.01.2021 Роздрібна. Зміна групи на 01.01.2021 може бути пов'язана із зменшенням частки в чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 8,06%, зростанні частки ОВДП в національній валюті на 14,8%, зменшенні частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучаються від юридичних осіб в національній валюті на 1,89%, незначному зростанні частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучаються від фізичних осіб в національній та іноземній валюті, на 1,85% та 0,74% відповідно, а також суттєвому зростанні частки у чистих активах операційних витрат (на 19,24%), операційних доходів (на 19,72%) та непроцентних доходів (на 21,98%).

АТ «Місто Банк» також належав до груп із різними бізнес-моделями, так на 01.01.2019 банк входив до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., на 01.01.2020 Корпоративна н.в., а 14.12.2020 банк був ліквідований, не дивлячись на попереднє перебування у відносно стійкій структурно-функціональній групі.

АТ «КІБ» на 01.01.2021, порівняно із розрахунком на 01.01.2020 та 01.01.2019, перейшов до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. Причинами такої міграції банку може бути зменшення частки в чистих активах кредитів юридичним особам на 13,30%, а також зростання частки ОВДП в національній валюті на 25,94%.

АТ «АЙБОКС БАНК» на 01.01.2021, порівняно із розрахунком на 01.01.2020 та 01.01.2019, перейшов до групи із бізнес-моделлю МБК і.в. із корпоративним фінансуванням. Такий перехід банку обумовлений збільшенням частки в чистих активах ліквідних активів в іноземній валюті на 30,38%, зростанням частки у чистих активах МБК в іноземній валюті на 10,46%, зменшенням частки у чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 15,10%, зменшенням частки у загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 10,20% та суттєвим зростанням частки коштів, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті, на 33,87%.

АТ «АСВІО БАНК» аналогічно попередньому банку на 01.01.2021, порівняно із розрахунком на 01.01.2020 та 01.01.2019, перейшов до групи із бізнес-моделлю МБК і.в. із корпоративним фінансуванням. Міграція банку пов'язана із збільшенням частки в чистих активах ліквідних активів в іноземній валюті на 11,34%, зростанням частки у чистих активах МБК в іноземній валюті на 11,22%, зменшенням частки у чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 10,24%, зменшенням частки у загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 5,50% та помітним зростанням частки коштів, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті, на 13,72%.

АТ «СКАЙ БАНК» протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделями: на 01.01.2019 Роздрібна, на 01.01.2020 Корпоративна н.в., на 01.01.2021 МБК і.в. із корпоративним фінансуванням. Зміна групи на 01.01.2021 обумовлена збільшенням частки в чистих активах ліквідних активів в іноземній валюті на 12,92%, зростанням частки у чистих

активах МБК в іноземній валюті на 1,89%, зменшенням частки у чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 10,53%, а також зростанням частки у чистих зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті, на 18,61%.

АТ «СПБ» на 01.01.2021 навпаки, перейшов до групи із бізнес-моделлю Корпоративна н.в., хоча на 01.01.2020 та 01.01.2019 перебував у групі із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Основними причинами змін стало зростання частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 2,13%, а також суттєвим зменшенням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті, на 21,21%.

АТ «АЛЬПАРИ БАНК», аналогічно попередньому перейшов на 01.01.2021 до групи із бізнес-моделлю Корпоративна н.в. не дивлячись на те, що на 01.01.2020 та 01.01.2019 належав до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. Така міграція може бути пов'язана із суттєвим зменшенням частки в чистих активах ОВДП в національній валюті на 35,18% та зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 23,78%.

АТ «БАНК «ПОРТАЛ» змінив групу лише на 01.01.2020, перейшовши до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., а на 01.01.2021 та 01.01.2019 залишався у групі із бізнес-моделлю Корпоративна н.в. Міграція на 01.01.2020 обумовлена суттєвим зменшенням частки в чистих активах кредитів юридичним особам в національній валюті на 14,13%, суттєвим зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті, на 32,79% із одночасним скороченням частки коштів, що залучені від юридичних осіб в національній та іноземній валюті, на 29,65% та 17,06% відповідно. Повернення на 01.01.2021 до групи із Корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті можна пояснити зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 4,73%.

Таким чином, на 01.01.2021 більшість банків змінили свою групу із бізнес-моделлю корпоративна із операціями в національній валюті на інші групи з наступними бізнес-моделями: МБК та інвестиційна із залежністю від МБК з операціями в національній валюті (5 банків); Універсальна (4 банки); МБК та корпоративна із залежністю від МБК з операціями в іноземній валюті (1 банк); Корпоративна із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті (2 банки); Роздрібна (1 банк); МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням (3 банки).

Перехід до групи із корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті здійснили 3 банки, змінивши групи із наступними бізнес-моделями: Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. та МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.

У таблиці 3.3 наведені банки, які належали до універсальної бізнес-моделі за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Банки Універсальної бізнес-моделі за період з 01.01.2019 по 01.01.2021

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	12	5	15
Сума активів, млрд. грн.	349,44	302,98	448,63
Банки	АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «ПУМБ», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК », ПАТ «МТБ БАНК», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «АП БАНК»	АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «АЛЬФА- БАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ПРЕУС БАНК МКБ», АТ «ПУМБ»	АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «ПРЕУС БАНК МКБ», АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК», АТ «ПУМБ», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «МТБ БАНК», АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «ОКСІ БАНК»

Виходячи з даних, що наведені у таблиці, можна зробити висновок, що група банків із універсальною бізнес-моделлю була найчисленнішою за кількістю лише на 01.01.2021. Необхідно відмітити суттєве зменшення кількості банків у групі із універсальною бізнес-моделлю на 01.01.2020, порівняно із іншими аналізованими датами.

На 01.01.2020, порівняно з 01.01.2019, кількість банків у групі із універсальною бізнес-моделлю зменшилась з 12 до 5, а обсяг активів, який займає група у банківській системі країни зменшився на 46,46 млрд. грн. На 01.01.2020, порівняно із попередньою аналізованою датою, до із групи із універсальною бізнес-моделлю вийшли наступні банки: АТ «ОТП БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», ПАТ «МТБ БАНК», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «АП БАНК». Та навпаки, до групи доєднався АТ «ПРЕУС БАНК».

На 01.01.2021, порівняно з 01.01.2020, ситуація суттєво змінилася та група збільшилася з 5 до 15 банків, а приріст активів склав 145,65 млрд. грн. До групи банків із універсальною бізнес-моделлю на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, додатково увійшли: АТ «ОТП БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «МТБ БАНК», АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ» АТ «МОТОР-БАНК», АТ «ОКСІ БАНК». При чому АТ «УКРГАЗБАНК» навпаки, залишив групу та змінив бізнес-модель.

АТ «ОТП БАНК» змінив групу лише на 01.01.2020 перейшовши до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Серед основних причини повернення до групи із універсальною бізнес-моделлю, не дивлячись на те, що вони чітко не виражаються, можна виділити зростання частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 13,93%, зменшення частки кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 5,48% та кредитів фізичних особам в національній валюті на 3,75%, зростання частки ОВДП в національній валюті на 3%, а також зменшення частки в загальних зобов'язаннях коштів, що

залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 5,22% та збільшення частки коштів, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті, на 6,92%.

АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» аналогічно змінив групу лише на 01.01.2020 перейшовши до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Причини міграції до групи із універсальною бізнес-моделлю чітко не виявляються та можуть полягати у зростанні частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 13,02%, зменшення частки в чистих активах кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 7,68% та кредитів фізичним особам в національній валюті на 4,19%, зменшення частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті на 5,22% та зростання частки в іноземній валюті на 7,57%.

АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» на 01.01.2021 також перейшов до групи із універсальною бізнес-моделлю, не дивлячись на те, що на 01.01.2020 та 01.01.2019 належав до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Основні причини переходу на 01.01.2021 чітко не виражені та можуть бути пов'язані із зростання частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 5,10% та зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті, на 4,65%.

АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» аналогічно попередньому банку на 01.01.2021 перейшов до групи із універсальною бізнес-моделлю, хоча на 01.01.2020 та 01.01.2019 належав до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Така міграція чітко не обумовлена зміною структурних показників та може бути пов'язана із зростання частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 9,54% та суттєвим зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті, на 20,85%.

АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ» так само як і попередні банки на 01.01.2021 перейшов до групи із універсальною бізнес-моделлю з групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Суттєвими причинами міграції стали зростання частки в чистих активах МБК в

іноземній валюті на 4,69%, значне зменшення частки в чистих активах кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 20,51%, а також зростання частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 11,09%.

АТ «МОТОР-БАНК» змінив групу лише на 01.01.2020 перейшовши до групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Основними причинами переходу на 01.01.2020 стали зменшення частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 7,92%, зростання частки кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 1,40%, зменшення частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в іноземній валюті, на 9,50% та зростання частки коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті на 2,82%. Повернення на 01.01.2021 до групи із універсальною бізнес-моделлю обмовлено зростанням частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 19,65%, суттєвим зменшенням частки кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 20,24%, зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній та іноземній валюті, на 3,07% та 8,44% відповідно, а також суттєвим зменшення частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті, на 10,99%.

АТ «ОКСІ БАНК» на 01.01.2021 змінив групу та перейшов до групи із універсальною бізнес-моделлю з групи із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., до якої належав на 01.01.2020 та 01.01.2019. Серед основних причин такої зміни варто виокремити зростання частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 5,11%, значне скорочення частки в чистих активах кредитів юридичним особам на 11,48% та зростання частки кредитів фізичним особам в національній валюті на 16,34%, а також зростання частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 9,44% на фоні зменшення частки коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті, на 11,28%.

Таким чином, на 01.01.2021, порівняно з 01.01.2020, до групи із універсальною бізнес-моделлю перейшли банки з інших груп із наступними бізнес-моделлями: Корпоративна із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті (7 банків); Корпоративна з операціями в національній валюті (4 банки).

Слід зазначити, що 6 банків на 01.01.2021 повернулися до групи із універсальною бізнес-моделлю, до якої належали також і на 01.01.2019, а отже, їх перехід до групи із іншою бізнес-моделлю на 01.01.2020 ймовірно міг бути пов'язаний із проведенням окремих операцій, які й вплинули на збільшення обсягу корпоративного кредитування в національній та іноземній валюті, а також залучених корпоративних депозитів в національній валюті та роздрібних в іноземній.

У таблиці 3.4 наведені банки, які належали до бізнес-моделі Корпоративна із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 (табл. 3.4).

Відповідно до даних, які наведені у таблиці, спостерігається негативна динаміка кількості банків у групі із зазначеною бізнес-моделлю на 01.01.2021, хоча на попередні звітні дати їх кількість залишалася стабільною. Так на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020 кількість банків у групі із корпоративною бізнес-моделлю із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті скоротилася з 18 до 10, а сума чистих активів банків цієї групи скоротилася на 89,57 млрд. грн.

На 01.01.2020, порівняно із 01.01.2019, із групи вийшли наступні банки: АТ «ПРЕУС БАНК МКБ», АТ «МІСТО БАНК», АТ «АКБ «КОНКОРД», АТ «БАНК СІЧ», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АТ «Полікомбанк». Та навпаки, наступні банки приєдналися до групи із зазначеною бізнес-моделлю: АТ «ОТП БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «МОТОР БАНК», АТ «АП БАНК», АТ «БАНК «ПОРТАЛ».

Таблиця 3.4

**Банки бізнес-моделі Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.
за період з 01.01.2019 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	18	18	10
Сума активів, млрд. грн.	102,52	192,26	102,69
Банки	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», АТ «ПРЕУС БАНК МКБ», АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК», Акціонерний банк «Південний», АТ «ТАСКОМБАНК», АТ «МЕГАБАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК», БАНК «ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ», АТ АКБ «Львів», АТ «Місто Банк», АТ «БАНК «ГРАНТ», АТ «КОМІНВЕСТБАНК», АТ «АКБ «КОНКОРД», АТ «БАНК СІЧ», ПАТ «БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ», Полікомбанк, АТ «ЄПБ», АТ «ОКСІ БАНК»	АТ «ОТП БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК», Акціонерний банк «Південний», АТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК», АТ «МЕГАБАНК», БАНК «ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ», АТ АКБ «Львів», АТ «БАНК «ГРАНТ», АТ «КОМІНВЕСТБАНК», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «АП БАНК», АТ «ЄПБ», АТ «ОКСІ БАНК», АТ «БАНК «ПОРТАЛ»	АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», Акціонерний банк «Південний», АТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК», АТ «МЕГАБАНК», АТ АКБ «Львів», АКБ «ІНДУСТРІАЛ-БАНК», АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ», АТ «БАНК «ГРАНТ», АТ «КОМІНВЕСТБАНК»

На 01.01.2021 спостерігаються суттєві зміни, що пов'язані із зменшенням кількості банків у групі із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. Так на 01.01.2021, порівняно з 01.01.2020 зі складу групи вийшли наступні банки: АТ «ОТП БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК», АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ», АТ «МОТОР БАНК», АТ «АП БАНК», АТ «ЄПБ», АТ «ОКСІ БАНК», АТ «БАНК ПОРТАЛ». При чому наступні банки доповнили групу: АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ».

ПАТ «Промінвестбанк» протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделями: на 01.01.2019 МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК, на 01.01.2020 Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., на 01.01.2021 МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. Причини міграції на 01.01.2020, порівняно з 01.01.2019, чітко не виявлені та ймовірно пов'язані із загальними значними змінами у структурі активів, зобов'язань, доходів та витрат банку. Зміна групи на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, вірогідно обумовлена зростанням частки в чистих активах ліквідних активів в іноземній валюті на 5,02%, зростанням частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 5,10%, а також зростанням частки в загальних зобов'язаннях МБК в іноземній валюті на 2,19%.

АТ «АП БАНК» так само як і попередній банк належав до різних груп на аналізовані дати: на 01.01.2019 Універсальна, 01.01.2020 Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., на 01.01.2021 МБК і.в. із корпоративним фінансуванням. Серед причин зміни групи варто виділити зменшення частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 6,37%, зростання частки кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 2% та суттєве зменшення частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній валюті, на 19,37%. Міграція на 01.01.2021 обумовлена зростанням частки в чистих активах МБК в іноземній валюті на 8,63%, зменшенням частки кредитів юридичним особам в національній та іноземній валюті на 3,57% та 4,75% відповідно, а також зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній та іноземній валюті, на 2,40% та 4,29% відповідно.

Таким чином, на 01.01.2021 більшість банків змінили свою групу із бізнес-моделлю корпоративна з роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті на групи із наступними бізнес-моделями: Універсальна (7 банків); МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. (1 банк); МБК і.в. із корпоративним фінансуванням (1 банк); Корпоративна н.в. (2 банки).

Три банки, які доєдналися до групи із бізнес-моделлю Корпоративна з роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті, у попередні періоди належали до групи із корпоративною бізнес-моделлю із операціями і національній валюті.

У таблиці 3.5 наведені банки, які належали до бізнес-моделі МБК та інвестиційна із залежністю від МБК із операціями в національній валюті за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Банки бізнес-моделі МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.
за період з 01.01.2019 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	6	5	10
Сума активів, млрд. грн.	3,29	2,85	21,74
Банки	АТ «БТА Банк», АТ «БАНК 3/4», АТ «БАНК АВАНГАРД», ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ», АТ «АЛЬПАРИ БАНК», Укр.банк реконстр.та розв.	АТ «БАНК АВАНГАРД», АТ «БАНК 3/4», ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ», Укр.банк реконстр.та розв., АТ «АЛЬПАРИ БАНК»	ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР», АТ «БТА БАНК», ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК», АТ «БАНК СІЧ», АТ «КІВ», АТ «РВС БАНК», АТ «БАНК АВАНГАРД», АТ «БАНК 3/4», ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ», Укр.банк реконстр.та розв.

За даними таблиці, що наведена вище, спостерігається суттєве зростання кількості банків у групі із відповідною бізнес-моделлю на 01.01.2021, порівняно із попередніми датами аналізу. Так, кількість банків на 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, збільшилась вдвічі та склала 10, замість 5, приріст чистих активів, які належать банкам вказаної бізнес-моделі склав 18,89 млрд. грн. Проте, слід відмітити, що на 01.01.2020, порівняно із 01.01.2019, кількість банків зменшилася на 1, а сума активів на 0,44 млрд. грн.

Станом на 01.01.2020, порівняно із 01.01.2019, лише один банк вийшов зі складу групи та змінив бізнес-модель, а саме АТ «БТА БАНК», проте на

01.01.2021 цей банк знов повернувся на минулу позицію. Слід відмітити, що на 01.01.2020 міграція банку відбулася до бізнес-моделі Корпоративна н.в.

Станом на 01.01.2021, порівняно з 01.01.2020, наступні банки перейшли до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК із операціями в національній валюті: ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР», АТ «БТА БАНК», ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК», АТ «БАНК СІЧ», АТ «КІБ», АТ «РВС БАНК». Вийшов зі складу групи лише один банк АТ «АЛЬПАРІ БАНК».

АТ «РВС БАНК» протягом всього аналізованого періоду належав до різних груп із наступними бізнес-моделями: на 01.01.2019 Корпоративна н.в., на 01.01.2020 Роздрібна, на 01.01.2021 МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. Причинами зміни групи на 01.01.2020, порівняно із 01.01.2019, ймовірно стало суттєве зменшення частки в чистих активах ліквідних активів в національній та іноземній валюті на 7,12% та 3,90% відповідно, збільшення частки кредитів фізичним особам в національній валюті на 4,82%, а також зростання частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від фізичних осіб в іноземній валюті, на 3,27%. Міграція банку на 01.01.2021, порівняно з даними на 01.01.2020, пов'язана із суттєвим збільшенням частки в чистих активах ОВДП в національній валюті на 38,95% та із суттєвим зменшенням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від фізичних осіб в національній та іноземній валюті, на 9,34% та 6,56%.

Отже, на 01.01.2021 5 банків змінили свою групу із бізнес-моделлю Корпоративна із операціями в національній валюті на групу із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК з операціями в національній валюті, а 1 банк перейшов до групи із роздрібною бізнес-моделлю. А банк, який вийшов зі складу групи із вказаною бізнес-моделлю навпаки перейшов до групи із корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті. Також слід відмітити, що 3 банки, які на 01.01.2021 потрапили до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК з операціями в національній валюті продемонстрували одиничний випадок міграції та у попередніх періодах перебували у групі з корпоративною бізнес-моделлю з

операціями в національній валюті, а отже, потребують подальшого спостереження.

У таблиці 3.6 наведені банки, які належали до бізнес-моделі МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Банки бізнес-моделі МБК і.в. із корпоративним фінансуванням
за період з 01.01.2019 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	4	5	9
Сума активів, млрд. грн.	39,75	52,26	56,25
Банки	АТ «СІТІБАНК», АТ «Дойче Банк ДБУ», АТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК», АТ «МІБ»	АТ «СІТІБАНК», АТ «ІНГ Банк Україна», АТ «Дойче Банк ДБУ», АТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК», АТ «МІБ»	АТ «СІТІБАНК», АТ «ІНГ Банк Україна», АТ «Дойче Банк ДБУ», АТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК», АТ «МІБ», АТ «АЙБОКС БАНК», АТ «АП БАНК», АТ «АСВІО БАНК», АТ «СКАЙ БАНК»

Згідно із наведеними у таблиці даними, кількість банків у групі із бізнес-моделлю МБК і.в. із корпоративним фінансуванням була найбільшою на 01.01.2021, приріст кількості банків, порівняно із 01.01.2020, склав 4, а обсягу чистих активів 3,99 млрд. грн. На 01.01.2020, порівняно із 01.01.2019, група збільшилася лише на 1 банк, проте приріст активів склав 12,51 млрд. грн. Так на 01.01.2020 до групи доєднався АТ «ІНГ Банк Україна», який мігрував з групи із бізнес-моделлю Корпоративна н.в. На 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, до групи додатково увійшли наступні банки: АТ «АЙБОКС БАНК», АТ «АП БАНК», АТ «АСВІО БАНК», АТ «СКАЙ БАНК».

Таким чином, на 01.01.2021 3 банки змінили групу із корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті на групу із бізнес-моделлю МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням, а 1 банк перейшов з

групи з корпоративною бізнес-моделлю із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті.

У таблиці 3.7 наведені банки роздрібною бізнес-моделі, які надають перевагу кредитуванню фізичних осіб в національній валюті за рахунок залучення коштів фізичних осіб в іноземній валюті, за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Банки роздрібною бізнес-моделі за період з 01.01.2019 по 01.01.2021

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	5	3	2
Сума активів, млрд. грн.	12,31	21,25	36,71
Банки	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ АКБ «АРКАДА», АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «СКАЙ БАНК», АТ «ВЕРНУМ БАНК»	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ АКБ «АРКАДА», АТ «РВС БАНК»	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «АКБ «КОНКОРД»

За даними таблиці, спостерігається планомірне скорочення банків у групі роздрібною бізнес-моделі протягом всього аналізованого періоду. На 01.01.2020, порівняно із 01.01.2019, кількість банків зменшилась з 5 до 3, сума чистих активів, яка припадає на групу, навпаки зросла на 8,94%. Станом на 01.01.2020, порівняно із попередньою аналізованою датою, зі складу групи вийшли наступні банки: АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «СКАЙ БАНК», АТ «ВЕРНУМ БАНК», а навпаки доєднався АТ «РВС БАНК». Слід звернути увагу, що АТ «АКБ «АРКАДА», який входить до складу групи на 01.01.2019 та 01.01.2020 з 25.09.2020 знаходиться в стані ліквідації, а АТ «ВЕРНУМ БАНК», який входить до групи на 01.01.2019, прийняв рішення про припинення банківської діяльності та 14.05.2019 його ліцензію було відкликано. На 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, до групи роздрібною бізнес-моделі доєднався АТ «АКБ «КОНКОРД», а АТ «РВС БАНК» навпаки залишив групу, проте ці банки належали до різних груп протягом всього аналізованого періоду. Також слід звернути увагу, що на карті із схематичним зображенням

розташування бізнес-моделей українських банків на карті Кохонена роздрібна бізнес-модель знаходиться у відносній близькості до групи проблемних банків, а отже, банки такої бізнес-моделі потребують підвищеної уваги, особливо враховуючи досвід АТ «АКБ «АРКАДА» та АТ «ВЕРНУМ БАНК».

У таблиці 3.8 наведені банки бізнес-моделі Інвестиційна із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

**Банки бізнес-моделі Інвестиційна із корпоративним фінансуванням
і.в. за період з 01.01.2020 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	-	2	3
Сума активів, млрд. грн.	-	391,74	571,34
Банки	-	АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк»	АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АБ «Укргазбанк»

Згідно із наведеними даними, структурно-функціональна група із вказаною бізнес-моделлю до 01.01.2020 не виокремлювалася. Не дивлячись на досить незначну кількість банків у групі із інвестиційною бізнес-моделлю із корпоративним фінансуванням з операціями в іноземній валюті, обсяг чистих активів банків, які входять до її складу, залишається найбільшим. На 01.01.2021, порівняно із 01.01.2020, група зросла на 1 банк, а приріст активів склав 179,6 млрд. грн. Протягом всього аналізованого періоду лише державні банки демонстрували наявність вказаної бізнес-моделі, а саме: АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк» та 01.01.2021 додатково й АБ «Укргазбанк».

Необхідно звернути увагу, що на 01.01.2019 АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрексімбанк» належали до групи із іншою бізнес-моделлю, а саме Інвестиційна із роздрібним фінансуванням. Перехід АТ «Ощадбанк» зумовлений зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній та іноземній валюті, на 2,64% та 12,05%, а

АТ «Укрексімбанк» зростанням частки в загальних зобов'язаннях коштів, що залучені від юридичних осіб в національній, на 3,86%.

АТ «Укргазбанк» на 01.01.2021 змінив групу мігрувавши з групи із універсальною бізнес-моделлю. Основні причини міграції чітко не виражені та ймовірно полягають у зменшенні частки у чистих активах МБК в іноземній валюті на 6,03%, частки кредитів юридичним особам в національній валюті на 3,33%, зростанні частки кредитів юридичним особам в іноземній валюті на 4,16% та частки ОВДП в національній валюті на 13,25%.

Отже, 2 банки, які потрапили до групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті мігрували з групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, а 1 банк з групи із бізнес-моделлю Універсальна.

У таблиці 3.9 наведені банки із роздрібною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Банки бізнес-моделі Роздрібна н.в. за період з 01.01.2020 по 01.01.2021

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	3	3	3
Сума активів, млрд. грн.	10,78	14,06	16,78
Банки	АТ «Ідея Банк», АТ «БАНК ФОРВАРД», АТ «А-БАНК»	АТ «Ідея Банк», АТ «БАНК ФОРВАРД», АТ «А-БАНК»	АТ «Ідея Банк», АТ «БАНК ФОРВАРД», АТ «А-БАНК»

Дані, що наведені у таблиці, демонструють, що склад групи залишається стабільним протягом всього аналізованого періоду. Кількість та склад банків у групі не змінюється, а приріст суми чистих активів на 01.01.2020 та 01.01.2021, порівняно із попередніми звітними датами, склав 3,28 млрд. грн. та 2,72 млрд. грн. відповідно. До групи роздрібної бізнес-моделі із операціями в національній валюті належать найменші банки із незначним обсягом активів в чистих активах системи. Також слід звернути увагу, що на карті із схематичним зображенням розташування бізнес-моделей українських банків на карті

Кохонена на 01.01.2019 та 01.01.2020 роздрібна бізнес-модель із операціями в національній валюті знаходиться поруч із групою проблемних банків, проте на розподілі на 01.01.2021 сконцентрована вже у відносно стабільній частині карти.

У таблиці 3.10 наведені банки із бізнес-моделлю МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

**Банки бізнес-моделі МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.
за період з 01.01.2020 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	1	1	2
Сума активів, млрд. грн.	1,59	27,65	37,0
Банки	АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	АТ «СБЕРБАНК»	АТ «СБЕРБАНК», АТ «Промінвестбанк»

Виходячи з даних, що наведені у таблиці, бачимо, що це одна з найменших за кількістю банків група, яка також є досить нестабільною за складом. На 01.01.2020, порівняно з 01.01.2019, зі складу групи вийшов АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», який протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделлями, але додався АТ «СБЕРБАНК», який на 01.01.2019 входив до групи із бізнес-моделлю МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК. Основні причини міграції банку чітко не виявлені, проте ймовірно до них необхідно віднести зростання частки в чистих активах ліквідних активів в іноземній валюті на 6,35% та зростання частки МБК в іноземній валюті на 5,71%. АТ «Промінвестбанк», який долучився до групи на 01.01.2021 протягом всього аналізованого періоду належав до груп із різними бізнес-моделлями.

У таблиці 3.11 наведені банки із бізнес-моделлю МБК в національній валюті та роздрібна з операціями в іноземній валюті із залежністю від МБК за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

**Банки бізнес-моделі МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК
за період з 01.01.2020 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	3	-	-
Сума активів, млрд. грн.	60,22	-	-
Банки	АТ «СБЕРБАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «УКРСОЦБАНК»	-	-

Відповідно до наведених даних, до складу групи на 01.01.2020 та 01.01.2021 не увійшло жодного банку. Банки, які входили до групи із зазначеною бізнес-моделлю на 01.01.2019 змінили її, перейшовши на 01.01.2021 до інших, а саме: АТ «СБЕРБАНК» та ПАТ «Промінвестбанк» змінили групу на групу із бізнес-моделлю на МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті, а АТ «УКРСОЦБАНК» у 2019 році було реорганізовано та банк увійшов до складу АТ «Альфа-Банк», який протягом всього аналізованого періоду мав універсальну бізнес-модель.

У таблиці 3.12 наведені банки із бізнес-моделлю Інвестиційна із роздрібним фінансуванням за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

**Банки бізнес-моделі Інвестиційна із роздрібним фінансуванням
за період з 01.01.2020 по 01.01.2021**

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	3	1	1
Сума активів, млрд. грн.	662,09	314,11	386,94
Банки	АТ КБ «ПриватБанк», АТ «ОЩАДБАНК», АТ «Укресімбанк»	АТ КБ «ПриватБанк»	АТ КБ «ПриватБанк»

Виходячи з даних, що наведені у таблиці, можна зробити висновок, що до складу групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із роздрібним фінансуванням, так

само як й до групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в., входять лише державні банки. На 01.01.2020 та 01.01.2021 до складу групи вказаної бізнес-моделі входив лише один державний банк АТ «КБ «ПриватБанк», який має стабільну бізнес-модель протягом всього аналізованого періоду. При цьому, АТ «ОЩАДБАНК», АТ «Укресімбанк», які належали до групи на 01.01.2019 дещо змінили її, та об'єдналися в окрему групу із бізнес-моделлю Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. на 01.01.2020 та 01.01.2021. Не дивлячись на те, що до складу групи входить лише один банк, він є третім за обсягом чистих активів серед інших груп.

У таблиці 3.13 наведені банки проблемної групи за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Проблемні банки за період з 01.01.2020 по 01.01.2021

Період	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кількість банків	1	-	-
Сума активів, млрд. грн.	7,46	-	-
Банки	ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	-	-

Згідно із наведеним даними, до складу групи на 01.01.2020 та 01.01.2021 не увійшло жодного банку, а ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА», який входив до складу групи на 01.01.2019, втратив банківську ліцензію та знаходиться у режимі ліквідації з 22.05.2019.

Частка, яка належить кожній бізнес-моделі у загальній банківській системі країни в розрізі кількості банків та обсягу чистих активів, які припадають на групу, за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 узагальнена на діаграмі на рис. 3.13.

Відповідно до узагальнених даних, можна зробити наступні висновки. На 01.01.2021 найбільшими за кількістю банків є групи із наступними бізнес-моделями: Корпоративна н.в. (18 банків), Універсальна (15 банків), Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. (10 банків), МБК та

інвестиційна із залежністю від МБК н.в. (10 банків) та МБК і.в. із корпоративним фінансуванням (9 банків). При цьому, сума чистих активів банків, які належать до груп із найбільшою кількістю банків, є значною. Так, на 01.01.2021 на групу із бізнес-моделлю Корпоративна н.в. припадає лише 144,72 млрд. грн., на групу із бізнес-моделлю Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. – 102,69 млрд. грн., на групу із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. – 21,74 млрд. грн. та на групу із бізнес-моделлю МБК і.в. із корпоративним фінансуванням 56,25 млрд. грн. Найбільшими за обсягом активів, які охоплює група, на вказану дату є бізнес-моделі: Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в. (571,34 млрд. грн. та 3 банки), Інвестиційна із роздрібним фінансуванням (386,94 млрд. грн. та 1 банк) та Універсальна (448,63 млрд. грн. та 15 банків).

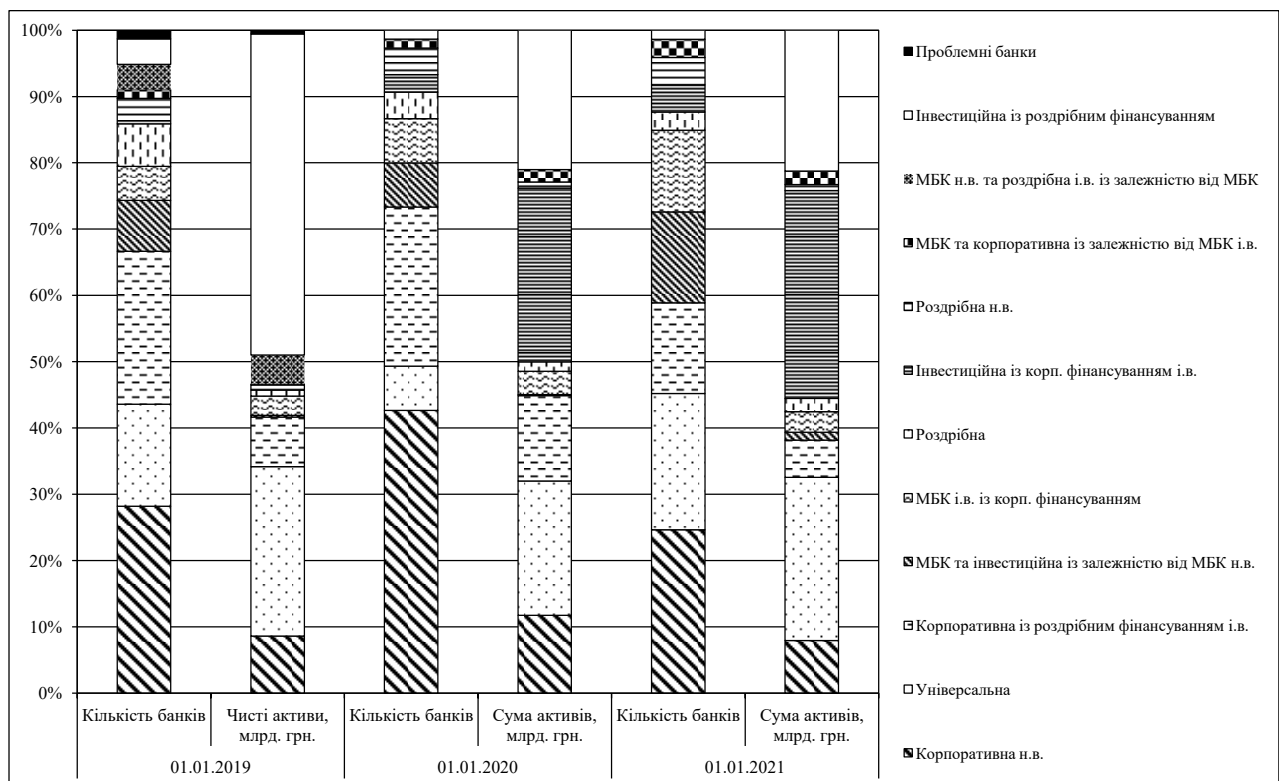

Рис. 3.13. Частка бізнес-моделей банків у банківській системі України за період з 01.01.2019 по 01.01.2021 (%).

Таким чином, на підставі проведеного дослідження, спостерігається зменшення кількості банків у групах із бізнес-моделями Корпоративна н.в.,

Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. та Роздрібна. Більшість банків змінили групу із корпоративною бізнес-моделлю із операціями в національній валюті та перейшли до груп із бізнес-моделлями: МБК та інвестиційна із залежністю від МБК з операціями в національній валюті (5 банків), Універсальна (4 банки), МБК в іноземній валюті із корпоративним фінансуванням (3 банки), Корпоративна із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті (2 банки), МБК та корпоративна із залежністю від МБК з операціями в іноземній валюті (1 банк) та Роздрібна (1 банк). Банки, які змінили групу із корпоративною бізнес-моделлю із роздрібним фінансуванням з операціями в іноземній валюті перейшли до груп із бізнес-моделлями: Універсальна (7 банків), Корпоративна н.в. (2 банки), МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. (1 банк) та МБК і.в. із корпоративним фінансуванням (1 банк). Банки, які вийшли зі складу групи із роздрібною бізнес-моделлю, були або ліквідовані, або належали до груп із різними бізнес-моделлями, яка змінювалася протягом всього аналізованого періоду.

Кількість банків у групах із бізнес-моделлями Універсальна, МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. та МБК і.в. із корпоративним фінансуванням навпаки зростає. Банки, які перейшли до групи із універсальною бізнес-моделлю належали до груп із бізнес-моделлями Корпоративна із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті (7 банків) та Корпоративна з операціями в національній валюті (4 банки). Банки, які перейшли до групи із бізнес-моделлю МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в. належали до груп із бізнес-моделлями Корпоративна н.в. (5 банків), Роздрібна (1 банк). Банки, які перейшли до групи із бізнес-моделлю МБК і.в. із корпоративним фінансуванням належали до груп із бізнес-моделлями Корпоративна н.в. (3 банки), Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в. (1 банк).

Дослідження міграції банків між групами за останні роки свідчить про зростання частки активів у інвестиційній моделі із корпоративним фінансуванням у іноземній валюті. За рахунок великих державних банків ця

модель збільшує питому вагу та несе відповідні кредитні та валютні ризики. Значну частку в активах складає також інвестиційна модель із роздрібним фінансуванням. Для цих моделей притаманний кредитний ризик, пов'язаний із великою концентрацією активів.

Найбільш поширені бізнес-моделі – універсальна та корпоративна з роздрібним фінансуванням займають сталу частку протягом останніх років. За кількістю банків – це понад 40%, за якістю активів – понад 30%. Частка проблемних банків незначна і має тенденцію до скорочення.

Отже, проведені дослідження свідчать про те, що банки з одного боку намагаються диверсифікувати свої ризики за рахунок зменшення рівня спеціалізації та переходу до груп із універсальною бізнес-моделлю, а з іншого про тенденцію до вкладення коштів в найбільш стійкі, проте, менше дохідні ОВДП, на фоні значного скорочення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб, враховуючи погіршення економічної ситуації в країні протягом 2020 року, через запровадження карантинних обмежень у зв'язку із поширенням нової коронавірусної інфекції COVID-19. Крім цього, спостерігається значна концентрація коштів найбільших державних банків в ОВДП в національній та іноземній валюті, що підтверджується відокремленням нової групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті.

3.3. Діагностика стабільності банків за методом моделювання зміни бізнес-моделі

Діяльність банків нерозривно пов'язана із високим рівнем ризиковості, що є невід'ємною її характеристикою. Коли певні встановлені межі ризику перевищуються, це може мати негативний вплив не лише на діяльність окремого банку, але й на стан всієї банківської системи країни, та сприяти поширенню кризових явищ.

Беручи до уваги значну кількість ризиків, реалізація яких пов'язана як із зовнішніми, так і з внутрішніми факторами, повністю уникнути їхнього впливу неможливо. Отже, саме мінімізація негативного впливу ризиків та їх прогнозування є одним з основних завдань банківської діяльності, а одним з найбільш популярних та актуальних інструментів для реалізації цього залишається стрес-тестування [8, 36, 43, 44].

Стрес-тестування в умовах сьогодення отримало важливе значення та широке поширення, як один з дієвих інструментів для управління банківськими ризиками, а також банківського нагляду з боку центральних банків країн. Вимоги щодо проведення стрес-тестування на регулярній основі розглядаються національними банками різних країн, а також міжнародними фінансовими організаціями, у якості одного із ключових напрямів у системі управління ризиками банків. Крім цього, кожний банк виходячи з результатів стрес-тестування може зробити висновок щодо наявності відповідних проблемних зон у своїй діяльності та провести коригування стратегії управління ризиками, а наглядові органи – прийняти відповідні рішення, які стосуються стратегічного розвитку банківської системи.

Не дивлячись на те, що питання мінімізації ризиків банківської діяльності на залишає своєї актуальності протягом довгого періоду, проте розвиток кризових явищ та фінансових криз, спонукає дослідників та науковців постійно кількісно розширювати та якісно поглиблювати свої дослідження щодо розвитку механізмів стрес-тестування. Проведений аналіз останніх досліджень та публікацій виявив значний рівень зацікавленості як іноземних, так і вітчизняних науковців, питаннями стрес-тестування банків.

Дотично розглянемо деякі наукові підходи щодо тлумачення поняття стрес-тестування.

Міжнародний валютний фонд ставить до стрес-тестування як до методики, яка дозволяє виміряти рівень вразливості портфелю, установи або системи загалом у разі настання та розвитку різного роду гіпотетичних подій та

сценаріїв. Стрес-тест має надати відповідь на питання, що саме станеться, якщо реалізується така подія [29].

Науменкова С.В., Міщенко С.В. [38] під стрес-тестуванням розглядають основний інструмент, який дозволяє забезпечити фінансову стійкість банків.

Олексенко К.В. [39] розглядає стрес-тестування з точки зору відповідної методики, яка покликана попередити та подолати порушення фінансової стійкості як на мікро-, так і на макрорівнях.

Серотюк Б.В. [53] розуміє під категорією стрес-тестування відповідний метод, за допомогою якого можна отримати кількісну оцінку обсягу ризику, на основі визначення розміру «неузгодженої позиції», яка може наражати банк на ризик, а також «шокової величини» зміни зовнішніх чинників.

Щербатих Д.В. [65], Тавасієв А.М. [57] тлумачать поняття стрес-тестування у вигляді набору відповідних методів, які спрямовані на визначення та оцінку ймовірних негативних явищ.

Ліндер Є. [35], Тарасевич Н.В., Литвиненко А.М. [58] розглядають стрес-тестування з точки зору процесу оцінювання негативних явищ, які наносять шкоду діяльності банків.

Бездітко Ю.М., Посаднєва О.М., Кагарлицька М.В. [3, 4] визначають стрес-тестування як кількісну оцінку ризику, яка включає в себе визначення величини неузгодженої позиції, яка може наразити його на ризики, визначення зовнішніх умов, які дозволяють кількісно визначити суму збитків, яку понесе банк у разі подальшого розвитку подій за негативним сценарієм, а також розроблення відповідних заходів щодо кількісного обмеження певних показників діяльності як окремого банку, так і всієї банківської системи, що покликано створити такі умови діяльності, за яких і банк, і банківська система зможуть упередити або мінімізувати вплив негативних явищ.

Лисенко Р.С. [34] розглядає стрес-тестування у якості основного інструменту у системі оцінювання фінансової стійкості.

Ребрик Ю.С. [51, 52] розглядає поняття стрес-тестування з точки зору проведення оцінки можливого впливу на фінансовий стан банку відповідних факторів ризику, які визначені заздалегідь, є винятковими, проте ймовірними.

Косова Т.Д., Поздняков Є.М. [27] вважають, що стрес-тестування має розглядатися як частина належного корпоративного управління, яка повинна сприяти поліпшенню системи внутрішнього контролю та управління ризиками.

Данілова Л.І., Савочка В.В. [15] визначають стрес-тестування банку у вигляді процесу, за допомогою якого визначається рівень вразливості окремого банку до реалізації надзвичайних, проте ймовірних подій. Стрес-тести є методикою, яка застосовується для того, щоб визначити рівень впливу таких подій як на діяльність окремого банку, так і на банківську систему в цілому. А події, які приймаються до розрахунку під час проведення тестування, є стрес-подіями.

Таким чином, спостерігається значна близькість підходів науковців щодо визначення поняття стрес-тестування, яке покликане визначити ймовірний рівень ризику, на який може наражатися банк, та запобігти втрати ним фінансової стійкості.

Застосування стрес-тестування у якості методу оцінювання ризиків банківської системи було започатковано на початку 1990-х років великими західними банками, але такий підхід був лише доповненням статистичних методів оцінювання ризиків, насамперед методу VaR (Value-at-Risk). Країною, де було вперше здійснено стрес-тестування банківської системи за умови реалізації відповідних стрес-подій, стали США. Протягом деякого часу такий підхід почали запроваджувати також і у європейській країнах [31, 64].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк у 1990 році запровадили програму оцінки фінансового сектора FSAP (Financial Sector Assessment Program), яка була покликана встановити відповідні кількісні показники для вимірювання ризиків. Саме в рамках цієї програми й були розроблені перші стрес-тести на основі макроекономічних моделей, які застосовувалися по відношенню до кредитного, процентного, ринкового,

операційного ризиків та ризику ліквідності. Надалі такі моделі використовувалися під час оцінки фінансового стану банківських систем Великобританії, Данії, Австрії, Чехії, Угорщини, Канади та інших країн [5].

Як інструмент банківського регулювання стрес-тестування було офіційно визнано в 1996 році, після того, як Базельський комітет із банківського нагляду прийняв зміни до «Міжнародної конвергенції вимірювання капіталу і стандартів капіталу» (Базель I), які стосувалися оцінювання ринкових ризиків. Відповідно до вказаного документу, банкам необхідно проводити стрес-тестування, яке відображає вплив стресових сценаріїв на його діяльність, для того щоб отримати право використовувати внутрішні моделі оцінки ринкового ризику [31].

Акцент на необхідності проведення в банках стрес-тестування було зроблено Базельським комітетом з банківського нагляду у 1998 році. Друга Базельська угода (Базель II) запровадила проведення стрес-тестування не лише щодо ринкових ризиків, але й щодо інших їх видів, зокрема й кредитного. Вже з 1999 року МФВ та Світовий банк для оцінки рівня вразливості банківських систем до фінансових криз почали широко застосовувати механізми стрес-тестування [21].

Світова практика виділяє два основні підходи щодо процесу здійснення стрес-тестування у банківському секторі. Перший підхід отримав назву «bottom-up» або «знизу-вгору», за якого банкам надаються певні сценарні умови та вони самостійно проводять розрахунки та надають отримані результати регуляторним органам. Другий підхід отримав назву «top-down» або «зверху-вниз», за якого регуляторні органи самостійно проводять стрес-тестування всіх банків відповідно до єдиної методології [30].

Початковим етапом розвитку організації стрес-тестування в Україні варто визнати прийняття Положення про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків, яке було затверджено постановою Правління НБУ №114 від 21.12.1993 (втратило чинність на підставі постанови Правління НБУ №167 від 30.06.1995). У Положенні було закладено основи регулювання

банківської діяльності на підставі нормативних показників. Проте термін стрес-тестування з'явився у нормативних актах НБУ лише в 2004 році, коли були прийняті Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені постановою Правління НБУ №104 від 15.03.2004, а також Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, схвалених постановою Правління НБУ №361 від 02.08.2004. З метою наближення до міжнародних вимог, НБУ у 2009 році було змінено концептуальні та методичні підходи щодо мінімізації ризиків банківської діяльності, що знайшло своє відображення у Методичних рекомендаціях щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [50], які було схвалено постановою Правління НБУ №460 від 06.08.2009. У 2020 році НБУ було започатковано використання єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки – SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), що посилило роль стрес-тестування у якості методики для оцінювання стійкості банківської системи, а отже її здатності до протистояння ризикам та шокам.

Таким чином, дослідження нової ролі та функцій, які належать стрес-тестування, в умовах сьогодення потребує ґрунтовного розгляду та подальшого вдосконалення. Розглянемо основні нормативні вимоги щодо здійснення стрес-тестування українськими банками.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [50], стрес-тестування визначається як метод проведення кількісного оцінювання рівня ризику, який включає в себе визначення розміру «неузгодженої позиції», яка може наразити банк на ризик, а також визначення «шокового» розміру відхилення зовнішніх факторів, а саме валютного курсу, процентної ставки та інших. На основі поєднання таких величин можна сформулювати явлення про те, яку суму збитків або доходів зможе отримати банк, якщо розвиток подій відбуватиметься у відповідності до висунутих припущень.

Стрес-тестування дозволяє визначити місця та сфери функціонування банків, які є найбільш вразливими. Доцільність його проведення обумовлюється значним обсягом загроз банківської діяльності та наявності потреби у здійсненні ідентифікації ризиків, визначення величини їхнього впливу, а також упередження суттєвих втрат фінансового характеру. Мета проведення стрес-тестування полягає у здійсненні оцінки ризиків, а також визначенні можливості банків протистояти фінансовим потрясінням.

На основі стрес-тестування створюються передумови для визначення банками у випадку розвитку екстремальних подій як загального розміру збитків, так і його розміру щодо окремих видів активів. Крім цього, банк має можливість оцінити свою потенційну спроможність покрити такі збитки, проаналізувати стан власного капіталу, а також якість та відповідність методик, які застосовуються у системі управління ризиками. У результаті проведеного стрес-тестування мають бути підготовлені стратегічні та тактичні заходи упереджувального характеру, які б дозволили врегулювати майбутні проблеми та загрози, а також знизити рівень негативного впливу ризиків на функціонування банку.

У процесі стрес-тестування здійснюється кількісний та якісний аналіз. Сутність кількісного аналізу полягає у ідентифікації сценаріїв можливого розвитку подій. За його допомогою можливо визначити масштаби змін ринкової кон'юнктури та коливань її компонентів, які чинять вплив на рівень економічної безпеки та результати діяльності банку. Якісний аналіз покликаний визначити рівень спроможності капіталу банку покрити прогнозовані збитки, а також розробити комплекс заходів зниження рівня ризику, мінімізації втрат, а також збереження капіталу.

До методів проведення стрес-тестування належать сценарний аналіз та аналіз чутливості.

Сценарій стрес-тестування розробляється у вигляді моделі прогнозованого розвитку події у разі реалізації факторів ризику. Вони повинні у повному обсязі включати в себе всі чинники, фактори та умови, у разі реалізації

яких може бути завдано значний удар фінансовій стабільності банку. Метою використання сценарію є отримання результату після застосування стрес-тесту у конкретному вигляді, це може бути розмір можливих втрат або рівень адекватності регулятивного капіталу. Сценарії мають охоплювати фактори, які мають максимально негативний рівень впливу, та розглядати варіанти щодо найгіршого розвитку подій, як в межах одного ринку, так і в межах декількох ринків та валюті одночасно, а їх обрання також повинно враховувати профіль банку та його основні напрями діяльності. Крім цього, важливо здійснювати прогнозування ймовірних дій інших банків, які можуть опинитися під впливом негативних факторів ризику.

Сутність стрес-тестування чутливості полягає у тому, що проводиться дослідження рівня впливу на діяльність банку одного чи декількох взаємопов'язаних чинників ризику та оцінюється вплив миттєвої зміни одного з них, в той час як інші базові параметри залишаються незмінними. Отже, відбувається оцінка можливих значних змін без глибинного пояснення їх причин. Показник чутливості надає інформацію щодо ступеня впливу певної ризикової події в залежності від змін, які обумовлені її реалізацією, тобто вищій рівень чутливості буде свідченням більшого рівня впливу такої події. Таке стрес-тестування може здійснюватися швидко, у якості першого припущення стосовно впливу окремих чинників ринку.

Проведення стрес-тестування здійснюється за декількома послідовними етапами:

1. Актуалізація параметрів для стрес-тестування. Цей етап передбачає проведення агрегації даних, які необхідні для проведення стрес-тестування, здійснюється аналіз складу, динаміки, структури портфеля, ідентифікуються його вразливі місця, а також досліджується динаміка розвитку ринків відносно ймовірності реалізації кризових явищ.

2. Розробка моделі стрес-тестування, яка охоплює основні фактори ризику та результуючі показники. На цьому етапі деталізуються зовнішні та внутрішні фактори ризику, а також можливі їх комбінації, визначаються зміни

результуючих показників, які є найбільш ймовірними, та присвоюються їм критичні значення. Таким чином, відбувається розробка сценаріїв та проводиться оцінка ймовірності їх реалізації.

3. Проведення стрес-тестування. На цьому етапі здійснюються розрахунки рівня впливу обраних ризикових чинників. Доцільно проводити стрес-тестування за декількома різними сценаріями розвитку подій та із застосуванням різних ступенів впливу ризикових факторів: помірною, середнього, значного.

4. Інтерпретація результатів і підготовка висновків щодо проведеного стрес-тестування. Отримані результати надають можливість порівняти рівень впливу різних факторів ризику, оцінити ступінь важливості різних сценаріїв та впливу різних чинників на діяльність банку. Проведення аналізу отриманих результатів стрес-тестів дозволяють не лише визначити запас фінансової стійкості банку, але й спостерігати та контролювати рівень ризиків, а також ідентифікувати загрози найбільш серйозного характеру.

Проте, аналізуючи результати стрес-тестування, важливо брати до уваги, що сценарії не можуть у повному обсязі охопити весь спектр та взаємодію ризиків.

У Положенні про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затвердженому постановою Правління НБУ №64 від 11.06.2018 (редакція від 09.12.2021) [47], стрес-тестування розглядається у якості методу для вимірювання ризику, який надає можливість провести оцінку потенційних несприятливих результатів впливу ризиків із визначенням величини збитків, які можуть виникнути у наслідок «шокових» змін різних ризикових чинників та умов, у разі реалізації відповідних екстремальних, проте, ймовірних подій. Стрес-сценарій є моделлю ймовірного розвитку подій, що пов'язані із впливом різноманітних ризикових факторів, які можуть погіршити фінансовий стан банку.

– Стрес-тестування проводиться банками на регулярній основі, а за потреби може здійснюватися й позачергово (оперативно), виходячи з динаміки

відповідних змін. Стрес-тестування має здійснюватися банком за всіма видами його діяльності з урахуванням їх особливостей та щонайменше за такими видами ризиків (з урахуванням ризику концентрації): кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик, операційний ризик. Порядок проведення стрес-тестування визначається у внутрішніх нормативних документах банку.

Реалізація програми стрес-тестування має забезпечувати:

- визначення розміру збитків банку як в цілому, так і в розрізі окремих видів операцій, оцінювання потенційних можливостей банку щодо покрити таких збитків;
- проведення оцінки впливу реалізації стрес-сценаріїв на дотриманням обов'язкових економічних нормативів та лімітів, що встановлені НБУ;
- здійснення порівняння результатів, які були отримані, із встановленим рівнем ризик-апетиту;
- визначення ступеня залежності між величиною ризиків та впливом окремих факторів ризику, які можуть як пом'якшувати, так і посилювати їхню дію.

Обрані банком методи стрес-тестування мають охоплювати кількісні та якісні показники припущень для стрес-сценаріїв, а також враховувати профіль-ризиків банку та основні напрями його діяльності. До методів стрес-тестування належать:

1. Аналіз чутливості портфеля активів до зміни факторів ризиків. Цей метод реалізується шляхом моделювання наслідків від зміни одного фактора ризику або їх взаємопов'язаної групи, проте незмінності інших факторів ризику;

2. Сценарний аналіз. Цей метод реалізується шляхом моделювання наслідків того, що декілька факторів ризику зміняться одночасно, та має у своїй основі історичні події та гіпотетичні припущення. При цьому, банк має використовувати фактори ризику, які мають найбільший негативний вплив та

можуть призвести до найбільших втрат, тобто опрацьовується варіант найгіршого розвитку подій.

3. Реверсивне стрес-тестування. Цей метод реалізується шляхом розробки такої комбінації факторів ризику, а також визначення такого сценарію, відповідно до якого результат діяльності банку буде заздалегідь визначеним та негативним.

Базові фактори ризику, які використовуються банком під час проведення стрес-тестування, поділяються на макроекономічні та мікроекономічні. До макроекономічних показників належать: розмір внутрішнього валового продукту, облікова ставка НБУ, офіційний курс гривні до іноземних валют, індекс споживчих цін та цін виробників, рівень безробіття, середня заробітна плата, ціни на ключові товари, що експортуються з України (сталь, залізну руду, пшеницю, кукурудзу, соняшникову олію) та імпортуються до України (природний газ, нафту), а також інші показники, які можуть впливати на діяльність і фінансовий стан банку. До мікроекономічних показників належать: можливість доступу банку до зовнішніх джерел фінансування, ринкова позиція банку, структура балансу, якість активів, галузева концентрація, а також інші показники, які можуть впливати на діяльність і фінансовий стан банку.

Розглянемо рекомендації щодо проведення стрес-тестування різних видів ризиків банків. Відповідно до Положення [47], стрес-тестування кредитного ризику має здійснюватися банками не рідше, ніж один раз на квартал. Стрес-тестування здійснюється як за короткостроковими, так і за довгостроковими стрес-сценаріями, реалізація яких можлива як для окремого банку, так і для банківського ринку в цілому. Мета такого стрес-тестування полягає у виявленні факторів, які можуть призвести до підвищення рівня кредитного ризику, а також оцінюванні відповідності між результатами стрес-тестування та встановленим банком рівнем ризик-апетиту до кредитного ризику. Стрес-тестування дозволяє визначити прогнозований обсяг резервів під очікувані кредитні збитки та розмір кредитного ризику у випадку реалізації стрес-сценаріїв.

Припущення у стрес-сценаріях під час здійснення стрес-тестування кредитного ризику охоплюють:

- шокову зміну основних макроекономічних показників;
- зміну фінансових класів, кредитних рейтингів боржників банку, ймовірності їх дефолту (PD) у випадку зміни макроекономічних показників;
- зміну ринкової вартості застави, втрат в разі дефолту (LGD) у випадку зміни макроекономічних показників;
- специфіку бізнес-моделі банку, у випадку, якщо спеціалізацією банку є кредитування певних видів економічної діяльності або боржників-експортерів (наприклад, падіння цін на певні види продукції, запровадження ембарго або значних обмежень на експорт до певних країн, припинення або значне зменшення обсягу імпорту з певних країн та ін.).

У результаті проведеного стрес-тестування кредитного ризику здійснюється відповідне коригування стратегії, політики та процедур управління кредитними ризиками, які розроблені банком.

Стрес-тестування ризику ліквідності, так само як і кредитного ризику, здійснюється не рідше, ніж один раз на квартал. Основною їх метою є виявлення причин можливого погіршення ліквідності та оцінювання відповідності між результатами стрес-тестування та рівнем ризик-апетиту до ризику ліквідності, а отримані результати використовуються задля внесення змін до системи управління ризиком ліквідності, а також розроблення ефективного плану фінансування під час реалізації кризових ситуацій.

Стрес-тестування ризику ліквідності вимагає застосування не менше, ніж три стрес-сценарії:

1. Специфічний (властивий) для банку, у разі виникнення кризи всередині банку за умови загальної стабільної ситуації в банківській системі країни. Прикладами можуть слугувати погіршення якості активів, зростання концентрації зобов'язань, значне зменшення обсягу високоякісних ліквідних активів, зростання дефіциту ліквідності, зникнення або зменшення можливості

його покриття, зниження кредитного рейтингу банку, інформаційна атака, паніка вкладників, проблеми з акціонерами.

2. Загальноринковий, у разі виникнення кризи в цілому у банківській системі.

3. Комбінований, найбільш жорсткий сценарій, у разі виникнення кризи всередині банку та наявності загальної кризи у банківській системі країни.

Розробка таких сценаріїв має здійснюватися з використанням найбільш негативної статистики, яка накопичена власне банком щодо нормального та кризового стану банківської системи, статистики НБУ щодо динаміки активів та зобов'язань у банківській системі, а також статистики щодо динаміки активів та зобов'язань банків, які втратили свою платоспроможність або опинилися в умовах специфічної або комбінованої кризи.

Розробка стрес-сценаріїв для проведення стрес-тестування ліквідності здійснюється на підставі припущень, які включають:

- вплив коштів юридичних (крім інших банків) та фізичних осіб;
- джерела фінансування: знецінення або неможливість використання активів, які могли розглядатися як застава для залучення коштів за нормальних ринкових умов; втрата або значне зменшення можливості залучати кошти суттєвих вкладників та інших кредиторів банку; закриття або значне зменшення рівня міжбанківських лімітів банками-контрагентами, материнським банком, учасниками банківської групи; використання додаткового обсягу активів банку у якості застави для того, щоб запобігти впливу наявного фінансування;
- потребу у додатковому залученні коштів через те, що клієнти непередбачувано скористалися правами на отримання коштів, щодо яких банк прийняв зобов'язання з кредитування;
- інші складові: значне зменшення можливостей з перерозподілу ліквідності з однієї валюти в іншу; виникнення проблем у роботі з платіжними системами банку.

Аналогічно із попередніми стрес-тестами, стрес-тестування процентного ризику банківської книги здійснюється із періодичністю один раз на квартал.

При чому стрес-сценарії мають охоплювати події, реалізація яких вірогідна як для самого банку, так і для всього ринку загалом. Мета проведення стрес-тестування процентного ризику банківської книги полягає у тому, щоб виявити причини настання можливих проблем, які можуть відбутися через зростання процентного ризику банківської книги, а також оцінити співставність результатів стрес-тестування та прийнятого рівня ризик-апетиту до процентного ризику банківської книги. У результаті проведення стрес-тестування процентного ризику банківської книги визначається яким може бути максимальний обсяг зменшення чистого процентного доходу та економічної вартості капіталу банку у випадку, якщо стрес-сценарії реалізуються.

Припущення стрес-сценаріїв, які використовуються банком під час проведення стрес-тестування процентного ризику банківської книги, охоплюють:

- шоковий розмір зміни процентних ставок у випадку реалізації кризових умов за кожним з чотирьох сценаріїв зміни процентної ставки, а саме: однакової зміни темпів зростання ставок за всіма строками, однакових темпів падіння ставок за всіма строками; зростання ставок лише за строками до шести місяців, падіння ставок за строками лише до шести місяців, а також статистичні дані банку та банківської системи;
- зміну поведінки інструментів із убудованими опціонами;
- зміну у поведінці клієнтських рахунків, щодо яких відсутня визначена дата зміни процентної ставки (до них належать залишки та поточних та карткових рахунках);
- специфіку обраної банком бізнес-моделі.

Стрес-тестування ринкових ризиків також здійснюється банком не рідше, ніж один раз на квартал. Його метою є визначення основних причин, які можуть призвести до збитків у разі реалізації ринкових ризиків, а також проведення порівняння отриманих результатів стрес-тестування та встановленого ризик-апетиту до ризику ліквідності. У результаті проведення

стрес-тестування ринкового ризику банки мають можливість визначити обсяг своїх можливих збитків, якщо стрес-сценарії будуть реалізовані.

В основі стрес-сценаріїв для проведення стрес-тестування ринкових ризиків лежить статистика вітчизняного та світового ринку щодо зміни в кризових умовах процентних ставок, курсів іноземних валют, вартості акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, вартості товарів, в тому числі й дорогоцінних металів, волатильності ринкових цін, процентних ставок, ринкових індексів і валютних курсів, а також власні припущення банку відносно сценарію, які на його погляд мають найбільш несприятливий характер, виходячи з основних характеристик портфелю, який ставить його під загрозу ринкових ризиків. При цьому останні мають бути більш консервативними.

На відміну від попередніх ризиків, стрес-тестування операційного ризику здійснюється не рідше, ніж один раз на рік. Метою такого стрес-тестування є визначення причин втрат, які можуть виникнути у разі, якщо буде реалізована подія операційного ризику, а також проведення порівняння результатів стрес-тестування та рівня ризик-апетиту до операційного ризику, який встановлений банком. У результаті проведення стрес-тестування операційного ризику також визначається прогнозований обсяг можливих втрат.

Стрес-тестування операційного ризику здійснюється з використанням таких основних методів: сценарний аналіз або математичне моделювання.

Сценарний аналіз ґрунтується на судженнях, які включають:

- ймовірне зростання кількості або частоти подій та обсягу операційних збитків у порівнянні із статистичними даними, які містяться у базі внутрішніх подій операційного ризику;

- можливість виникнення нових подій операційного ризику, які можуть з'явитися через запровадження нових процесів або внесення значних змін у вже існуючі;

- можливість виникнення таких подій операційного ризику, які можуть призвести до значного рівня втрат, проте мають низьку ймовірність реалізації.

Що ж стосується математичного моделювання під час здійснення стрес-тестування, то його використання є доцільним лише тоді, коли у банку є наявності достатній обсяг статистичних даних, необхідних для побудови відповідної моделі.

Таким чином, розроблені НБУ методичні рекомендації щодо процесу стрес-тестування українських банків, а також аналіз сучасних наукових досліджень демонструють те, що процедури стрес-тестування у якості ефективного інструменту для виявлення та попередження ризиків, які виникають у діяльності банків, потребують подальшого дослідження та вдосконалення методологічних та методичних засад. На нашу думку, таке вдосконалення має відбуватися виходячи із бізнес-моделі банку та сформованого профілю ризику.

Запропонований нами у другому розділі підхід щодо визначення бізнес-моделей банків та пов'язаного із ними ризик-профілю на основі використання СФГБ-методу дозволяє отримати формалізований підхід для здійснення оцінки різноманітних ризиків, які супроводжують функціонування банків. Реалізація підходу охоплює ґрунтовний аналіз профілю ризику та дослідження впливу негативних факторів як на діяльність окремого банку, так і на діяльність інших банків цієї ж бізнес-моделі, які належать до групи із близькими структурно-функціональними характеристиками. Таким чином, доцільним є доповнення інструментів стрес-тестування застосуванням запропонованої нами методики для прогнозування можливих негативних змін у банківській системі країни. Для кожного сценарію можна змодельовати відповідне значення ризик-фактора, оцінити можливі наслідки зростання рівня ризиків та зміни положення банку на СФГБ-карті.

Так, наприклад, найбільший вплив на банки бізнес-моделей Роздрібна та Роздрібна н.в. може спричинити погіршення якості споживчих кредитів у зв'язку із втратою позичальниками кредитоспроможності, а також пов'язаний із цим ризик ліквідності. Для банків бізнес-моделей МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в., МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. та

МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю вад МБК таким фактором ризику виступатиме зростання процентних ставок на міжбанківському ринку, а для бізнес-моделей Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в., Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в., МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в. – коливання валютних курсів.

Процес стрес-тестування може проводитися за наступними етапами:

1. Здійснення моделювання змін факторів, які чинять найбільший вплив на бізнес-модель та профіль ризику банків.
2. Розрахунок прогнозних значень СІ з урахуванням змін, які пов'язані із реалізацією факторів ризику.
3. Застосування СФГБ-методу з метою моделювання положення банку на СФГБ-карті.
4. Дослідження зміни банком положення та перехід до групи із іншою бізнес-моделю та, відповідно, зміна профілю ризику.
5. Здійснення аналізу причин та наслідків таких змін.
6. Дослідження профілю ризику та фінансової стійкості банків, які займають близьке положення до нової прогнозної точки розміщення банку, щодо якого здійснюється прогнозування.
7. Порівняння різних сценаріїв моделювання зміни положення банку на карті.
8. Розроблення за результатами стрес-тестування відповідних рекомендацій щодо бізнес-моделей банків та відповідних профілів ризику, які мають підвищити їх фінансову стійкість.

Отже, сутність такого моделювання полягає у здійсненні розрахунку прогнозних показників СІ, які відображають суттєві структурно-функціональні характеристики банку та які узгоджуються із впливом ризик-факторів. Отримана точка прогнозного розташування банку на СФГБ-карті співставляється із фактичним розподілом банківської системи, на основі чого визначаються сильні та слабкі сторони бізнес-моделі, а також профіль ризику, який формується у разі реалізації стрес-сценарію.

Аналіз результатів стрес-тестування має здійснюватися із врахуванням внутрішніх обмежень банку, а також загальних обмежень на банківському ринку, які чинять вплив на бізнес-модель та профіль ризику банку. Порівняння отриманої моделі із загальними характеристиками банківської системи, дозволяє ефективно узагальнити результати окремих стрес-тестувань для того, щоб отримати комплексне уявлення про ризик-профіль банку.

Отже, особливістю такого прогнозування є орієнтація на основні структурно-функціональні характеристики банків, їх бізнес-модель та профіль ризику [56].

Проведемо стрес-тестування для банку АТ «АБ «РАДАБАНК», який протягом всього аналізованого періоду з 01.01.2019 по 01.01.2021 належав до корпоративної бізнес-моделі із операціями в національній валюті. У таблиці 3.14 наведені фактичні значення 33 СІ банку на 01.01.2021 та прогнозні песимістичні показники банку для проведення стрес-тестування (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

**Фактичні значення СІ АТ «АБ «РАДАБАНК» на 01.01.2021 та
прогнозні показники**

№	СІ	Фактичні значення на 01.01.2021	Прогнозні значення
1	ЧАН.в./ЧАС	0,0012	0,0020
2	ЧАі.в./ЧАС	0,0004	0,0004
3	ЛАН.в./ЧА	0,1209	0,0323
4	ЛАі.в./ЧА	0,1011	0,0256
5	КрБн.в./ЧА	0,0461	0,0156
6	КрБі.в./ЧА	0,0176	0,0045
7	КрЮОН.в./ЧА	0,2341	0,8966
8	КрЮОі.в./ЧА	0,0782	0,1029
9	КрФОН.в./ЧА	0,0249	0,0250
10	КрФОі.в./ЧА	0,0000	0,0000
11	ОВДПн.в./ЧА	0,2894	0,0378
12	ОВДПі.в./ЧА	0,0589	0,0186
13	Н7	21,1233	21,1233
14	Н8	114,4505	114,4505
15	Рез.АО/Заг.А	-0,1010	-0,4678
16	КоЮОН.в./Заг.З	0,3877	0,1348
17	КоЮОі.в./Заг.З	0,0733	0,0258
18	КоФОН.в./Заг.З	0,1885	0,0689

Продовження таблиці 3.14

19	КоФОі.в./Заг.З	0,1930	0,0380
20	КоБн.в./Заг.З	0,0000	0,0000
21	КоБі.в./Заг.З	0,0000	0,0000
22	КрКн.в./КоКн.в.	0,5092	2,0278
23	КрКі.в./КоКі.в.	0,3327	0,3776
24	РК/ЧА	0,1232	0,0566
25	ВМ/ЧА	0,0003	0,0000
26	ОВ/ЧА	0,1123	0,0448
27	ОД/ЧА	0,1492	0,0324
28	НД/ЧА	0,0582	0,0178
29	ЧПМ	0,0593	0,0058
30	ВЗзалуч.К	0,0433	0,1048
31	ДРозміщ.К	0,2714	0,0396
32	ВРез./ЧА	0,0256	0,1432
33	РА	0,0096	-0,0213

За допомогою використання програмного комплексу Viscovery SOMine 7 було отримано модельний розподіл банків за бізнес-моделями у банківській системі країни, враховуючи прогностні дані щодо показників АТ «АБ «РАДАБАНК» та визначена фактична та прогностна точка розташування банку на СФГБ-карті (рис. 3.14).

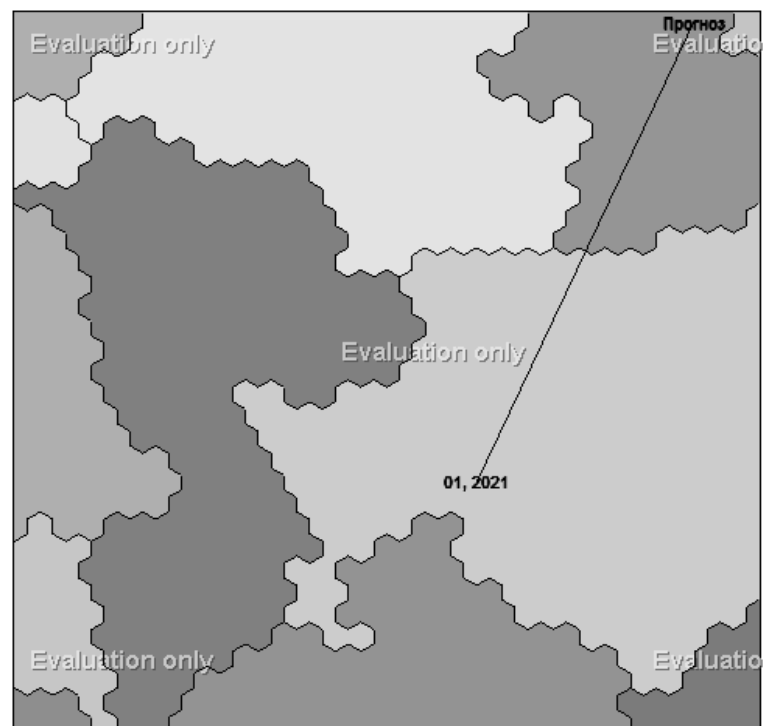

Рис. 3.14. Модель розподілу банківської-системи за бізнес-моделями з урахуванням прогностних даних АТ «АБ «РАДАБАНК»

Застосування стрес-сценарію щодо погіршення основних структурно-функціональних показників діяльності банку та нанесення їх на СФГБ-карту дозволило виявити, що за реалізації умов та зміни основних СІ відповідно до таблиці 3.14, АТ «АБ «РАДАБАНК» здійснює перехід із центральної більш збалансованої групи на карті, де знаходилося його фактичне положення на 01.01.2021, до кутової, яка знаходиться у безпосередній близькості від групи проблемних банків, крім цього прогнозна точка розташування самого банку в групі займає близьке до границі положення.

Основними показниками, які вплинули на прогнозу міграцію банку стали суттєве зменшення обсягу ліквідних коштів як в національній, так і в іноземній валюті, зростання кількості проблемних кредитів, що надані юридичним особам, що знайшло своє відображення у погіршення якості активів та суттєвому зростанні відрахувань до резервів, при цьому відбувся значний відтік залучених коштів як від юридичних, так і від фізичних осіб, на фоні зменшення операційних доходів та витрат, а також збиткової діяльності та падіння рівня регулятивного капіталу банку. А проведене стрес-тестування підтверджує висновок про те, що основним у профілі ризику корпоративної бізнес-моделі із операціями в національній валюті залишається кредитний ризик, реалізація якого призводить до зростання впливу негативних факторів й за іншими видами ризику у профілі ризику.

Отже, використання методу моделювання зміни бізнес-моделі на основі проведення стрес-тестування за СІ сприяє запобіганню втраті фінансової стійкості банку. Такий інструмент також може застосовуватися банками під час розроблення стратегічних планів. При проведенні моделювання важливо спостерігати за чинниками, які призводять до міграції та зміни групи із відповідною бізнес-моделлю банку, особливо, за наближенням до груп проблемних банків або концентрація їх у групах із бізнес-моделями, які мають підвищені ризики.

Моделювання зміни бізнес-моделі може використовуватися менеджментом банку як інструмент стратегічного управління та дослідження

поведінки банків із однаковими бізнес-моделями. Також цей інструмент є корисним для стрес-тестування банківської системи на макрорівні, дослідження основних тенденцій її розвитку та своєчасне реагування на можливе погіршення фінансового стану.

Висновки до розділу 3

1. Проведений аналіз дозволив виявити бізнес-моделі із значним профілем ризику, до яких належать: Корпоративна із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті, Роздрібна, МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті та МБК в національній валюті та роздрібна в іноземній валюті із залежністю від МБК. Найменш ризиковими виявилися бізнес-моделі Корпоративна н.в. та Універсальна, які розташовані у центральній частині карти Кохонена.

2. Системи управління ризиками банків мають враховувати особливості їх бізнес-моделей, адаптуватися до якісних та кількісних характеристик окремих ризиків та сукупного профілю ризику. Розвиток бізнес-моделі банку має враховувати особливості загального рівня вразливості до ризиків та межі заходів для мінімізації ризику. Вірним є і зворотнє твердження. Формування та управління профілем ризику має спиратися на характеристики бізнес-моделі банку, особливості компонентів ведення бізнесу, які відрізняють її від інших банків.

3. Дослідження міграції банків між групами за останні роки свідчить про зростання частки активів у інвестиційній моделі із корпоративним фінансуванням у іноземній валюті. За рахунок великих державних банків ця модель збільшує питому вагу та несе відповідні кредитні та валютні ризики. Значну частку в активах складає також інвестиційна модель із роздрібним фінансуванням. Для цих моделей притаманний кредитний ризик, пов'язаний із великою концентрацією активів.

4. Найбільш поширені бізнес-моделі – універсальна та корпоративна з роздрібним фінансуванням займають сталу частку протягом останніх років. За кількістю банків – це понад 40%, за якістю активів – понад 30%. Частка проблемних банків незначна і має тенденцію до скорочення.

5. Проведене дослідження засвідчило, що банки з одного боку намагаються диверсифікувати свої ризики за рахунок зменшення рівня спеціалізації та переходу до груп із універсальною бізнес-моделлю, а з іншого про тенденцію до вкладення коштів в найбільш стійкі, проте, менше дохідні ОВДП, на фоні значного скорочення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб, враховуючи погіршення економічної ситуації в країні протягом 2020 року, через запровадження карантинних обмежень у зв'язку із поширенням нової коронавірусної інфекції COVID-19. Крім цього, спостерігається значна концентрація коштів найбільших державних банків в ОВДП в національній та іноземній валюті, що підтверджується відокремленням нової групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті.

6. Використання методу моделювання зміни бізнес-моделі на основі проведення стрес-тестування за СІ сприяє запобіганню втраті фінансової стійкості банку. Такий інструмент також може застосовуватися банками під час розроблення стратегічних планів. При проведенні моделювання важливо спостерігати за чинниками, які призводять до міграції та зміни групи із відповідною бізнес-моделлю банку, особливо, за наближенням до груп проблемних банків або концентрація їх у групах із бізнес-моделями, які мають підвищені ризики.

7. Моделювання зміни бізнес-моделі може використовуватися менеджментом банку як інструмент стратегічного управління та дослідження поведінки банків із однаковими бізнес-моделями. Також цей інструмент є корисним для стрес-тестування банківської системи на макрорівні, дослідження основних тенденцій її розвитку та своєчасне реагування на можливе погіршення фінансового стану.

Основні положення третього розділу дисертаційної роботи опубліковано автором у роботах [1, 23, 54, 55, 56].

Список використаних джерел до розділу 3

1. Zarutska O., Pavlova T., Sinyuk A., Khmarskiy V., Pawliszczy D. & Kesy M. The Innovative Approaches to Estimating Business Models of Modern Banks. *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2020. № 2. P. 26–43. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-02>.
2. Бедненко В. М., Вовчак О. Д. Ознаки встановлення ризикової діяльності банків. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 29 (2). С. 58–63.
3. Бездітко Ю.М., Посаднева О.М., Кагарлицька М.В. Методологічні та методичні аспекти застосування стрес-тестування у банківській системі України. *Вісник ХНТУ*. 2021. № 2 (77). С. 221–228. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2021.2.28>
4. Бездітко Ю.М., Посаднева О.М., Кагарлицька М.В. Теоретичні аспекти застосування стрес-тестування у банківській системі України. *Вісник ХНТУ*. 2021. № 2 (77). С. 230–236. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2021.2.29>
5. Беленька Г. Стрес-тестування як метод оцінки стабільності банківської системи: етапи, методологія та світовий досвід. *Вісник СНАУ*. 2008. № 2. С. 187–193.
6. Бобиль В. Становлення сучасної системи ризик-менеджменту в кредитних установах. *Банківська справа*. 2007. № 3. С. 65–76.
7. Бондаренко Л. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Київ: КНЕУ, 2007. 23 с.
8. Бортніков Г.П., Любіч О.О. Моделі стрес-тестування для оцінки ризиків банків. *Математичне моделювання в економіці*. 2016. № 1. С. 59–73.
9. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту. Київ: Молодь, 1997. 1000 с.
10. Буряк П.Ю. Шляхи покращення банківського ризик-менеджменту та підвищення рівня його ефективності. *Інноваційна економіка*. 2017. № 7-8 (70). С. 149–153.

11. Виноградня В.М., Євтушенко Н.М. Аналіз напрямів управління банківськими ризиками на сучасному етапі. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 9 (2). С. 29–34.
12. Гончаренко Т.А. Методологія формування та реалізації бізнес-стратегії банку: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08. Суми, 2021. 645 с.
13. Губа М.О., Полійчук М.В. Ризики в банківській системі України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 5. С. 4–9.
14. Гуцал І.С. Теоретико-методологічні аспекти ризик-менеджменту банків. *Економічний аналіз*. 2018. № 4 (28). С. 271–276.
15. Данілова Л.І., Савочка В.В. Стрес-тестування в системі ризик-менеджменту банку. *Економічний аналіз*. 2014. № 1 (15). С. 244–252.
16. Демчук Н.І., Абахтімова А.А. Управління банківськими ризиками. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 24. Ч. 1. С. 117–119.
17. Дубина М.В. Особливості побудови системи ризик-контролінгу в банківських установах. *Фінансові дослідження*. 2019. № 2 (7). URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/20264>.
18. Економічний словник-довідник / за ред. С. Мочерного. Київ: Феміна, 1995. 368 с.
19. Єгоричева С.Б., Вовченко О.С. Трансформація системи управління ризиками банків як передумова забезпечення їх фінансової стабільності. *Науковий вісник Полісся*. 2019. № 3 (19). С. 56–63.
20. Єремейчук Р.А., Ус Ю.В. Стратегічно-реноваційне управління ризиками банків. *Бізнесінформ*. 2017. № 4. С. 289–296.
21. Житний П.Є., Шаповалова С.М., Карамішева Г.М. Світова практика стрес-тестування у банках України. *Вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 1 (30). С. 67–72.
22. Загородній А., Вознюк Г. Фінансовий словник. Київ: Знання, 2000. 587 с.

23. Заруцька О.П., Синюк А.О. До питання розвитку методик оцінки фінансової стійкості банку. Управлінський та безпековий механізм економічних трансформацій в умовах геополітичних загроз і світової конкуренції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23 листопада 2018 р.). Дніпро. 2018. С. 208–209.

24. Зверук Л.А., Дідковська Ю.С. Концептуальні основи організації системи ризик-менеджменту в Банках. *Бізнесінформ*. 2020. № 9. С. 238–245. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-238-245>

25. Кльоба Л.Г. Напрями вдосконалення управління банківськими ризиками. *Економіка та держава*. 2017. № 6. С. 80–85.

26. Коваль Я.С. Державний інструментарій ідентифікації ризиків, як елемент попередження негативного впливу на економічний стан банківської системи. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. № 1 (53). С. 65–74. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-65-74>

27. Косова Т.Д., Поздняков Є.М. Методичний підхід до оцінки кредитних ризиків на основі стрес-тестування. *Економічний часопис – XXI*. 2013. № 1-2 (1). С. 59–62.

28. Котик О.В., Любовська М.М. Загрози та ризики фінансової безпеки банків та шляхи їх удосконалення. *Вісник НУБГП*. 2020. № 1 (89). С. 111–123. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve1202010>

29. Криклій О.А., Крутій Ю.О. Методологічні підходи до здійснення стрес-тестування банківської системи на макро- та мікрорівнях. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2016. № 12 (22). С. 80–83.

30. Криклій О.А., Макієнко Є.В. Огляд підходів до організації процесу стрес-тестування на рівні банку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 8 (8). С. 13–19.

31. Кузнєцова Л.В. Управління кредитними ризиками банків України на основі стрес-тестування. *Інтелект XXI*. 2019. № 4. С. 44–48.

32. Кузнєцова Н.В., Чан Ф.А., Самсонюк М.В., Юрчук М.В. Динамічне оцінювання ризиків і розробка антиризикових стратегій банківської діяльності.

Реєстрація, зберігання і обробка даних. 2021. № 1 (23). С. 23–37. DOI: <https://doi.org/10.35681/1560-9189.2021.23.1.235111>

33. Кузьмак О.М. Теоретична концептуалізація ризикології у банківській діяльності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* 2019. № 15 (43). С. 99–103. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2019-15\(43\)-99-103](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2019-15(43)-99-103)

34. Лисенко Р.С. Методи проведення системного стрес-тестування банківської системи: основні характеристики та особливості практичного застосування. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України.* 2008. № 3. С. 196–199.

35. Ліндер Є. Стрес-тестування як інструмент аналізу фінансової стійкості банківських установ. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал.* 2016. № 4. С. 73–79.

36. Малініна А.І. Стрес-тестування процентного ризику та особливості його застосування в банках України. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2017. № 23. Ч. 3. С. 80–83.

37. Марич М.Г., Марич А.В. Банківські ризики та система управління ними. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2017. № 23 (3). С. 84–88.

38. Науменкова С., Міщенко С. Стрес-тестування як інструмент діагностики фінансової стійкості банків. *Вісник НБУ.* 2008. № 5. С. 18–23.

39. Олексенко К.В. Стрес-тестування у механізмі забезпечення стійкості банківських систем. *Актуальні проблеми міжнародних відносин.* 2013. № 115. Ч. 1. С. 216–223.

40. Островська Н.С. Економічна суть банківських ризиків. *Інтелект XXI.* 2018. № 2. С. 117–121.

41. Островська Н.С. Контролінг ризиків як необхідний складник механізму ризик-менеджменту в банку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* 2018. № 29 (68). С. 75–79.

42. Островська Н.С. Концептуальні засади контролю ризиків у комерційних банках. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. № 30. С. 97–101.

43. Панченко К.С. Стрес-тестування ринкового ризику на макрорівні: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 1 (75). С. 154–162. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-45>

44. Піскунова О.В., Водзянова Н.К., Панченко К.С. Концепція стрес-тестування ринкового ризику з використанням методів економетричного моделювання. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2020. № 99. С. 131–143. DOI: <https://doi.org/10.33111/mise.99.11>

45. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III: станом на 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

46. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ від 28.08.2001 №368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.

47. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 №64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.

48. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 №679-XIV: станом на 11.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

49. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 №361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>.

50. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: Постанова Правління НБУ від 06.08.2009 №460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09#Text>.

51. Ребрик М.А. Систематизація методів стрес-тестування ринкових ризиків банку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 3 (21). С. 158–163.

52. Ребрик Ю.С., Ребрик М.А. Методичні аспекти стрес-тестування ліквідності банку з урахуванням стандартів Базеля III. *Фінанси України*. 2012. № 4. С. 89–97.

53. Серотюк Б.В. Методика проведення стрес-тестування ризиків комерційного банку в рамках програми антикризового управління. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 9 (2). С. 13–17.

54. Синюк А.О. Оцінювання фінансової стійкості банків з використанням бізнес-моделей. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2018. № 2 (60). С. 176–187. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-24>.

55. Синюк А.О. SREP-аналіз як основний інструмент оцінки бізнес-моделей українських банків. Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 19 квітня 2019 р.). Дніпро. 2019. С. 34–36.

56. Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2020. № 3 (69). С. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-21>.

57. Тавасиев А.М. Антикризисное управление кредитными организациями. Учебное пособие. Москва: Издательство «ЮНИТИ-ДАНА», 2010. 480 с.

58. Тарасевич Н. В., Литвиненко А. М. Стрес-тестування ризиків як інструмент антикризового управління діяльністю банків. *Фінанси, учет, банки*. 2014. № 1 (20). С. 255–163.

59. Управління банківськими ризиками / за заг. ред. Л.О. Примостки. Київ: КНЕУ, 2007. 600 с.

60. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / за ред. А. Спіфанова, Т. Васильєвої. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 283 с.
61. Финансовый менеджмент: теория и практика: учеб., 4-е изд., перераб. и доп. / под ред. Стояновой Е. Москва: Перспектива, 1999. 656 с.
62. Христенко О.В., Федій А.А. Теоретичні основи системи управління ризиками в діяльності банку. *Фінансовий простір*. 2018. № 2 (30). С. 161–169.
63. Шаповал Л.П., Грицик А.Я. Удосконалення процесу управління банківськими ризиками. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 11 (1). С. 8–10.
64. Шульга Н.П. Стрес-тестування кредитного ризику банків України на основі макроекономічних змінних. *Інвестицій: практика та досвід*. 2019. № 12. С. 10–15. DOI: https://doi.org/10.32702/2306_6814.2019.12.10
65. Щербатих Д.В. Сучасні методи стрес-тестування банківської системи України. Мукачівський державний університет. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 1210–1218.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та обґрунтовані рекомендації щодо удосконалення науково-методичного підходу щодо визначення бізнес-моделей банків та пов'язаних із ними профілів ризику. Результати дослідження, відповідно до поставленої мети та завдань, дозволяють зробити наступні висновки:

1. На основі проведеного аналізу, сформульовано наступне визначення: бізнес-модель банку – це система характеристик для обраної банком діяльності, яка відображає особливості послуг, продуктів та операцій для реалізації потреб цільових клієнтів, джерела отримання прибутку, параметри стратегічних цілей та шляхів їх досягнення, а також особливості профілю ризику. Опис бізнес-моделі може бути формалізованим за допомогою розгалуженої системи показників. Банки із близькими бізнес-моделями можливо поєднувати у групи для дослідження відмінності їх поведінки, адаптації до умов розвитку, реакції на зовнішні шоки, моделі управління ризиками.

2. Проведений аналіз структурних індикаторів для опису бізнес-моделей банків, запропонованих різними авторами свідчить, що вони суттєво відрізняються і відображають масштаби діяльності банків, їх спеціалізацію, ефективність роботи тощо. Визначено, що система показників має бути достатньо широкою та різноманітною, щоб виявити особливості бізнес-моделей банків, але достатньо збалансованою, несуперечливою, без високої кореляції між цими показниками. Крім цього, сукупність показників має бути адаптована до конкретного етапу розвитку банківського сектору країни, структури операцій банків, а також ризиків, які супроводжують їх діяльність. Від обґрунтованого вибору структурних індикаторів визначення бізнес-моделей залежить коректність її побудови.

3. Визначена необхідність доповнення та розширення існуючої методики оцінки бізнес-моделей банків, що запропонована НБУ в рамках

реалізації SREP-аналізу, підходами СФГБ-методу із застосуванням нейронних мереж, а саме самоорганізаційних карт Кохонена, що дозволить отримати вичерпну інформацію щодо бізнес-моделі кожного банку, його профілю ризику, а також оцінити фінансову стійкість всього банківського сектору, у відповідності до поточних умов внутрішнього та зовнішнього середовища, а також економічного циклу.

4. Запропоновано набір з 33 СІ для реалізації СФГБ-методу та визначення бізнес-моделей банків. Такий набір базується на загальнодоступних даних звітності банків, характеризує питому вагу найбільш суттєвих та динамічних статей балансу та дає вичерпну інформацію щодо його структурно-функціональних характеристик, які безпосередньо впливають на бізнес-модель: якості та складу активів, зобов'язань, доходів та витрат, достатності капіталу для покриття ризиків від основної діяльності, процентної й тарифної політики, політики формування резервів, прибутковості діяльності та ризиків.

5. Обґрунтовано, що використання СФГБ-методу та СОК дозволяє провести динамічне моделювання бізнес-моделей банків, оскільки карта Кохонена може виступати своєрідним макетом банківської системи, що дозволить визначити та оцінити вплив різноманітних факторів внутрішнього середовища на її функціонування та розвиток.

6. Підкреслено, що важливою перевагою запропонованої методики визначення бізнес-моделей банків є наявність чіткої формалізації процедури розподілу банків. Загальна сукупність вітчизняних банків за допомогою СФГБ-методу розподіляється на групи із близькими сутнісними структурно-функціональними характеристиками, тобто формується системи груп, для кожної з яких на підставі аналізу внутрішніх структурних особливостей визначається бізнес-модель. Банки із однаковою бізнес-моделлю схильні до однакового набору визначених ризиків. Подальше спостереження за зміною положення банків із відповідною бізнес-моделлю на карті Кохонена та проведення порівняння її показників у динаміці дозволяє пояснити причини

структурних змін у банківській системі країни, оцінити ступінь ризиків та змоделювати її подальший розвиток.

7. Запропонована структурно-логічна схема визначення та аналізу бізнес-моделей українських банків за методом СФГБ, яка включає такі етапи: відбір показників та аналізованого періоду; застосування СФГБ-методу та побудова СОК; аналіз структурно-функціональних груп банків; визначення бізнес-моделей банків та їх профілів ризику; дослідження траєкторій та міграції банків; дослідження особливостей бізнес-моделей банків сусідніх груп; формулювання висновків щодо зміни бізнес-моделей та профілів ризику банків.

8. Проведений аналіз із використанням методики СФГБ та запропонованих коефіцієнтів-індикаторів дозволив розподілити банківську систему країни на групи банків та дослідити зміни такого розподілу у динаміці. Кожній такій групі притаманна відповідна бізнес-модель, яка ґрунтується на основних сутнісних характеристиках та профілі ризику банків. Виділено наступні бізнес-моделі: Корпоративна н.в.; Універсальна; Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.; МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.; МБК і.в. із корпоративним фінансуванням; Роздрібна; Інвестиційна із корпоративним фінансуванням і.в.; Роздрібна н.в.; МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.; МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК; Інвестиційна із роздрібним фінансуванням; Проблемні банки. Встановлено, що основні сутнісні характеристики бізнес-моделей українських банків протягом трьох аналізованих років суттєвим чином не змінилися.

9. Встановлено, що з 2020 року з'явилася нова інвестиційна бізнес-модель із підвищеною часткою операцій в іноземній валюті, основною структурно-функціональною особливістю якої є розміщення коштів в ОВДП в іноземній валюті за рахунок залучення коштів юридичних осіб також в іноземній валюті. До відповідної групи входять великі державні банки АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК». Цим банкам притаманний ризик концентрації коштів з підвищеним валютним ризиком. Розвиток даної бізнес-моделі потребує підвищеного контролю.

10. Проведений аналіз дозволив виявити бізнес-моделі із значним профілем ризику, до яких належать: Корпоративна із роздрібним фінансуванням із операціями в іноземній валюті, Роздрібна, МБК та корпоративна із залежністю від МБК із операціями в іноземній валюті та МБК в національній валюті та роздрібна в іноземній валюті із залежністю від МБК. Найменш ризиковими виявилися бізнес-моделі Корпоративна н.в. та Універсальна, які розташовані у центральній частині карти Кохонена.

11. Дослідження міграції банків між групами за останні роки свідчить про зростання частки активів у інвестиційній моделі із корпоративним фінансуванням у іноземній валюті. За рахунок великих державних банків ця модель збільшує питому вагу та несе відповідні кредитні та валютні ризики. Значну частку в активах складає також інвестиційна модель із роздрібним фінансуванням. Для цих моделей притаманний кредитний ризик, пов'язаний із великою концентрацією активів.

12. Проведене дослідження засвідчило, що банки з одного боку намагаються диверсифікувати свої ризики за рахунок зменшення рівня спеціалізації та переходу до груп із універсальною бізнес-моделлю, а з іншого про тенденцію до вкладення коштів в найбільш стійкі, проте, менше дохідні ОВДП, на фоні значного скорочення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб, враховуючи погіршення економічної ситуації в країні протягом 2020 року, через запровадження карантинних обмежень у зв'язку із поширенням нової коронавірусної інфекції COVID-19. Крім цього, спостерігається значна концентрація коштів найбільших державних банків в ОВДП в національній та іноземній валюті, що підтверджується відокремленням нової групи із бізнес-моделлю Інвестиційна із корпоративним фінансуванням із операціями в іноземній валюті.

13. Використання методу моделювання зміни бізнес-моделі на основі проведення стрес-тестування за СІ сприяє запобіганню втраті фінансової стійкості банку. Такий інструмент також може застосовуватися банками під час розроблення стратегічних планів. При проведенні моделювання важливо

спостерігати за чинниками, які призводять до міграції та зміни групи із відповідною бізнес-моделлю банку, особливо, за наближенням до груп проблемних банків або концентрація їх у групах із бізнес-моделями, які мають підвищені ризики. Моделювання зміни бізнес-моделі може використовуватися менеджментом банку як інструмент стратегічного управління та дослідження поведінки банків із однаковими бізнес-моделями. Також цей інструмент є корисним для стрес-тестування банківської системи на макрорівні, дослідження основних тенденцій її розвитку та своєчасного реагування на можливе погіршення фінансового стану.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Основні компоненти бізнес-моделі підприємства

Автори	Компоненти
Касич А.О., Рафальська І.В.	Сегмент на ринку, продукування цінності, задоволення потреб, збутові канали, активи.
Чеглатонєв В.І.	Ресурси, здібності, види діяльності, цінність.
Марченко В.В.	Цінність, канали доставки, набуття економічної, соціально та інших форм вартості.
Алакозова П.Е.	Цілі, стратегія, позиція на ринку, напрями діяльності, пропозиція цінності, фінансово-економічні аспекти, склад та взаємодія елементів, бізнес-процеси, ресурси, інформаційне забезпечення.
Нєнно І.М.	Стратегічні рішення, цінова пропозиція, канали збуту, стосунки із споживачами, дохідні потоки, ключові ресурси, діяльність, партнерства.
Розман А.М.	Відповідність потребам споживачів, ціннісна пропозиція, ланцюг цінності, стратегічні точки захисту, моніторинг ефективності, відслідковування фаз міграції цінності, перегляд та удосконалення.
Кравченко М.О.	Економіка, фінанси, операції, бізнес-одиниці, ринкові сегменти, маркетинг.
Кугушева Т.В.	Корпоративна місія, стратегія розвитку, стратегічні цілі та завдання, бізнес-процеси, організаційна структура, система документообігу, інформаційні технології.
Кугушева Т.В.	Корпоративна місія, стратегія розвитку, стратегічні цілі та завдання, бізнес-процеси, організаційна структура, система документообігу, інформаційні технології.
Стрекалова Н.Д.	Функція та цілі бізнесу, пропозиція цінності, сегмент ринку, процесор (ланцюг створення вартості, ресурси й оснащення, каталізатор, людські ресурси), конкурентні стратегії, мережа бізнесу, економічна модель.
Швайцер Л.	Ланцюг створення цінності, джерела конкурентних переваг та ринкової влади компанії, модель отримання доходу.
Лунін В.Є.	Ключові партнери, ресурси, клієнтоорієнтованість, аналіз витрат, джерела доходів.
Маркова В.Д.	Позиціонування компанії, формула прибутку, інноваційна складова.
Котельніков В.Ю.	Стратегія, економіка, фінанси, маркетинг, конкурентні переваги, здібності до підприємницької діяльності.
Сооляте А.Ю.	Створення цінності, доходи, стратегічний контроль.
Гаврилова Т., Алсуф'єв А., Янсон А.С.	Види діяльності, ціннісна пропозиція, відносини з клієнтами, канали продажу, цільові сегменти, структура затрат, потоки доходів, ключові партнери, ключові ресурси.
Сливоцькі А.	Розуміння бізнесу, напрями діяльності, клієнти, джерела диференціації, структура виробництва, оргструктура, механізми виходу на ринок.
Джонсонс М., Крістенсен К., Кагерман Х.	Споживча цінність, формула прибутку, ключові ресурси та процеси.

Продовження таблиці А.1.

Автори	Компоненти
Shafer S.M., Smith H.J., Linder J.C.	Стратегічний вибір, створення цінності, мережа її поширення, отримання іншої цінності.
Chesbrough H.	Ціннісна пропозиція, сегмент ринку, структура ланцюга створення цінності, механізм отримання доходу, структури витрат, прибуток, положення компанії у мережі цінностей, конкурентна стратегія.
Osterwalder A., Pigneur Y., Tucci C. L.	Продукти та послуги, цільові споживачі, канали розповсюдження, взаємовідносини з клієнтам, ланцюг створення цінності, основні компетенції, мережа партнерів, структура витрат, модель доходу.
Jabłoński A. Jabłoński M.	Спосіб ведення бізнесу, цінність, партнери.
Timmers P.	Продукти, послуги, інформаційні потоки, суб'єкти бізнесу, потенційні вигоди, джерела доходів.
Tikkanen H., Lamberg J.A., Parvinen P., Kallunki J.P.	Стратегія, бізнес-мережі, операції, фінанси та облік, смислові структури, система переконань.
Rasmussen B.	Фізичні активи, нематеріальні активи (інтелектуальна власність, організаційна структура, структура управління).
Morris M., Schindehutte M., Allen J.	Створення цінності, цільові споживачі, джерела компетенції, конкурентна стратегія, доходи, часові, об'ємні та кількісні амбіції.
Magretta J	Проекти, ресурси, виробництво, клієнти, угоди, поширення продукту чи послуги.
Casadesus- Masanell R., Ricart J. E.	Договори, розміщення об'єктів, активи, вертикальна інтеграція, наслідки цих рішень.
Zott C., Amit R.	Товари або інформацію, ресурси та можливості, суб'єкти, взаємозв'язок, механізм обміну, способи контролю.
Afuah A., Tucci C.	Цінність, сегмент клієнтів, обсяг продуктів та послуг, рівень прибутку, джерела доходу, ціни, пропозиція цінності, можливості, конкурентні переваги, спроможність до реалізації цих елементів.

Складено авторкою на основі [82, 147, 97, 41, 42, 101-103, 126, 87, 88, 90, 143, 152, 94, 96, 85, 86, 140, 15, 32, 137-139, 63, 31, 12, 13, 148, 149, 26-28, 112, 18, 34, 33, 29, 23, 21, 10, 3, 4, 40, 1]

Таблиця А.2

Основні компоненти бізнес-моделі банку

Автори	Компоненти
Литвинюк О.В., Карпов М.О.	Організаційна структура, операції та послуги, способи та умови їх надання, канали доставки та обслуговування, стратегічна мета, базис стратегії, індикатори ефективності.
Любіч О.О., Бортніков Г.П., Панасенко Г.О.	Клієнтська база, продукти та послуги, маркетингові заходи, стратегія дистрибуції, управління активами, витратами та потоками надходжень, організаційна структура.
Рашкована В., Покідіна Д.	Сегмент клієнтів, пропозиція продуктів та послуг, мережа маркетингових каналів, джерела прибутку.
Онищенко Ю.І., Заяць Е.Л.	Стратегічні рішення, механізм створення вартості та її оцінки, мережа створення цінностей.
Ісаєв Р.	Система стратегічного управління, управління бізнес-процесами, управління організаційною структурою та штатом співробітників, управління рівнем якості банку, управління проектами, оперативного менеджменту, управління документообігу, управління ризиками та маркетингом.
Tomkus M.	Бізнес-цілі, клієнти, управління продуктами, бізнес-стратегії, організаційна інфраструктура, стратегічні та операційні бізнес-процеси.
Mergaerts F., Vennet R. V.	Активи, фінансування, капіталізації, диверсифікації діяльності.
Cavelaars P., Passenier J.	Продукти, послуги, групи клієнтів, канали звернення та розповсюдження, дохідність банку та її стійкість.
Kohler M.	Прибуток, клієнти, канали розподілу.
Altunbas Y., Manganelli S., Marques-Ibanez D.	Структура капіталу, структура активів, структура фінансування, структура доходів, макроекономічні показники, рівень конкуренції, інші зовнішні та внутрішні фактори впливу.
Ayadi R., Pieter De Groen W., Arbak E.	Структура власності банку, фінансові наслідки та ризики, розуміння банківських операцій, стратегія фінансування, контроль за фінансовою та ризиковою експозицією.

Складено авторкою на основі [91, 95, 50, 123, 109, 110, 113, 77, 79, 35, 22, 11, 19, 20, 2, 5, 6, 7, 8, 9]

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Характеристика бізнес-моделей українських банків
за Рашкованом В. та Покідіним Д.**

№	Бізнес-модель	Характеристика
1	Домогосподарства-корпорації	Мала частка кредитів, що надані фізичним особам (роздрібні кредити), велика частка кредитів юридичним особам (корпоративні кредити), велика частка депозитів, що залучені від фізичних осіб. Банки з такою бізнес-моделлю фінансують домогосподарства-корпорації. Присутній ризик кредитування пов'язаних осіб.
2	Роздрібна	Велика частка кредитів, що надаються фізичним особам, велика частка депозитів, які також залучені від фізичних осіб.
3	Універсальна	Поєднуються кредитні та некредитні операції. Здійснюється роздрібне та корпоративне кредитування, значна частка (але менша, ніж в Роздрібній бізнес-моделі та бізнес-моделі Домогосподарства-корпорації) депозитів, що залучаються від фізичних осіб.
4	Корпоративна	Відсутні роздрібні кредити та депозити, обслуговується лише корпоративний бізнес, при цьому кредитування має короткостроковий характер. Філії відсутні.
5	Інвестиційна	Найменша частка кредитних операцій та найбільша некредитних.
6	Заморожені/ Невизначені банки	Високо диференційована структура активів та зобов'язань. Велика частка власного капіталу та субординованого боргу, депозити не залучаються. Як правило це можуть бути новостворені банки, неактивні банки, банки, які не визначилися щодо бізнес-моделі або провадять нетрадиційну діяльність.

Складено авторкою на основі [123].

Таблиця Б.2

**Характеристика бізнес-моделей українських банків
за Онищенко Ю.І. та Заяць Е.Л.**

№	Бізнес-модель	Характеристика
1	Традиційна	Грошові кошти залучаються переважно від фізичних та частково від юридичних осіб, кредитування надається корпоративному бізнесу. Отже, заощадження населення трансформуються у кредити для реального сектору економіки.
2	Корпоративна	Грошові кошти залучаються переважно від юридичних осіб та частково від фізичних осіб, кредитування надається корпоративному бізнесу, значна частка інвестиційної діяльності.
3	Роздрібна	Грошові кошти залучаються від фізичних осіб, кредити також надаються фізичним особам. Отже, кредитний ризик дуже високий.
4	Універсальна	Високий рівень диверсифікації залучених та розміщених коштів. Грошові кошти залучаються від фізичних та юридичних осіб, кредитування переважно надається корпоративному бізнесу, грошові кошти також частково розміщені у інвестиційному портфелі, кредитах фізичним особам та міжбанківських кредитах.
5	Інвестиційна	Значна частка інвестиційного портфелю (в основному облігації внутрішньої державної позики), грошові кошти залучаються від юридичних осіб.

Складено авторкою на основі [109, 110].

**Характеристика бізнес-моделей українських банків
за Деркаченко А.В. та Худолій Ю.С.**

№	Бізнес-модель	Характеристика
1	Банки з високим рівнем фінансової стійкості	Велика частка депозитів, що залучаються від фізичних осіб, велика частка кредитів, що також надані фізичним особам, значний розвиток філіальної мережі, рівень співвідношення між наданими кредитами та залученими депозитами є оптимальним, значні резерви за кредитними операціями, досить високі показники рентабельності активів та капіталу. На думку авторів методики, така модель є найменш ризиковою.
2	Банки з достатнім рівнем фінансової стійкості	Велика частка кредитів, які надаються фізичним та юридичним особам, значна частка депозитів, що залучені від фізичних осіб (але, менша ніж у банків, які належать до бізнес-моделі із високим рівнем фінансової стійкості), наявні некредитні активи, рівень процентної маржі, рентабельності активів та капіталу є середнім. На думку авторів методики, для моделі характерними є кредитний ризик та ризик прибутковості.
3	Банки з середнім рівнем фінансової стійкості	Незначна частка кредитів, що надані фізичним особам, та залучених від них депозитів, основні операції проводяться з юридичними особами (як правило, короткострокове фінансування), незначний розвиток філіальної мережі. На думку авторів методики, для такої бізнес-моделі характерні ризики кредитування пов'язаних осіб, ризик ліквідності та відмивання коштів.
4	Банки з задовільним рівнем фінансової стійкості	Значні обсяги власного капіталу та субординованого боргу, значний обсяг кредитів, що надаються фізичним особам, та депозитів, що також залучаються від фізичних осіб, співвідношення між розміщеними та залученими коштами неоптимальне. На думку авторів методики, для такої бізнес-моделі характерні ризики кредитування пов'язаних осіб, ризик концентрації, ліквідності та прибутковості.
5	Банки з низьким рівнем фінансової стійкості	Значні обсяги власного капіталу та субординованого боргу, депозитні кошти не залучаються. На думку авторів методики, для такої бізнес-моделі характерні всі ризики банківської системи.

Складено авторкою на основі [62].

Таблиця Б.4

**Характеристика бізнес-моделей українських банків
за Литвинюк О.В. та Карпов М.О.**

№	Бізнес-модель	Характеристика
1	Універсальна	Банки із цією бізнес-моделлю виконують всі види банківських операцій на ринку, завдяки чому ризики диверсифікуються. Така модель, на думку авторів методики, є найбільш привабливою та ефективною.
2	Роздрібна	Банки із цією бізнес-моделлю орієнтовані на надання короткострокових споживчих кредитів фізичним особам (роздрібне кредитування).
3	Корпоративна	Банки із цією бізнес-моделлю орієнтовані як на корпоративний, так й на роздрібний бізнес, мають значні комісійні доходи завдяки значному обсягу та різноманітності операцій на ринку. На думку авторів методики, банки із корпоративною бізнес-моделлю належать до найбільших системних банків та користуються значним рівнем довіри серед населення, оскільки робиться акцент на захисті коштів вкладників та кредиторів державою у разі значних соціально-економічних коливань.

Складено авторкою на основі [91].

Таблиця Б.5

**Характеристика бізнес-моделей українських банків,
які призвели до банкрутства, за Броніним О.В.**

Кластер	Характеристика
1	Для першого патерну характерним було зменшення коштів на рахунках юридичних осіб та коштів інших банків, як наслідок, погіршення ліквідності, затримання платежів та повна втрата платоспроможності.
2	Другий патерн мав аналогічну ситуацію, що й перший, проте, проблема втрати платоспроможності була доповнена порушенням нормативів капіталу банків. Не зважаючи на зусилля керівництва банків щодо збільшення обсягу статутного капіталу, погашення кредитів пов'язаних з банком осіб, збільшення рівня покриття кредитів заставою та використання механізмів безповоротних фінансових допомог, виконати умови до капіталізації та дотриманням нормативів регулятивного капіталу банкам не вдалося.
3	У третій кластер автором методики було об'єднано ті банки, які через відсутність можливості повернути залучені вклади запровадили політику здійснення ризикових активних операцій. Через неможливість позичальників виконати свої зобов'язання, банки цього патерну біли вимушені доформувати резерви за активними операціями, що стало причиною збиткової діяльності та падіння розміру регулятивного капіталу. Від'ємне значення капіталу та, як наслідок, порушення економічних нормативів, стало свідченням неспроможності виконати банками кластеру свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами.
4	Для бізнес-моделі банків четвертого кластеру характерним було характерно проведення ризикових та непрозорих операцій (переведення вкладів фізичних осіб від пов'язаної фінансової компанії на баланс банку, зміщення коштів на поточних рахунках юридичних осіб коштами на рахунках фізичних осіб, значний обсяг операцій із готівкою, операції із цінними паперами, які мали ознаки фіктивності.
5	Для бізнес-моделей банків цього патерну характерним було проведення ризикової діяльності та системне порушення вимог та законодавства у сфері фінансового моніторингу (готівкові операції, виведення капіталу закордон, фіктивні операції).
6	Бізнес-моделі банків шостого патерну відрізняються тим, що їх акціонери самостійно прийняли рішення щодо виходу з ринку, оскільки мали складне фінансове становище, а джерела до капіталізації були відсутні. Зобов'язання перед клієнтами були виконані. Частина банків, які обрали такий шлях, переорієнтувалася на небанківський ринок фінансових послуг або згодом об'єдналася із іншими баками.
7	Для банків сьомого кластеру характерним було відсутність прозорості структури власності, а отже відсутність можливості визначити кінцевих бенефіціарних власників.

Складено авторкою на основі [51].

Таблиця Б.6

Характеристика бізнес-моделей українських банків за Стадником А.С.

Кластер	Характеристика
1	<p>Для банків, які увійшли до першого кластеру, характерним є: наявність значної частки процентної складової у складі доходів та витрат, достатній рівень ліквідності, незначна частка кредитних операцій при достатньому рівні адекватності капіталу, незначна частка активів та зобов'язань в іноземній валюті.</p> <p>Профіль ризику таких банків автор методики визначає як «процентний».</p>
2	<p>Для банків, які увійшли до другого кластеру, характерним є: високий рівень адекватності капіталу, дуже незначна частка кредитних операцій, при значному обсязі цінних паперів в складі активів, незначні обсяги активів та зобов'язань в іноземній валюті та значна частка процентних доходів у загальному обсязі доходів банку.</p> <p>Профіль ризику таких банків автор методики також визначає як «процентний», проте, на його думку, у цей кластер об'єднуються мікро-банки.</p>
3	<p>Для банків, які увійшли до третього кластеру, характерним є: незначний обсяг активів та зобов'язань в іноземній валюті (50% банків кластеру – банки з іноземним капіталом), значна частка процентної складової у складі доходів та витрат банку, інші показники мають відносно середнє значення.</p> <p>Профіль ризику таких банків автор методики також визначає як «валютно-процентний».</p>
4	<p>Для банків, які увійшли до четвертого кластеру, характерним є: значна частка процентної складової у складі доходів та витрат банку, значний обсяг кредитних операцій та значний ризик ліквідності.</p> <p>Профіль ризику таких банків автор методики також визначає як «кредитно-процентний із високим рівнем ризику ліквідності».</p>
5	<p>Для банків, які увійшли до п'ятого кластеру, характерним є середні значення за кожним з показників ризику. Відповідно до цього автор методики визначив ризик-профіль таких банків як «зважено-поміrkований».</p>

Складено авторкою на основі [141, 142].

Таблиця Б.7

**Характеристика бізнес-моделей за Алєскєровим Ф.Т., Бондарчук П.К.,
Кнуровою А.А., Солодковим В.М.**

Патерн	Характеристика
1	Банки із високими показниками достатності капіталу та запасом ліквідності, виконують традиційні банківські операції на ринку (залучають депозитні кошти та надають кредити населенню та у реальний сектор економіки), рентабельність діяльності не дуже значна, мають кошти нерезидентів, активність на ринку акцій невисока.
2	Банки із високими показниками достатності капіталу (більше, ніж у патерні №1) та прибутковості, характер операцій традиційний, банки не активні на ринку векселей, проте мають значний портфель пайових цінних паперів для підтримки ліквідності, надають підтримку малому підприємництву та соціальним програмам.
3	Банки із високим рівнем достатності капіталу, відносно більш низьким показником співвідношення між залученими депозитами та наданими кредитами, кошти нерезидентів не використовуються, кошти в цінні папери не вкладаються.
4	Банки із середнім рівнем достатності капіталу та співвідношення між депозитами та кредитами, низьким рівнем ліквідності та рентабельності діяльності, але дуже високою часткою коштів нерезидентів в пасивах.

Складено авторкою на основі [46].

**Характеристика бізнес-моделей банків за
R. Ayadi, E. Arbak, W.P. De Groen**

Кластер	Характеристика
1	<p>Модель 1 об'єднує великі банки, які орієнтовані на інвестиції. Ця група є найбільшою за розміром як загальних, так і за середніх активів. Модель 1 складає кластер «інвестиційних банків». Ці банки мають значні обсяги торгівельної діяльності, середні показники обсягу торгових активів та похідних експозицій. Інвестиційні банки більш орієнтовані на міжнародний рівень, майже половина загальних активів знаходиться за межами країни. У фінансуванні основна увага приділяється нестабільним та менш традиційним джерелам. Інвестиційні банки також мають тенденцію до значного використання позикового капіталу для інвестицій, очікуючи, що отриманий прибуток буде більшим за відсотки, що підлягають виплаті.</p>
2	<p>Модель 2 складається з «роздрібно-орієнтованих» банків, які в основному зосереджені на традиційній діяльності. Зокрема, депозити клієнтів та надані позики відповідно становлять 56,5% і 60,9% від загального обсягу активів. Ставки за позиками нижче середнього зразка, боргові зобов'язання становлять лише 17,4% від загального обсягу активів. Банки значно краще капіталізовані, середнє значення показника співвідношення матеріального власного капіталу та активів становить 5,4%. Співвідношення грошових коштів та ліквідних активів залишається вище середнього значення у вибірці на рівні 3,0%. Середній розмір банку (за обсягом середніх загальних активів) орієнтованого на роздрібну торгівельну діяльність становить 50% від середнього показника вибірки та є найменшим. Більшість із цих банків розташовані у невеликих країнах, а загальні активи середнього банку становлять понад половину ВВП країн, в яких вони мають штаб-квартиру. Видатки на персонал високі та, можливо, вказують на збільшення географічного покриття через більшу кількість філій та персоналу.</p>
3	<p>Модель 3 дещо схожа із моделлю 2. До складу групи входять банки, які орієнтовані на роздрібну торгівлю, традиційні кредити клієнтів становлять в середньому дві третини від загальної суми балансу. Ці банки також відносно капіталізовані, мають відносно високе значення середнього показника матеріального загального капіталу, що відповідає низькому значенню мультиплікатора фінансового левериджу. Банки цієї моделі більше залежать від боргових ринків, джерела фінансування є більш диверсифікованими, що є спробою збереження значного розміру. Модель 3 було віднесено до «роздрібно-диверсифікованих».</p>
4	<p>Модель 4 включає банки з великою залежністю від міжбанківського фінансування та кредитування. Зобов'язання середнього банку за цією моделлю перед іншими банками, включаючи як депозити, так і інший міжбанківський борг, становлять майже чверть загального балансу, що є більшим, ніж в інших моделях. Традиційні депозити клієнтів становлять лише чверть загального балансу – найнижчий показник серед усіх чотирьох моделей. Такі банки активно працюють у використанні торгових активів та похідних експозицій, мають найнижче значення показника матеріальної загальної вартості капіталу. Видатки на персонал є найнижчими. Банки моделі 4 було віднесено до «оптових».</p>

Складено авторкою на основі [5, 6].

Характеристика бізнес-моделей банків за R. Ayadi, W.P. De Groen

Бізнес-модель	Характеристика
Модель 1 – «інвестиційні банки»	<p>Ця модель об'єднує великі банки, орієнтовані на інвестиції, і містить найбільші банки, як за загальним, так і середнім рівнем активів. Ці банки ведуть значну торговельну діяльність. У фінансуванні основна увага приділяється менш стабільним і менш традиційним джерелам, таким як боргові зобов'язання, угоди про викуп. Інвестиційні банки також мають тенденцію до значного залучення.</p> <p><i>Відмінні риси:</i> акціонерні банки, не кооперативні, є найбільшими банками, переважно тримають торгові активи та фінансуються за рахунок боргових цінних паперів та негативних похідних експозицій, міжнародно-орієнтовані, найменше залежать від чистого доходу, мають низькі показники доходу під час кризових явищ, зменшують кредити клієнтам, є відносно неефективними, середня схильність до дефолту, значною мірою використовують позичений капітал для інвестицій, очікуючи, що отриманий прибуток буде більшим за відсотки, що підлягають виплаті, мають найнижчу середню вагу ризику, мають значні кредитні втрати під час фінансових криз, фінансування є найменш стабільним.</p>
Модель 2 – «оптові банки»	<p>Модель включає банки, які значною мірою залежать від міжбанківського фінансування та кредитування. Іншими джерелами фінансування є боргові зобов'язання. Такі банки також дуже активно працюють у нетрадиційному використанні коштів, включаючи торгові активи. Видатки на персонал є найнижчими.</p> <p><i>Відмінні риси:</i> акціонерні банки, найбільший обсяг банків з приватною власністю, значний обсяг кооперативних та державних банків, невеликі за обсягами, найбільш активні в сфері міжбанківського кредитування та запозичення, обсяг фінансування за рахунок депозитів клієнтів є найменшим, орієнтовані на внутрішній ринок, найбільше залежать від чистого процентного доходу, схильні до значних торгових втрат під час фінансової кризи, є відносно ефективними, середня схильність до дефолту, низька середня вага ризику, мають найменші витрати на покриття ризиків, високий леверидж, обмежена стабільність фінансування.</p>
Модель 3 – «роздрібно-диверсифіковані банки»	<p>Ця модель складається з роздрібно орієнтованих банків, які використовують відносно нетрадиційні джерела фінансування. Більша диверсифікація джерел фінансування, швидше за все, є спробою зберегти більший розмір.</p> <p><i>Відмінні риси:</i> найменша частка державних банків, банки середнього розміру, значна частка кредитів, що надані клієнтам, та боргових зобов'язань, що використовуються для фінансування, міжнародно-орієнтовані, більшість рентабельні, відносно стабільне повернення коштів протягом криз, найбільша частка торговельного доходу, середня ефективність, найменша схильність до дефолту, висока вага ризику, помірний леверидж та збитки від позик, найнижчий обсяг регулятивного капіталу, стабільне фінансування.</p>

Продовження таблиці Б.9

Бізнес-модель	Характеристика
Модель 4 – «роздрібно-орієнтовані банки»	<p>До складу групи входять банки, орієнтовані на роздрібну торгівлю, при цьому традиційні кредити клієнтів становлять в середньому 60% або більше загальної суми балансу. Співвідношення грошових коштів та ліквідних активів залишається вище середнього показника. Більш високі витрати на персонал, можливо, відображають більше географічне охоплення через більшу кількість філій та персоналу. Банки Моделі 4 покладаються насамперед на депозити клієнтів.</p> <p><i>Відмінні риси:</i> форми власності представлені в пропорційних обсягах, є найменшими банками, кредити клієнтам є значними та фінансуються за рахунок залучених вкладів, орієнтовані на внутрішній ринок, є найменш рентабельними та схильні до зменшення обсягу кредитів клієнтам (в євро) під час криз, торговельний дохід є відносно незначним, ефективність середня, обмежена схильність до дефолту, вага ризику найвища, низький леверидж, найвищі втрати від позик в євро та ринкові ризики особливо під час криз, фінансування є стабільним.</p>

Складено авторкою на основі [8].

Характеристика бізнес-моделей банків за Ayadi R. та ін.

Бізнес-модель	Характеристика
Модель 1 – «зосереджено роздрібно-орієнтовані банки»	Згідно з отриманими результатами авторів методики, банки цієї бізнес-моделі є найбільш активними у класичному посередництві «депозити-позики». Депозити клієнтів становлять 69,5% від загального обсягу фінансування, кредити клієнтів займають 78,5% у загальних активах. Торгові активи (11,8%) та банківські позики (7,0%) є відносно обмеженими. До Моделі 1 належить приблизно 25% від всього обсягу досліджуваних банків, які як правило є найменшими як за загальним, так і за середнім обсягом активів.
Модель 2 – «диверсифіковано роздрібно-орієнтовані банки (тип 1)»	Згідно з отриманими результатами авторів методики, банки цієї бізнес-моделі мають порівняно більший обсяг торгових активів (30,9%) та банківських кредитів (10,3%), ніж у Моделі 1. Також має місце відносно висока залежність від депозитів клієнтів, обмежена залежність як від банківських депозитів, так й від боргових зобов'язань. До Моделі 2 належить приблизно 39% від всього обсягу досліджуваних банків, які охоплюють менше 14% сумарного обсягу загальних активів вибірки.
Модель 3 – «диверсифіковано роздрібно-орієнтовані банки (тип 2)»	Згідно з отриманими результатами авторів методики, банки цієї бізнес-моделі мають більш різноманітний склад активів та пасивів, ніж банки Моделі 1. Банки кластеру 3 мають значно більше торгових активів (22,6%), ніж кластеру 1. Проте, головною відмінністю між ними є джерела фінансування. Бізнес-модель 3 найбільше покладається на боргові зобов'язання (43,3%). До Моделі 3 належить приблизно 16% від всього обсягу досліджуваних банків.
Модель 4 – «оптові банки»	Згідно з отриманими результатами авторів методики, банки цієї бізнес-моделі насамперед активно працюють у сфері посередництва між банками, а отже характеризуються значною залежністю від міжбанківського кредитування та фінансування. Такі банки дуже активні в нетрадиційному використанні коштів, включаючи міжбанківські позики (52,2%) та торгові активи (17,1%), а також мають найбільше значення матеріальної загальної вартості власного капіталу (14,1%), у порівнянні з іншими кластерами. Зобов'язання середнього банку цієї бізнес-моделі перед іншими банками (як депозитні, так й інший міжбанківський борг) в середньому становлять 22,4% від загальної суми активів. Кредити клієнтам займають 20,7% від загального обсягу активів. Інші кошти використовуються переважно для торгівлі активами. Банки бізнес-моделі 4 є найменшою групою як за кількістю банків, що входять до групи, так і за сукупним обсягом активів групи.
Модель 5 – «інвестиційні банки»	Згідно з отриманими результатами авторів методики, ця бізнес-модель об'єднує великі банки (є найбільшими як за загальним, так і за середнім обсягом активів), які орієнтовані на інвестиції та мають значні обсяги торговельної діяльності. Торгові активи та похідні експозиції займають відповідно 60,2% та 5,2% від загальної суми активів, що значно більше, ніж для попередніх кластерів. У фінансуванні основна увага приділяється менш стабільним та традиційним джерелам, насамперед борговим зобов'язанням. Середній розмір банку в кластерів становить приблизно 123 млрд. євро.

Складено авторкою на основі [9].

Характеристика бізнес-моделей банків
за R. Ayadi, P. Bongini, V. Casu, D. Cucinelli

Бізнес-модель	Характеристика
Роздрібно-орієнтовані	На думку науковців, для банків цієї групи залучені депозитні кошти клієнтів є основним засобом фінансування наданих позик, підтримується відносно високий рівень власного капіталу для поглинання збитків.
Диверсифіковано-роздрібні (тип 1)	На думку науковців, ця група об'єднує банки, які орієнтовані на роздрібну торгівлю, використовують відносно нетрадиційні джерела фінансування, проте демонструють відносно високу залежність від депозитів клієнтів та незначну залежності від банківських депозитів та боргових зобов'язань для фінансування роздрібної та інвестиційної діяльності.
Диверсифіковано-роздрібні (тип 2)	На думку науковців, кластер включає банки, які мають більш різноманітні активи та пасиви, ніж інші моделі, які орієнтовані на роздрібну торгівлю. Банки з цією бізнес-моделлю мають значно більше торгових активів, ніж роздрібно-орієнтовані банки, але основною відмінністю від інших роздрібно-орієнтованих моделей є джерела фінансування – банки цієї групи найбільшу перевагу надають борговим зобов'язанням.
Оптові	Згідно з думкою зазначених авторів, бізнес-модель об'єднує банки, які орієнтовані на значну оптову діяльність та значну активність на міжбанківських ринках.
Інвестиційні	Згідно з думкою зазначених авторів, до цієї бізнес-моделі належать найбільші банки, як за їх загальним, так і за середнім рівнем активів. Кластер об'єднує банки, які мають тенденцію займатися переважно інвестиційною діяльністю.

Складено авторкою на основі [7].

Систематизація бізнес-моделей банків за Matthias Köhler

Бізнес-модель	Характеристика
Спеціалізована роздрібно-орієнтована бізнес-модель	Згідно з автором, банки з такою бізнес-моделлю зосереджені на конкретних групах роздрібних клієнтів (споживачі, покупці автомобілів, малі підприємства), зазвичай надають стандартизовані роздрібні послуги (споживчий кредит, автокредитування), процентні доходи є найважливішим джерелом доходу (непроцентний дохід часто несуттєвий), а депозити клієнтів є основним джерелом фінансування (оптове фінансування незначне).
Диверсифікована роздрібно-орієнтована бізнес-модель	Згідно з автором, банки з такою бізнес-моделлю мають більш широкий спектр роздрібних товарів та послуг (позики, іпотечні кредити, фінансові консультації) та надають їх різним типам роздрібних клієнтів, процентні доходи є найважливішим джерелом доходу, непроцентний дохід, як правило, важливіший, ніж для банків попередньої бізнес-моделі, структура доходів та фінансування більш диверсифікована, але депозити клієнтів все ще є найважливішим джерелом фінансування.
Спеціалізована інвестиційно-орієнтована бізнес-модель	Згідно з автором, банки з такою бізнес-моделлю зосереджені на одному чи невеликій кількості інвестиційних продуктів або на певній групі оптових клієнтів, непроцентний дохід набагато важливіший, ніж для роздрібних банків, оптове фінансування переважає (депозити клієнтів незначні).
Диверсифікована інвестиційно-орієнтована бізнес-модель	Згідно з автором, для банків з такою бізнес-моделлю характерним є надання широкого спектру продуктів та послуг (андеррайтинг, злиття, поглинання, комерційний та корпоративний банкінг, управління інвестиціями та торгівлю) різним типам оптових клієнтів, непроцентний дохід набагато важливіший, ніж для роздрібно-орієнтованих банків, мають більш диверсифіковану структуру доходів, ніж спеціалізовані інвестиційно-орієнтовані банки), структура фінансування також диверсифікована, але оптове фінансування все ще є найважливішим джерелом ресурсів.

Складено авторкою на основі [19, 20].

**Систематизація бізнес-моделей банків за R. Roengpitya,
N. Tarashev та K. Tsatsaronis**

Бізнес-модель	Характеристика
Роздрібно-орієнтована	За даними дослідників, банки з такою бізнес-моделлю характеризуються значною часткою позик у структурі балансу та значною залежністю від стабільних джерел фінансування, включаючи депозити. Депозити клієнтів складають приблизно дві третини загального обсягу зобов'язань середнього банку цієї групи. Ця група об'єднує найбільшу кількість банків з усієї вибірки.
Оптоворієнтовані	За даними дослідників, показники профілю активів середнього банку з такою бізнес-моделлю надзвичайно схожі з профілем роздрібно-орієнтованих банків першої групи. Основні відмінності між ними стосуються джерел фінансування. Оптоворієнтовані банки мають більшу частку міжбанківських зобов'язань (13,8% проти 7,8%) та значно більшу частку оптового боргу (36,7% проти 10,8%), при цьому залежністю від депозитів клієнтів є меншою (35,6% проти 66,7%). Ця група об'єднує вдвічі меншу кількість банків, ніж перша.
Торгова	За даними дослідників, банки з такою бізнес-моделлю більш орієнтовані на ринки капіталу. Такі банки тримають половину своїх активів у формі торгових цінних паперів і переважно фінансуються на оптових ринках. Середній банк цієї групи є найбільш активним на міжбанківському ринку, а пов'язані з цим активи та пасиви становлять близько п'ятої частини балансу. Кластер є найменшим за обсягом.

Складено авторкою на основі [30].

Систематизація бізнес-моделей банків за Tomkus M.

Бізнес-модель	Характеристика
Модель А	<p>Бізнес-модель є найпоширенішою серед усіх банків вибірки, всього до цієї групи належить 39 банків, що становить приблизно 62% досліджених банків. Характерною рисою цієї бізнес-моделі є найвище середнє значення серед інших ідентифікованих бізнес-моделей обсягу чистого процентного доходу у загальному обсязі операційних доходів (НІО), що становить 62,7%. Такий високий рівень цього показника свідчить про те, що банки цієї групи значною мірою покладаються на процентний дохід як основне джерело доходу, що є характерною рисою для традиційних роздрібних установ. З іншого боку, середнє значення обсягу доходів від комісій на зборів у операційному доході (ІФО) в цій групі також є значним (займає друге місце серед отриманих бізнес-моделей) і становить приблизно 26,3%. Банки, згруповані за Моделлю А, також мають друге найвище середнє значення показника співвідношення торгових активів у загальній сумі активів (ТАА), що становить приблизно 23,2%, що свідчить про вторинну зацікавленість у торговій діяльності. Ще однією відмінною особливістю цієї моделі є найвище серед усіх трьох моделей середнє значення показника співвідношення міжбанківських зобов'язань та загального обсягу активів (ВІА), який становить 11,9%. Ця група демонструє найвищу залежність від міжбанківських запозичень, що означає, що майже 12% їх середнього загального фінансування надходить із цінного джерела – оптових банків. Орієнтація на нетрадиційні джерела фінансування також підтверджується порівняно невеликою часткою фінансування за рахунок депозитів клієнтів (середнє значення СДА становить приблизно 36,6%). Отже, загальна практика фінансування банків, що формують цю модель, не дозволяє класифікувати як суто роздрібну бізнес-модель. Останньою відмінною особливістю цієї моделі є те, що вона має найнижче середнє співвідношення матеріального загального капіталу та матеріальних активів (ТЕА), що становить 3,9%. З іншого боку, деякий ризик може бути компенсований за рахунок більш диверсифікованої практики бізнесу та фінансування.</p> <p>Підсумовуючи свої спостереження, автор методики доходить висновку, що цю групу можна віднести до оптово-орієнтованої універсальної банківської бізнес-моделі.</p>
Модель В	<p>Це друга найпоширеніша бізнес-модель серед банків, що потрапили у вибірку. Всього до цієї групи належить 18 банків, що становить приблизно 28,5% у загальній вибірці. Найбільш відмінною особливістю цього кластера є дуже висока частка депозитів клієнтів у загальних активах (СДА). Середнє значення для цього показника становить приблизно 71,4%, що майже в два рази більше середнього значення у моделі А та майже втричі більше, ніж у моделі С. Кластер чітко об'єднує банки, які значною мірою покладаються на депозити клієнтів як основне джерело фінансування. Середнє значення показника співвідношення міжбанківських зобов'язань групи та загальних активів (ВІА) становить приблизно 1,6%, що є найменшим зафіксованим середнім значенням серед усіх отриманих бізнес-моделей, а отже підтверджує обрану стратегію фінансування на основі депозитів клієнтів.</p>

Продовження таблиці Б.14

Бізнес-модель	Характеристика
Модель В	<p>Банки, згруповані у моделі В, отримують більшу частку свого доходу із процентних джерел, що чітко визначається середнім рівнем частки чистих процентних доходів у операційних доходах (НІО), яка становить приблизно 58,7% та є другим найвищим середнім показником серед усіх отриманих моделей бізнесу. Для цієї групи банків непроцентний дохід є вторинною лінією доходу, що підтверджується значенням показника обсягу доходів від комісій та зборів у операційному доході (ІФО), який приблизно дорівнює 24,3%. Низька інтенсивність торгівельної діяльності визначається часткою торгових активів у загальних активах (ТАА) (середнє значення приблизно 20,1%), що є найменшим середнім значенням ТАА серед інших отриманих бізнес-моделей.</p> <p>Банки, з цією бізнес-моделлю мають найвище середнє значення частки матеріального загального капіталу у матеріальних активах (ТЕА) (приблизно 5,9%), а отже, свідчить про високий рівень капіталу, що поглинає збитки та нижчу загальну ризикованість.</p> <p>Підсумовуючи отримані результати щодо середніх значень ідентифікаторів бізнес-моделей, автор методики доходить висновку, що бізнес-модель банків моделі В можна віднести до роздрібно-орієнтованої.</p>
Модель С	<p>Ця модель є найменш поширеною, до неї належать 6 банків вибірки, що становить приблизно 9,5% від обсягу вибірових банків. Така бізнес-модель відрізняється від інших найвищим середнім рівнем обсягу доходів від зборів та комісій у операційному доході (ІФО) (приблизно 52,1%), що свідчить про орієнтацію на непроцентний дохід. Такий висновок підтверджується найнижчим середнім значенням показника обсягу процентних доходів у операційному доході (НІО) (приблизно 16,1%). Крім того, зафіксовано найвище середнє значення частки торгових активів у загальних активах (ТАА) (приблизно 49,4%), що вказує на загальну тенденцію моделі до інвестиційного банкінгу.</p> <p>Практика фінансування банків Моделі С демонструє найнижчий рівень покладання на депозити клієнтів, які замають приблизно 24% у загальному обсязі фінансування. При цьому, оптове фінансування дорівнює середньому значенню у всій вибірці (приблизно 8,6%).</p> <p>Банки, що працюють за моделлю С, мають друге за величиною серед серед усіх отриманих моделей значення матеріального загального капіталу (приблизно 5%), яке показує, що банки цієї групи підтримують дещо вищий рівень капіталу, що поглинає збитки.</p> <p>Підсумовуючи всі особливості цієї групи банків, автор методики класифікує банки цієї бізнес-моделі як інвестиційні.</p>

Складено авторкою на основі [35].

Додаток В

Таблиця В.1

Система показників НБУ для оцінки бізнес-моделей банків

№ з/п	Показники	Вага групи / показника
1.	Кількісні показники	
1.1.	Група показників прибутковості / ризику	0,6
1.1.1	Співвідношення операційних витрат до операційних доходів	0,40
1.1.2	Чиста процентна маржа з врахуванням витрат на резерви	0,25
1.1.3	Покриття витрат на персонал непроцентними доходами	0,05
1.1.4	Співвідношення чистого комісійного доходу до чистих активів	0,05
1.1.5	Рентабельність власного капіталу	0,10
1.1.6	Достатність основного капіталу	0,10
1.1.7	Покриття кредитів, наданих клієнтам, залученими коштами клієнтів	0,025
1.1.8	Співвідношення непокритих кредитним ризиком проблемних активів до регулятивного капіталу	0,025
1.2.	Група показників концентрації	0,3
1.2.1	Концентрація ТОП 5 позичальників/груп пов'язаних позичальників	0,40
1.2.2	Концентрація ТОП 5 кредиторів	0,30
1.2.3	Залежність від коштів інших банків та міжнародних організацій	0,30
1.3.	Група показників конкурентоспроможності	0,1
1.3.1	Співвідношення операційних та капітальних витрат на ІТ до загального обсягу активів	0,4
1.3.2	Співвідношення витрат на маркетинг та спонсорство до загального обсягу активів	0,3
1.3.3	Співвідношення витрат на персонал до загальної кількості персоналу	0,3
2.	Якісні показники	
2.1.	Показник досягнення планових показників (передбачених стратегічним планом з врахуванням виконання інших фінансових планів, програм капіталізації, планів реструктуризації наданими банком до НБУ)	0,25
2.2.	Показник реалістичності розвитку, який характеризує потенційні можливості банку для досягнення прогнозних показників, передбачених стратегією банку, бізнес-планом та іншими фінансовими планами. Достатність рівня ліквідності та доступність ринків для залучення фінансування.	0,20
2.3.	Показник репутаційного ризику (якість репутації банку, його власників істотної участі та керівників на ринку, від репутації яких залежить успішність реалізації бізнес-моделі)	0,15
2.4.	Показник дотримання пруденційних вимог (дотримання встановлених економічних нормативів та нормативів і порядку обов'язкового резервування коштів на кореспондентському рахунку протягом останніх шести місяців)	0,15
2.5.	Показник оцінки ризику операцій з пов'язаними особами (комплексна оцінка (бал 1-4) щодо оцінки ризику операцій з пов'язаними з банком особами)	0,25

Складено авторкою на основі [61, 80].

**Система показників для побудови карти Кохонена
за Заруцькою О.П.**

№ з/п	Показники
1	Частка банківських активів у загальних активах системи (A-s)
2	Частка активів в іноземній валюті в загальній сумі активів (VCA)
3	Відношення різниці між активами та пасивами в іноземній валюті до загальної суми активів (VL)
4	Рентабельність активів (ROA)
5	Співвідношення резервів під кредитний ризик до активів (RA)
6	Співвідношення капіталу та активів (CA)
7	Відношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань (L1)
8	Відношення кредитного портфеля до депозитного портфеля (L2)
9	Частка цінних паперів у активах (SAC)
10	Частка корпоративних позик у національній валюті в активах (SAUN)
11	Частка корпоративних позик в іноземній валюті в активах (SAUI)
12	Частка споживчих позик у національній валюті в активах (SAFN)
13	Частка споживчих позик в іноземній валюті в активах (SAFI)
14	Частка міжбанківських позик у національній валюті в активах (SAMN)
15	Частка міжбанківських позик в іноземній валюті в активах (SAMI)
16	Частка високоліквідних активів в активах (SAV)
17	Частка основних фондів юридичних осіб у зобов'язаннях (SPUS)
18	Частка оборотних коштів юридичних осіб у зобов'язаннях (SPUP)
19	Частка коштів юридичних осіб у національній валюті у зобов'язаннях (SPUN)
20	Частка коштів юридичних осіб в іноземній валюті у зобов'язаннях (SPUI)
21	Частка термінових коштів фізичних осіб у зобов'язаннях (SPFS)
22	Частка поточних коштів фізичних осіб у зобов'язаннях (SPFP)
23	Частка коштів фізичних осіб у національній валюті у зобов'язаннях (SPFN)
24	Частка коштів фізичних осіб в іноземній валюті у зобов'язаннях (SPFI)
25	Частка міжбанківських позик у національній валюті у зобов'язаннях (SPMN)
26	Частка міжбанківських позик в іноземній валюті у зобов'язаннях (SPMI)
27	Співвідношення витрат на формування резервів під кредитний ризик до активів (VR)
28	Чиста процентна маржа (PM)

Продовження таблиці В.2

№ з/п	Показники
29	Відношення комісійного доходу до активів (KD)
30	Відношення торгового доходу до активів (TD)
31	Співвідношення адміністративних витрат до активів (VA)

Складено авторкою на основі [37].

Додаток Г

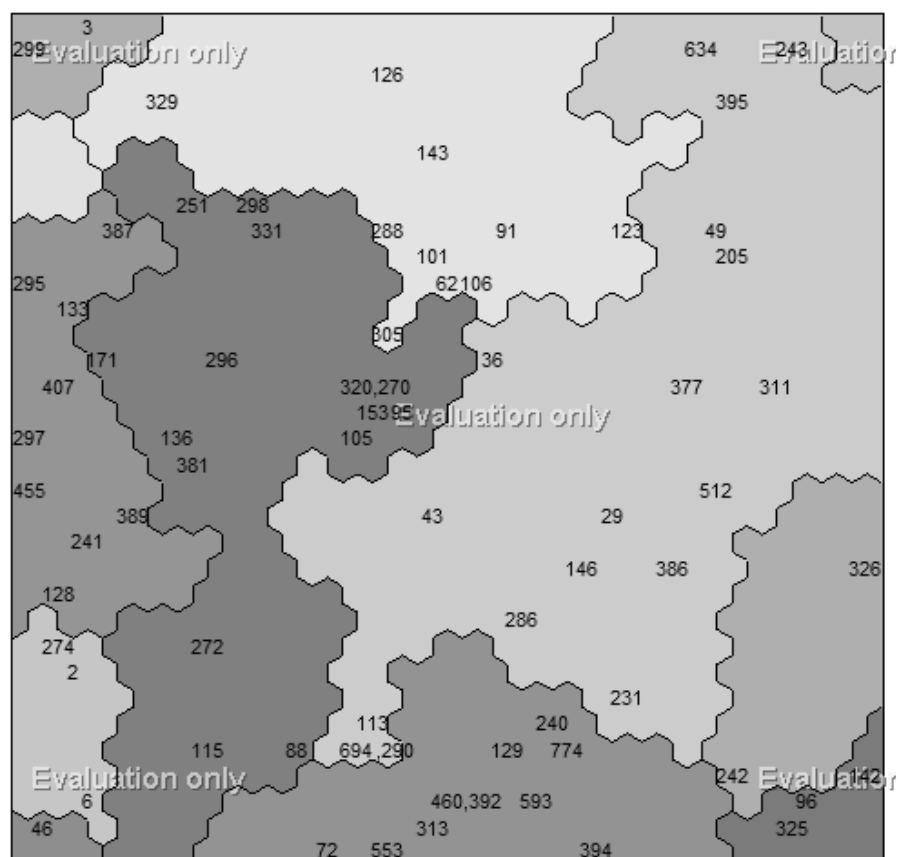

Рис. Г.1. Розміщення банків на карті Кохонена станом на 01.01.2021

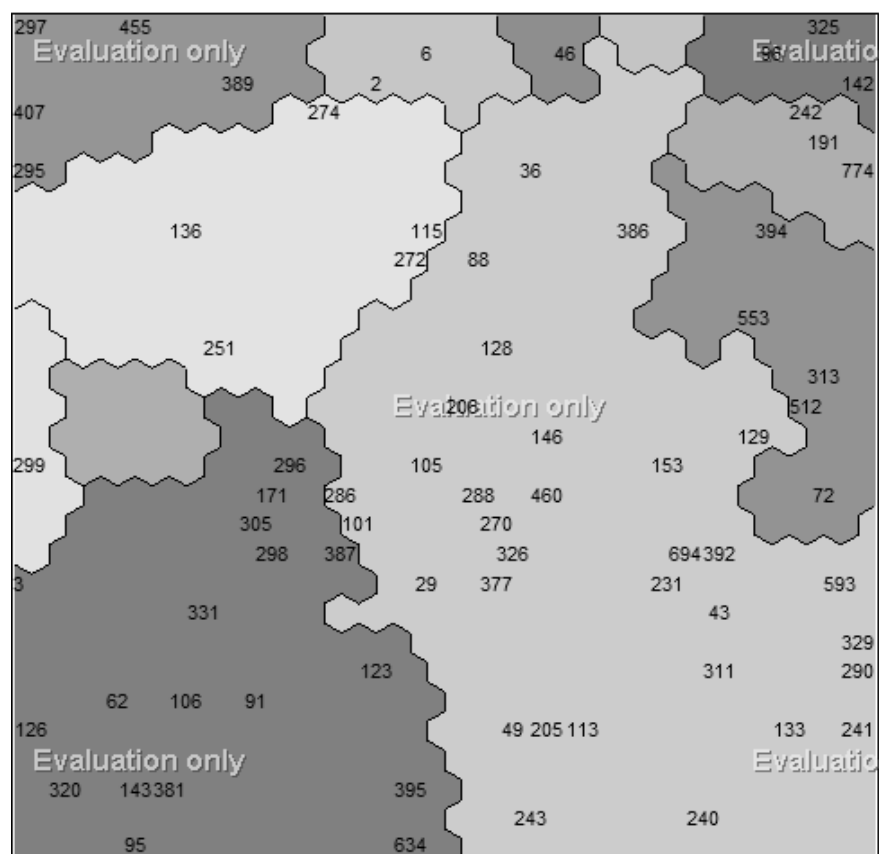

Рис. 2.2. Розміщення банків на карті Кохонена станом на 01.01.2020

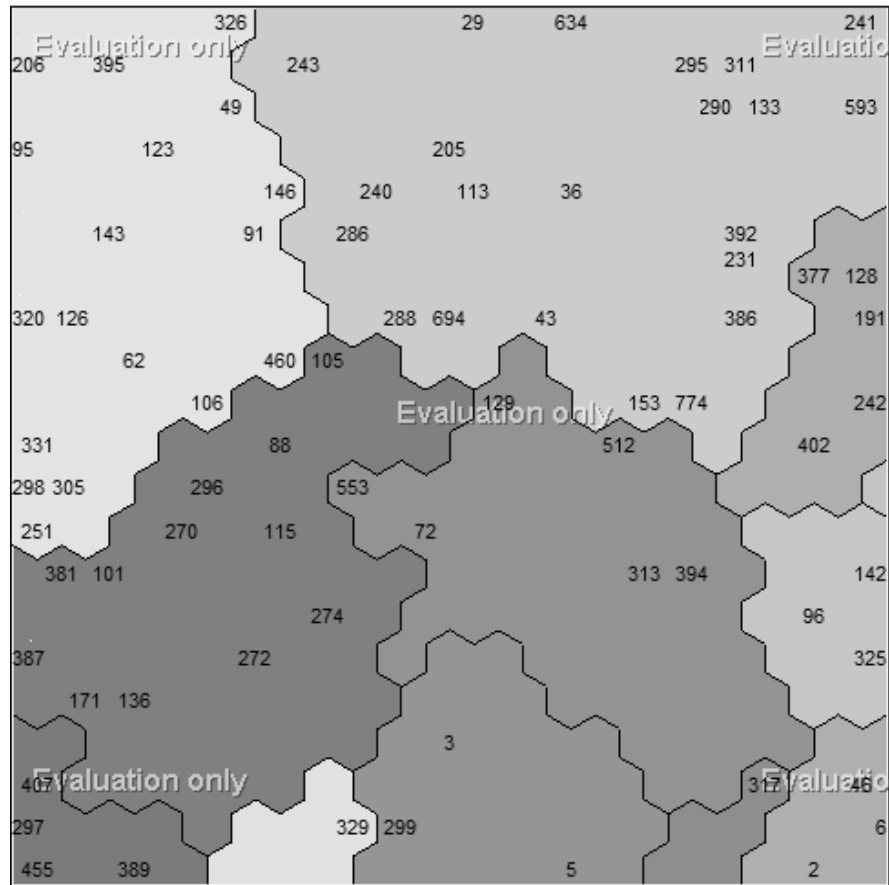

Рис. Г.3. Розміщення банків на карті Кохонена станом на 01.01.2019

Додаток Д

Середні значення СІ банків у структурно-функціональних групах на 01.01.2021 (%)

СІ	Структурно-функціональна група											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ЧАН.в./ЧАС	0,3	1,2	0,3	0,1	0,3	0,2	6,7	0,3	0,4	0,6	17,6	0,6
Чаі.в./ЧАС	0,1	0,8	0,2	0,0	0,2	0,1	5,7	0,0	0,8	0,5	2,9	0,0
ЛАН.в./ЧА	8,3	6,4	5,7	4,2	8,8	6,8	18,5	4,5	3,3	8,4	35,7	23,4
КрБн.в./ЧА	1,1	0,6	0,4	2,0	0,2	0,2	0,1	0,5	0,0	1,7	0,0	0,0
КоБн.в./Заг.З	1,0	0,8	1,0	11,2	1,0	0,1	0,1	0,2	0,0	16,0	0,0	0,0
ОВДПн.в./ЧА	4,2	5,0	2,3	37,4	6,6	1,4	20,7	0,2	0,6	0,8	46,0	18,7
КрЮОн.в./ЧА	34,9	22,3	28,4	6,7	27,0	17,3	12,6	1,0	10,5	17,3	3,4	75,3
КрФОн.в./ЧА	3,7	8,7	2,5	2,9	0,6	17,1	1,6	67,0	0,1	7,5	13,3	0,0
КоФОн.в./Заг.З	22,2	17,5	16,4	9,1	5,1	30,5	15,7	70,8	3,6	9,7	44,9	1,9
КоЮОі.в./Заг.З	7,4	16,4	11,7	7,2	33,0	5,2	18,6	1,1	3,0	8,2	6,1	0,6
ЛАі.в./ЧА	8,9	18,1	8,2	6,6	28,9	6,0	12,7	5,4	20,7	10,4	5,3	0,1
КрБі.в./ЧА	5,5	16,0	6,0	4,7	21,6	4,1	11,7	4,8	19,9	8,1	4,0	0,1
ОД/ЧА	18,6	14,9	15,3	18,8	14,5	44,7	10,3	40,5	12,0	17,3	20,9	18,5
ОВ/ЧА	15,6	11,8	13,9	18,5	10,4	45,2	9,6	29,8	10,1	18,9	11,9	1,7
РА	1,2	1,9	0,1	0,0	2,9	-15,3	0,4	-4,9	-3,1	-4,0	7,0	-72,9
ВРез./ЧА	1,7	1,0	1,2	0,2	1,0	6,2	0,4	16,8	5,7	2,1	2,1	89,6
ЧПМ	7,7	6,2	5,2	7,7	5,3	6,3	2,0	22,6	7,0	5,4	5,8	7,6
НД/ЧА	7,0	5,2	5,2	8,9	5,8	33,9	2,6	8,9	3,5	8,1	10,4	9,6
ВМ/ЧА	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,5	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
ОВДПі.в./ЧА	2,9	5,0	1,1	5,2	5,9	1,2	13,8	1,3	0,1	0,1	6,5	0,0
ДРозміщ.К	27,0	21,0	17,0	219,0	34,0	24,0	23,0	46,0	17,0	17,0	55,0	12,0
РК/ЧА	32,1	14,6	19,6	54,3	20,0	20,6	6,6	16,7	24,9	17,2	7,7	-125,1
Н8	7400,0	9600,0	13300,0	2500,0	5500,0	9800,0	19400,0	496777428100,0	10500,0	9100,0	500,0	40225835192300,0
Н7	1500,0	1800,0	1700,0	800,0	1400,0	2900,0	1800,0	10046554600,0	3000,0	2100,0	800,0	2268480920300,0
Рез.АО/Заг.А	-7,6	-9,2	-9,0	-5,6	-4,8	-8,5	-22,7	-25,2	-71,3	-56,7	-49,2	-65,4

Продовження Додатку Д

КрКі.в./КоКі.в.	40,0	50,0	110,0	20,0	20,0	40,0	50,0	30,0	4640,0	410,0	0,0	10,0
КрКн.в./КоКн.в.	200,0	77,0	96,0	70,0	82,0	77,0	47,0	93,0	620,0	265,0	33,0	834,0
КоЮОн.в./Заг.З	41,9	31,1	26,6	30,7	45,7	33,7	18,3	9,9	10,1	14,9	12,7	2,7
КрЮОі.в./ЧА	6,9	16,3	29,8	1,3	5,8	5,4	19,3	2,7	43,3	11,7	0,9	1,2
КоБі.в./Заг.З	0,3	2,5	4,2	0,2	1,5	0,2	1,9	1,3	55,3	31,5	0,0	0,9
КрФОі.в./ЧА	0,1	0,7	0,4	0,3	0,1	1,8	0,0	0,2	0,0	20,3	0,2	0,0
КоФОі.в./Заг.З	18,4	24,2	27,1	10,8	5,6	12,5	16,2	8,6	7,8	12,6	26,8	6,4
ВЗзалуч.К	7,0	5,0	8,0	100,0	5,0	7,0	9,0	13,0	38,0	36,0	6,0	9,0

Додаток Е

Характеристика структурно-функціональних груп банків на карті Кохонена станом на 01.01.2021

Група	Визначальні СІ	Характеристика
1	КрЮОн.в./ЧА (max-) КоЮОн.в./Заг.З (max-) РК/ЧА (max-) ЧПМ (max-)	Активи: значний обсяг кредитів юр. особам в нац. валюті. Зобов'язання: значний обсяг коштів юр. осіб в нац. валюті. Капітал: значний обсяг регулювативного капіталу. Фін. рез.: значний показник чистої процентної маржі.
2	ВЗзалуч.К (min)	Активи: -. Зобов'язання: -. Капітал: -. Фін. рез.: найменше значення показника вартості залучення ресурсів.
3	КрЮОі.в./ЧА (max-) КоФОі.в./Заг.З (max) ЧПМ (min+)	Активи: значний обсяг кредитів юр. особам в ін. валюті. Зобов'язання: найбільший обсяг коштів фіз. осіб в ін. валюті. Капітал: -. Фін. рез.: низьке значення чистої процентної маржі.
4	ЧАН.в./ЧАс (min) Чаі.в./ЧАс (min) ЛАН.в./ЧА (min+) КрБн.в./ЧА (max) ОВДПн.в./ЧА (max-) Н8 (min+) Н7 (min) Рез.АО/Заг.А (max-) КоБн.в./Заг.З (max-) КоБі.в./Заг.З (min) РК/ЧА (max) ДРозміщ.К (max) ВЗзалуч.К (max) ВРез./ЧА (min)	Активи: найменший обсяг чистих активів в нац. та ін. валюті, незначний обсяг ліквідних активів в нац. валюті, найбільший обсяг коштів в інших банках в нац. валюті, значний обсяг ОВДП в нац. валюті, Н8 незначний, Н7 найменший, резерви за активними операціями незначні. Зобов'язання: значні кошти від інших банків в нац. валюті, найменші кошти від інших банків в ін. валюті. Капітал: найбільший обсяг регулятивного капіталу. Фін. рез.: найбільша дохідність розміщених коштів, найбільша вартість залучення коштів, найменші відрахування до резервів.
5	ЛАі.в./ЧА (max) КрБі.в./ЧА (max) Н7 (min+) Рез.АО/Заг.А (max) КоЮОн.в./Заг.З (max) КоЮОі.в./Заг.З (max) КоФОі.в./Заг.З (min) ВЗзалуч.К (min) РА (max-)	Активи: найбільший обсяг ліквідних активів в ін. валюті, найбільший обсяг коштів в інших банках в ін. валюті, Н7 незначний, найменші резерви за активними операціями. Зобов'язання: найбільший обсяг коштів від юр. осіб в нац. валюті та ін. валюті, найменший обсяг коштів від фіз. осіб в ін. валюті. Капітал: -. Фін. рез.: найнижча вартість залучення коштів, висока рентабельність активів.
6	ЧАН.в./ЧАс (min+) КрФОн.в./ЧА (max-) КрФОі.в./ЧА (max-) ОД/ЧА (max) НД/ЧА (max) ОВ/ЧА (max) ВМ/ЧА (max) РА (min+)	Активи: незначний обсяг чистих активів в нац. валюті, значний обсяг кредитів фіз. особам в нац. та ін. валюті. Зобов'язання: -. Капітал: -. Фін. рез.: найбільший обсяг операційних та непроцентних доходів, операційних витрат та витрат на маркетинг. Рентабельність активів незначна.

Продовження Додатку Е

7	<p>ЧАН.в./ЧАс (max-) Чаі.в./ЧАс (max) ОВДПі.в./ЧА (max) КоЮОі.в./Заг.З (max-) КрКн.в./КоКн.в. (min+) КрКн.в./КоКн.в. (min+) РК/ЧА (min+) ОД/ЧА (min) ОВ/ЧА (min+) НД/ЧА (min) ЧПМ (min) ВРез./ЧА (min+)</p>	<p>Активи: значний обсяг активів в нац. валюті та найбільший в ін. валюті, найбільший обсяг ОВДП в ін. валюті. Зобов'язання: значний обсяг коштів юр осіб в ін валюті. Низький поканик співвідношення між кредитами в нац. та ін. валюті та залученими коштами в нац. та ін. валюті відповідно. Капітал: регулятивний капітал незначний. Фін. рез.: операційні доходи найменші, операційні витрати та непроцентні доходи незначні, чиста процентна маржа найменша, відрахування до резервів незначні.</p>
8	<p>ОВДПн.в./ЧА (min) КрЮОн.в./ЧА (min) КрФОн.в./ЧА (max) Н7 (max-) Н8 (max-) КоЮОн.в./Заг.З (min) КоЮОі.в./Заг.З (min+) КоФОн.в./Заг.З (max) ОД/ЧА (max-) ОВ/ЧА (max-) ВМ/ЧА(max-) ЧПМ (max) ВРез./ЧА (max-)</p>	<p>Активи: найменші ОВДП в нац. валюті, найменші кредити юр. особам в нац. валюті, найбільші кредити фіз. особам в нац. валюті, значні Н7 та Н8. Зобов'язання: найменші кошти юр. осіб в нац. валюті та незначні в ін. валюті, найбільші кошти фіз. осіб в нац. валюті. Капітал: -. Фін. рез.: значні операційні доходи, операційні витрати та витрати на маркетинг, найбільша чиста процентна маржа, значні відрахування до резервів.</p>
9	<p>ЛАН.в./ЧА (min) ЛАі.в./ЧА (max-) КрБн.в./ЧА (min+) КрБі.в./ЧА (max-) КрЮОі.в./ЧА (max) КрФОн.в./ЧА (min+) КрФОі.в./ЧА (min+) ОВДПн.в./ЧА (min+) ОВДПі.в./ЧА (min+) Рез.АО/Заг.А (min) КоБн.в./Заг.З (min+) КоБі.в./Заг.З (max) КоФОн.в./Заг.З (min+) КрКн.в./КоКн.в. (max-) КрКі.в./КоКі.в. (max) ОД/ЧА (min+) НД/ЧА (min+) ВМ/ЧА (min+) ДРозміщ.К (min+) ВЗзалуч.К (max-)</p>	<p>Активи: найменші ліквідні активи в нац. валюті та значні в ін. валюті, незначні кошти в інших банках в нац. валюті а значні в ін. валюті, найбільші кредити юр. особам в ін. валюті, незначні кредити фіз. особам в нац. та ін. валюті, незначні ОВДП в нац. та ін. валюті, резерви за активними операціями найбільші. Зобов'язання: незначні кошти інших банків в нац. валюті та найбільші в ін валюті, незначні кошти фіз. осіб в нац. валюті. Високе значення показника співвідношення кредитів клієнтам в нац. валюті та залученими коштами клієнтів в нац. валюті та найбільше значення показника співвідношення кредитів клієнтам в ін. валюті та алученими коштами в ін. валюті. Капітал: -. Фін. рез.: незначні операційні та непроцентні доходи, незначні витрати на маркетинг, незначна дохідність розміщення коштів та значна вартість залучення коштів.</p>
10	<p>КрБн.в./ЧА (max-) КрФОі.в./ЧА (max) ОВДПі.в./ЧА (min+) КоБн.в./Заг.З (max) КоБі.в./Заг.З (max-) КрКі.в./КоКі.в. (max-) ДРозміщ.К (min+)</p>	<p>Активи: значні кошти в інших банках в нац. валюті, найбільші кредити фіз. особам в ін. валюті, незначні ОВДП в ін. валюті. Зобов'язання: найбільші кошти інших банків в нац. валюті та значні в ін. валюті. Високе значення співвідношення між кредитами в ін. валюті та залученими коштами в ін. валюті. Капітал: -. Фін. рез.: незначна дохідність розміщених коштів.</p>

Продовження Додатку Е

11	<p>ЧАн.в./ЧАс (max) Чаі.в./ ЧАс (max-) ЛАн.в./ЧА (max) ЛАі.в./ЧА (min+) КрБі.в./ЧА (min+) КрЮОн.в./ЧА (min+) КрЮОі.в./ЧА (min) ОВДПн.в./ЧА (max) ОВДПі.в./ЧА (max-) Н7 (min) Н8 (min) КоБі.в./Заг.З (min) КоФОн.в./Заг.З (max-) КоФОі.в./Заг.З (max-) КрКн.в./КоКн.в. (min) КрКі.в./КоКі.в. (min) НД/ЧА (max-) ДРозміщ.К (max-) ВЗзалуч.К (min+) РА (max)</p>	<p>Активи: найбільший обсяг чистих активів в нац. валюті, значний обсяг чистих активів в ін. валюті, найбільші ліквідні активи в нац. валюті та незначні в ін. валюті, незначні кошти в інших банках в ін. валюті, незначні кредити юр. особам в нац. валюті та найменші в ін. валюті, найбільші ОВДП в нац. валюті та значні в ін. валюті, Н7 та Н8 найменші. Зобов'язання: найменші кошти інших банків в ін. валюті, значні кошти фіз. осіб в нац. та ін. валюті. Найменше значення показника співвідношення між наданими кредитами в нац. та ін. валюті та залученими коштами в нац. та ін. валюті відповідно. Капітал: -. Фін. рез.: значні непроцентні доходи, значна дохідність розміщення та вартість залучення ресурсів. Рентабельність активів найбільша.</p>
12	<p>Чаі.в./ЧАс (min+) ЛАн.в./ ЧА (max-) ЛАі.в./ЧА (min) КрБн.в./ЧА (min) КрБі.в./ЧА (min) КрЮОн.в./ЧА (max) КрЮОі.в./ЧА (min+) КрФОн.в./ЧА (min) КрФОі.в./ЧА (min) ОВДПі.в./ЧА (min) Н7 (max) Н8 (max) Рез.АО/Заг.А (min+) КоБн.в./Заг.З (min) КоЮОн.в./Заг.З (min) КоЮОі.в./Заг.З (min) КоФОн.в./Заг.З (min) КоФОі.в./Заг.З (min+) КрКн.в./КоКн.в. (max) КрКі.в./КоКі.в. (min+) РК/ЧА (min) ОВ/ЧА (min) ВМ/ЧА (min) ДРозміщ.К (min) ВРез./ЧА (max) РА (min)</p>	<p>Активи: незначний обсяг чистих активів в ін. валюті в активах системи, значний обсяг ліквідних активів в нац. валюті та найменший в ін. валюті, найменші кошти в інших банках в нац. та ін. валюті, найбільші кредити юр. особам в нац. валюті та незначні в ін. валюті, найменші кредити фіз. особам в нац. та ін. валюті, найменші ОВДП в ін. валюті, Н7 та Н8 найбільші, резерви за активними операціями значні. Зобов'язання: найменші кошти від інших банків в нац. валюті, найменші кошти юр. осіб в нац. та ін. валюті, найменші кошти фіз. осіб в нац. валюті та незначні в ін. валюті. Показник співвідношення між кредитами в нац. валюті та залученими коштами в нац. валюті найбільший, а в ін. валюті незначний. Капітал: найменший регулятивний капітал. Фін. рез.: найменші операційні витрати та витрати на маркетинг, дохідність розміщення коштів також найнижча, відрахування до резервів найбільші, рентабельність діяльності найменша.</p>

Додаток Ж

Середні значення коефіцієнтів-індикаторів банків у структурно-функціональних групах на 01.01.2020 (%)

СІ	Структурно-функціональна група											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ЧАн.в./ЧАс	0,3	0,4	1,4	0,0	0,4	0,3	7,5	0,2	0,7	0,4	17,7	0,7
Чаі.в./ЧАс	0,1	0,3	1,1	0,0	0,2	0,1	6,4	0,0	0,5	0,9	2,7	0,0
ЛАН.в./ЧА	7,9	5,2	7,0	5,2	7,5	5,3	20,9	5,2	8,0	3,3	36,0	31,0
РК/ЧА	29,8	22,8	14,9	63,9	18,6	17,5	6,5	18,2	14,3	22,4	7,1	-101,9
Н8	10553070800,0	11400,0	11800,0	800,0	5400,0	11000,0	17100,0	735230559100,0	9600,0	8000,0	400,0	66167154278400,0
Н7	557701200,0	1600,0	2200,0	600,0	1000,0	4900,0	1600,0	14868900500,0	2100,0	1800,0	500,0	3734512298700,0
ВРез./ЧА	1,6	1,7	1,2	0,1	0,5	12,1	0,0	19,0	2,5	9,3	1,7	129,7
РА	1,0	0,5	2,2	1,3	3,2	-37,1	0,5	-7,7	-5,2	-5,2	6,2	-118,9
ОВ/ЧА	17,2	14,0	12,1	19,1	9,5	52,6	10,1	30,2	19,6	8,8	12,3	0,6
ОД/ЧА	19,8	16,3	15,6	20,6	13,9	48,8	10,6	40,5	16,9	12,5	20,1	11,4
НД/ЧА	8,8	5,0	5,4	9,2	3,4	34,6	2,4	8,8	8,3	2,9	9,4	0,8
ВМ/ЧА	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,7	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
КрФОн.в./ЧА	4,3	3,1	7,5	4,1	0,5	24,4	1,3	67,4	7,6	0,1	13,6	0,0
КоФОн.в./Заг.З	22,1	15,7	16,6	8,6	2,6	32,6	16,1	69,5	10,2	3,8	43,6	1,8
КоЮОі.в./Заг.З	7,9	11,1	18,0	5,3	34,8	5,3	14,6	1,0	7,6	3,7	5,7	0,5
ЛАі.в./ЧА	8,2	8,6	19,6	5,3	28,3	4,7	9,3	5,6	10,8	23,5	4,4	0,1
КрБі.в./ЧА	5,2	6,6	17,6	4,3	22,4	3,5	8,2	5,1	8,3	22,8	3,2	0,1
КоБі.в./Заг.З	0,7	4,1	2,3	0,3	1,9	0,2	2,0	1,8	31,7	66,1	0,0	0,9
КрЮОі.в./ЧА	6,7	28,1	18,1	1,0	5,8	4,2	21,5	2,3	10,9	45,2	0,9	0,0
КрКі.в./КоКі.в.	42,0	187,0	55,0	32,0	18,0	28,0	63,0	29,0	436,0	502,0	4,0	0,0
Рез.АО/Заг.А	-7,9	-13,4	-11,9	-5,7	-4,4	-12,6	-28,2	-26,7	-60,0	-36,4	-50,1	-66,1
КоЮОн.в./Заг.З	41,4	25,8	33,0	26,8	49,7	26,5	13,6	10,2	14,7	13,8	11,7	2,6
КоБн.в./Заг.З	1,3	1,3	0,2	17,3	0,7	0,2	0,1	0,2	15,6	0,0	0,0	0,0
КрБн.в./ЧА	0,8	0,4	0,8	3,2	0,5	0,1	0,0	0,5	1,9	0,0	0,0	0,0
КрЮОн.в./ЧА	32,7	31,9	22,9	6,1	28,2	7,0	13,0	0,7	15,5	11,5	3,4	68,8
ОВДПн.в./ЧА	3,7	1,4	4,5	36,2	7,0	1,6	21,3	0,0	0,9	0,5	47,8	25,2
ВЗзалуч.К	7,0	10,0	6,0	201,0	6,0	7,0	10,0	13,0	38,0	12,0	7,0	0,0
КоФОі.в./Заг.З	17,3	29,1	22,3	6,0	5,2	11,8	16,3	8,4	12,8	10,2	28,7	6,1
КрКн.в./КоКн.в.	139,0	227,0	73,0	74,0	82,0	73,0	55,0	92,0	257,0	87,0	35,0	789,0

Продовження Додатку Ж

ЧПМ	7,2	6,5	6,4	9,0	6,2	8,4	2,0	22,7	4,8	7,2	5,6	10,7
ОВДПі.в./ЧА	3,9	1,0	3,6	4,8	7,6	1,7	16,6	1,4	0,2	0,2	6,6	0,0
ДРозміщ.К	27,0	18,0	21,0	295,0	39,0	28,0	22,0	46,0	18,0	17,0	54,0	15,0
КрФОі.в./ЧА	0,3	0,5	0,7	0,2	0,0	3,8	0,0	0,2	21,5	0,0	0,3	0,0

Додаток И

Характеристика структурно-функціональних груп банків на карті Кохонена станом на 01.01.2020

Група	Визначальні СІ	Характеристика
1	КрЮОн.в./ЧА (max-) КоЮОн.в./Заг.З (max-) РК/ЧА (max-)	<i>Активи:</i> значні обсяги кредитів юр. особам в нац. валюті. <i>Зобов'язання:</i> значні обсяги коштів юр. осіб в нац. валюті. <i>Капітал:</i> значний обсяг регулятивного капіталу. <i>Фін. рез.:</i> -.
2	ЛАН.в./ЧА (min+) КрЮОі.в./ЧА (max-) КоФОі.в./Заг.З (max)	<i>Активи:</i> незначний обсяг ліквідних активів в нац. валюті, значні обсяги кредитів юр. особам в ін. валюті. <i>Зобов'язання:</i> найбільший обсяг коштів фіз. осіб в ін. валюті. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> -.
3	КоЮОі.в./Заг.З (max-) ВЗзалуч.К (min+)	<i>Активи:</i> -. <i>Зобов'язання:</i> значний обсяг коштів юр. осіб в ін. валюті. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> незначні вартість залучення коштів.
4	ЧАН.в./ЧАс (min) Чаі.в./ЧАс (min+) КрБн.в./ЧА (max) ОВДПн.в./ЧА (max-) Н7 (min+) Н8 (min+) Рез.АО/Заг.А (max-) КоБн.в./Заг.З (max) КоФОі.в./Заг.З (min+) РК/ЧА (max) ВЗзалуч.К (max) ДРозміщ.К (max) ВРез./ЧА (min+)	<i>Активи:</i> найменший обсяг чистих активів в нац. валюті та незначний в ін. валюті, найбільший обсяг коштів в інших банках в нац. валюті, значний обсяг ОВДП в нац. валюті, Н7 та Н8 незначні, резерви за активними операціями незначні (якість активів висока). <i>Зобов'язання:</i> найбільші кошти інших банків в нац. валюті, незначні кошти фіз. осіб в ін. валюті. <i>Капітал:</i> найбільший обсяг регулятивного капіталу. <i>Фін. рез.:</i> найвища вартість залучення та дохідність розміщення коштів, відрахування до резервів незначні.
5	ЛАі.в./ЧА (max) КрБі.в./ЧА (max-) КрФОі.в./ЧА (min) ОВДПі.в./ЧА (max-) Рез.АО/Заг.А (max) КоЮОн.в./Заг.З (max) КоЮОі.в./Заг.З (max) КоФОн.в./Заг.З (min+) КоФОі.в./Заг.З (min) ВЗзалуч.К (min+) РА (max-)	<i>Активи:</i> найбільший обсяг ліквідних активів в іноземній валюті, значний обсяг коштів в інших банках в ін. валюті, найменший обсяг кредитів фіз. особам в ін. валюті, значний обсяг ОВДП в ін. валюті, найменші резерви за активними операціями (найвища якість). <i>Зобов'язання:</i> найбільший обсяг коштів юр. осіб в нац. та ін. валюті, незначний обсяг коштів фіз. осіб в нац. валюті та найменший в ін. валюті. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> незначна вартість залучення коштів, значна рентабельність активів.
6	КрФОн.в./ЧА (max-) КрФОі.в./ЧА (max-) КоБі.в./Заг.З (min+) ОД/ЧА (max) НД/ЧА (max) ОВ/ЧА (max) ВМ/ЧА (max) РА (min+)	<i>Активи:</i> значний обсяг кредитів фіз. особам в нац. та ін. валюті. <i>Зобов'язання:</i> незначний обсяг коштів інших банків. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> найбільший обсяг операційних та непроцентних доходів, найбільший обсяг операційних витрат та витрат на маркетинг, рентабельність активів незначна.

Продовження Додатку II

7	<p>ЧАН.в./ЧАс (max-) Чаі.в./ЧАс (max) ОВДПі.в./ЧА (max) КрКН.в./КоКН.в. (min+) РК/ЧА (min) ОД/ЧА (min) НД/ЧА (min+) ЧПМ (min) ВРез./ЧА (min)</p>	<p>Активи: значний обсяг чистих активів в нац. валюті та найбільший в ін. валюті, найбільший обсяг ОВДП в ін. валюті. Зобов'язання: -. Показник співвідношення між кредитами, наданими в нац. валюті, та коштами, злученими в нац. валюті, незначний. Капітал: регулятивний капітал найменший. Фін. рез.: операційні доходи найменші, непроцентні доходи незначні, чиста процентна маржа найменша, відрахування до резервів найменші.</p>
8	<p>ЧАН.в./ЧАс (min+) КрЮОН.в./ЧА (min) КрФОН.в./ЧА (max) ОВДПн.в./ЧА (min) Н7 (max-) Н8 (max-) КоЮОН.в./Заг.З (min+) КоЮОі.в./Заг.З (min+) КоФОН.в./Заг.З (max) ОД/ЧА (max-) ОВ/ЧА (max-) ВМ/ЧА (max-) ЧПМ (max) ВРез./ЧА (max-)</p>	<p>Активи: незначний обсяг чистих активів в нац. валюті, найменший обсяг кредитів юр. особам в нац. валюті, найбільший обсяг кредитів фіз. особам в нац. валюті, найменший обсяг ОВДП, Н7 та Н8 незначні. Зобов'язання: незначні кошти юр. осіб в нац. та ін. валюті, найбільший обсяг коштів фіз. осіб в нац. валюті. Капітал: -. Фін. рез.: незначні операційні доходи та витрати, незначні витрати на маркетинг, чиста процентна маржа найбільша, відрахування до резервів незначні.</p>
9	<p>КрБН.в./ЧА (max-) КрФОі.в./ЧА (max) ОВДПі.в./ЧА (min+) Рез.АО/Заг.А (min+) КоБН.в./Заг.З (max-) КоБі.в./Заг.З (max-) КрКН.в./КоКН.в. (max-) КрКі.в./КоКі.в. (max-) ВЗзалуч.К (max-) ЧПМ (min+)</p>	<p>Активи: значний обсяг коштів в інших банках в нац. валюті, найбільші кредити фіз. особам в ін. валюті, незначні ОВДП в ін. валюті, значні резерви за активними операціями. Зобов'язання: значні кошти інших банків в нац. та ін. валюті. Показник співвідношення кредитів в нац. та ін. валюті та коштів клієнтів в нац. та ін. валюті відповідно високий. Капітал: -. Фін. рез.: значна вартість залученн коштів, незначна чиста процентна маржа.</p>
10	<p>ЛАН.в./ЧА (min) ЛАі.в./ЧА (max-) КрБі.в./ЧА (max) КрЮОі.в./ЧА (max) КрФОН.в./ЧА (min+) КрФОі.в./ЧА (min+) ОВДПн.в./ЧА (min+) КоБі.в./Заг.З (max) КрКі.в./КоКі.в. (max) ОВ/ЧА (min+) ВМ/ЧА (min+) ДРозміщ.К (min+)</p>	<p>Активи: найменший обсяг ліквідних активів в нац. валюті та значний в ін. валюті, найбільший обсяг коштів в інших банках в ін. валюті, найбільший обсяг кредитів юр. особам в ін. валюті, незначний обсяг кредитів фіз. особам в нац. та ін. валюті, незначні ОВДП в нац. валюті. Зобов'язання: найбільший обсяг коштів інших банків в ін. валюті. Показник співвідношення між кредитами в ін. валюті та залученими коштами в ін. валюті найвищий. Капітал: -. Фін. рез.: операційні витрати та витрати на маркетинг незначні, дохідність розміщення коштів незначна.</p>

Продовження Додатку II

11	<p>ЧАН.в./ЧАс (max) Чаі.в./ЧАс (max-) ЛАН.в./ЧА (max) ЛАі.в./ЧА (min+) КрБн.в./ЧА (min+) КрБі.в./ЧА (min+) КрЮОн.в./ЧА (min+) КрЮОі.в./ЧА (min+) ОВДПн.в./ЧА (max) Н7 (min) Н8 (min) КоБн.в./Заг.З (min+) КоБі.в./Заг.З (min) КоФОн.в./Заг.З (max-) КоФОі.в./Заг.З (max-) КрКн.в./КоКн.в. (min) КрКі.в./КоКі.в. (min+) НД/ЧА (max-) ДРозміщ.К (max-) РА (max)</p>	<p>Активи: найбільший обсяг чистих активів в нац. валюті та значний в ін. валюті, найбільший обсяг ліквідних активів в нац. валюті та незначний в ін. валюті, незначний обсяг коштів в інших банках в нац. та ін. валюті, незначний обсяг кредитів юр. особам в нац. та ін. валюті, найбільший обсяг ОВДП в нац. валюті, Н7 та Н8 найменші. Зобов'язання: незначні кошти інших банків в нац. валюті та найменші в ін. валюті, значний обсяг коштів фіз. осіб в нац. та ін. валюті. Показник співвідношення між кредитами в нац. валюті та залученими коштами в нац. валюті найменший, а в ін. валюті незначний. Капітал: -. Фін. рез.: незначні нероцентні доходи, висока дохідність розміщення коштів, найбільша рентабельність активів.</p>
12	<p>Чаі.в./ЧАс (min) ЛАН.в./ЧА (max-) ЛАі.в./ЧА (min) КрБн.в./ЧА (min) КрБі.в./ЧА (min) КрЮОн.в./ЧА (max) КрЮОі.в./ЧА (min) КрФОн.в./ЧА (min) КрФОі.в./ЧА (min) ОВДПі.в./ЧА (min) Н7 (max) Н8 (max) Рез.АО/Заг.А (min) КоБн.в./Заг.З (min) КоЮОн.в./Заг.З (min) КоЮОі.в./Заг.З (min) КоФОн.в./Заг.З (min) КрКн.в./КоКн.в. (max) КрКі.в./КоКі.в. (min) РК/ЧА (min) ОД/ЧА (min+) НД/ЧА (min) ОВ/ЧА (min) ВМ/ЧА (min) ДРозміщ.К (min) ВЗзалуч.К (min) ЧПМ (max-) ВРез./ЧА (max) РА (min)</p>	<p>Активи: найменший обсяг чистих активів в ін. валюті, значний обсяг ліквідних активів в нац. валюті та найменший в ін. валюті, найменший обсяг коштів в інших банках в нац. та ін. валюті, найбільший обсяг кредитів юр. особам в нац. валюті та найменший в ін. валюті, найменший обсяг кредитів фіз. особам в нац. та ін. валюті, найменші ОВДП в ін. валюті, Н7 та Н8 найбільші, резерви за активними операціями найбільші. Зобов'язання: найменші кошти юр. осіб в нац. та ін. валюті, найменші кошти фіз. осіб в нац. валюті. Показник співвідношення між кредитами в нац. валюті та залученими коштами в нац. валюті, найвищий та найменший в ін. валюті. Капітал: найменший обсяг регулятивного капіталу. Фін. рез.: операційні доходи незначні, непроцентні доходи найменші, операційні витрати та витрати на маркетинг найменші, дохідність розміщення та вартість залучення коштів найменші, чиста процента маржа висока, відрахування до резервів найбільші, рентабельність активів найменша.</p>

Додаток К

Таблиця К.1

Опис групи 1 на 01.01.2020 (центральна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
1	ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР» АТ «Райффайзен Банк Аваль» АТ «КРЕДОБАНК» АТ «ПРАВЕКС БАНК» АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК» АТ «БТА БАНК» АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО» ПАТ «МТБ БАНК» АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» АТ «КБ «ГЛОБУС» АТ «БАНК АЛЬЯНС» ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ» АТ «Полтава-банк» АТ «БАНК СІЧ» АТ «АБ «РАДАБАНК» АТ «АКБ «КОНКОРД» АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК» АТ «Місто Банк» АТ «КРИСТАЛБАНК» АТ «КІБ» АТ «АЛЬТБАНК» АТ «АЙБОКС БАНК» АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК» АТ «АСВІО БАНК» АТ «ЮНЕКС БАНК» ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ» АТ «МетаБанк» АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ» Полікомбанк АТ «СКАЙ БАНК» АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ»	КрЮОн.в. - КоЮОн.в. (Корпоративна н.в.)

Таблиця К.2

Опис групи 2 на 01.01.2020
(південно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
2	АТ «ОТП БАНК» АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» ПАТ «Промінвестбанк» АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» Акціонерний банк «Південний» АТ «ТАСКОМБАНК» ПАТ «БАНК ВОСТОК» АТ «МЕГАБАНК» АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ» АТ АКБ «Львів» АТ «БАНК «ГРАНТ» АТ «КОМІНВЕСТБАНК» АТ «МОТОР-БАНК» АТ «АП БАНК» АТ «ЄПБ» АТ «ОКСІ БАНК» АТ «БАНК «ПОРТАЛ»	КрЮОі.в. - КоФОі.в. (Корпоративна із роздрібним фінансуванням і.в.)

Таблиця К.3

Опис групи 3 на 01.01.2020
(північно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
3	АБ «УКРГАЗБАНК» АТ «АЛЬФА-БАНК» АТ «УКРСИББАНК» АТ «ПРЕУС БАНК МКБ» АТ «ПУМБ»	КоЮОі.в. (Універсальна із корпоративним фінансуванням і.в.)

Таблиця К.4

Опис групи 4 на 01.01.2020 (східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
4	АТ «БАНК АВАНГАРД» АТ «БАНК 3/4» ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ» АТ «Український банк реконструкції та розвитку» АТ «АЛЬПАРИ БАНК»	КрБн.в./ОВДПн.в. - КоБн.в. (МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.)

Таблиця К.5

Опис групи 5 на 01.01.2020

(крайня північно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
5	АТ «СІТІБАНК» АТ «ІНГ Банк Україна» АТ «Дойче Банк ДБУ» АТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК» АТ «МІБ»	ЛАі.в./КрБі.в./ОВДПі.в. - КоЮОн.в./КоЮОі.в. (МБК та інвестиційна і.в. із корпоративним фінансуванням)

Таблиця К.6

Опис групи 6 на 01.01.2020 (північно-східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
6	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» АТ АКБ «АРКАДА» АТ «РВС БАНК»	КрФОн.в./КрФОі.в. (Роздрібні)

Таблиця К.7

Опис групи 7 на 01.01.2020

(північно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
7	АТ «Ощадбанк» АТ «Укрексімбанк»	Чаі.в./ОВДПі.в. (Інвестиційна і.в.)

Таблиця К.8

Опис групи 8 на 01.01.2020

(крайня північно-східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
8	АТ «Ідея Банк» АТ «БАНК ФОРВАРД» АТ «А - БАНК»	КрФОн.в. - КоФОн.в. (Роздрібна н.в.)

Таблиця К.9

Опис групи 9 на 01.01.2020
(центрально-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
9	На 01.01.2020 відсутні.	КрБн.в./КрФОі.в. - КоБн.в./КоБі.в. (МБК н.в. та роздрібна і.в. із залежністю від МБК)

Таблиця К.10

Опис групи 10 на 01.01.2020 (західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
10	АТ «СБЕРБАНК»	ЛАі.в./КрБі.в./КрЮОі.в. - КоБі.в. (МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.)

Таблиця К.11

Опис групи 11 на 01.01.2020
(північно-центральна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
11	АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	ЧАН.в./Чаі.в./ЛАН.в./ОВДПн.в. - КоФОН.в./КоФОі.в. (Інвестиційна н.в. із роздрібним фінансуванням)

Таблиця К.12

Опис групи 12 на 01.01.2020
(північно-центральна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
12	На 01.01.2020 відсутні.	Проблемні банки

Додаток Л

Середні значення СІ банків у структурно-функціональних групах на 01.01.2019 (%)

СІ	Структурно-функціональна група											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ЧАН.в./ЧАс	0,3	1,0	0,2	0,1	0,5	0,1	0,2	0,4	10,8	0,0	0,7	0,0
Чаі.в./ЧАс	0,1	0,8	0,2	0,0	0,8	0,0	0,0	0,3	5,4	0,1	0,0	0,0
ЛАН.в./ЧА	7,5	6,9	5,3	6,1	7,0	5,9	5,7	8,2	24,6	2,2	28,0	1,3
РК/ЧА	34,3	14,7	23,2	59,6	18,5	37,9	8,1	13,2	6,7	25,7	-110,5	7,2
Н7	1500,0	2700,0	1600,0	1000,0	4600,0	1300,0	30976875200,0	1300,0	1500,0	1400,0	2829885785600,0	82000,0
Н8	7600,0	13700,0	15300,0	2800,0	18600,0	5700,0	1531730330300,0	8800,0	12700,0	3500,0	50149588940800,0	174700,0
ВРез./ЧА	0,7	0,9	1,6	-0,1	12,6	21,9	12,4	0,5	0,4	-2,8	107,6	140,4
РА	2,5	2,1	0,9	-0,3	-12,8	-20,8	0,4	2,9	0,8	5,1	-87,8	-849,6
ОВ/ЧА	15,6	12,1	13,7	18,5	15,3	33,2	28,8	6,5	11,1	8,4	2,0	529,0
ОД/ЧА	19,2	15,4	16,3	17,8	14,9	34,2	40,8	10,5	12,3	9,8	21,8	267,2
НД/ЧА	7,9	5,6	5,0	7,5	5,6	22,3	8,6	1,8	3,6	3,9	11,1	123,0
ВМ/ЧА	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,5	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
ЧПМ	7,9	6,2	6,5	7,9	6,0	8,1	22,3	5,1	2,8	4,8	9,1	99,4
КрФОн.в./ЧА	3,5	7,9	2,0	3,1	2,8	18,3	66,8	0,2	4,9	0,0	0,0	0,1
КоФОн.в./Заг.З	22,4	15,8	16,6	10,2	11,0	26,5	70,2	1,9	23,9	1,2	1,8	0,0
КоЮОі.в./Заг.З	8,2	17,6	10,8	7,6	8,8	6,5	0,8	35,1	11,7	5,1	0,6	0,0
ЛАі.в./ЧА	7,9	18,7	8,8	7,2	10,0	5,8	6,7	33,4	6,4	38,4	0,1	0,0
КрБі.в./ЧА	5,4	16,7	6,1	6,1	8,5	3,9	6,1	25,6	5,6	38,2	0,1	0,0
КоБі.в./Заг.З	0,4	3,0	3,0	0,0	28,2	0,2	3,3	1,5	1,6	68,9	0,9	0,0
КрКі.в./КоКі.в.	38,9	53,6	88,2	25,0	262,5	61,8	23,4	11,4	43,2	730,6	15,8	0,0
КрЮОі.в./ЧА	5,3	16,5	28,1	1,8	36,8	7,2	1,7	4,6	14,7	34,5	1,4	0,0
ОВДПн.в./ЧА	2,4	3,3	1,3	26,8	0,5	1,9	0,0	6,4	30,6	0,0	22,4	0,0
ВЗзалуч.К	6,0	5,0	8,0	161,0	12,0	9,0	14,0	4,0	9,0	11,0	10,0	0,0
КоЮОн.в./Заг.З	45,3	33,3	26,2	26,0	13,6	29,1	11,0	53,5	12,2	21,5	2,7	0,0
Рез.АО/Заг.А	-7,0	-12,1	-5,8	-9,0	-51,9	-12,5	-23,3	-2,4	-33,5	-10,5	-63,5	-97,5

Продовження Додатку Л

КрФОі.в./ЧА	0,2	1,2	0,4	0,6	5,9	3,1	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	-0,1
КоБн.в./Заг.З	1,4	0,2	0,8	13,2	5,6	0,3	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
КрБн.в./ЧА	0,9	0,9	0,5	3,4	0,4	0,1	0,5	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
КрЮОн.в./ЧА	37,7	24,0	33,4	6,3	13,3	21,7	0,7	27,6	9,6	17,8	70,4	0,0
КрКн.в./КоКн.в.	173,0	84,0	222,0	98,0	120,0	248,0	94,0	60,0	48,0	114,0	847,0	0,0
ОВДПі.в./ЧА	2,6	4,7	1,3	5,8	0,1	0,0	1,7	7,5	15,1	0,0	0,0	0,0
ДРозміщ.К	23,0	19,0	17,0	139,0	15,0	22,0	46,0	26,0	31,0	12,0	14,0	207,0
КоФОі.в./Заг.З	14,3	22,5	34,3	15,3	15,2	12,4	9,6	4,9	20,9	1,5	6,2	0,0

Додаток М

Характеристика структурно-функціональних груп банків на карті Кохонена станом на 01.01.2019

Група	Визначальні СІ	Характеристика
1	КрБн.в./ЧА (max-) КрЮОн.в./ЧА (max-) КоЮОн.в./Заг.З (max-)	<i>Активи:</i> значний обсяг коштів в інших банках в нац. валюті, значний обсяг кредитів юр. особам в нац. валюті. <i>Зобов'язання:</i> значний обсяг коштів юридичних осіб в національній валюті. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> -.
2	ЧАН.в./ЧАс (max-) КоЮОі.в./Заг.З (max-) КоФОі.в./Заг.З (max-)	<i>Активи:</i> значний обсяг у чистих активах системи в національній валюті. <i>Зобов'язання:</i> значний обсяг коштів юр. осіб в ін. валюті, значний обсяг коштів фіз. осіб в ін. валюті. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> -.
3	Рез.АО/Заг.А (max-) КоФОі.в./Заг.З (max)	<i>Активи:</i> незначний обсяг резервів за активними операціями (висока якість активів). <i>Зобов'язання:</i> найбільший обсяг коштів фіз. осіб в ін. валюті. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> -.
4	Чаі.в./ЧАс (min+) КрБн.в./ЧА (max) ОВДПн.в./ЧА (max-) Н7 (min) Н8 (min) КоБн.в./Заг.З (max) КоБі.в./Заг.З (min+) РК/ЧА (max) ДРозміщ.К (max-) ВЗзалуч.К (max) ВРез./ЧА (min+)	<i>Активи:</i> незначний обсяг в чистих активах системи в ін. валюті, найбільший обсяг коштів в інших банках в нац. валюті, значний обсяг ОВДП в нац. валюті, Н7 та Н8 найменші. <i>Зобов'язання:</i> найбільший обсяг коштів інших банків в нац. валюті та незначний в ін. валюті. <i>Капітал:</i> найбільший показник регулятивного капіталу. <i>Фін. рез.:</i> значна дохідність розміщення коштів, найбільша вартість залучення коштів, відрахування до резервів незначні.
5	Чаі.в./ЧАс (max-) КрЮОі.в./ЧА (max) КрФОі.в./ЧА (max) КоБн.в./Заг.З (max-) КоБі.в./Заг.З (max-) КрКі.в./КоКі.в. (max-)	<i>Активи:</i> значний обсяг в чистих активах системи в ін. валюті, найбільший обсяг кредитів юр. особам в ін. валюті, найбільший обсяг кредитів фіз. особам в ін. валюті. <i>Зобов'язання:</i> значний обсяг коштів інших банків в нац. та ін. валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в ін. валюті та залученими коштами в ін. валюті значний. <i>Капітал:</i> -. <i>Фін. рез.:</i> -.
6	КрФОн.в./ЧА (max-) КрФОі.в./ЧА (max-) ОВДПі.в./ЧА (min) КоФОн.в./Заг.З (max-) КрКн.в./КоКн.в. (max-) РК/ЧА (max-) НД/ЧА (max-) ОВ/ЧА (max-) ВМ/ЧА (max-)	<i>Активи:</i> значний обсяг кредитів фіз. осіб в нац. та ін. валюті, найменший обсяг ОВДП в ін. валюті. <i>Зобов'язання:</i> значний обсяг коштів фіз. осіб в нац. валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в нац. валюті та залученими коштами в нац. валюті значний. <i>Капітал:</i> значний обсяг регулятивного капіталу. <i>Фін. рез.:</i> непроцентні доходи значні, операційні витрати та витрати на маркетинг значні.

Продовження Додатку М

7	КрЮОН.в./ЧА (min+) КрФОН.в./ЧА (max) ОВДПн.в./ЧА (min) Н7 (max-) Н8 (max-) КоФОН.в./Заг.З (max) ОД/ЧА (max-) ВЗзалуч.К (max-) ЧПМ (max-)	Активи: незначний обсяг кредитів юр. особам в нац. валюті, найбільший обсяг кредитів фіз. особам в нац. валюті, найменший обсяг ОВДП в нац. валюті, Н7 та Н8 значні. Зобов'язання: найбільший обсяг коштів фіз. осіб в нац. валюті. Капітал: -. Фін. рез.: значний обсяг операційних доходів, значна вартість залучення коштів та чиста процентна маржа.
8	ЛАі.в./ЧА (max-) КрБі.в./ЧА (max-) ОВДПі.в./ЧА (max-) Н7 (min+) Рез.АО/Заг.А (max) КоЮОН.в./Заг.З (max) КоЮОі.в./Заг.З (max) КрКі.в./КоКі.в. (min+) ОД/ЧА (min+) НД/ЧА (min) ОВ/ЧА (min+) ВЗзалуч.К (min+) РА (max-)	Активи: значний обсяг ліквідних активів в ін. валюті, значний обсяг коштів в інших банках в ін. валюті, значний обсяг ОВДП в ін. валюті, Н7 незначний, резерви за активними операціями найменші. Зобов'язання: найбільший обсяг коштів юридичних осіб в нац. та ін. валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в ін. валюті та залученими коштами в ін. валюті незначний. Капітал: -. Фін. рез.: незначні операційні доходи, найменші непроцентні доходи, операційні витрати незначні, незначна вартість залучення коштів, рентабельність активів значна.
9	ЧАН.в./ЧАс (max) Чаі.в./ЧАс (max) ЛАН.в./ЧА (max-) ОВДПн.в./ЧА (max) ОВДПі.в./ЧА (max) КрКн.в./КоКн.в. (min+) РК/ЧА (min+) НД/ЧА (min+) ЧПМ (min)	Активи: найбільший обсяг в чистих активах системи в нац. та ін. валюті, значний обсяг ліквідних активів в нац. валюті, найбільший обсяг ОВДП в нац. та ін. валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в нац. валюті та залученими коштами в нац. валюті незначний. Капітал: незначний обсяг регулятивного капіталу. Фін. рез.: незначні непроцентні доходи, чиста процентна маржа найменша.
10	ЧАН.в./ЧАс (min+) ЛАН.в./ЧА (min+) ЛАі.в./ЧА (max) КрБн.в./ЧА (min) КрБі.в./ЧА (max) КрЮОі.в./ЧА (max-) КрФОН.в./ЧА (min) КрФОі.в./ЧА (min) ОВДПі.в./ЧА (min) Н8 (min+) КоБн.в./Заг.З (min) КоБі.в./Заг.З (max) КоФОН.в./Заг.З (min+) КоФОі.в./Заг.З (min+) КрКі.в./КоКі.в. (max) ОД/ЧА (min) ВМ/ЧА (min) ДРозміщ.К (min+) ЧПМ (min+) ВРез./ЧА (min) РА (max)	Активи: незначний обсяг в чистих активах системи в нац. валюті, незначний обсяг ліквідних активів в нац. валюті та найбільший в ін. валюті, кошти в інших банках в нац. валюті найменші, а в ін. валюті найбільші, значні обсяги кредитів юр. особам в ін. валюті, найменший обсяг кредитів фіз. особам в нац. та ін. валюті, найменший обсяг ОВДП в ін. валюті, Н8 незначний. Зобов'язання: найменший обсяг коштів інших банків в нац. валюті та найбільший в ін. валюті, незначний обсяг коштів фіз. осіб в нац. та ін. валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в ін. валюті та залученими коштами в ін. валюті найбільший. Капітал: -. Фін. рез.: операційні доходи найменші, витрати на маркетинг найменші, дохідність розміщення коштів незначна, чиста процентна маржа незначна, відрахування до резервів найменші, рентабельність активів найвища.

Продовження Додатку М

11	<p>ЛАН.в./ЧА (max) ЛАі.в./ЧА (min+) КрБн.в./ЧА (min) КрБі.в./ЧА (min+) КрЮОН.в./ЧА (max) КрЮОі.в./ЧА (min+) КрФОН.в./ЧА (min) КрФОі.в./ЧА (min) ОВДПі.в./ЧА (min) Н7 (max) Н8 (max) Рез.АО/Заг.А (min+) КоБн.в./Заг.З (min) КоЮОН.в./Заг.З (min+) КоЮОі.в./Заг.З (min+) КрКн.в./КоКн.в. (max) РК/ЧА (min) ОВ/ЧА (min) ВМ/ЧА (min) ВРез./ЧА (max-) РА (min+)</p>	<p>Активи: найбільший обсяг ліквідних активів в нац. валюті та незначний в ін. валюті, найменший обсяг коштів в інших банках в нац. валюті та незначний в ін. валюті, найбільший обсяг кредитів юр. особам в нац. валюті та незначний в ін. валюті, найменший обсяг кредитів фіз. особам в нац. та ін. валюті, найменші ОВДП в ін. валюті, Н7 та Н8 найбільші, значні резерви за активними операціями. Зобов'язання: найменший обсяг коштів інших банків, незначний обсяг коштів юр. осіб в нац. та ін. валюті. Показник співвідношення між наданими кредитами в нац. валюті та залученими коштами в нац. валюті найбільший. Капітал: найменший регулятивний капітал. Фін. рез.: найменші операційні витрати та витрати на маркетинг, відрахування до резервів значні, рентабельність активів незначна.</p>
12	<p>ЧАН.в./ЧАС (min) Чаі.в./ЧАС (min) ЛАН.в./ЧА (min) ЛАі.в./ЧА (min) КрБн.в./ЧА (min) КрБі.в./ЧА (min) КрЮОН.в./ЧА (min) КрЮОі.в./ЧА (min) ОВДПн.в./ЧА (min) ОВДПі.в./ЧА (min) Рез.АО/Заг.А (min) КоБн.в./Заг.З (min) КоБі.в./Заг.З (min) КоЮОН.в./Заг.З (min) КоЮОі.в./Заг.З (min) КоФОН.в./Заг.З (min) КоФОі.в./Заг.З (min) КрКн.в./КоКн.в. (min) КрКі.в./КоКі.в. (min) ОД/ЧА (max) НД/ЧА (max) ОВ/ЧА (max) ВМ/ЧА (max) ДРозміщ.К (max) ВЗзалуч.К (min) ЧПМ (max) ВРез./ЧА (max) РА (min)</p>	<p>Активи: найменший обсяг в чистих активах системи в нац. та ін. валюті, найменший обсяг ліквідних активів в нац. та ін. валюті, найменший обсяг коштів в інших банках в нац. та ін. валюті, найменший обсяг кредитів юр. особам в нац. та ін. валюті, найменший обсяг ОВДП в нац. та ін. валюті, резерви за активними операціями найбільші. Зобов'язання: кошти інших банків в нац. та ін. валюті найменші, кошти юр. осіб в нац. та ін. валюті найменші, кошти фіз. осіб в нац. та ін. валюті найменші. Показник співвідношення між наданими кредитами в нац. та ін. валюті й залученими коштами в нац. та ін. валюті відповідно найменші. Капітал: -. Фін. рез.: операційні та непроцентні доходи найбільші, операційні витрати та витрати на маркетинг найбільші, дохідність розміщення коштів найбільша, вартість залучення коштів найменша, чиста процентна маржа найбільша, відрахування до резервів найбільші, рентабельність активів найменша.</p>

Додаток Н

Таблиця Н.1

Опис групи 1 на 01.01.2019

(крайня північно-східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
1	ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР» АТ «Райффайзен Банк Аваль» АТ «ІНГ Банк Україна» АТ «ПРАВЕКС БАНК» АТ «КБ «ГЛОБУС» АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ» АТ «Полтава-банк» АТ «БАНК АЛЬЯНС» ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» АТ «АБ «РАДАБАНК» АТ «КРИСТАЛБАНК» ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК АТ «КІБ» АТ «ЮНЕКС БАНК» м. Київ АТ «АЙБОКС БАНК» АТ «РВС БАНК» АТ «АСВІО БАНК» АТ «МетаБанк» АТ «АЛЬТБАНК» АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ» АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ» АТ «БАНК «ПОРТАЛ»	КрБн.в./КрЮОн.в. - КоЮОн.в. (МБК та корпоративна н.в.)

Таблиця Н.2

Опис групи 2 на 01.01.2019 (західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
2	АБ «УКРГАЗБАНК» АТ «АЛЬФА-БАНК» АТ «УКРСИББАНК» АТ «ОТП БАНК» АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» АТ «КРЕДОБАНК» АТ «ПУМБ» АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО» АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» ПАТ «МТБ БАНК» АТ «МОТОР-БАНК» АТ «АП БАНК»	КоЮОі.в. - КоФОі.в. (Універсальна із корпоративним та роздрібним фінансуванням і.в.)

Таблиця Н.3

Опис групи 3 на 01.01.2019
(крайня північно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
3	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» АТ «ПРЕУС БАНК МКБ» АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» Акціонерний банк «Південний» АТ «ТАСКОМБАНК» АТ «МЕГАБАНК», Харків ПАТ «БАНК ВОСТОК» БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ АТ АКБ «Львів» АТ «Місто Банк» АТ «БАНК «ГРАНТ» АТ «КОМІНВЕСТБАНК» АТ «АКБ «КОНКОРД» АТ «БАНК СІЧ» ПАТ»БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ» Полікомбанк АТ «ЄПБ» АТ «ОКСІ БАНК»	КоФОі.в. (Універсальна із роздрібним фінансуванням і.в.)

Таблиця Н.4

Опис групи 4 на 01.01.2019 (центральна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
4	АТ «БТА Банк» АТ «БАНК 3/4» АТ «БАНК АВАНГАРД» ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ» АТ «АЛЬПАРИ БАНК» Укр.банк реконстр.та розв.	КрБн.в./ОВДПн.в. - КоБн.в. (МБК та інвестиційна із залежністю від МБК н.в.)

Таблиця Н.5

Опис групи 5 на 01.01.2019 (південна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
5	АТ «СБЕРБАНК» ПАТ «Промінвестбанк» АТ «УКРСОЦБАНК»	КрЮОі.в./КрФОі.в. - КоБн.в./КоБі.в. (Корпоративна та роздрібна і.в. із залежністю від МБК)

Таблиця Н.6

Опис групи 6 на 01.01.2019 (північно-східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
6	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» АТ АКБ «АРКАДА» АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК» АТ «СКАЙ БАНК» АТ «ВЕРНУМ БАНК»	КрФОН.в./КрФОі.в. - КоФОН.в. (Роздрібна)

Таблиця Н.7

Опис групи 7 на 01.01.2019 (південно-східна частина карти Кохонена)

Групи	Банки	Бізнес-модель
7	АТ «Ідея Банк» АТ «БАНК ФОРВАРД» АТ «А - БАНК»	КрФОН.в. - КоФОН.в. (Роздрібна н.в.)

Таблиця Н.8

Опис групи 8 на 01.01.2019

(крайня південно-західна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
8	АТ «СІТІБАНК» АТ «Дойче Банк ДБУ» АТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК» АТ «МІБ»	ЛАі.в./КрБі.в./ОВДПі.в. - КоЮОН.в./КоЮОі.в. (МБК та інвестиційна і.в. з корпоративним фінансуванням)

Таблиця Н.9

Опис групи 9 на 01.01.2019

(крайня південно-східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
9	АТ КБ «ПРИВАТБАНК» АТ «ОЩАДБАНК» АТ «Укрексімбанк»	ЧАН.в./Чаі.в./ЛАН.в./ ОВДПн.в./ОВДПі.в. (Інвестиційна)

Таблиця Н.10

Опис групи 10 на 01.01.2019
(південна (західна сторона) частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
10	АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	ЛАі.в./КрБі.в./КрЮОі.в. - КоБі.в. (МБК та корпоративна із залежністю від МБК і.в.)

Таблиця Н.11

Опис групи 11 на 01.01.2019
(південна (східна сторона) частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
11	ПАТ КБ»ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	Проблемні банки

Таблиця Н.12

Опис групи 12 на 01.01.2019 (східна частина карти Кохонена)

Група	Банки	Бізнес-модель
12	Відсутні на 01.01.2019.	Проблемні банки (етап виходу з ринку)

Додаток П

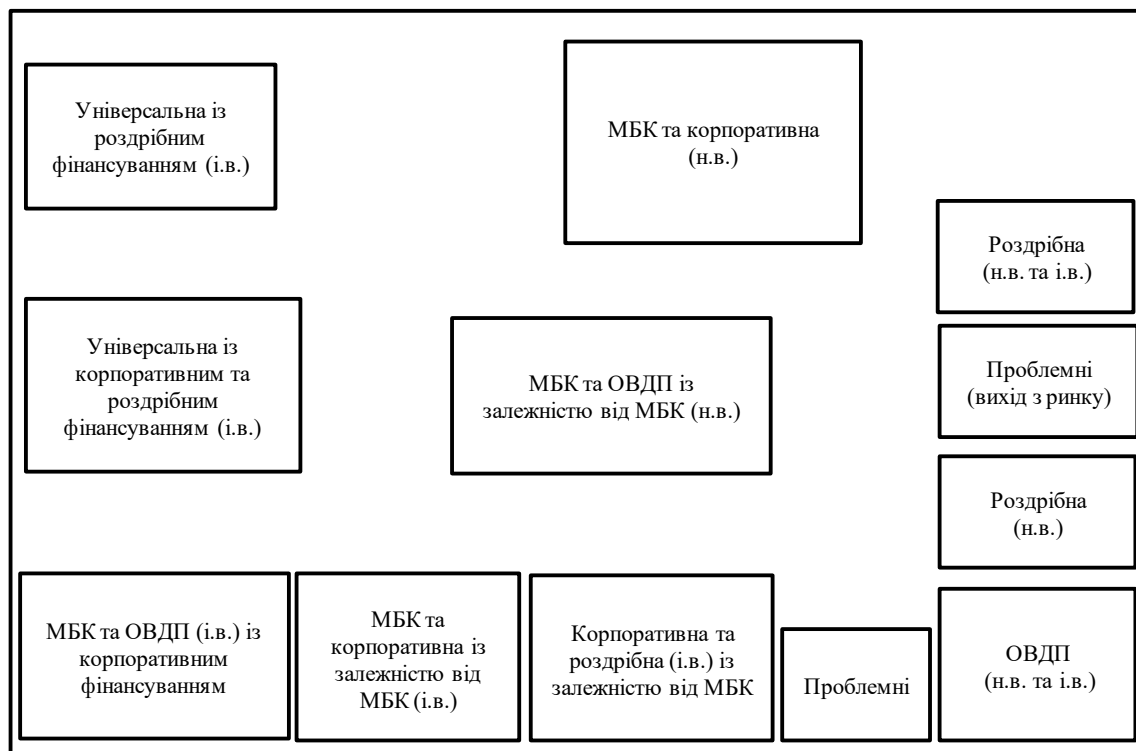

Рис. П.2. Схематичне зображення розташування бізнес-моделей українських банків на карті Кохонена на 01.01.2019.

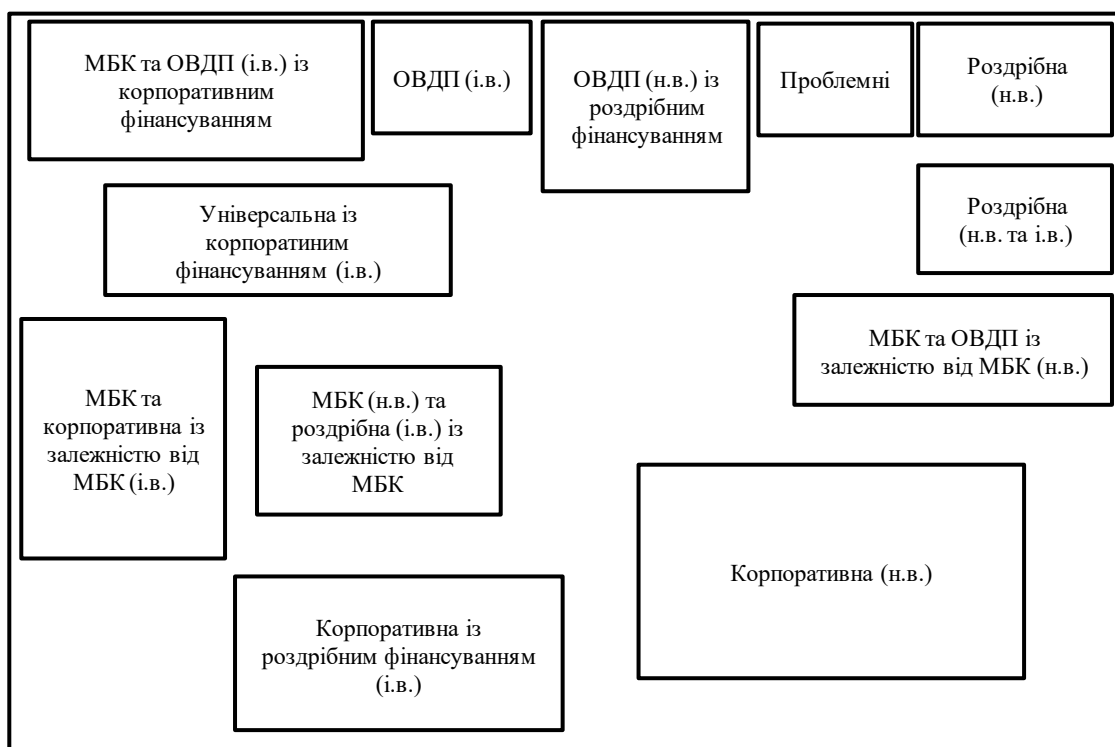

Рис. П.2. Схематичне зображення розташування бізнес-моделей українських банків на карті Кохонена на 01.01.2020.

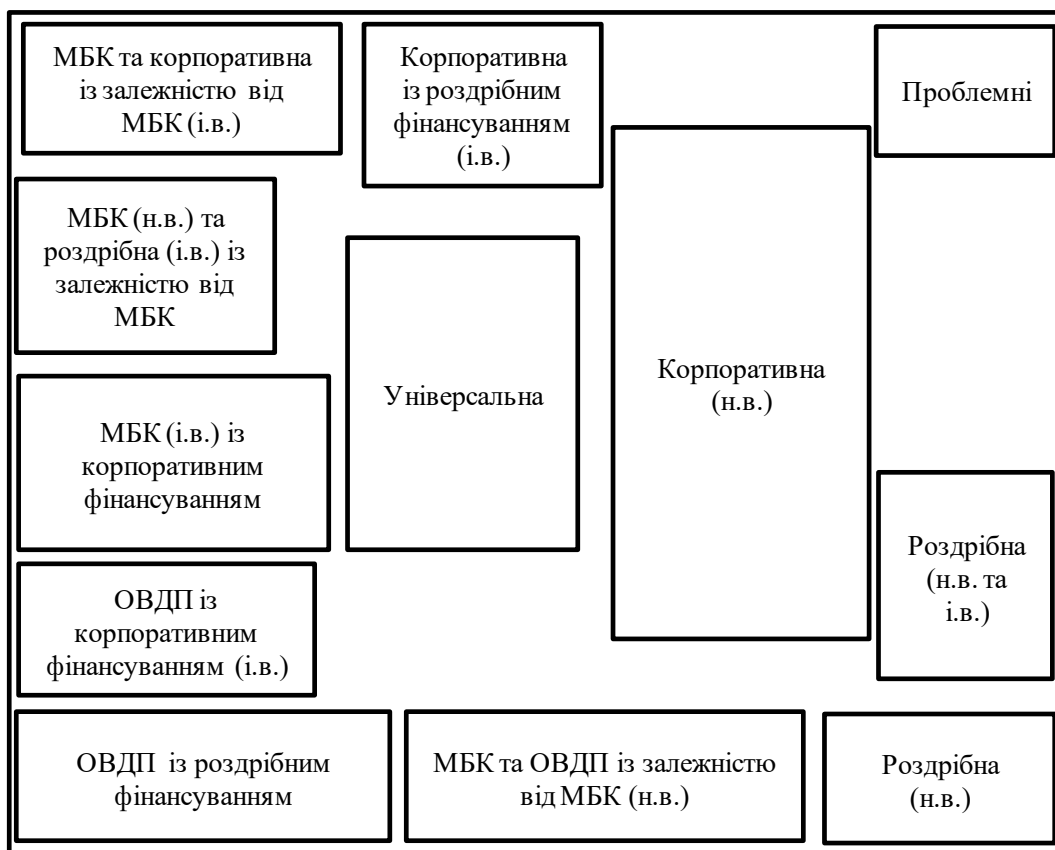

Рис. П.3. Схематичне зображення розташування бізнес-моделей українських банків на карті Кохонена на 01.01.2021.

Додаток Р

Інфоцентр:
 +38 (056); (050); (068) 734 50 05
 Тел./факс +38 (0562) 31 04 38
 E-mail: info@concord.ua
concord.ua

Вих. № 315 від 18.03.2022

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
 РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Фахівцями АТ «АКБ «КОНКОРД» була розглянута наукова робота Синюк Аліни Олександрівни на тему «ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ БАНКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОФІЛЬ РИЗИКУ», яка підготовлена для захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Проведена оцінка свідчить про те, що положення цього дисертаційного дослідження мають значний потенціал для практичної апробації.

Так, зокрема, запропоновані Синюк Аліною Олександрівною науково-методичні підходи щодо визначення бізнес-моделей банків мають практичну цінність з точки зору стратегічного планування основних показників банківської діяльності для АТ «АКБ «КОНКОРД» та застосовуються фахівцями відділу фінансового контролінгу та економічного аналізу.

Голова Правління
 АТ «АКБ «КОНКОРД»

Задоя Ю.А.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «КОНКОРД»

Реквізити:
 ЄДРПОУ 34514392, код банку 307350

Фактична / юридична адреса:
 пл. Троїцька, 2, м. Дніпро, Дніпропетровська обл., 49000

АТ «АБ «РАДАБАНК»
вул. В. Мономаха, 5
49000, Україна, м. Дніпро
SWIFT: RADAUA2N
тел.: + 38 (0562) 38-76-60
bank@radabank.com.ua
www.radabank.com.ua

JOINT STOCK BANK «RADABANK»
5, V. Monomaha Str.
Dnipro, Ukraine, 49000
SWIFT: RADAUA2N
tel: + 38 (0562) 38-76-60
bank@radabank.com.ua
www.radabank.com.ua

Вих. № 853-1/28/2022
від «21» 03 2022 р.

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом 2019-2022 років керівництво та фахівці АТ «АБ «РАДАБАНК» мали можливість ознайомитися з основними науковими результатами, викладеними у дисертаційній роботі Синюк Аліни Олександрівни, присвяченій формуванню бізнес-моделей банків та їх впливу на профіль ризиків. Оцінка доцільності практичного впровадження наукових результатів, отриманих під час підготовки дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», свідчить про значний потенціал для практичної апробації положень цього дисертаційного дослідження.

Так, зокрема, запропоновані Синюк Аліною Олександрівною науково-методичні підходи щодо визначення профілю ризиків банків, виходячи з їх основних структурно-функціональних характеристик та особливостей бізнес-моделей, мають практичну цінність для розвитку системи управління ризиками.

Практичну цінність також має методика оцінювання фінансового стану банків за допомогою запропонованих автором структурних індикаторів. Результати дисертаційного дослідження Синюк Аліни Олександрівни можуть бути використані у процедурах управління фінансовою стійкістю банків України.

Голова Правління
АТ «АБ «РАДАБАНК»

А.В. Грігель

Асоціація
"Дніпровський Банківський Союз"

49000, м. Дніпро, пр. Д.Яворницького 6.60, оф. 513а
тел./ф: (056) 744-10-48 e-mail: adbs.info@gmail.com
www.adbs.org.ua

вих. № 06/22 від 21.02.2022 року

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Здійснена фахівцями Асоціації «Дніпровський Банківський Союз» оцінка доцільності впровадження наукових результатів, що отримані Синюк Аліною Олександрівною під час підготовки дисертаційного дослідження на тему «Формування бізнес-моделей банків та їх вплив на профіль ризиків», яке подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», свідчить про те, що окремі положення даного дисертаційного дослідження мають значний потенціал для практичного застосування.

Положення даного дисертаційного дослідження мають високий потенціал для практичної апробації та удосконалення систем контролю фінансової стійкості банків та управління банківськими ризиками, сприяють виявленню підвищених ризиків, запобіганню розвитку банківських криз.

Виходячи з матеріалів дисертаційної роботи, є підстави вважати, що наведені у дослідженні авторські результати та пропозиції можуть сприятимуть подальшому розвитку процедур ідентифікації бізнес-моделей українських банків, а також можуть використовувати для підвищення ефективності управління ризиками банківської діяльності.

Президент Асоціації

«Дніпровський Банківський Союз», к.е.н.

В.В. Косюга

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

вул. Володимира Вернадського, 2/4, м. Дніпро, 49000
тел./факс: (056) 745-55-96; (0562) 47-17-91
E-mail:university.msf@gmail.com Код ЄДРПОУ 39568620

23.03.2022 № 17-32/59

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Синюк Аліни Олександрівни на тему:
«ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ БАНКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ
НА ПРОФІЛЬ РИЗИКУ»

Цією довідкою засвідчуємо, що результати дисертаційного дослідження Синюк Аліни Олександрівни на тему «Формування бізнес-моделей банків та їх вплив на профіль ризику» використовуються у навчальному процесі Університету митної справи та фінансів, зокрема при викладанні дисциплін: «Фінансова безпека банку», «Управління банківськими ризиками», «Банківське регулювання та нагляд», «Банківська система», «Аналіз діяльності банку».

Представлені у дисертаційній роботі Синюк А.О. напрацювання, висновки та результати щодо дослідження формування бізнес-моделей банків та визначення їх впливу на профіль ризику банку мають практичне значення та використані у виконанні науково-дослідної роботи на тему: «Формування інституціональних основ фінансової стабільності економіки України» (номер державної реєстрації № 0119U100009). А саме, отримані автором результати дослідження основних існуючих підходів до визначення бізнес-моделей українських банків, а також висновки щодо необхідності їх подальшого розвитку шляхом поєднання методу СФГБ та підходів SREP-аналізу НБУ, відображені у звіті про виконання вищевказаної науково-дослідної роботи.

Ректор

Дмитро Бочаров

Додаток С

Список публікацій здобувачки, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

У періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

1. Zarutska E., Pavlova T. & Sinyuk A. Structural-functional analysis as innovation in public governance (case of banking supervision). *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2018. № 4. P. 349–360. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-30>. *Особистий внесок здобувачки полягає в систематизації теоретичних підходів щодо трактування поняття бізнес-модель банку та науково-методичних підходів щодо її визначення, аналізу та оцінки.*

2. Zarutska O., Pavlova T., Sinyuk A., Khmarskiy V., Pawliszczy D. & Keszy M. The Innovative Approaches to Estimating Business Models of Modern Banks. *Marketing and Management of Innovations*. (Web of Science). 2020. № 2. P. 26–43. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-02>. *Особистий внесок здобувачки полягає в удосконаленні науково-методичних підходів до визначення бізнес-моделей банків на основі застосування СФГБ-методу та положень SREP-аналізу, здійсненні розподілу українських банків за бізнес-моделями із відповідними профілями ризику та проведенні їх аналізу та оцінки.*

У наукових фахових виданнях України:

1. Синюк А.О. Оцінювання фінансової стійкості банків з використанням бізнес-моделей. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2018. № 2 (60). С. 176–187. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-24>.

2. Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. (Index Copernicus International). 2020. № 3 (69). С. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-21>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Заруцька О.П., Синюк А.О. До питання розвитку методик оцінки фінансової стійкості банку. Управлінський та безпековий механізм економічних трансформацій в умовах геополітичних загроз і світової конкуренції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23 листопада 2018 р.). Дніпро. 2018. С. 208–209. *Особистий внесок здобувачки полягає в обґрунтуванні необхідності розробки окремих моделей діагностики фінансового стану та фінансової стійкості для окремих банків або їх однорідних структурно-функціональних груп, які повинні охоплювати їх бізнес-модель та профіль ризику.*

2. Заруцька О.П., Синюк А.О. Теоретичні та методичні підходи до визначення бізнес-моделей українських банків. Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16 лютого 2019 р.). Ужгород. 2019. Ч. 2. С. 64–67. *Особистий внесок здобувачки полягає в дослідженні процедур визначення та оцінки бізнес-моделей на основі SREP-аналізу та обґрунтуванні необхідності її подальшого розвитку та адаптації до сучасного економіко-політичного середовища України.*

3. Синюк А.О. SREP-аналіз як основний інструмент оцінки бізнес-моделей українських банків. Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 19 квітня 2019 р.). Дніпро. 2019. С. 34–36.

4. Синюк А.О. Еволюція теоретичних підходів до визначення поняття бізнес-модель банку. Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14 вересня 2019 р.). Ужгород. 2019. С. 109–112.

5. Заруцька О.П., Синюк А.О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей українських банків. Економіко-правові та управлінські аспекти

розвитку суспільства: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1 листопада 2019 р.). Дніпро. 2019. Ч. 1. С. 235–236. *Особистий внесок здобувачки полягає в систематизації науково-методичних підходів вітчизняних науковців щодо індикаторів бізнес-моделей банків.*

6. Синюк А.О. Визначення бізнес-моделей банків з використанням нейронних мереж. Цифрове суспільство: фінанси, економіка, управління: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6 листопада 2020 р.). Дніпро. 2020. С. 287–289.